

Kungl Utrikesdepartementet

Avd: P

Grupp: 2

Mål: Eu^I

Efterforskning av

Raoul Wallenberg

1962, jan. - juni 1964

43.

Stockholm 11/1 1962.

Utrikesrådet Sverker Åström

Broder!

Fru von Dardel har per telefon framfört följande synpunkter. Strax efter kriget insamlades i Ungern medel till ett monument över Raoul Wallenberg, och monumentet - av vilket UD troligen har ett fotografi - restes på någon plats i Budapest. Vidare erhöll en gata Wallenbergs namn liksom en avdelning på det judiska sjukhuset. Sedermera - troligen 1948 - 49 - lär monumentet ha avlägsnats och i varje fall gatan döpts om. Detta kan ha varit en stalinistisk-antisemitisk aktion. Åtgärden är en kränkning av Wallenbergs minne och ett underkännande av hans aktion, som skedde inom den svenska beskickningens ram och enligt den svenska regeringens direktiv. Det vore därför på sin plats att fråga, vad som skett med monumentet (det påstås vara uppställt i någon annan ort som symbol för sjukvård och utan att vara förknippat med Wallenbergs namn). Vidare borde krävas, att monumentet återställs till sin ursprungliga plats och tjänar det syfte, som avsågs med insamlingen.

Fru von Dardel torde återkomma med denna fråga till stats- eller utrikesministrarna. Hon bad mig meddela hennes synpunkter till UD och hoppades, att demarchen skulle göras utan att hon behövde uppvakta statsministern. Jag klargjorde, att vad som sker med ett ungerskt monument, tillkommet efter en insamling i Ungern, nog av ungrarna kommer att betraktas som en ungersk angelägenhet och det inte är särskilt sannolikt, att ungrarna kommer att lämna upplysningar eller diskutera motiv, så att man - vilket fru von Dardel hoppas - kan få någon belysning av deras syn på Wallenberg-ärendet.

En tillfrågad
Per S Lundberg

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffer-
Telegram

Åström/AA

Ang. RW

STOCKHOLM 18 januari 19 62		
N:o 2 ✓	Chiffer	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. 1 Eu

Besk. Budapest.

Telegramväxling juni 1955 återopas.

1949 uppställdes efter insamling ett monument över Wallenberg i St. Stephansparken. Med tanke på de insatser W. såsom tjänsteman på svenska beskickningen kunde göra för ungrare fann vi denna gest värdig och tilltalande. Vi har uppmärksammat att monumentet nu icke längre på plats och undrar vad skälet till förflyttningen är och om denna endast tillfällig. Vi bör informellt och muntligt framföra fråga enligt vad nu sagts.

För Eder information. Frågan framställles för att man av svaret möjligen skall kunna utläsa något om vederbörandes nuvarande inställning i saken. Vi anser oss ju redan vetta att monumentet nu med ny sockel är i Debrecen.

Vår arbetshypotes är fortfarande att W. lever och ryssarna har ju heller aldrig skriftligt och förbehållslöst uttalat att han är död.

Tacksamma bekräftelse på att gatan inte om döpts och sjukhusplaketten kvar.

Cabinet

exp. 10/1-62 dkr del. 18.45

Isa frauleins
av samtal med
familjen

KUNGL.

SVENSKA BESKICKNINGEN

Raoul Wallenberg

26/1-62
Budapest den 22 januari 1962.

HP 1

2 bil.

Strängt förtroligt

Broder,

Med anledning av meddelande i särskild ordning och med tanke på att det kan dröja rätt länge, innan svar erhålles, önskar jag för ordningens skull inberätta att jag idag haft tillfälle att vid besök i utrikesministeriet framföra önskemålet om förklaring till att monumentet över Raoul Wallenberg på sin tid förflyttades från den därför avsedda platsen. Min sagesman, som själv deporterats då pilkorsarna övertog makten och alltså väl kände till Wallenbergs insatser, lovade att undersöka och återkomma.

I detta sammanhang kan antecknas att gatan i närheten av det torg, där monumentet uppställts, alltjämt heter Raoul Wallenbergsgatan och att å västra änden därav finnes en tavla med text på ungerska över hans insatser. Tavlan med svensk text, som fanns uppsatt i östra ändan, har numera borttagits.

Såsom Du erinrar Dig kommenterades i en utsändning från ungerska radion på våren 1959 anledningen till att gatan givits detta namn (handbrev från Leifland till mig av den 7.3.1959 åberopas). Det gjordes därvid gällande, att Wallenberg tagits av tyskarna, som omedelbart mördat honom. I en artikel i en veckotidskrift för någon tid sedan spinner man vidare på samma tråd. Vissa personer har tillfrågats vilket motiv de skulle vilja välja för en film. En känd skådespelerska har därvid förordat historien om Wallenberg, som sökt rädda hennes

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet.

mor. Jag närsluter artikeln jämte en översättning av de relevanta delarna. Även skådespelerskan framhåller att pilkorsarna - tyskarnas handgångna män - vänt sig till Wallenberg för hjälp, vilket nekats dem, och därför mördat honom.

Die teilgenauer
F. J. von Dardel
(F. J. von Dardel)

Veckotidningen Film Színház Muzsika har frågat en rad olika personer över vilket tema de skulle vilja göra en film.

Skådespelerskan Zsuzsa Gordon svarade:

- Jag skulle skriva om Raoul Wallenberg om jag vore författare. Jag var själv med om det. Jag var tretton år då, med långa svarta flätor med röd rosett och klädd i ett satinförkläde. Det var allt som blivit över av ett barns garderob.... Min mor hade just då deporterats till Tyskland. Jag flydde från Donaukajen och gick upp till honom, om vilken jag hört att han hjälpte alla. I förrummet måste jag först stå länge i kö, för det var ju inte bara jag som hört talas om honom... Blond var han, lång och svensk. Han hade kommit från det land, där man seda flera århundraden tillbaka ej kände krigets fasor. Han hade lämnat sina två små barn och sin fru, han hade lämnat freden endast för att komma till ett främmande land, för att hjälpa den lilla flickan med svarta flätor och satinförkläde och jagade gamlingar med böjda ryggar. Jag bad honom rädda min mor. Nej, jag behövde inte bönfälla, jag bara bad honom. Och han satte sig i sin Topolino och störtade i väg längs landsvägen, dödens landsväg. Han kunde inte rädda min mor, ty hon var då redan på andra sidan gränsen. Men nästa dag kom han till mig för att berätta att hans resa varit förgäves, till mig som han inte kände, som bara var tretton år. Raoul Wallenberg blev mördad. Pilkorsarna mördade honom, då de vände sig till honom med begäran om hjälp, och han som hjälpt tusenden och åter tusenden vägrade att hjälpa mördarna.

MILYEN TÉMA HEVER

Riport? Nem! Interjú? Az sem, inkább amolyan írott társasjáték. Variációk két mondatra. Ime, az egyik: Milyen magyar filmet szeretné látni? A másik: Milyen téma „hever” az Ön utcájában?

Megkérdeztünk egy orvost, egy fodrászlányt, egy színésznőt, egy válogatós bírót és egy főmérnököt. Halljuk a válaszokat.

AZ ORVOS: Farkas Andor, az Árpád-kórház főorvosa.

— Az orvos naponta a legégetőbb emberi problémákkal találkozhat. Gyakran nemcsak a beteg testét, hanem a lelkét is gyógyítani kényszerül. Megvallom őszintén, hogy az első kérdésre, mit szeretnék legszívesebben látni, ezt válaszolnám: állatfilmeket. Az ember ma már soha sincs a természetes környezetben. Éppen ezért, mert ember, előidézi a mesterséges állapotot. Én szeretném a kamera szemével látni az erdő vadjait, a vizek életét és a természet megannyi harmónikus csodáját. Az élet visszasságait legjobban a komikus feldolgozásban szeretem. A mozitól elvárom, szórakoztasson, azalatt a néhány óra alatt önfeláldozóan kacagtasson.

Ennyi az orvos válasza az első kérdésre. Tovább kutatunk, a témát keressük.

— Találkoztam egy emberrel. Betegnek mondta magát. Kiderült, hogy áppénzcsaló. Ez még nem lenne érdekes, hiszen sokan feldolgozták már ezeket a visszaéléseket. És mégis. Ami a szó mögött volt, ebben az esetben, ahhoz még nem

nyúlt író tolla. Az én táppénzcsalóm „betegség” tulajdonképpen lelki betegség volt. (Nem ezzel vonult betegállományba). Olyan munkahelyre került, mindenfajta előképzés nélkül, ahol nem tudta megállni a helyét. Itt azonban jóval több volt a fizetése, mint az eredeti szakmájában. A család az új állapotba hamar beleszokott, sőt igényeik egyre növekedtek, nagyobb lakásba költöztek; egyszóval kényelmesen berendezkedtek az új életre. A „beteg” egyre rosszabbul érezte magát az új munkahelyén. Ezt még fel tudta ismerni. Ahhoz már gyenge volt, hogy tovább tanuljon, nem beszélve arról, hogy vállalja az igazsággal való szembenézést. Egy szép napon lázasnak mondta magát. Elhitték. Így ott-hon maradhatott végre. Elérte, hogy nem kellett találkoznia naponta a feladatok özönével. Így lett táppénzcsaló. Talán ez is téma...

A FODRÁSZLÁNY. Brozsek Lenke. Az Állami Fodrászüzlet 30. számú fiókjának egyik dolgozója. Tizenkilenc éves.

— Leginkább a fiatalokról szóló filmek érdekelnek. Mert nem olyanok a fiatalok, mint ahogy eddig ábrázolták őket. Vagy túlkörmölynek, vagy egészen romlottak kiáltják ki a mai

A fodrászlány: En magunkról, a fiatalokról szeretnék filmet látni

ifjúságot. En magunkról szeretnék filmet látni, amilyenek a valóságban vagyunk.

A második kérdésnél egy kissé gondolkodik.

— Érdekes lenne egy ilyen fodrászüzlet életét filmre vinni. Bejárnak ide tízenegyeztől a kor legvégső határáig a nők. Céljuk között: szépek szeretnének lenni. De tetszik tudni, a mai fiatalok olyanok... s megint visszatér kiindulópontjához, ahhoz, hogy fiatalokról szeretne filmet, színdarabot látni — azt sem tudják már, mit csináljanak önmagukkal. Tízennégy éves kislányok festetik havonta más színre a hajukat. Valahogy nincs más céljuk, mint az, hogy szépek legyenek. Bejárt mihozzánk nemrégiben egy színésznő. Úgy irigyeltem. Elmesélte, hogy ő még az ostrom alatt, amikor tízenegyezt éves volt, elhatározta, hogy ha felnő — színésznő lesz. Én úgy veszem észre, az a mi legnagyobb bajunk, hogy nem tudunk úgy akarni, mint ahogy az előtt akartak a fiatalok.

A SZÍNÉSZNŐ: Gordon Zsuzsa, az egyik legszebb, legmélyebb magyar film hősnője, a „Budapesti tavasz” Juditja a kérdészt.

— Talán nem véletlen, hogy egy olyan magyar filmet szeretnék látni, melyben ismét szerepet kapok. Szeretek filmezni...

AZ ON UTCÁJÁBAN?

A színésznő: Raoul Wallenbergről írnék színdarabot...
(Féner felv.)

— Én Raoul Wallenberg-ről írnék, — ha író lennék. Velem történt. Tizenhárom esztendő volt akkor. Hosszú, fekete copfomban piros masni, rajtam klottkötény. Ez minden, ami egy gyermek ruhájából megmaradt... Anyámat akkor már valahová Németországba hajtották. A Dunaparttól szöktem meg. Felmentem hozzá, akiről azt hallottam, hogy mindenkinél segít. Előszobájában hosszú ideig sorba álltam, hiszen nemcsak én hallottam róla... Szőke volt, magas és svéd. Abból az országból jött, ahol több száz év óta nem ismerték a háború félelmét. Otthagyták két kisgyereket és feleségét, otthagyták a békét, csak azért, hogy eljőjön egy idegen országba, hogy segítsen a fekete copfos, klottkötényes kislányokon és hajlottható, üldözött aggastyánokon. Arra kértem, mentse meg az anyámat. Nem, nem kellett könyörögnöm, csupán kértem. És ő Topolinójába ült, végigszáguldott az országúton. A halál országútján. Nem tudta megmenteni, mert anyám akkor már a határon kívül volt. De másnap eljött hozzám, hogy beszámoljon hiábavaló útjáról, hozzám, akit sosem ismert, aki tizenhárom esztendő voltam. Raoul Wallenbergert megölték. A nyilasok ölték meg akkor, amikor ők fordultak hozzá segítségért és az, aki ezreken és ezreken segített, tőlük, a gyilkosoktól megtagadta azt...

A VÁLÓPERES BÍRÓRA, dr. Hegedűs Ilonára, a Markó utcai bírósági épület folyosóján várok. És egyszerre elém szaladt a nagy téma. A folyosón egy házaspár várakozott. Mindkettőnek második házassága a jelenlegi. Mindkettő özvegy volt, amikor összeházasodtak. A férfi feleségét és gyermekét megölték a háború alatt. Ő maga is egy haláltáborból vánszorgott haza. Az asszony tulajdonképpen a férj első feleségének volt jó barátja. Azon a véres és szörnyű október 15-én, 1944-ben, amikor úgy látszott, hogy Magyarország részére befejeződött a háború, az első feleség és annak tizenéves kislánya felkereste barátját, D. A. második feleségét. Mindkettőtük örömmel fogadta és megvédte az asszony. Csakhamar azonban elhangzott a rádió jelentése arról, hogy Szálasi átvette a hatalmat. Elhangzott az első „felkoncoltunk”... A barátját megölték. Utóbb tette az asszonyt és gyermekét. Egyikük sem tért többé vissza. Evek teltek. D. A., aki egyedül maradt, csakhamar nőül vette feleségének legjobb barátját. Evtől semmit sem tudott arról az októberi éjszakaról. Néhány hónappal ezelőtt, az azóta is lelkiismeretfurdalást érző asszony maga mesélte el. Most válnak.

Dr. Hegedűs Ilona válóperes bíró éppen akkor érkezett meg, amikor idáig ért elbeszélésében a tanú. A többiről nem tudok semmit, mert amikor otthagytam a bíróasszonyt, már üres volt a folyosó.

A bírónő, aki előtt egész nap tragikus emberi sorsok sorakoznak fel és várnak igazságra, a filmekről is ezekben az ábrázolásait várja. Úgy véli, hogy a házasságok legnagyobb buktatója az őszinteség hiánya.

A MÉRNÖK: Iván Endre, az egyik mezőgazdasági gépgyár főmérnöke.

— Egész nap a számok világában élek. Én azt várom a filmekről, hogy

kacagtassanak. A filmburleszket szeretem leginkább. Miért nem írnak olyan nagy nevetetőkre filmet, mint Felek Kamill, Latabár Kálmán és Rátónyi Róbert? A filmről a komédiát várom. Ez annál is érdekesebb, mert a zenében csak a komoly zenét, a színházban a tragédiát szeretem. A mozi-val, szemben azonban más az igényem. Megvallom őszintén, magyar filmeknél — éppen ennek hiányában — ritkán érzem jól magam.

És a téma?

— Ne sértődjön meg, én magukról, újságírókról írnék filmet. Arról, hogy néha egy-egy nem eléggé megfontolt jelzővel vagy mondattal, állítással, vagy féligazsággal, milyen bonyodalmakat idéznek elő a megíralt, vagy megvádolt egyén életében...

*

A társasjáték végéhez értünk. Az olvasóra bízunk, játsszunk-e tovább?!

Lelkes Éva

Nr 130

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 februari 1958 (nr 52) om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente; given Stockholms slott den 16 mars 1962.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående ändring i lagen den 28 februari 1958 (nr 52) om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

Enligt de allmänna reglerna om preskription av rätt att taga arv eller testamente preskriberas bortovarande eller okänd arvinges och testamentstagares rätt fem år efter det kungörelse om arvet eller testamentet har utfärdats. Genom lagen den 28 februari 1958 om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente har emellertid möjlighet öppnats att få preskriptionstiden förlängd med högst fem år. I propositionen föreslås, att sådan förlängning må kunna ske med ytterligare högst fem år.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 28 februari 1958 (nr 52) om förlängning
av tid för preskription av rätt till arv eller testamente

Härigenom förordnas, att lagen den 28 februari 1958 om förlängning av
tid för preskription av rätt till arv eller testamente skall erhålla ändrad ly-
delse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

Tid, inom vilken arvinge eller tes-
tamentstagare efter kungörelse enligt
9 kap. 1 eller 2 § lagen om arv eller
8 kap. 1 § lagen om testamente har
att göra sin rätt gällande, må, om
skäl äro därtill, av rätten förlängas
med högst fem år, såframt ansökan
därom, innan preskription inträtt, gö-
res av den som har att bevaka arving-
ens eller testamentstagarens rätt i bo-
et. Övriga dödsbodelägare skola ge-
nom särskilda meddelanden av rätten
erhålla tillfälle att yttra sig över an-
sökningen.

Sedan beslut — — — — — allmänna tidningarna.

Denna lag träder i kraft den 1 ja-
nuari 1963.

(Föreslagen lydelse)

Tid, inom vilken arvinge eller tes-
tamentstagare efter kungörelse enligt
16 kap. 1, 2 eller 3 § ärvdebalken har
att göra sin rätt gällande, må, om
skäl äro därtill, av rätten förlängas.
Sådan förlängning må ske med högst
fem år i sänder men må sammanlagt
ej öfver mera än tio år.

Ansökan om förlängning skall ingi-
vas till rätten, innan preskription in-
trätt, och må göras av den som har
att bevaka arvingens eller testaments-
tagarens rätt i boet. Övriga dödsbo-
delägare skola genom särskilda med-
delanden av rätten erhålla tillfälle att
yttra sig över ansökningen.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet in-
för Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 2 mars 1962.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDEÉN, statsråden
NILSSON, STRÅNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING,
SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQUIST.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler che-
fen för justitiedepartementet, statsrådet KLING, fråga om ändring i lagen den
28 februari 1958 (nr 52) om förlängning av tid för preskription av rätt till
arv eller testamente och anför därvid följande.

Enligt de allmänna reglerna om preskription av rätt att taga arv eller tes-
tamente preskriberas bortovärande eller okänd arvinges och testamentsta-
gares rätt fem år efter det kungörelse om arvet eller testamentet har utfär-
dats. Genom lagen den 28 februari 1958 om förlängning av tid för preskrip-
tion av rätt till arv eller testamente har emellertid möjlighet öppnats att få
preskriptionstiden förlängd med högst fem år. Jag anholder att nu få till be-
handling upptaga fråga om ytterligare förlängning av preskriptionstiden i
fall, som åsyftas i 1958 års lag.

Gällande bestämmelser m. m. De allmänna bestämmelserna om preskrip-
tion av rätt att taga arv eller testamente återfinnes i 16 kap. 1, 2 och 3 § ärv-
debalken. Bestämmelserna — som i stort sett oförändrade har överförts till
ärvdebalken från de vid tiden för tillkomsten av 1958 års lag alljämt gällan-
de lagarna den 8 juni 1928 om arv och den 25 april 1930 om testamente —
innebär i huvudsak följande.

Vistas då bouppteckning förrättas en till namnet känd arvinge efter den
döde å okänd ort, skall det hos rätten anmälas av den som har boet i sin
vård. När sådan anmälan sker eller rätten eljest får vetskap om förhållan-
det, skall rätten låta i Post- och Inrikes tidningar införa kungörelse att arv
efter den döde har tillfallit den bortovärande. I kungörelsen skall arvingen
anmanas att göra sin rätt till arvet gällande inom fem år från den dag kun-
görelsen var införd i tidningarna (1 §). Samma förfarande skall tillämpas,
om vid bouppteckning ej kan utrönas huruvida det finns någon arvinge,
som före allmänna arvsfonden eller före eller jämte annan känd arvinge är
berättigad till arv, eller om vid bouppteckning kännedom finns om arvinge
men kunskap saknas såväl om arvingens namn som om hans vistelseort
(2 §). Beträffande testamentstagare, som är okänd eller vistas å okänd ort,
gäller motsvarande bestämmelser som för arvinge (3 §).

Arvinge eller testamentstagare, som ej enligt de nyss återgivna bestämmelserna har att göra sin rätt gällande inom särskilt förelagd tid, skall göra detta inom tio år från dödsfallet eller, om hans rätt inträder först vid en senare tidpunkt, från denna (4 §).

Har arvinge eller testamentstagare icke inom föreskriven tid tillträtt kvarlåtenskapen eller sin löst däri eller annålt anspråk därpå i viss ordning, har han förlorat sin rätt (7 §). Beträffande arv gäller därvid, att det skall tillfalla den som skulle ha varit berättigad därtill, om arvingen hade avlidit före arvlåtaren (8 §). Någon motsvarande regel finns ej i fråga om egendom, som har givits genom testamente; vem sådan egendom skall tillfalla, sedan testamentstagarens rätt har gått förlorad, beror i första hand på testamentet.

Medan preskriptionstid löper behandlas bortovande arvinge eller testamentstagare som om han vore i livet. Normalt avsättes för honom en löst, som förvaltas av särskilt förordnad god man (18 kap. 4 § föräldrabalken). Mot preskription äger bortovande inte åberopa, att han har varit hindrad att bevaka sin rätt. God man, som har förordnats för den bortovande, äger ej vidtaga åtgärd för att avbryta preskription.

Förslag till 1958 års lag framlades i proposition 1958: 25, vari även har redogjorts för vissa förarbeten till de allmänna bestämmelserna om preskription av rätt att taga arv eller testamente samt för lagstiftningen på hithörande område i vissa andra länder; i dessa avseenden torde få hänvisas till nämnda proposition. Genom 1958 års lag har möjlighet beretts domstol att, om skäl är därtill, med högst fem år förlänga sådan preskriptionstid, som enligt de allmänna reglerna gäller efter kungörelse om arv eller testamente. Ansökan om förlängning skall göras, innan preskription har inträtt. Behörig att göra ansökan är den som har att bevaka arvingens eller testamentstagarens rätt i boet. Övriga dödsbodelägare skall av rätten beredas tillfälle att yttra sig över ansökningen. Sedan beslut om förlängning har vunnit laga kraft, skall kungörelse om beslutet genom rättsens försorg intagas i allmänna tidningarna.

Departementschefen. Ärvdabalkens bestämmelser om bortovande eller okända arvingars och testamentstagares rätt att taga arv eller testamente innebär, att sådana arvingar eller testamentstagare i regel har att bevaka sin rätt inom fem år från det att kungörelse har utfärdats om arvfallet eller om testators död. Eljest går arvingen eller testamentstagaren sin rätt förlustig. Denna verkan inträder, även om faktiskt hinder har förelagts för arvingen eller testamentstagaren att låta sig avhöra; laga förfall kan ej åberopas. Vid tillkomsten av ifrågavarande bestämmelser — vilka har överförts till ärvdabalken från de tidigare gällande lagarna om arv och om testamente — ansåg man sig inte behöva räkna med att sådant hinder skulle kunna bestå under någon längre tid. Under normala förhållanden torde också en relativt kort preskriptionstid för rätt att taga arv eller testamente vara välmotiverad.

Genom 1958 års lag har emellertid införts möjlighet för rätten att efter

ansökan förlänga den angivna preskriptionstiden med högst fem år. Vid lagens tillkomst åberopades, att under de extraordinära förhållanden, som har skapats genom det senaste världskriget och efterverkningarna därav, fall kan förekomma, då det skulle verka synnerligen obilligt att en bortovande arvinge, som utan egen förskyllan har varit oförmögen att bevaka sin rätt, går denna förlustig efter en så kort preskriptionstid som fem år. Anledning ansågs förelägga att för de åsyftade fallen genomföra en ordning, som höll möjligheten öppen till arvsrättens bevarande längre tid än den som var föreskriven i den då gällande arvslagen. Det framhölls, att olika lösningar därvid kunde tänkas och att närmare utredning erfordrades för att bedöma, vilken lösning som var den lämpligaste. I avvidan härpå genomfördes såsom ett provisorium 1958 års lag, vilken har gjorts tillämplig ej endast å bortovande arvingar utan även å bortovande testamentstagare samt å okända arvingar och testamentstagare.

Någon utredning, syftande till en mera definitiv lösning av frågan om möjlighet att under speciella omständigheter förlänga eljest gällande preskriptionstider för rätt att taga arv eller testamente, har ännu inte skett. Detta utredningsförslag — som vid lämpligt tillfälle torde böra upptagas i samråd med de övriga nordiska länderna — har hittills fått stå tillbaka för andra uppgifter.

Efter det senaste världskriget har förhållandena ännu ej återgått till det normala. Arvinge eller testamentstagare, för vilken preskriptionstiden har förlängts med tillämpning av 1958 års lag, kan därför fortfarande vara förhindrad att göra sin rätt gällande och kan komma att vara det också efter den förlängda preskriptionstidens utgång. Även i fall, i vilka någon förlängning av preskriptionstiden ännu ej har skett, torde omständigheterna kunna vara sådana, att den nuvarande förlängningsmöjligheten framstår som otillräcklig. Jag anser det därför motiverat, att genom ändring av nämnda lag möjlighet öppnas till ytterligare förlängning av preskriptionstiden. Detta synes lämpligen kunna ske på det sättet, att rätten tillerkännes befogenhet att, om den finner skäl därtill, efter ny ansökan förlänga preskriptionstiden med högst fem år utöver den tid, varmed förlängning enligt nu gällande regler kan ske. Med denna ordning — vilken liksom den hittillsvarande bör betraktas som ett provisorium i avvidan på utredning om en mera definitiv lösning — kommer preskriptionstiden att kunna förlängas med sammanlagt tio år, dock med högst fem år åt gången.

Jag har i övrigt inte funnit anledning till annan ändring i 1958 års lag än att överförandet till ärvdabalken av de allmänna bestämmelserna om preskription av rätt att taga arv eller testamente bör föranleda en redaktionell jämkning i lagen.

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats bifogade förslag¹ till lag angående ändring i lagen den 28 februari 1958 (nr 52) om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente.

¹ Förslaget, som är ikalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här utelämnats.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1963.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Margit Hirén

Närvarande:
Justitierådet REGNER,
regeringsrådet JARNERUP,
justitieråden AF TROLLE,
BOMGREN.

Utdrag av protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 12 mars 1962.

Enligt lagrådet den 6 mars 1962 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 2 mars 1962, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag angående ändring i lagen den 28 februari 1958 om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsassessor I. Gullnäs.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Birgitta Liljefors

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 mars 1962.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, lagrådets den 12 mars 1962 ävgivna utlåtande över det till lagrådet den 2 mars 1962 remitterade förslaget till lag angående ändring i lagen den 28 februari 1958 (nr 52) om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente.

Föredraganden hemställer, att lagförslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Margit Hirén

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Raoul Wallenberg

Budapest den 7 april 1962.

HP 1 *Eu* 2 bil. ✓

Strängt förtroligt

99

Ink. 13.4		1962
Avd.	Gr.	Mål
<i>HP</i>	<i>F</i>	<i>Eu</i>

P 2 Eu I

Broder,

Såsom förutskickades i mitt handbrev av den 22 januari, kunde det beräknas ta rätt lång tid, innan ungrarna lämnade ett besked om anledningen till att statyn över Raoul Wallenberg förflyttades från den därför avsedda platsen. Detta har i hög grad besannats. Vid ett par besök i utrikesministeriet har jag påmint om löftet att ge oss en förklaring, hittills dock utan resultat. Min sagesman har blott svarat, att han i sin tur påmint vederbörande instans.

./.

Till komplettering av det omfattande materialet, som utrikesdepartementet redan har till sitt förfogande, önskar jag för ordningens skull närsluta en kortare promemoria med uppgifter dels om gatan, som alltjämt bär Raoul Wallenbergs namn, dels om den sjukhusbyggnad, som skulle uppkallas efter honom, dels slutligen om själva statyn. Promemorian, som på min begäran upprättats av beskickningens juridiske rådgivare - denne är väl insatt i fallet Wallenberg genom sin anknytning till den dåvarande kommittén - innehåller väl egentligen inget nytt och är en sammanfattning av tillgängliga upplysningar.

./.

Beträffande själva statyn kan tilläggas att i septembernumret 1961 av den engelskspråkiga tidskriften "Exporter" influtit en kortare notis om den penicillinfabrik i Debrecen, där statyn numera finnes uppställd med en bild av fabrikslängan med statyn i förgrunden. Denna närslutes likaledes för Din information. Därav framgår statyns nuvarande utseende (jfr för övrigt Kruuses handbrev till Siegbahn av den 22 augusti 1961).

I sammanhanget skulle jag vilja fästa Din uppmärksamhet på följande

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet.

de. Under det första år (1955) Sigge Kruuse var här, och Wallenbergärendet aktualiserades, minns han sig ha läst en notväxling mellan utrikesministeriet och beskickningen beträffande statyn. Noterna finns icke längre i be-håll. De ingick icke i det arkivmaterial, som hemsändes för två år sedan och har därför uppenbarligen bränts på hösten 1956 utan att anteckning därom in-förts i diariet. Då av diarierna att döma skriftväxlingen icke inrapporterats till utrikesdepartementet, tillåter jag mig att i korthet relatera händelse-förloppet. Arfwedson hade uppenbarligen, med kämedom om den förestående av-täckningsceremonien, i sin egenskap av chargé d'affaires nedlagt en krans vid statyn. Detta föranledde utrikesministeriet att i en fränt formulerad note med nr 61 och dagtecknad den 22 april 1949 anklaga Arfwedson för inblandning i in-terna ungerska angelägenheter. Notan mottogs först den 28 april och besvarades samma dag med en note nr 71, i vilken beskickningen i skarpa ordalag tillbaka-visade beskyllningarna under framhållande av såväl Wallenbergs egenskap av svensk diplomatisk tjänsteman som hans insatser till förmån för ungerska medborgare.

Jag vet icke om detta innebär något nytt för utrikesdepartementet. Jag har dock icke velat underlåta att nämna förhållandet med hänsyn till att ungrarna vid formuleringen av sitt eventuella svar säkerligen kommer att ta hänsyn till jämväl denna notväxling.

Den tilläggs

J. J. von Dardel

(J.-J. von Dardel)

Dr. Raoul Wallenberg
Pest 2.4.62

HP 101

Das Andenken des heldenhaften schwedischen Diplomaten des Herrn Raoul Wallenberg bewahrt eine Gedenktafel in Budapest: auf der Wand des Eckhauses XIII.Pozsonyi ut 19 und Raoul Wallenberg utca 11. Der Text der einfachen Emailtafel lautet:

Wallenberg Raoul svéd követségi titkár,
aki a nyilas uralomban tízezrek
életét mentette meg
bátor fellépésével és lelkes odaadásával
Pest ostroma alatt eltűnt.

In deutscher Übersetzung:

Raoul Wallenberg, schwedischer Gesandtschaftssekretär,
der während der Herrschaft des Pfeilkreuzes
mit seinem tapferen Auftreten und mit begeisterter Hingabe
das Leben von Zehntausenden gerettet hat,
verschwand während der Belagerung von Pest.

- - - -

Das gewesene Jüdenspital /offiziell: Spital der Israelitischen Kultusgemeinde in Pest/ XIII.Szabolcs utca 33 wurde während des Nazi-Regimes in Ungarn enteignet und die humanitäre Tätigkeit des Herrn Wallenberg streckte auf dieses Spital nicht aus. Statt dessen hat Herr Wallenberg in dem Mietshaus XIII.Tátra utca /jetzt: Sallai Imre utca/ 14-16 ein neues Spital unter dem Titel: "Spital der königlichen Schwedischen Gesandtschaft mit dem Vorrecht und Charakter der Exterritorialität" eingerichtet. Laut einem authentischen Bericht /Jenő Lévai: Das romantische Leben von Raoul Wallenberg Budapest 1948/ hat Wallenberg gleich nach dem Aufhören der Belagerung der Pester Seite am 17.Jan. 1945 dieses Spital besucht um von seinen Schützlingen Abschied zu nehmen. Das war der letzte Spur vor seinem Verschwinden. Das Haus Tátra utca 14-16 ist heute wieder ein Mietshaus und nichts erinnert daran,

. / .

dass dort "das schwedische Spital" untergebracht war.

Nach dem Krieg hat die IZR.Kultusgemeinde ihr altes Spital in der Szabolcs-utca zurückbekommen. Die Absicht der Leiter der Gemeinde war in diesem Spital einem renovierenden Gebäude die Benennung "Wallenberg-Pavillon" zu geben.

Am 21.Juni 1945 hat der Vorstand der Israelitischen Kultusgemeinde eine Sitzung abgehalten, wo auf Vorschlag des Praesidenten Lajos Stöcker einstimmig die folgende Resolution gebracht wurde:

1./ In dem Protokoll der Sitzung soll der Name und die Verdienste des schwedischen Gesandtschaftssekretärs Raoul Wallenberg verewigt werden.

2./ Ein Gebäude des von den Ruinen aufbauenden Spitals der Gemeinde soll "Pavillon Wallenberg" genannt werden.

3./ Ein Auszug des Sitzungsprotokolls soll dem Herrn Wallenberg zugeschickt werden. /Damals hat man noch geglaubt, dass Herr Wallenberg in seine Heimat glücklich zurückgekehrt ist./

Punkt 2 dieses Beschlusses wurde aber nie verwirklicht, da das Spital in der XIII.Szabolcs utca 33 im Jahre 1949 nationalisiert wurde und so bevor das ausgewählte Pavillon neu aufgebaut wurde, hat die Kultusgemeinde das Verfügungsrecht verloren.

Die gewesenen Schützlinge von Wallenberg wollten das Andenken des grossen Humanisten durch Errichtung einer Statue verewigen. Für dieses Ziel wurde ein Wallenberg-Komiteé gegründet. Zu Gunsten der Kosten der Statue hat dieses Komiteé am 19.Juni 1946 in dem Prunksaale der Musikakademie einen Konzert "in memoriam der Tätigkeit von Raoul Wallenberg" veranstaltet. Die Einleitungsrede hielt Herr Rolf Arfwedson, schwedischer Geschäftsträger in Budapest und hervorragende Künstler der ungarischen Hauptstadt /Annie Fischer, Maria Basilides, Agi Jámbo, Waldbauers-trio etc./ sind aufgetreten. Die Mutter von Herrn Wallenberg, Frau May von Dardel hat sich in einem an den ungarischen Ministerpraesidenten gerichteten Brief um diese Ehrung bedankt. In kurzer Zeit war der Statuefonds vorhanden und der berühmte ungarische Bildhauer Pál Pátzay hat das Bildwerk fertig gebracht. Man hat es in dem XIII.Szent-István park /Park des Heiligen Stephans/ aufgestellt. In einem Frühjahrssonntag 1949. vormittags wollte das Komiteé die Enthüllungsfeierlichkeiten abhalten um - wie in der Einladung hiess -

. / .

den künftigen Generationen die legendären Taten des grossen Sohnes der schwedischen Nation anzukündigen. Als aber die Festgäste zu der Feierlichkeit ankamen, fanden sie nur den leeren Platz der Statue. In der vorherigen Nacht hat man auf dem Befehl der Behörde sie entfernt. Lange Zeit wusste man nicht wohin die Statue gekommen ist, vor einigen Jahren hörte man erst, dass sie in dem Hof einer Fabrik in Debrecen aufgestellt wurde. Es bleibt aber nur die symbolische Hauptfigur: ein mit der Schlange kämpfender Mann, ohne jede Anspielung auf Wallenberg. Die angebrachte Gedenktafel wurde auch entfernt.

Budapest den 23. Jan. 1962.

Alt. handl. *a. Dardel*
Rechnung 2.4.62

HP / EW

Das Andenken des heldenhaften schwedischen Diplomaten des Herrn Raoul Wallenberg bewahrt eine Gedenktafel in Budapest: auf der Wand des Eckhauses XIII. Pozsonyi ut 19 und Raoul Wallenberg utca 11. Der Text der einfachen Emailtafel lautet:

Wallenberg Raoul svéd követségi titkár,
aki a nyilas uralomban tizezrek
életét mentette meg
bátor fellépésével és lelkes odaadásával
Pest ostroma alatt eltűnt.

In deutscher Übersetzung:

Raoul Wallenberg, schwedischer Gesandtschaftssekretär,
der während der Herrschaft des Pfeilkreuzes
mit seinem tapferen Auftreten und mit begeistertester Hingabe
das Leben von Zehntausenden gerettet hat,
verschwand während der Belagerung von Pest.

Das gewesene Judenspital /offiziell: Spital der Israelitischen Kultusgemeinde in Pest/ XIII. Szabolcs utca 33 wurde während des Nazi-Regimes in Ungarn enteignet und die humanitäre Tätigkeit des Herrn Wallenberg streckte auf dieses Spital nicht aus. Statt dessen hat Herr Wallenberg in dem Mietshaus XIII. Tátra utca /jetzt: Sallai Imre utca/ 14-16 ein neues Spital unter dem Titel: "Spital der königlichen Schwedischen Gesandtschaft mit dem Vorrecht und Charakter der Exterritorialität" eingerichtet. Laut einem authentischen Bericht /Jenő Lévai: Das romantische Leben von Raoul Wallenberg Budapest 1948/ hat Wallenberg gleich nach dem Aufhören der Belagerung der Pester Seite, am 17. Jan. 1945 dieses Spital besucht um von seinen Schützlingen Abschied zu nehmen. Das war der letzte Spur vor seinem Verschwinden. Das Haus Tátra utca 14-16 ist heute wieder ein Mietshaus und nichts erinnert daran,

. / .

dass dort "das schwedische Spital" untergebracht war.

Nach dem Krieg hat die Izr.Kultusgemeinde ihr altes Spital in der Szabolcs-utca zurückbekommen. Die Absicht der Leiter der Gemeinde war in diesem Spital einem renovierenden Gebäude die Benennung "Wallenberg-Pavillon" zu geben.

Am 21.Juni 1945 hat der Vorstand der Israelitischen Kultusgemeinde eine Sitzung abgehalten, wo auf Vorschlag des Praesidenten Lajos Stöcker einstimmig die folgende Resolution gebracht wurde:

1./ In dem Protokoll der Sitzung soll der Name und die Verdienste des schwedischen Gesandtschaftssekretärs Raoul Wallenberg verewigt werden.

2./ Ein Gebäude des von den Ruinen aufbauenden Spitals der Gemeinde soll "Pavillon Wallenberg" genannt werden.

3./ Ein Auszug des Sitzungsprotokolls soll dem Herrn Wallenberg zugeschickt werden. /Damals hat man noch geglaubt, dass Herr Wallenberg in seine Heimat glücklich zurückgekehrt ist./

Punkt 2 dieses Beschlusses wurde aber nie verwirklicht, da das Spital in der XIII.Szabolcs utca 33 im Jahre 1949 nationalisiert wurde und so bevor das ausgewählte Pavillon neu aufgebaut wurde, hat die Kultusgemeinde das Verfügungsrecht verloren.

Die gewesenen Schützlinge von Wallenberg wollten das Andenken des grossen Humanisten durch Errichtung einer Statue verewigen. Für dieses Ziel wurde ein Wallenberg-Komité gegründet. Zu Gunsten der Kosten der Statue hat dieses Komité am 19.Juni 1946 in dem Prunksaale der Musikakademie einen Konzert "in memoriam der Tätigkeit von Raoul Wallenberg" veranstaltet. Die Einleitungsrede hielt Herr Rolf Arfwedson, schwedischer Geschäftsträger in Budapest und hervorragende Künstler der ungarischen Hauptstadt /Annie Fischer, Maria Basilides, Ági Jámor, Waldbauers-trio etc./ sind aufgetreten. Die Mutter von Herrn Wallenberg, Frau May von Dardel hat sich in einem an den ungarischen Ministerpraesidenten gerichteten Brief um diese Ehrung bedankt. In kurzer Zeit war der Statuefonds vorhanden und der berühmte ungarische Bildhauer Pal Pátzay hat das Bildwerk fertig gebracht. Man hat es in dem XIII.Szent-Istvan park /Park des Heiligen Stephans/ aufgestellt. In einem Frühjahrssonntag 1949. vormittags wollte das Komité die Enthüllungsfeierlichkeiten abhalten um - wie in der Einladung hiess -

. / .

den künftigen Generationen die legendären Taten des grossen Sohnes der schwedischen Nation anzukündigen. Als aber die Festgäste zu der Feierlichkeit ankamen, fanden sie nur den leeren Platz der Statue. In der vorherigen Nacht hat man auf dem Befehl der Behörde sie entfernt. Lange Zeit wusste man nicht wohin die Statue gekommen ist, vor einigen Jahren hörte man erst, dass sie in dem Hof einer Fabrik in Debrecen aufgestellt wurde. Es bleibt aber nur die symbolische Hauptfigur: ein mit der Schlange kämpfender Mann, ohne jede Anspielung auf Wallenberg. Die angebrachte Gedenktafel wurde auch entfernt.

Budapest den 23. Jan. 1962.

"Exporter", september 1961

Debrecen Penicillin Works Are Enlarging

The Debrecen Penicillin Works were constructed about two years ago.

Since that time the volume of Hungarian penicillin manufacturing has been multiplied many times.

In recent years, the Works have been enlarged with a number of new buildings. An offices building was also constructed according to the plans of Mrs. Sára Juhász-Csaba and Hugo Grägersen (Iparterv).

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

Åström/AA

Ang. R. Wallenberg

STOCKHOLM			3 maj	19 62
N:o	18 ✓	en clair	BIL.	
INK. D. N:o				
AVD. P	GR. 2		MÅL. Eu ^I	

Besk. Tel Aviv.

Enligt dagens press fick Ni igår
pergamentsrulle för överlämnande
Raoul Wallenbergs mor. Tacksam-
ma bekräftelse.

Cabinet

Exp. 3/5
u. 12.50

Red Berg underattfack / *Wid*

ORIGINAL TELEGRAM

P2 kn
cabinet sthm
telegr 10 sth *Wallenberg*

1350/xl88

sss tel aviv yafo 25w 5/5 1546

etat priorite
cabinet stockholm

9

55:A 25		
77 JUN 1962		
AVD <i>P</i>	GB <i>2</i>	MAL <i>Eu</i>

e
Ja

02
25 edert 18 ingen pergamentsrulle men vael ett jewish national
fund golden book certificate aa papp oeverlaemnat vilket
saendes naesta kurirlaegenhet
tamm

col 1350/xl88 25 18
var god las datum 4/5
telegr 10 sth
cabinet sthm
W

P2 ENI

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN
med "Golden Book Certi-
ficate" till Raoul Wal-
lenbergs mor

tel 18 U 3.5.62
" 25 B 4.5.62

Tel Aviv den 7 maj 1962

R 18

Förtroligt

114

Ink. 10.5		1962
Avd.	Gr.	Mål
P	L	Eu?

18/5 Skr.fru von Dardel.

Broder,

En kommitté från The Israeli Organization of Former Nazi Prisoners, bestående av samma personer (herrar Burstein, ordf., Neumann och Goldmann) som under statsminister Erlanders besök till denne överlämnade ett "Jewish National Fund Golden Book Certificate" med text å svenska och hebreiska, uppvaktade mig häromdagen och bad mig överlämna ett liknande certifikat till Raoul Wallenbergs mor, fru de Dardel. Dokumentet sändes under särskilt omslag för benägen vidarebefordran till vederbörande. Enligt vad jag under hand förtroligt erfarit har fru de Dardel redan tidigare erhållit ett dylikt certifikat men då vägrat mottaga detsamma, enär innehållet hade en postum karaktär. Jag har fått det intrycket, att kommittén skulle sätta stort värde på en rad från fru de Dardel angående mottagandet av certifikatet.

En representant för israeliska nyhetsbyrån var närvarande vid ceremonien. Någon notis om överlämnandet har veterligen ännu ej influiter i den israeliska pressen.

Utrikesrådet Åström
Utrikesdepartementet

Per Ljung
Hugo Tamm
Hugo Tamm

Åström/AA.

Ang. Raoul Wallenberg

Stockholm den 18 maj 1962.

STOCKHOLM		19
N:o 1793	1 bil.	BIL.
INK. D. N:o hbr.7.5 (114) Tamm-Åström		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

Till Fru Maj von Dardel
Auravägen 25
Djursholm 1

En organisation, som kallar sig "The Israeli Organization of Former Nazi Prisoners", har till ambassadören Tamm i Tel Aviv överlämnat ett dokument till heder för Raoul Wallenberg. Dokumentet kallas "Jewish National Fund Golden Book Certificate". Jag ber härmed enligt den av organisationen uttryckta önskan få vidarebefordra dokumentet till Eder.

Sverker Åström

xp med bud 21/5. AA.

115

Djursholm 26/5 1962

7/6 hbr Tamm, Tel Aviv.

INK. UTRIKES DEP:T		
Dnr 233 13192		
27/5 1 JUNI 1962		
AVD. P	GR. 2	VAL. En

Till Utrikesrådet Sverker Åström

Härmed ber jag att få
erkänna mottagandet av det
med Edert brev den 18 dennes
översända dokumentet "Jewish
National Fund Golden Book
Certificate". Jag var tacksam
om min erkänsla här för genom
Eder försorg framföres till
the Israeli Organisation of
Former Nazi Prisoners.

Högaktningsfullt
Majvon Dardel

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Raoul Wallenberg

Budapest den 1 juni 1962.

HP 1

Strängt förtroligt

8/6 62

8/6 Nämnas för Sec.

Broder,

I anslutning till tidigare handbrev, senast mitt av den 7 april 1962, samt vårt samtal i Stockholm i maj angående monumentet över Raoul Wallenberg kan jag för dagen tillfoga följande. När jag i dag i annat ärende uppsökte utrikesministeriets politiska avdelning, erinrade jag ånyo om vår fråga om monumentet. Min sagesman meddelade genast, att han för tillfället icke var i stånd att lämna något definitivt besked. Mynigheterna undersökte visserligen möjligheten att på nytt resa monumentet i Budapest, men åtskilliga frågor återstode att lösa, bland annat gällde det att finna en lämplig plats för detsamma. Tjänstemannen var icke heller i tillfälle att - på min fråga - säga om monumentet skulle återställas i sitt ursprungliga skick.

Detta var förvisso ett oväntat besked, men gav icke något svar på vår fråga. Jag hemställde därför åter om en förklaring till anledningen till att minnesmärket på sin tid förflyttades.

Du tillgivet
J.-J. von Dardel
(J.-J. von Dardel)

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet.

Åström/AA

Stockholm den 7 juni 1962.

STOCKHOLM

19

N:o 89

BIL.

INK. D. N:o brev 26/5 Maj v. Dardel
- Åström

AVD.

P

GR.

2

MÅL.

Eu^I

Ang.

Raoul Wallenberg

Broder,

Jag har till fru von Dardel vidarebefordrat
den "scroll" till minne av hennes son Raoul Wallenberg,
som Du mottog på sin tid. Hon har bett mig få sin erkänsla
framförd till organisationen i fråga. Jag vore tacksam,
om Du ville göra detta.

Sverker Åström

Ambassadören Tamm, Tel Aviv.

xp m.kurir 7/6. AA.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Raoul Wallenberg-monumentet
hbr. v.Dardel-Åström 1.6.62

ej infört

Budapest den 21 juni 1962.

HP 1

Förtroligt.

178

Ink.	28-6	62
Avd.	Gr.	Mai
P	2	Eu I

Broder,

W I anslutning till ovan citerade handbrev vill jag nämna, att jag vid mitt samtal idag med vice utrikesminister Puja tog upp frågan om det från Budapest år 1949 bortförda Wallenbergmonumentet. Sedan jag rekapitulerat vad vi visste om händelsen, varvid jag anknöt till vad von Dardel tidigare anfört, bad jag Puja låta undersöka 1) vilka orsakerna varit till bortförandet och 2) om man kunde tänka sig att monumentet återställdes på den/därför avsedda platsen i sitt ursprungliga skick (alltså med sockeln med medaljongen av Raoul Wallenberg och texterna). Denna gest skulle göra ett gott intryck i Sverige, där minnet efter Raoul Wallenbergs hjältemodiga insatser ännu vore levande.

Puja, som sade sig över huvud inte känna till saken, förklarade sig beredd att låta göra en undersökning och i sinom tid återkomma.

*Min vänliga
K.F. Almqvist*
(K.F. Almqvist)

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet.

Wien den 24 juli 1962.
R 18. Strängt förtroligt.
bil.

27/8 Lundberg

42

Ink. 30.7	1962	
Avd. P	Gr. 2	Mål Sm I

Broder,

AL

Beskickningen uppsöktes den 11 innevarande juli av Otto Schögggl, vilken, som bekant, uppträtt såsom vittne i Wallenberg-affären. Schögggl, som mottogs av attachén Lindblom, meddelade, att han nu slutfört en bok om sina upplevelser som fånge i tyska och ryska läger. Han påstod, att en tysk veckotidskrift - "Stern Illustrierte" (Postfack 100, Hamburg) - hade för avsikt att inköpa och trycka ifrågavarande bok. Innan så skedde önskade emellertid Schögggl, att beskickningen skulle få taga del av manuskriptet. Detta överlämnades till Lindblom, som på Schögggl's begäran lovade att återlämna detsamma senast inom fjorton dagar. Schögggl förklarade utlåningen av manuskriptet på följande sätt. Under de förhör, som på sin tid höllös med honom å beskickningen, hade han lovat "svenskarna" (envoyén Lundberg samt sekreterarna Lorentzon och Braunerhielm) att - därest han någon gång skulle skriva en bok om sina år i fångslägren - dessa skulle få genomläsa manuskriptet, innan det trycktes. Han hade nu kommit för att infria detta löfte.

Jag har numera genomgått manuskriptet, som är inskrivet i en tjock rödbrun anteckningsbok. Det består av 150 handskrivna sidor, som i maskinskrift skulle bli omring 50 - 60 sidor i A 4-format. Boken omfattar följande avsnitt:

Herr Utrikesrådet S. Åström,
Utrikesdepartementet.

785

- sid. 1-46 Schöggls upplevelser i tysk fångenskap;
sid. 46-48 Schöggls samröre med den amerikanska ockupa-
tionsstyrkan i Österrike;
sid. 48-150 Schögggl häktas i ryska zonen i Wien. Lågren i
Lemberg, Vorkuta, Vladimir och Potma. Hemresan
och återanpassningsproblem.

Såsom allmänt omdöme vill jag framföra, att Schöggls skriftliga framställning synes vara betydligt klarare och redigare än hans muntliga redogörelser.

Wallenberg omnämnes å följande sidor: 117-130, 133-134, 147-150. Ifrågavarande tre avsnitt har jag låtit avskriva och här närsluta. I beskickningens avskrift har Wallenbergs namn, som i manuskriptet är fullt utskrivet, betecknats med W. ./.

Såsom framgår av en jämförelse med det samtal, som fördes med Schögggl den 8.11.58 (827 B 11.11.58) innehåller föreliggande manuskript ej några nyheter av sakligt intresse. Vissa avvikelser förekomma. Så exempelvis omnämnes icke i manuskriptet att Wallenberg - under den tid Schögggl vistades i dennes cell - skulle ha läkarundersökts och fått sprutor. Under ovannämnda samtal gjorde Schögggl gällande, att han införts i Wallenbergs cell i februari 1955. I manuskriptet säges, dels att detta ägt rum i mitten av februari eller början av mars (sid.117), dels att Wallenberg levde ännu i mars 1955 (sid.117). Schögggl hade under samtalet den 8.11.58 förklarat, att han endast med Manfred talat om Wallenberg. På sid.133-134 påstår Schögggl, att han omnämmt Wallenberg för Sanitzer och att han ej kunde erinra sig om han för "M.M." (Maximilian Manfred) yppat något om den fängne svensken.

En ytterligare fingranskning skulle uppvisa flera olikheter mellan Schöggls uttalanden under förhören och i manuskriptet, men, såsom redan anförts, har jag inte kunnat finna, att manuskriptet skulle innehålla någon ny sakuppgift av intresse. För departementets kännedom har jag dock, särskilt med tanke på en eventuell publicering av manuskriptet, velat översända ett utdrag av de sidor, där Wallenberg omnämnes.

Slutligen må tillfogas, att beskickningen den 23 innevarande juli mottog ett brev från Schögggl, vari denne hemställde, att manuskriptet måtte sändas till det svenska konsulatet i München, varest han personligen skulle avhämta detsamma. Manuskriptet avsändes samma dag till nämnda konsulat.

Sven Allard
Sven Allard

Wladimir I. Stetschen 24.7.62

1)

.....Som um die Mittagszeit kam ich in diese Zelle. Zwei Stunden später, sprach mich dieser Mann in nicht gut russisch an.

" Bist Du ein Russe? "

" Nein, ich bin ein Österreicher aus Wien."

Sagte ich zu ihm.

" Warum kamst Du in diese Zelle? "

fragte mich dieser Kranke.

" Das kann ich Dir nicht sagen, denn ich weiss es selbst nicht? "

Sagte ich.

"Denn ich bin schon viele Jahren immer allein in einer Zelle, seit ich bei den Russen bin. Ein Mal in Moskau brachte man mir einen in die Zelle." Sagte der Kranke.

"Ich bin schon über ein Jahr, schon sehr krank, man bracht mich vor zwei Monaten hier her." Sagte der Kranke.

" Sind wir hier noch in Moskau? "

fragte mich der Kranke.

" Nein, Sie sind jetzt im Krankenhaus des Zuchthaus-Wladimir, dass 200 km nördlich von Moskau ist." Sagte ich.

Nach einer Zeit später, fragte mich der Kranke wieder:

"Bist Du ein Österreicher und aus Wien?"

Diesmal sprach er deutsch, aber auch nicht sehr gut.

"Ja ... " Sagte ich.

"Wenn Du wieder in Deine Heimat kommst, dann gehe in Wien zur schwedischen Botschaft und sage, Du warst mit ein Schwede beisammen, der im Jahre 1945 aus Budapest von den Russen nach Moskau verschleppt wurde, wenn Du meinen Name nicht behalten kannst. Meine Name ist W."

"Ja, ich werde es machen, wenn ich glück haben soll und meine Heimat wieder sehen werde." Sagte ich zu den Schweden.

Der Schwede konnte nicht gut sprechen, denn aus seinem Mund läuft immer ein Schleim raus. Sein Gesicht war sehr Hager, sein Körper habe ich nicht gesehen. Denn er konnte nicht aus dem Bett steigen. Und er hatte auch keine Haare auf dem Kopf. Dann Sprach der Schwede wieder zu mir. "Ich habe nichts gemacht gegen den Russen und wurde doch verschleppt, jetzt bin ich schon zehn Jahre gefangen und noch immer nicht habe ich ein Gericht gesehen."

./.

"Das ist nichts Neues bei den Russen, die behalten die Menschen so lang sie wollen."

Sagte ich zu den Schweden.

"Haben Sie schon mit einen Schweden gesprochen unter Ihr Gefangenschaftszeit?"

"Nein...." sagte ich.

"Mich können auch die Russen nicht mehr nach hause lassen, durch die Folterung habe ich für ewig an mein Körper andenken. Und darum lassen mich die Russen nicht Frei?"

Sagte der Schwede mit tränen zu mir.

"Das glaube ich nicht, Sie werden auch wieder Ihre Heimat sehen."

Sagte ich.

Ich erhielt keine Antwort, der Schwede ist wieder eingeschlafen.

Am nächsten Tag, in der Früh, sagte wieder der Schwede zu mir.

"Bitte nicht vergessen, die schwedische Botschaft."

"Nein..." sagte ich.

"Ich glaube, die Russen wollen mich Kaput gehen lassen?"

Sagte der Schwede.

"Warum, wollen die Russen, dass Sie Kaput gehen sollen?"

Fragte ich.

"Denn ich bekomme schon lange keine Medizien, wie ich es früher bekam."

Sagte der Schwede.

"Die Russen haben gegen mich, dass grösste Verbrechen begangen."

Sagte der Schwede.

Vor dem Frühstück, kam immer die Ärztin mit einer Schwester und diesmal war auch der Politoffizier vom Zuchthaus dabei. Somit war mein Gespräch mit dem Schwede für immer beendet.

Als mich der Politoffizier sah, sprach er sofort mit der Ärztin, aber so, dass ich es nicht hören konnte.

Sofort kam die Ärztin zu mir, und sagte ich komme in eine andere Zelle, der Mensch ist verrückt.

Keine fünf Minuten und ich wurde von zwei Krankenwächter mit der Tragbahr in eine andere Zelle gebracht, wo ich wieder allein war, aber auch in dieser Zelle war ein zweites Bett. Am Selben-Tag am Nachmittag wurde ich von Politoffizier aufgesucht:

"Wie geht es Ihnen nach der Operation?"

Fragte mich der Politoffizier.

"Nicht gut ich habe jetzt schmerzen."

Sagte ich zur Antwort.

"Ist Ihnen noch der Name bekannt mit dem Sie die letzte Nacht

3)

verbracht hatten, ich meine dieser Verrückte?"

"Nein, er hatte mit mir kein Wort gesprochen." Sagte ich sofort.

"Der Verrückte wird doch Sie angesprochen haben oder was erzählt haben?"

"Nein, denn nach der Operation, hätte ich auch nicht mit Ihm gesprochen, denn ich habe starke Schmerzen gehabt." Und dachte mir, warum fragte mich gleich der Politoffizier, dann muss dieser Schwede ein grosser Mann sein?

Der Politoffizier gab mir eine Zigarette und ein Packet "Machowka-" Tabak.

"Denken Sie nach, hatte Ihnen der Verrückte nicht seinen Namen gesagt?"

"Ich würde es doch sagen, wenn ich seinen Namen gehört hätte. Warum soll ich es nicht sagen?"

Nach langen Schweigen des Politoffizier, sagte er plötzlich.

"Wenn Ihnen der Name des Verrückten, doch von Ihm gesagt wurde und später doch auf sein Name kommen sollen, dann geben Sie es mir bekannt. Dafür bekommen Sie von Mir sehr viel zum Rauchen."

"Er hatte mir, nie seinen Name gesagt, und ich habe mit Ihm kein Wort gesprochen."

Sagte ich zum Politoffizier.

"Ist gut - danken Sie, wass ich Ihnen versprochen habe?" Sagte der Politoffizier.

Dann ging der Politoffizier aus der Zelle. Denn ganzen Nachmittag und Abend denke ich auf die Fragen die mir der Politoffizier über den Kranken gegeben hatte.

Warum wurde ich so oft gefragt, ob ich seinen Name weiss? Wer ist und was war dieser Schwede. Warum kam sofort der Politoffizier zu mir und fragt mich ob ich seinen Name weiss?

Am nächsten Tag, wurde auch ich von der russischen Ärztin gefragt die mich zwei Mal Operiert hatte.

"Können Sie mir sagen, denn Name des Verrückten, wo Sie eine Nacht waren?"

"Ich kann Ihnen Frau Doktor, denn Name nicht sagen, denn ich habe kein Wort gesprochen mit Ihm und ich hatte auch starke Schmerzen." Sagte ich zur Ärztin.

Und so wurde ich öfter von der Ärztin gefragt ob ich den Name von den Verrückten schon weiss.

Die Ärztin kam auch öfter Nachmittag in die Krankenzelle, wass früher nie war.

4)

Wenn die Ärztin Nachmittag kam, gab Sie mir immer wass zum Rauchen und frug mich, wass der Verrückte mir alles erzählt hatte. Ich gab der Ärztin immer nur diese Antwort. "Ich habe mit diesem Kranken, kein Wort gesprochen und er hatte mir auch nie seinen Namen gesagt."

Das waren immer meine Antworten, wenn ich über diesen Schweden gefragt wurde. Im Monat März 1955, bracht man mich nach über vier Wochen Aufenthalt im Krankenhaus in eine Grosse Gemeinschaftszelle in dieser ich nur allein war.

Nach zwei Tage kam in meine Zelle der Politoffizier.

"Na, wie geht es Ihnen mit Ihre Füsse?"

Fragte mich der Politoffizier.

"Danke, es geht schon wieder!"

Sagte ich.

"Jetzt wird Ihnen, der Name des Verrückten doch schon bekannt sein?"

"Herr Oberleutnant, ich kann Ihnen nie diesen Name des Kranken sagen, weil ich kein Wort mit Ihm gesprochen ~~haben~~ hatte."

Sagte ich zum Politoffizier.

"Warum kam ich nicht in die Zelle 7 zurück?"

Fragte ich sofort den Politoffizier.

"Es wird mit Ihnen noch ein russischer Offizier sprechen.- Nach diesem Gespräch werden wir sehen ob ich Sie in die Zelle 7 zurück geben kann." Sagt der Politoffizier.

Am nächsten Morgen wurde ich von einem Wächter ins Büro des Politoffizieroffizier gebracht. Im Büro, war der Politoffizier und ein Hauptmann.

Als der Wächter vom Büro draussen war, wurde ich sofort von den russischen Hauptmann gefragt.

"Ist Ihnen der Kranke noch bekannt, als man Sie nach der Operation in eine Zelle brachte wo ein Verrückter war?"

"Ja, aber warum werde ich jetzt auch von Ihnen gefragt nach diesen Kranken?"

Fragte ich sofort diesen russischen Hauptmann.

"Hatte er Ihnen doch den Name gesagt?"

Fragte mich sofort der Politoffizier.

"Nein, und ich kann auch nie wass anderes sagen. Ich weiss seinen Name nicht, denn ich habe mit diesem Kranken kein Wort gesprochen. Denn ich hatte auch starke Schmerzen durch die Fussoperation."

Sagte ich zu Ihnen.

5)

"Ist gut, Sie werden jetzt diese drei Schriftpapiere unterschreiben, dass Ihnen diese Name nicht bekannt ist und mit diesen Verrückten kein Wort gesprochen hatten."

"Ja, dass kann ich sofort unterschreiben, denn es ist die Wahrheit."

Sagte ich sofort.

"Es ist gut, aber wenn wir was hören, von Ihnen, wenn Sie vielleicht wieder in Ihre Heimat kommen und dort erzählen Sie was von diesen Verrückten, der Ihnen nur Lügen erzählt hatte, dann wird es für Ihn sehr schlecht werden. Denn wir erfahren alles, wenn es noch so weit von der Sowjetunion weck ist."

Sagte zu mir der Hauptmann.

Nach dieser Erklärung, gab mir der Hauptmann, diese drei Beschriebene-Papiere die ich unterschreiben soll.

"Sagen Sie uns den Name des Verrückten, wenn er Ihnen bekannt ist, denn wenn Sie jetzt unterschreiben und später in Ihrer Heimat was erzählen von diesen Verrückten, dann sind Sie bald wieder bei uns."

Ich gab keine Antwort und unterschreibe diese drei in russisch beschriebene Blätter.

Als ich es nach meiner Unterschrift zurück gab, sagte zu mir der Hauptmann:

"Ist es Ihre Wahrheit, wass Sie jetzt unterschrieben habe?"

"Ja...!" Sagte ich sofort.

..... Nach einigen Wochen später erzählte ich auch in Hans Sanitzer von den Schweden den ich in der Kranken Zelle traf. Das ich auch oft von Politoffizier und von der Ärztin gefragt wurde ob ich den Name weiss von den Verrückten. Und, dass ich zu einen russischen Hauptmann geführt wurde und unterschreiben musste, dass ich seinen Name nicht weiss.

"Der Name W. von den Schweden, kommt mir sehr bekannt vor, aber ich kann es heute nicht mehr genau sagen von wo."

Ich glaube von früher."

Sagte Sanitzer zu mir.

Ich kann es heute nicht mehr genau sagen ob ich über den Schweden, auch mit den Wiener Rechtsanwalt M.M. gesprochen hatte.

.....

./.

..... Erst nach einige Jahre später, melde ich es der schwedische Botschaft in Wien und in Zürich (Schweiz) von den Schwede denn ich in Krankenhaus des Zuchthaus Wladimir getroffen hatte. Ich hatte es vergessen, durch mein schweres Schicksal, dass mich erwartet hatte bei meiner Rückkehr aus der sowjetischen Gefangenschaft.

Durch einen Zeitungsbericht über ein Schweden, der im Jahre 1945 aus Budapest verschleppt wurde. W. Sofort gingen meine Gedanken zurück an den Tag, wo ich mit ein Schweden bekannt wurde, der mir auch erzählt hatte, dass er von Ungarn verschleppt wurde.

Jetzt ist mir auch bekannt, warum die Ärztin und der Politoffizier vom Zuchthaus Wladimir, zum sagten hatten, dass dieser Schwede ein Verrückter ist. Später musste ich noch unterschreiben, dass ich kein Wort von den Verrückten sprechen soll.

Jetzt ist mir auch alles klar, die Russen haben diesen Schweden schwer zusammen geschlagen, darum durfte kein anderer in seine Zelle. Und der Welt darf es sicher nicht bekannt werden, dass die Russen einen Schweden schwer gefoltert hatten.

Jetzt kann ich schwören, dass dieser Schwede "W." noch im Monat März 1955 gelebt hatte. Und das die Russen, der schwedischen Behörden, bekanntgegeben hatten er sei schon lange verstorben.

Da kann ich nur mit meiner Wahrheit als ehem. Spätheimkehrer den Russen zur Antwort geben:

"Es ist Lüge, der Schwede, W. hatte noch im Monat März 1955 im Krankenhaus 1 Stock Zelle No. ? im Zuchthaus Wladimir gelebt."

Denn nach der Operation, wurde ich von zwei Kranken-Wächter auf der Tragbahre in die Zelle gebracht, wo der Schwede, W., der aus Ungarn im Jahre 1945 verschleppt wurde, war.

Ich möchte nur mit diesem Bericht von den Schweden, W. den Lese erklären, wie die Russen gemeine Lügen über die ~~den~~ Gefangenen die Heute noch in der Sowjetunion berichten:

"Gestorben."

Und die Wahrheit ist.

"Lebt."

Darum, wer weiss es, wieviele Gefangene noch in der Sowjetunion leben. Aber von den Russen wurde bekanntgegeben, sie sind gestorben? So war es in der Sowjetunion bis 1955 mitte Juni.....

08/62

Utrikesrådet Sverker Åström

Broder!

Jag har läst Schöggls vittnesmål, som ju inte innehåller något nytt. Han var en mycket förvirrad person, som inte kunde hålla samma tankegång i huvudet mer än 30 sekunder. Vad som gjorde intryck vid mitt muntliga samtal med honom var, att i hans virriga berättelse vissa huvudpunkter kom igen, som ingick i ett långt tidigare avgivet vittnesmål. Dessa huvudpunkter återkommer nu, ehuru i något förändrad version. Det verkar otroligt, att han utan hjälp skulle kunna skriva så pass redigt som han nu har gjort. Han har givit sin berättelse en litterär utformning med exakta repliker, vilket han inte gjorde vid samtalet. Då sade han samma sak på ett par olika sätt liksom för att markera, att han mindes innehållet men inte den exakta formuleringen. När man nu läser vad han skrivit, gör det ett visst intryck på mig, att han efter ytterligare flera år återvänder till de nämnda huvudpunkterna.

Den första punkten är, att W. skulle ha suttit ensam i flera år. Vi vet, att W. flyttades från Lefortovskaja ungefär vid den tidpunkt 1947, då ryska UD gav sitt svar till oss. Vi vet, att Roedl förts till ett läger och avlidit där. Vi vet också, att ryssarna i samband med att W. och Roedl flyttades förhörde olika fångar i syfte att sopa bort spåren efter W. Vår teori var redan på ett tidigt stadium - och därvid byggde vi på analogier med liknande fall - att W. satts i ensamcell. Schögg kan inte bygga denna uppgift på vad han läst i tidningar.

Schögggl vidhåller, att han av misstag kom till W:s cell, att han fördes därifrån så snart misstaget upptäcktes av polisoffice-
ren och han efteråt noga förhördes, om han visste vem W. var. Allt
detta är plausibelt med hänsyn till vad vi vet om de ryska fängel-
serna, men Schögggl vet ju själv så mycket om sådana ting, att han
mycket väl kunnat fantisera ihop dessa detaljer.

Att den förvirrade Schögggl år efter år fasthåller vid huvud-
punkterna i sin berättelse ger intrycket, att bakom hans berättelse
ligger en upplevelse. Svårigheten är ju, att upplevelsen kan ha
gällt någon annan än W. och att Schögggl, då han hörde ^{om} W-fallet,
sammankopplat sin upplevelse med W. Å andra sidan finns ju W:s
vistelse i Wladimir styrkt av andra vittnen, och Schöggls berät-
passar in i bilden. Den verkar därför i sina huvuddelar trovärdig.

Om man godtar Schöggls berättelse, uppkommer frågan, om det
är sannolikt, att W. behandlats så illa som han själv skulle ha
uppgett. Enligt vittnesmål, vilkas trovärdighet det icke finns skäl
att ifrågasätta, hade W:s cellkamrat Roedl rönt mycket dålig be-
handling och därav avlidit. Under Stalin-tiden lär det icke ha varit
ovanligt, att besvärande fångar avsiktligt missköts. Om man därmed
sammanställer de senaste uppgifter vi fått, nämligen att W. i
mycket dåligt hälsotillstånd förvarats på ett mentalsjukhus, blir
det en viss logik i förloppet. Man får då förklaringen, varför
W. icke återsänts efter 1956. Detta är ju en hypotes. Denna hypotes
stämmer emellertid med den bild som uppstått genom otaliga inrap-
porterade detaljer, och den är icke baserad på svagare indicier än
vissa hypoteser, som vi uppställde 1951-52 och som till fullo be-
kräftats.

Jan Lillgren

Per S Lundberg

Utrikesrådet Sverker Åström
Kungl. Utrikesdepartementet
Stockholm.

Broder!

I går ringde mig fru von Dardel, ånyo upprörd över att tidningarna talar om "den framlidne diplomaten", "Raoul Wallenbergs dödsbo" etc i samband med förskingringen av ägodelar ur hans farmors dödsbo. Jag har talat med Sundvik, St. T., och Mernelius, Sv. D., som både lovat se till att det skrivs "den av ryssarna tillfångatagne", "Wallenbergs farmors dödsbo" etc. Känner Du någon så väl på DN, att Du kan få honom att utan motivering ge order till sina reporters, så kunde Du väl klara av DN.

Fru von Dardel har ringt ett par gånger tidigare i höst. Jag har i fråga om statsministerns brev sagt, att det icke innehåller någon vändning, som jag kunde tänka mig familjen ha något emot ur de synpunkter familjen tidigare framfört. Fru von Dardel yrkar på åtgärder. Jag har svarat, att ~~Wogewodens~~ C. säkerligen fått brevet och att problemet är att förmå honom att svara. Jag kände mig säker på att svaret för närvarande skulle bli negativt, ~~om~~ därför kan jag föreställa mig, att UD vid sina bemödanden att få fram ett ~~www~~ svar söker undvika sådant, som ytterligare kan försämra utsikterna för ett positivt svar.

Jag har upprepat, att ingen i Sverige kan veta, om W. i dag lever - något som fru V. Dardel själv inser. Däremot är det klart, att hon numera är bergsäker på att W. levat rätt sent under 50-talet. Jag frågade rörande arvsläget. Hon sade då, att "tiden" utgår

1963. Tydligen tänker hon på tioårsperioden enligt lex Wallenberg, och lägger 10 år på 1953, då farmodern dog. Jag vet inte, om detta är rätt räknat - har inte brytt mig om att söka lära mig lex W.

Min minnesbild är, att arvtågaren skall leva vid dödsfallet och att han förlorar sitt arv, ~~han ockavla dödsfallet~~/om man inte får kontakt med honom på tio år.

Men ~~gär~~ räknas icke de tio åren från det tillfälle, då man senast visste, att han var vid liv? I så fall kunde släktingarna ha begärt arvskifte 1957 enligt offentligt tillgängliga uppgifter.

Någon gång efter 1953 ringde mig en bankjurist och frågade. Jag sade, att W. säkert varit vid liv 1947 men att det var fullt möjligt och rentav troligt, att han levat därefter - detta var innan ryssarnas besked kom. Om släktingarna nu aktualiserar arvsfallet, kommer en fråga att riktas till UD: när var W. senast vid

liv enligt UD:s uppfattning? Domstolen måste väl pröva bevisningen? Den kan också utsträcka 10-årsperioden, vilket den väl lär kunna göra i detta fall utan att pröva hela bevisningen men efter något uttalande från UD.

Fru v. Dardel säger tanken vara outhärdlig, att W. skulle komma hem 50-årig, medellös, kanske sjuk och få försöka bygga upp ett liv. Arvssaken spelar tydligen en betydande roll som handlingsmotiv för henne. Den har inte på senare år nämnts av familjen, men den kan ha varit avgörande för familjens ur andra synpunkter något svårbegripliga upprördhet över dateringen i justitierådens utlåtande. Enligt detta utlåtande skulle ju W. kunnat vara död, innan hans farmor dog.

Fru v. Dardel säger, att framstående amerikaner är beredda att föreslå R.W. som kandidat till Nobels fredspris. Jag har självfallet avstyrkt, bl.a. hänvisande till den besvärliga bevisfrågan, huruvida han är död eller levande. Hammarskjöld får väl icke nu i den allmänna yran ett posthumt fredspris?

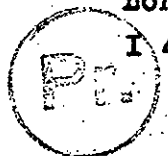
Sin tillgång

Arne S. Lundberg

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN
I
LONDON

klipp om skandinaverna
och de sex mm

London den 29 november 1962

464 112 bil.

1.12 62

Ink.	4	91	4/10
Avg.	0	2	En

*poli. ss bk
mv
anförare
128*
Broder,

Debatten om Skandinavien och den gemensamma
marknaden fortsätter i ungefär oförminskad takt.
För dagen har vi en artikel av J.H. Huizinga i
The Guardian med rubriken "The Scandinavians and
the Six". Huizinga skriver, att Sveriges neutra-
litet kanske innebär det kinkigaste problemet.
Jag förmodar, att de som sysslar med marknads-
frågorna kan vara intresserade av artikeln.

Samtidigt insänder jag ett klipp om Raoul
Wallenberg (Daily Telegraph 29.11).

*Min tillgrin
Gunnar Fagrell*

Gunnar Fagrell

Byråchefen Sundfeldt,
Utrikesdepartementet

The Diplomat Who

Disappeared

By JUDITH LISTOWEL

DAILY TELEGRAPH 29.11.

DIPLOMATIC pressure, firmly brought to bear, has now forced the Russians to admit that they are holding Mr. Greville Wynne, the British businessman who was abducted in Budapest.

This kind of disappearance is too familiar behind the Iron Curtain. Hungarians have not forgotten that Raoul Wallenberg, a Swedish diplomat, disappeared in Budapest in similar circumstances nearly 18 years ago, and is still believed to be in Soviet hands.

The Wallenberg family and the Swedish public are convinced that if their Government had brought open pressure to bear from the first, the mystery could not have been sustained.

Mr. Wallenberg, a member of one of the most influential families in Sweden and a dedicated anti-Nazi, volunteered in 1944 to help the Jews of Hungary. Appointed First Secretary of the Swedish Legation in Budapest, he alone saved 20,000 men, women and children from the gas chambers.

On Jan. 16, 1945, the Russians occupied Pest. Mr. Wallenberg was seen by five onlookers arguing with three Russian officers. Then he was whisked away in his chauffeur-driven car, with one black Soviet car in front and another behind.

The immediate sequel to this incident was the first of many misleading Soviet statements. In Moscow Mr. Dekanozov, Deputy Foreign Minister, gave the following information to the Swedish Ambassador:

"The First Secretary of the Swedish Legation in Budapest, Raoul Wallenberg, is safe, as the Soviet military authorities have taken measures for the protection of his person and belongings."

When Mr. Danielson, Swedish Minister in Budapest, on whose staff Mr. Wallenberg had been, returned to Sweden, the Swedish people expected the situation to be clarified.

"Taken to Rumania"

But Mr. Danielson, who, with the other neutral diplomats had remained on the Buda side, and had also been held by the Russians, could offer only additional reasons for bafflement and anger.

"We were taken to Rumania," he reported, "where the Soviet secret police questioned us for six weeks. They not only accused me of not being neutral, but Raoul of having spied for the Americans and for the Germans."

But even when the preposterous suggestion that Mr. Wallenberg had been a Nazi agent was discounted as a peculiarly stupid joke, the mystery was no nearer solution.

Then the rumours began, one even suggesting that he was still in Budapest, in disguise. Equally untrue was a broadcast by the Soviet-controlled Budapest Radio to the effect that he had been murdered by the Gestapo.

The Swedish Government sent special instructions to their Ambassador in Moscow: "Never mind what you have heard, press for contact with Raoul." Invariably the Russians replied that he could not be traced, and after 14 months' silence the Soviet Foreign Ministry declared that exhaustive search had revealed that Mr. Wallenberg had never been in the Soviet Union. Mr. Dekanozov's message that he had been in Soviet hands had been based "on an error..."

No one in Sweden or in Hungary believed that he had been killed by the Nazis. In fact Jeno Biro, treasurer of Mr. Wallenberg's Jewish Aid Organisation, reported:

"On January 16, 1945, Raoul handed me a large sum of money saying: 'I'm going with the Russians, but I'm not sure whether I'm going as their guest or their prisoner'..."

Meanwhile the Swedish Government was building up an exhaustive file from many sources. The Wallenberg documents fill 82 boxes: the index alone contains some 1,200 names.

As a result the Swedes, in the Notes they kept on sending to Moscow, could name the three

Soviet officers who arrested Mr. Wallenberg; describe the prison in which he and Langfelder, his chauffeur, were detained, and identify the place where they were separated. The Russians did not deny these statements; they merely repeated that Mr. Wallenberg had never entered the Soviet Union.

The next development came when Claudio de Mohr, former Second Secretary at the Italian Legation in Bucharest, said when he was repatriated after seven and a half years as a prisoner of the Russians, that, while in the Lubyanka prison in Moscow, he had discovered that Mr. Wallenberg was in the cell above his.

Then the Swedish Foreign Ministry tracked down a repatriated German, Gustav Richter, who had shared a cell with Mr. Wallenberg and gave an accurate description of him. Herr Richter stated:

"At the end of February, 1945, Wallenberg wrote in German to the director of the prison protesting against his detention and demanding that, as a Swede and a diplomat, he should be allowed to get in touch with his Embassy.

"During the time we shared a cell he was interrogated only once, when the Commissar told him: 'We know you. You are a member of a great Swedish capitalist family and you have been spying on us.' ... On March 1, 1945, I was moved to cell 91 and never saw Wallenberg again."

Bulganin's Surprise

Herr Richter's evidence was supported by five men who had shared Mr. Wallenberg's cell and by 20 who had talked to him by wall or waterpipe tapping.

On April 2, 1956, Mr. Erlander, Swedish Prime Minister, and Dr. Hedlund, Minister of the Interior, paid a State visit to Moscow. In the Kremlin they seated themselves round a table with Marshal Bulganin, then Prime Minister, Mr. Khrushchev, Deputy Prime Minister, and Mr. Molotov, Foreign Minister. Discussion of the Wallenberg affair went on for three days.

The Russians were visibly shocked by the completeness of the Swedish file on the case. At one point Marshal Bulganin remarked with genuine surprise: "One of my sons disappeared in the war. I should never have dreamed of making such vast inquiries..."

The Russians promised to undertake an "extensive investigation." Almost a year later, on Feb. 6, 1957, Mr. Gromyko, Deputy Foreign Minister, handed the Swedish Ambassador the long-awaited reply. It said that a document had been found, dated July 17, 1947, in which the chief of medical services in the Lubyanka wrote to his chief, Gen. Abakumov:

"I have to report that the prisoner well known to you, Raoul Wallenberg, died last night in his cell, presumably as a result of myocardinfarct, a rare form of heart attack.

"As you personally instructed me to take care of Wallenberg, I await your orders: to whom should the body be handed over for autopsy so that the cause of death can be established?"

Not Conclusive

The Soviet Note ended: "The conclusion must be drawn that Raoul Wallenberg died in July, 1947. His death was due to the activities of the scoundrel Abakumov. We deplore this event..."

Abakumov was Beria's right-hand man.

The Swedish Foreign Ministry, pointing out that this "death certificate" was in itself an admission of the strength of the Swedish case, insisted that "a single document" was not conclusive. Moreover, two sworn statements in the Ministry's files were from people in contact with Mr. Wallenberg in April, 1948, nine months after the date of his alleged death.

And in the last Note to Moscow the Swedish Government said that it had reason to believe that after 1947 Mr. Wallenberg was held in Vladimir, the political VIP prison, where Francis Gary Powers, the American U-2 pilot, is known to have served his sentence.

Billabr Fappell / Sutcliffe 4/3

27/11

SVENSKA DAGBLADET

Box 594, Stockholm 1 • Telefon 22 50 00, riks 22 50 20
Telegram SVENSKADAG • Postgiro 61

Redaktionen

7/1262
Schäggel

aa

Utrikesrådet Sverker Åström
Kungl. Utrikesdepartementet

Åberopande telefonsamtal översändes härmed det brev
som kommit tidningen tillhanda i fallet Wallenberg. Tack-
sam för besked under hand efter benägen granskning.

Högaktningsfullt

Carl Håkanson

Vad!

7/12-62

Sagt F. per telefon,
att Schögl är vår känd fröan
och att hans vittnesmål ingår i vårt
totala utskick. S. kan inte anses ha ett
starkt utvecklat sitt och han väntar
sig ofta. Någon uppgift om en utlämning
i Vladimir har han sammanlagt varit om
dette är W. är det att säga. Publicitet
av dette stycke kan knappast göras.

F. sade att Lickwings
barn skulle vara, att meriskt inte tycks
ha något nyhetsskrivare och avbröta
offen.

Do

Otto Schöggel
z.Zt. Weilheim (812) Obb.
Heosstr. 8.
Bundesrepublik

Un

die Svenska Dagbladet

Stockholm

Erlaube mir bei Ihnen zu fragen ob
sie ein Interesse haben, meinen Tatsachen-
bericht über den ehem. schwedischen Minister
Wallenberg mit dem ich noch im Jahre
1955 im kurischen Zucht haus "Wladimir"
beisammen war

Es hatte sehr lang gedauert, bis ich
in die Wirklichkeit zurückfand über
die Gespräche zurückfand, die ich mit
Wallenberg in der Zelle des Zucht hauses
Wladimir geführt hatten.

Wenn sie mein Tatsachenbericht kaufen
wollen, dann werde ich persönlich nach
Stockholm zu Ihnen kommen.

Hiermit ist Ihre Nachricht, denn sonst müßte
ich mein Tatsachenbericht einer deutschen
großen Tageszeitung verkaufen.

Es ist mein Wunsch, die Wahrheit über
Wallenberg in einer schwedischen Zeitung
veröffentlicht zu sehen:

Erwarte ich baldige Antwort

Hochachtungsvoll

Otto Schögel

CENTRAL EUROPEAN
CORRESPONDENT

J. J. HANLIN

Fritzson - Hanlin
27.12.62

VIENNA 6,
HIRSCHENGASSE 8/9 / AUSTRIA

December 7, 1962

INK. UTRIKES DEP:T		
Dnr 232 1693		
11 0 DEC 1962		
AVD P	GR. 2	MAL EUI

Information Office
Ministry for Foreign Affairs
Stockholm, Sweden

Dear Sir:

I am a representative in Vienna for North American Newspaper Alliance, Central Press (King Features) and a frequent contributor to many American newspapers and magazines.

Recently, I read with interest a story on Raoul Wallenberg in the London Daily Telegraph. Wallenberg is one of the people I have maintained a file on over the years. From my records, I have much evidence that the Swedish government has made many representations to the Soviets concerning him.

I wonder if you might have any information concerning the work you have done and Wallenberg in more or less complete form. I would also greatly appreciate a photo of Wallenberg if you possibly have one in your files. Any cooperation you might give me would be greatly appreciated. Naturally, I would prefer material in English or German, if possible.

It seems that this case should be revived and that some sort of definite information on whether or not he is dead should be obtained.

Sincerely yours,

J. J. Hanlin

J. J. Hanlin

Fritzson/LC

ang. information ang.
Rauol Wallenberg

(Pr)

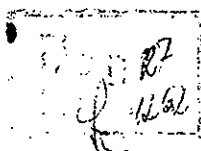
STOCKHOLM		19
Stockholm, December 27, 1962		
N:o 365		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. L	MAL. mu

Dear Sir,

In reply to your letter I have the honour to inform you that all information concerning Rauol Wallenberg is collected in a release of 1957. This, however, is very extensive and unfortunately indited only in Swedish. I therefore propose that you should turn to the Swedish Embassy in Vienna, where you can study the release and above that be assisted toward a translation into English.

Per Fritzson

Mr. J.J. Hanlin Hirschengasse 8/9
Vienna

Ju, bilagor uppräntas

kon 8. 3 till pressbyrå,

(eftersom skriv. m. press-stämpel
p. d. arbet).

W. Stenberg, Åkersberg.

Bil. nedsändes till Pol., så ärendet icke handlagts
på pressbyrå. *W*

Bil. nr. 2 till Gk:s i New York skr.
nr. 127 den 7. 8. 63

ROYAL CONSULATE OF SWEDEN
147 MILK STREET
BOSTON 9, MASSACHUSETTS

December 12, 1962

*P2EW**PN***Stein 20.12.62. SF*

Kungl. Svenska Gen. Kons. i New York
NO: <i>8/562</i>
DEC 17 1962
FILE: <i>P2 Wallenberg</i>

Mr. Erik Kronvall, Consul General
Royal Consulate General of Sweden
61 East 64th Street
New York 21, N. Y.

Dear Erik,-

Some time ago I wrote you about a reward I was to receive in behalf of Raoul Wallenberg from the Jewish War Veterans.

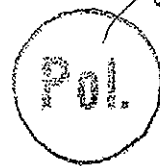
On Sunday December 9, 1962, I was invited as an honoured guest to a breakfast meeting, which was very nicely arranged and I was then presented this reward a beautiful plaque.

It is requested that this plaque shall be sent to Sweden and there presented by someone to the King. I would very much appreciate your kind help as to advising me to whom I should send the plaque. In the meantime I am holding the same waiting for your reply.

Thank you and kindest regards,

Sincerely yours,

Arthur J. Anderson
Consul

Till

Hans Excellens Utrikesministern.

INK. UTRIKES DEP:T
Dnr 230 1604
19 FEB 1963

AVD.	GR.	MAL.
P	2	En

Då jag till min stora glädje erfarit, att Excellensen lovat att helhjärtat arbeta för Raoul Wallenbergs räddning, tar jag mig friheten ge Eder en kort redogörelse för Raoul Wallenberg-aktionen syfte och arbete. Jag är angelägen om att ej någon missuppfattning därom skall kunna uppstå.

I början av juli 1947 vädjade fru Maj von Dardel till svenska kvinnosammanslutningar att hjälpa henne i arbetet för hennes sons räddning. Jag var då ordförande för Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet och åtog mig att kalla samtliga till ett möte. Då detta ej är en kvinnofråga utan rör både män och kvinnor, vände jag mig till ideella-, freds-, nykterhets-, ungdoms- och kvinnoorganisationer. Jag bifogar förteckningen över de 26 till Raoul Wallenberg-aktionen anslutna organisationerna, som representerar över en milj. svenska män och kvinnor. Mötet valde mig till ordförande.

Då vi fann, att man aldrig från svensk sida klart begärt av Sovjet Raoul Wallenbergs hemsändande till Sverige och vi ansåg, att man aldrig kan uttrycka sig tydligt nog, när det gäller en människas liv, blev vår första åtgärd att i en skrivelse till Stalin den 16 juli

å svenska folkets vägnar begära detta. Vi åberopade i vår skrivelse den sovjet-ryska noten från den 17 jan. 1945, i vilken Sovjets utrikesminister Dekanossow meddelade, att Sovjet tagit Raoul Wallenbergs liv och egendom under sitt beskydd. Skrivelsen överlämnades genom personlig uppvaktning hos ryska ambassaden samt per post till Stalin. Samtidigt publicerades den i alla svenska tidningar och gav eko även i utlandet.

Ryssarna svarade den 22 augusti, alltså efter c:a 6 veckor, att man ej kunde finna Raoul Wallenberg på sovjet-ryskt område och ej heller den officer, kom.-generalen Tjernitjeff, som från Pest sänt meddelandet, att Raoul Wallenberg omhändertagits. Detta svar ansåg statsminister Erlander vara ett svar såväl till regeringen som till Raoul Wallenberg-aktionen. "Vi får räkna det som 50 % åt oss var", som han uttryckte sig.

Aktionen utsåg då en undersökningskommitté, bestående av fyra allmänt aktade och högt betrodda personer: Professor Lise Meitner, författarinnan Mia Leche Löfgren, f. generaldirektör Anders Örne och advokat Yngve Schartau. Dessa fick tillgång till såväl UD:s som Rudolph Philipps och familjen von Dardels dokument i saken. Efter noggranna undersökningar fastslog kommittén, att Raoul Wallenberg "intill tämligen nära tid befunnit sig i livet i ryskt förvar på skilda platser, såväl inom som utom sovjet-ryskt område". Resultatet framlades offentligt genom pressen, självfallet dock utan att vittnens namn eller senast kända tidpunkten angavs.

Den 1 november 1947 skickade Raoul Wallenbergaktionen en ny skrivelse med upprepande av samma brev, vilket sändes till Stalin och samtidigt till ryska legationen i Stockholm.

Den 3 november kallades f. generaldirektör Örne, advokat Yngve Schartau, docent Guy von Dardel (Raoul Wallenbergs halvbror) och jag till ett sammanträde med

statsminister Erlander, utrikesminister Undén, utrikesrådet Grafström och legationssekreterare Petri.

Raoul Wallenberg-aktionen har före 1952 gjort flera uppvaktningar hos regeringen med önskan om kraftiga åtgärder från officiellt håll för Raoul Wallenbergs hem-sändande. Många offentliga och slutna möten har hållits i denna sak på olika platser i landet. I Konserthusets stora sal hölls ett stort möte 1948. Arrangörer har varit bl.a. Sveriges olika studentsammanslutningar och Raoul Wallenberg-aktionen.

År 1948 tog actionen initiativ till nominering av Raoul Wallenberg som kandidat till Nobel-fredspriset. För att ge information om hans gärning trycktes en broschyr om honom på svenska och engelska, författad av Rudolph Philipp. I denna åtgärd låg ej endast en önskan att Raoul Wallenberg skulle få en välförtjänt hedersbetygelse. Vi ville genom detta även göra klart för ryssarna, att man i Sverige är övertygad om att han lever. På så sätt blev detta ett led i arbetet för hans räddning.

Då allt som rörde vittnesmål, dokument etc måste handhas med stor sekretess, kunde jag ej hålla styrelsen underrättad om hur arbetet fortskred, utan det blev familjen von Dardel, Rudolph Philipp och jag som samarbetade. Styrelsen har dock alltid respekterat detta.

Under de gångna åren har många vägar prövats, dock utan önskat resultat.

I november 1951, då Rudolph Philipp fått den italienske diplomaten de Mohrs vittnesmål om Raoul Wallenberg, etablerades ett samarbete mellan UD och oss.

I februari 1952 skickades en note från svenska regeringen till Sovjet, där man för första gången klart begärde att Raoul Wallenberg skulle skickas hem.

Då jag som föreläsare inom Föreläsningsföreningen och ABF samt på folkhögskolor kommit och kommer i kontakt med

många människor runtom i landet, har jag funnit, att Raoul Wallenbergs öde nu liksom under de gångna 18 åren starkt upprör svenska folket och att det varma intresset för hans räddning ej avtagit med åren. Denna fråga är ju av helt allmänmänsklig art och man engagerar sig över partigränserna. Vi har också i vårt arbete stöd av många ledande personer inom svenskt kultur- och näringsliv. Raoul Wallenberg har blivit en folkhjälte, och det har nog ryssarna aldrig fått klart för sig.

Jag har gett denna korta rapport också för att Ers Excellens skall veta, att när Ni satsar Er kraft i arbetet för att få hem Raoul Wallenberg har Ni bakom Eder en stark svensk opinion. Jag vet att Ni vill arbeta med denna fråga, därför att det är rätt och för Sakens skull. Men jag vill ändå säga, att när Ni nu söker nå en positiv lösning kommer Ni att få känna tacksamhet och tillgivenhet från alla håll.

Om Ni önskar att personligen få ytterligare informationer eller förtydligande står jag gärna till tjänst.

Med utmärkt högaktning

Birgitta de Vylder-Bellander
Birgitta de Vylder-Bellander
✓

Leksandsvägen 22,
B r o m m a, den 3/2 1963.

Telefon: 25 62 03 el. 25 52 95.

P 2 En I

Organisationsanslutna till Raoul Wallenbergs-aktionen.

Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet
Fredrika Bremerförbundet
Svenska Kvinnors Medborgarförbund
Kooperativa Förbundet
Kooperativa Kvinnogilles Förbundet
Kooperativa Förbundets Kvinnliga Personalklubb
Sveriges Fredsråd
Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen
Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen Fredsfacktorna
Ungdomens Fredsförbund
Sveriges Förenade Studentkårer
Svenska Frälsningsarmén
Nationaltemplarorden
KFUM:s Riksförbund
KFUK:s Riksförbund
Kvinnliga akademikers förening
Vita Bandet
Sveriges Husmodersföreningars Riksförbund
Svensk Sjuksköterskeförening
Förbundet för Kristet Samhällsliv
Stiftskonventet av Kyrkobröderna i Luleå
Mosaiska Församlingen i Malmö
Mosaiska Församlingen i Stockholm
Mosaiska Församlingen i Göteborg
Mosaiska Församlingen i Norrköping
Svenska Arbetares Centralorganisation

RIKSÅKLAGARÄMBETET

225 312
26 JUL 1963
AVD 2 65 ab
P 2 Su I

Till Kungl. Utrikesdepartementet.

I anslutning till en från riksåklagarämbetet den 15 juli 1963 översänd avskrift av en ämbetets skrivelse till landsfogden i Kopparbergs län med anmodan om förhör med å Sätters sjukhus intagne Arpad Olah, som i skrift till ämbetet antytt viss kännedom om Raoul Wallenberg, får ämbetet härigenom överlämna protokoll över förhör, som i saken hållits med Arpad Olah.

Stockholm den 25 juli 1963.

Erik Vinberg
t.f. riksåklagare

AD 258/63

L65 AL6

Protokoll, fört vid polisförhör

den 22 juli 1963 på Sätters sjukhus, Säter.

Förste kriminalassistent Kjell Jonsson

Statspolisen, Falun.

Densamme.

T.f. kriminalassistent B.O. Johansson,

Statspolisen, Falun.

Ungerske medborgaren Arpad Olah, född

den 2 februari 1924, vårdas sedan 1959

på Sätters sjukhus, Säter.

Förhørsledare:

Protokollförare:

Förhörsvittne:

Den hörde:

Ink. i Riksåklagar-
ämbetets expedition

24 JUL 1963

A Dnr 259 63

Förhöret började klockan 14.30.

Olah underrättades om att han skulle höras i anledning av en skrivelse, som han översänt till riksåklagarämbetet i Stockholm, däri han gjort vissa antydningar om att han kunde lämna upplysningar om Raoul Wallenbergs försvinnande.

Berättelse:

År 1946 vistades Olah i en ungersk stad kallad Nyiregyháza, belägen österut mot rumänska gränsen. Av en händelse sammanträffade han där med en jude vid namn Greizman. Denne var i ungefär 45-48 års åldern, stor och kraftig. Okänt förnamn. Enligt Greizmans egna uppgifter skulle han vara gift och ha en son i 17-års åldern. Greizman skulle tidigare ha arbetat som charkuterist i en affär i Ibrány. Affären ifråga skulle ligga något hundratal meter från stadens uppbördsverk. Greizman hade vid nu nämnda sammanträffande omtalat, att han under 1944 arbetat i Budapest tillsammans med ett flertal judar. Arbetet skulle bestå i forsling av tegel m.m. Greizman hade vidare omtalat, att han där fått ett pass av en Wallenberg. Olah, som då inte var intresserad av de nyheter, som Greizman delgav honom, hade icke gjort några förfrågningar angående denne Wallenberg. Om denne var svensk eller ej hade det

P 65 AL

Protokoll, fört vid polisförhör

den 22 juli 1963 på Sätters sjukhus, Säter.

Förhørsledare:

Förste kriminalassistent Kjell Jonsson.

Statpolisen, Falun.

Protokollförare:

Densamme.

Förhörsvittne:

T.f. kriminalassistent B.O. Johansson,

Statpolisen, Falun.

Den hörde:

Ungerske medborgaren Arpad Olah, född

den 2 februari 1924, vårdas sedan 1959

på Sätters sjukhus, Säter.

Ink. i Riksåklagar-
ämbetets expedition

24 JUL 1963

A Dnr 259 63

Förhöret började klockan 14.30.

Olah underrättades om att han skulle höras i anledning av en skrivelse, som han översänt till riksåklagarämbetet i Stockholm, däri han gjort vissa antydningar om att han kunde lämna upplysningar om Raoul Wallenbergs försvinnande.

Berättelse:

År 1946 vistades Olah i en ungersk stad kallad Nyiregyháza, belägen österut mot rumänska gränsen. Av en händelse sammanträffade han där med en jude vid namn Greizman. Denne var i ungefär 45-48 års åldern, stor och kraftig. Okänt förnamn. Enligt Greizmans egna uppgifter skulle han vara gift och ha en son i 17-års åldern. Greizman skulle tidigare ha arbetat som charkuterist i en affär i Ibrány. Affären ifråga skulle ligga något hundratal meter från stadens uppbördsverk. Greizman hade vid nu nämnda sammanträffande omtalat, att han under 1944 arbetat i Budapest tillsammans med ett flertal judar. Arbetet skulle bestå i forsling av tegel m.m. Greizman hade vidare omtalat, att han där fått ett pass av en Wallenberg. Olah, som då inte var intresserad av de nyheter, som Greizman delgav honom, hade icke gjort några förfrågningar angående denne Wallenberg. Om denne var svensk eller ej hade det

R 65 AB

icke talats om. Icke heller hade Greizman nämnt något om i vilken egenskap denne Wallenberg skulle befinna sig i Budapest. Greizman hade vidare uppgivit, att Wallenberg skulle ha blivit mördad av de "andra judarna". Vilka dessa voro framkom ej. Enligt Greizman skulle mordet ha ägt rum i Budapest. Några ytterligare upplysningar hade Olah icke fått.

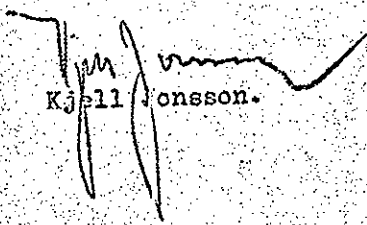
Att Olah nu först påtalat dessa upplysningar berodde på att en medpatient på sjukhuset i Säter fört namnet Raoul Wallenberg på tal.

Vad beträffar Greizman är det möjligt att denne 1946 kunde vara boende någonstans i närheten av Nyiregyhaza. Olah kan ej lämna några upplysningar som kan tjäna till identifiering av Greizman.

Olah är född den 5 februari 1924 i Ibranj, Ungern. Han kom till Sverige år 1947.

Genomläst och lämnat utan erinran. Förhöret avslutades klockan 15.00.

Som ovan.

Kjell Jonsson.

R 65 AB

icke talats om. Icke heller hade Greizman nämnt något om i vilken egenskap denne Wallenberg skulle befinna sig i Budapest. Greizman hade vidare uppgivit, att Wallenberg skulle ha blivit mördad av de "andra judarna". Vilka dessa voro framkom ej. Enligt Greizman skulle mordet ha ägt rum i Budapest. Några ytterligare upplysningar hade Olah icke fått.

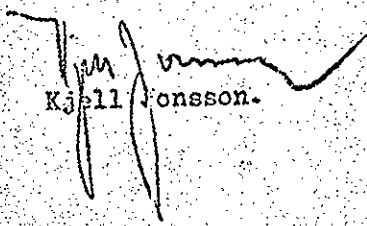
Att Olah nu först påtalat dessa upplysningar berodde på att en medpatient på sjukhuset i Säter fört namnet Raoul Wallenberg på tal.

Vad beträffar Greizman är det möjligt att denne 1946 kunde vara boende någonstans i närheten av Nyiregyhaza. Olah kan ej lämna några upplysningar som kan tjäna till identifiering av Greizman.

Olah är född den 5 februari 1924 i Ibranj, Ungern. Han kom till Sverige år 1947.

Genomläst och lämnat utan erinran. Förhöret avslutades klockan 15.00.

Som ovan.

Kjell Jonsson.

Tidnings art.
La Tribune de Genève
13. 8. 1963

Tjänste

KUNGL. UTRIKESDEPARTEMENTET

Stockholm 16

407.1400

TRIBUNE DE GENÈVE

Quotidien fondé en 1879

DERNIÈRE HEURE

N° 188 - Mardi 13 août 1963

11 rue du Stand 42 - Compte de chèques postaux 1 489 - Téléphone: administration (022) 25 53 30, rédaction (022) 25 82 80, impr. merle (022) 24 02 85

Bureau des annonces :
PUBLICITAS GENÈVE
Place du Lac 2
Administration de « La Tribune de Genève »
Rue du Stand 42
et Agence, place Cornavin 16
(Auderst et Dubois)

Tarif de publicité :
Annonces: 44 cl. le millimètre
Réclames: Fr. 1,40 le millimètre

DE NOUVEAUX TÉMOIGNAGES PROUVENT QUE LE CAPTIF EST VIVANT

L'un des plus sombres mystères des prisons soviétiques : la disparition du diplomate suédois Raoul Wallenberg

L'U.R.S.S. n'a pas su reconnaître ce remarquable bienfaiteur et elle ne peut plus dire ce qu'elle a fait de lui

Une fois de plus « l'affaire Wallenberg » suscite de nombreux commentaires dans la presse occidentale, particulièrement dans les pays scandinaves où l'on a pas oublié la disparition mystérieuse du diplomate suédois au début de 1945.

Au printemps dernier, M. Torsten Nilsson, ministre des affaires étrangères de Suède, s'est rendu à Moscou où il a eu des entretiens officiels avec les autorités soviétiques à ce sujet. A son retour à Stockholm, presque tous les journaux suédois — depuis les sociaux-démocrates soutenant le gouvernement jusqu'à un journal conservateur d'opposition comme le *Svenska Dagbladet* — consacrent de nombreux et importants articles à cette disparition, intitulés « L'affaire Wallenberg n'est toujours pas résolue ».

Un des buts principaux du voyage en Union soviétique de M. Torsten Nilsson était en effet d'obtenir la libération de Raoul Wallenberg et de recevoir des informations précises du gouvernement soviétique sur son sort, puisque des témoignages encore récents prouvent qu'il est vivant et se trouve dans les prisons soviétiques.

vié et s'efforçant par avion en direction de la capitale autrichienne.

Les légations étrangères étaient toutes situées dans le quartier de Buda où, en ce début d'année 45, les diplomates trouvaient une sécurité toute relative. Seul, Raoul Wallenberg demande à s'installer à Pest afin de prendre contact, dès leur arrivée, avec les soldats de l'Armée rouge et de pouvoir rapidement négocier, comme chargé d'affaires suédois, avec les autorités militaires soviétiques. Raoul Wallenberg voulait étudier avec les chefs russes les mesures à prendre pour éparquer les juifs vivant encore à Budapest. Cent dix mille juifs se trouvaient alors à Pest (sur un total de 800 000 en Hongrie au début de la guerre) et nombreux étaient ceux qui devaient leur salut à Wallenberg. Celui-ci ne voulait pas les abandonner dans leur détresse après les avoir assistés pendant plusieurs mois. Il désirait les protéger à la fois contre les remous provoqués par l'arrivée des troupes soviétiques et contre les nazis hongrois désespérés par le départ des Allemands. De nombreux juifs furent d'ailleurs assassinés pendant les premiers jours de janvier dans le désordre

le verront. Il prend congé d'eux en déclarant : « Je me rends à Debrecen sans savoir si c'est en tant qu'homme libre ou en tant que prisonnier. »

Un peu plus tard, le 2 février 1945 exactement, Mme Alexandra Kollontai, ambassadrice d'Union soviétique en Suède, déclare au ministre suédois des Affaires étrangères et à la mère de Raoul Wallenberg que celui-ci se trouvait en U.R.S.S. et qu'il était en bonne santé.

★

A partir de cette date Raoul Wallenberg existait plus pour les Russes. Pendant de nombreuses années les autorités soviétiques déclareront ignorer totalement ce qu'il est devenu. A chaque demande du gouvernement suédois, elles répondront jusqu'en 1957, que Wallenberg n'a jamais été sur le sol soviétique, qu'il n'a jamais été prisonnier en U.R.S.S. et qu'il a vraisemblablement été tué en Hongrie par des soldats allemands en débandade.

Cette thèse s'opposait totalement aux déclarations officielles faites en 1945 à rition, recueillirent de nouveaux témoignages. Ceux-ci permettent d'affirmer que le diplomate suédois était encore vivant après la publication du mémorandum soviétique et, plus précisément, qu'il se trouvait encore dans les prisons soviétiques dans les années 60.

C'est pour cette raison que, lors de son récent voyage à Moscou, M. Torsten Nilsson revint une nouvelle fois à la charge en se fondant sur ces nouveaux témoignages. Lors d'une entrevue qu'il eut avec M. Khrouchtchev et ses collaborateurs, il demanda une réponse claire et précise au sujet de la disparition de Wallenberg. Il ne l'obtint pas, le leader soviétique se contentant de citer le mémorandum de 1957.

Ainsi, malgré l'importance et la valeur du nouveau dossier soumis par le ministre suédois, les dirigeants soviétiques se sont réfugiés derrière leurs déclarations de 1957. Or, rappelons-le, celles-ci étaient fort différentes et moins catégoriques que celles des années précédentes, les Russes ayant alors dû admettre que Raoul Wallenberg avait été un de leurs prisonniers.

P 2 juv
2/3

Un des buts principaux du voyage en Union soviétique de M. Torsten Nilsson était en effet d'obtenir la libération de Raoul Wallenberg et de recevoir des informations précises du gouvernement soviétique sur son sort, puisque des témoignages encore récents prouvent qu'il est vivant et se trouve dans les prisons soviétiques.

Cette « Affaire Wallenberg » (il faut bien l'appeler ainsi) a débuté en Hongrie, pendant l'hiver 1944/1945 alors que les troupes allemandes se repliaient devant l'Armée rouge.

Raoul Wallenberg, homme d'affaires suédois, était arrivé à Budapest quelques mois plus tôt, en juillet 1944. Le gouvernement suédois l'avait nommé premier secrétaire de légation à l'ambassade de Suède avec une mission humanitaire bien précise : sauver les juifs vivant dans la capitale hongroise.

Jusqu'à la chute du dictateur hongrois Horthy, la population juive de Budapest n'avait pas trop souffert des exactions allemandes. Ce n'est qu'après l'élimination de Horthy que les juifs furent arrêtés en masse et déportés vers les camps de concentration.

Raoul Wallenberg avait pour mission de tenter de sauver le maximum de ceux qui avaient encore échappé aux arrestations, notamment en leur fournissant des documents appelés « passeport de protection ».

Pendant plus de six mois, le jeune diplomate suédois poursuivit son action avec quelques collaborateurs et réussit ainsi à sauver plusieurs milliers de juifs. Pour mieux les protéger, il les réunissait dans une sorte de « ghetto international » bénéficiant d'une protection relative et qui se trouvait dans une rue appelée aujourd'hui Raoul Wallenberg-utca.

Nous sommes en plein hiver. La suite des événements va se dérouler rapidement. Le 24 décembre 1944, soir de Noël, les troupes allemandes commencent à évacuer les quartiers de Pest. Après avoir fait sauter tous les ponts reliant les deux rives du Danube, elles se replient dans le quartier de Buda, qu'elles abandonneront qu'en mars. En même temps, Eichmann, les chefs de la Gestapo et les autorités civiles hongroises quittent la

les abandonner pendant leur détresse après les avoir assistés pendant plusieurs mois. Il désire les protéger à la fois contre les rumeurs provoqués par l'arrivée des troupes soviétiques et contre les nazis hongrois désespérés par le départ des Allemands. De nombreux juifs furent d'ailleurs assassinés pendant les premiers jours de janvier dans le désordre créé par le départ des autorités civiles.

Dans les premiers jours de janvier, un message réussit à franchir le Danube dans une barque. Il apportait à Wallenberg l'autorisation de rester à Pest, autorisation accordée par l'ambassadeur suédois en Hongrie toutes les relations avec la Suède étant interrompues.

Le jeune diplomate suédois pouvait dorénavant agir régulièrement. Prévoyant d'ailleurs l'accord de ses supérieurs et l'évolution des événements, il avait préparé depuis plusieurs semaines tout le matériel nécessaire à son action. C'est ainsi qu'il possédait des écrous aux armes suédoises portant en Russe l'inscription « Légation suédoise pour la Hongrie, libérée par l'Armée soviétique ».

Le 10 janvier 1945, Wallenberg installe la nouvelle légation dans un immeuble qui s'appelait « Maison de la Croix-Rouge, Division des transports ».

Trois jours plus tard, le 13 janvier, une patrouille soviétique pénètre dans la légation. Raoul Wallenberg demande à être conduit immédiatement auprès du commandant soviétique, le général Tschernischew, qui le conduit sous sa protection. Le 16 janvier, le ministère soviétique des Affaires étrangères confirme d'ailleurs à l'ambassadeur suédois à Moscou, dans une note officielle, que les autorités militaires soviétiques ont pris Wallenberg sous leur protection.

Toujours sur sa demande, le diplomate suédois demande à être conduit le plus rapidement possible à Debrecen où se trouvait alors le quartier général du maréchal Malinowski (l'actuel ministre de la défense d'U.R.S.S.) et du maréchal Vorochilov, haut commissaire des Alliés. Malinowski commandait alors les troupes soviétiques avançant du côté est du Danube.

Le 17 janvier Wallenberg obtient l'autorisation de se rendre à Debrecen, accompagné de policiers soviétiques. C'est la dernière fois que ses collaborateurs et amis

jusqu'en 1957, que Wallenberg n'a jamais été sur le sol soviétique, qu'il n'a jamais été prisonnier en U.R.S.S. et qu'il a vraisemblablement été tué en Hongrie par des soldats allemands en débandade.

Cette thèse s'appuie totalement sur des déclarations officielles faites en 1945 à Moscou et à Stockholm par les Soviétiques eux-mêmes. En outre, de nombreux témoignages recueillis au cours des années suivantes confirment la présence du diplomate suédois en Union soviétique. C'est ainsi qu'un attaché militaire allemand affirmait le 30 janvier 1945, lors de son retour en Allemagne, que Wallenberg avait été en contact avec lui pendant plusieurs années.

Les autorités suédoises purent ainsi constituer un dossier de preuves irréfutables de la présence de Wallenberg en U.R.S.S. Ce dossier fut soumis en 1956 aux autorités soviétiques lors de la visite officielle de Moscou de M. Tage Erlander, premier ministre suédois.

Devant l'importance du dossier, les Russes publièrent, en février 1957, un mémorandum au sujet de « l'affaire Wallenberg ». Il y était dit notamment qu'aucune preuve certaine de la détention de Raoul Wallenberg dans les prisons soviétiques n'avait été trouvée, mais qu'on avait découvert un billet faisant état de la mort d'un prisonnier qui devait être le diplomate suédois. Cependant, les Russes n'apportèrent aucune preuve matérielle pour justifier cette affirmation... le cadavre du prisonnier ayant été incinéré et tous les témoins ayant disparu ou étant morts !

Les Suédois n'acceptèrent pas cette nouvelle version soviétique de la disparition de Raoul Wallenberg, car elle était beaucoup trop imprécise. En outre, au cours de ces six dernières années, les autorités suédoises, la famille de Raoul Wallenberg et l'organisation qui s'occupe de sa dispa-

suédois, les dirigeants soviétiques se sont réfugiés derrière leurs déclarations de 1957. Or, rappelons-le, celles-ci étaient fort différentes et moins catégoriques que celles des années précédentes, les Russes ayant alors dû admettre que Raoul Wallenberg avait été un de leurs prisonniers. L'échec de cette nouvelle tentative n'a cependant pas découragé le gouvernement suédois et tous ceux qui s'occupent de « l'affaire Wallenberg ». A son retour à Stockholm, M. Nilsson a affirmé que les efforts entrepris pour la libération du diplomate seraient poursuivis jusqu'à ce que la Suède obtienne satisfaction.

Raoul Wallenberg photographié quelques jours avant sa disparition

Tels sont les faits, dans leur sèche-
resse !

Les autorités et le peuple suédois sont convaincus que Wallenberg est toujours vivant. Ils sont aussi persuadés que son emprisonnement depuis dix-huit ans résulte d'un de ces nombreux malentendus de l'histoire que même les autorités soviétiques critiquent maintenant publiquement. En décembre dernier, la presse soviétique ne publiait-elle pas un communiqué officiel dans lequel on déclarait que le Haut-tribunal soviétique avait constaté que des innocents se trouvent encore dans les prisons de l'U.R.S.S. et que des mesures devaient être prises pour mettre fin à de telles erreurs ?

Les Suédois — et la famille de Raoul Wallenberg — espèrent que l'effort communisé en janvier 1945 à l'égard d'un homme qui a risqué sa vie pour sauver des juifs en sera une des premières à être réitérée pour les autorités soviétiques et l'Ouest et de voir relations entre Moscou et

Lönnback/RP

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

STOCKHOLM 23 augusti 1963

N:o 78 ✓

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MÅL.

Eu^T

Ang. artikel om Wallenberg
i Tribune de Lausanne

L

Svensk

39

Bern

78 Från Lönnback Pressbyrå. Åström önskar artikel om
Wallenberg i Tribune de Lausanne 13/8. Kan referat
telexas och tidningen flygpostas?

EXP. 23
8 11/15
Q

Cabinet

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till *Pol. ch.*
» 3 »
» 4 »

CHIFFERTELEGRAM

Från Washington

Avsant den telex 19 kl.

Inkom den 14/ 10 1963 kl. 15.35

Utskrivet i 5 ex. Detta är originalet.

Dnr	65:R 104	
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	Eu 7

5/11 Chtel.Tit.

104

Fäster uppmärksamheten på den från Sovjetunionen
utväxlade jesuitpatern Ciszek ur Wallenberg-synpunkt
mähända även Makinen.

Jarring

Coll.: *San*
Dep U 326 A

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till *polchef*

» 3 »

» 4 »

CHIFFERTELEGRAM

Från Washington

Avsant den *tele*x 19 kl.

Inkom den 5 / 11 19 63 kl. 17.50

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Pol.

Ch. Washington 8.11.63.

Dnr <i>65:8</i>		<i>121</i>
Avd. <i>P</i>	Gr. <i>2</i>	Mål. <i>Eu</i>

121

J
Edert chiffer 79. Vi ser inga olägenheter. Om
tillstånd kontakt beviljas avser jag låta Leifland om-
händerha utfrågningen. Vi tar omedelbart kontakt State
Jarring

Coll.: *S*

Dep U 326 A

**Chiffer-
Telegram**

Åström/AA

Stockholm den 5 november 1963.

Ang. R.Wallenberg

N:o	Chiffer.	BIL.
INK. D. N:o 65:B/104		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu/I

S

Besk. Washington.

Ac

Edert 104. Det vore av intresse ur
angiven synpunkt få kontakt med Ciszek
kanske även Makinen. Detta kan väl blott
ske efter anmälan till State varvid syftet
bör anges. Ser Ni några olägenheter?

Cabinet

Copy 5.11.63 kl 1355
Q

Ma

Åström/AG

Chiffer- Telegram

Ang.

8.11		19 63
N:o <i>81</i>	CHIFFER	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MAL. Eu I

P
A
Svensk W a s h i n g t o n

Edert 121. Vi tacksamma Ni genomför Edert förslag låta
Leifland söka kontakt med de två efter clearing i State.

Cabinet

Dep. 9/11-63 dlt. let. 14.05

fd. Överdirektör Fredrik von Dardel

Auravägen 25.

Djursholm

P.M.

ang. Raoul Wallenberg av hans styvfar Fredrik von Dardel.

Sovjets v. utrikeskommissarie Dekanosov meddelade den 16 januari 1945 den svenska Moskvaministern Söderblom att W. anträffats i den av sovjettrupper erövrade delen av Budapest och att åtgärder till skydd av W. och hans egen-
dom vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna.

Någon månad senare meddelade Sovjets stockholmsambassadör Mme Kollontay till W:s mor och utrikesminister Günthers fru att W. befann sig i Ryssland och behandlades väl.

I mars 1945 kungjordes emellertid i den ungerska radion att W. försvunnit den 17 januari 1945 och att han antagligen mördats av Gestapoagenter.

På anmodan av UD gjorde Söderblom åtskilliga framställningar hos Sovjets utrikesministerium om undersökning ang. W:s öde. Sedan Söderblom år 1946 lämnat Moskva, gjordes under första halvåret 1947 ytterligare framställningar av hans efterträdare Hägglöf och Schlman, som därvid endast fick veta att man inte funnit något spår efter W., oaktat de mest energiska efterforskningar bedrivits av generalstab, militärpolis, säkerhetspolis och andra myndigheter.

(Enligt vad ett stort antal hemvända fångar sedermera intygat befann sig W. under denna tid från slutet av januari 1945 i olika Moskvafängelser, först Ljubljanskaja och sen Lefortovskaja).

I en not den 18 augusti 1947 meddelade Sovjets utrikesminister Vysjinskij, att "det som resultat av noggrann undersökning fastställts att W. inte fanns i Sovjetunionen och att han var okänd för oss." Utrikesministeriet hade den 14 januari 1945 fått ett meddelande från en sovjetofficer i Budapest att W. anträffats där, men noggranna efterforskningar efter honom hade inte lett till resultat och

den officer, som lämnat meddelandet, hade inte återfunnits. Det återstod endast att förmoda att W. under striderna i Budapest omkommit eller tillfångatagits av Szalasis anhängare.

I början av 1950-talet inkom till UD ett stort antal vittnesmål av från Ryssland hemvända fångar ang. W:s fångenskap i fängelserna Ljubljanskaja och Lefortovskaja. Med åberopande av sådana vittnesmål gjorde UD den 11 februari 1952 en démarche till Moskva med anhängan om W:s återförande till Sverige.

Vid ett besök, som utrikesminister Undén år 1954 gjorde i Moskva utlovades från rysk sida att om W. anträffades skulle han återsändas till Sverige. Detta löfte åberopades av UD i en not den 10 mars 1956, vari meddelades att ytterligare vittnesmål om Raouls fångenskap i Ryssland inkommit och att det insamlade materialet enligt två f.d. justitieråd innefattade bindande bevisning härom.

Ryska UD svarade den 19 mars 1956 att det fastställts att W. inte befann sig på Sovjetunionens område. Vad anginge hänvisningarna till några vittnesmål av i förtid frigivna krigsförbrytare var det omöjligt att godtaga dessa vittnesmål, som stred mot fakta framkomna som resultat av en av sovjetiska organ gjord noggrann undersökning.

Vid statsminister Erlanders besök i Moskva påsken 1956 överlämnades vittnesmaterial ang. W. till sovjetiska vederbörande för granskning. På ryskt håll förklarade man sig beredd härtill och det bekräftades att W. givetvis skulle få hemresa om han befann sig i Sovjetunionen.

I ett memorandum den 6 februari 1957 meddelade därefter utrikesminister Gromyko att man företagit en noggrann undersökning av arkiven för fångregistrering för att få upplysningar om W. och att man hållit förhör med många personer som skulle kunna ha haft förbindelse med saken, men man hade inte påträffat några som helst uppgifter om W:s uppe-

håll i Sovjetunionen. Ingen av de förhörda kände till någon person med namnet W. I samband därmed hade man vidtagit en prövning sida för sida av arkivdokument i vissa fängelser. Därvid hade man i arkivdokument från sjukvårdstjänsten i Ljubljanskafängelset påträffat ett dokument som det funnes grund att hänföra till W. nämligen en handskriften den 17/7 1947 daterad rapport från chefen för sjukvårdstjänsten vid fångelset Smoltsov till ministern för säkerhetstjänsten Abakumov, enligt vilken den för Abakumov bekante fången Walenberg under natten avlidit i cellen troligen av myocardininfarkt. På grund härav borde den slutsatsen dragas att W. avlidit i juli 1947.

I Gromykos memorandum tillägges att W. tydligen arresterats inom området för sovjetiska truppers krigshandlingar samt att W:s senare kvarhållande i fängsligt förvar och de oriktiga uppgifter om honom, som vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen lämnat till utrikesministeriet, varit ett resultat av Abakumovs brottsliga verksamhet. Abakumov hade sedermera arkebuserats och även Smoltsov hade avlidit.

(Den återopade rapporten från Smoltsov innehåller inte några andra uppgifter för fången Walenbergs identifiering än att han varit bekant för Abakumov. Då både denne och Smoltsov uppges vara döda, synes det inte vara möjligt att få sådan ytterligare uppgifter om fången i fråga, som kan stödja hypotesen om W:s död, vilken uteslutande tycks vara grundad på denna rapport.)

Sedermera har från Ryssland trängt fram meddelanden, som visar att W. även efter år 1947 befunnit sig i fångenskap där.

Sålunda har en tysk vid namn Mulle berättat att han i fångelset i Wladimir, ca 20 mil från Moskva, år 1956 träffat en sovjetmedborgare, som suttit där sedan 1945 och varit utmärkt väl orienterad beträffande fångelsets prominenta fångar. Enligt denne fånge hade W. befunnit sig i Wladimirfångelset under en längre tid i början av 1950-talet. Sovjet-

fången hade en tid varit intagen i fängelsets sjukavdelning, där det fanns fångar från isoleringsavdelningen och där fanns också W. Om han var sjuk eller enbart isolerad visste fången inte.

På hösten 1958 kom en schweizare vid namn Brugger hem från rysk fångenskap. Han berättade att han på sommaren 1954 varit intagen på Wladimirfängelsets sjukavdelning. Där hade han i början av augusti 1954 kommit i knackningskontakt med en fånge som angav sig vara W., förste sekreterare vid Sveriges beskickning i Budapest. Han bad Brugger att, om denne blev fri, anmäla till svenska myndigheter att W. inte hade tillstånd att skriva och inte fick några brev.

En österrikare, som kommit hem från rysk fångenskap, har berättat att han i början av år 1955 delat cell med W. i Wladimirfängelsets sjukavdelning.

I en not till Moskva den 9 febr. 1959 meddelade UD att W. enligt utsagor av flera personer efter år 1947 befunnit sig i fängelset i Wladimir samt anhöll om en skyndsam undersökning för att fastställa om han vistats där.

Ryska UD svarade i en not den 6 mars 1959 att i Gromykos memorandum år 1957 framlagts alla informationer om W., som erhållits som resultat av en noggrann och allsidig kontroll och som ledde till slutsatsen att W. avlidit i juli 1947. En förnyad undersökning hade inte bringat i dagen några nya uppgifter. De i den svenska noten omnämnda informationerna om W:s vistelse i Wladimir hade inte bekräftsats.

Sedermera påtalade Sovjets UD d. 28 juni 1959 vissa i pressen publicerade uppgifter om W:s vistelse i Sovjetunionen, vilka förklarades gripna ur luften.

I anledning därav meddelade svenska UD i en not den 18 juli 1959 preciserade uppgifter om de vittnesutsagor, som avsåg W:s uppehåll i Wladimirfängelset under 1950-talet.

I slutet av år 1960 fick Sveriges Moskvaambassad upplysningar från vissa källor om att W. fortfarande befann sig inom Sovjetunionen.

I anledning därav avlät Erlander, enligt vad han meddelat, i början av år 1961 ett brev till ministerpresidenten Chrustjev, vari han anhöll att åtgärder måtte vidtagas för W:s snara hemsändande.

Några närmare uppgifter om arten av de senaste upplysningarna har inte meddelats mig, men av samtal med Sohlman synes framgå att W. inte längre skulle befinna sig i fängelse utan i annan anstalt.

Det har inte lämnats något skriftligt svar på Erlanders brev till Chrustjev, men när utrikesminister Nilsson i maj 1963 besökte Moskva och där tog upp frågan om W. med Gromyko, protesterade denne i aggressiva ordalag mot att man skulle tala om denna sak, som för länge sen reglerats på diplomatisk väg. När Nilsson sen vid besök hos Chrustjev - i närvaro av Gromyko och Sohlman - började tala om W. hade Chrustjev sagt att det inte kommit fram något nytt. Sen Nilsson redogjort för de upplysningar, som inkommit om W:s fortsatta vistelse inom Sovjetunionen, hade Chrustjev svarat att det bara var rykten, som utspritts av elaka människor. Nilsson hade genmält att det inte var rykten utan vittnesmål men hade inte lyckats rubba Chrustjevs inställning.

Nilsson har förklarat att han inte anser frågan om W. utagerad.

Djursholm den 30 november 1963.

Chiffer-
Telegram

5 december

19 63

N:o 4

CHIFFER

BIL.

INK. D. N:o

AVD. P

GA

MAL

Pol.

Ang.

Svensk H a a g.

Eng från Åström. Dagens press meddelar två holländare, Louw de Jaeger och Evert Reyden igår återvänt till Holland efter några års fängelsevistelse bl.a. i Wladimir i Sovjetunionen. Enligt vår praxis att icke lämna något oförsökt för att spåra svenskar i sovjetisk fångenskap, varvid vi bl.a. har Raoul Wallenberg i tankarna, vore jag tacksam om beskickningen efter föregående kontakt med holländska utrikesministeriet kunde diskret sätta sig i förbindelse med de två holländarna och förhöra sig om de träffat svenskar i Sovjet eller över huvud hört talas om svenskars vistelse i sovjetiska fängelser.

Cabinet

Rep. 5/12 - 111980 de

Cm

111

...av ... av ...

"Ingen aning om Raoul Wallenberg"

Privat till Dagens Nyheter

AMSTERDAM, onsdag.

Glädjestrålände över att åter vara hemma i Holland steg Louw de Jaeger och Evert Reyden på onsdagskvällen ur Moskvaplanet på Schipholflygplatsen utanför Amsterdam. Ett kort ögonblick tittade de sig omkring för att därefter genast rusa nedför flygplanstrappan och kasta sig i armarna på sina väntande familjer.

Båda hade märkts av den 25 månader långa fängelsevistelsen i Sovjet, men föreföll samtidigt att vara i relativt god vigör. En improviserad presskonferens på flygplatsen gav inte någon större klarhet om bakgrunden till spionrättegången i Kiev 1981. På den punkten var de Jaeger och Reyden mycket tystlåtna.

Varken de Jaeger eller Reyden sade sig veta något om identiteten hos andra utlännigar i sovjetiska fängelser. Raoul Wallenberg var en av dem som de tillfrågades om.

— Ingen aning, blev svaret.

H Ä N V I S N I N G

Bindes

A v g å e n d e

Stockholm den 7/12 1963		
Nr 250		
Ink. d. nr		
Avd. P	Gr. 2	Mål I Eu

Åtgärd se originalet å

HP 1 Er

Angående en (okänd) svensk i
Sovjetunionen?

PM av

skrivelse till

chiffertel. „

enclairtel. „

handbrev „ amb. Jödaht, Bonn

från utrikesrådet Åström

exp. den 7.12.63

Det tillämpliga understrykes

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till *Haags domän*

» 3 » } *branda*
» 4 » }
» 5 » }

aa X Jech

dh

CHIFFERTELEGRAM

Från Haag

Avsänt den *telex* 19 kl.

Inkom den 10/12 183 kl. 18.55

Utskrivet i 5 ex. Detta är originalet.

Dnr	<i>24:B</i>	<i>6</i>
Avd.	<i>P</i>	<i>2</i>
Gr.		
Mål.		<i>Ea</i>

6

Ert chiffer 5. För Åström. Sedan Luns personligen förklarat sig d'accord har vi idag kontaktat vederbörande tjänsteman holländska UD som lovat allt bistånd. De ha dock förklarat att samtal med Jager och Reydon ännu ej kan ske någon tid framåt, enär de gått under jorden. Jager dessutom nervkollaps.

Eng

Coll.:

Dep U 375 A

Cur

CHIFFERTELEGRAM

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Från Washington

ex. 2 till *V. h.*

Avsant den telegr. 19 kl.

» 3 » *brant*

Inkom den 19/ 12 1963 kl. 2330

» 4 » *brant 2 ex. utskrivet i 5 ex. Detta är originalet.*

Dnr <i>65-18125</i>		
Avd. <i>P</i>	Gr. <i>2</i>	Mål. <i>5-1</i>

135.

Vårt chiffer 121.

u. h. m. p. *NL*
Primo. Vederbörande amerikanska myndigheter preliminärt frågat Makinen, Ciszek huruvida de hört talas om svenskar i Sovjet. State överlämnat följande skriftliga redogörelser:

Alfa. "Marvin Makinen. The following is a summary of the information related by Marvin William Makinen concerning his relation and contact with one "Swedish person". The following occurred at Vladimir, Prison, at Vladimir, USSR, about 120 miles east of Moscow. Makinen was with cellmate Krumich from March 29, 1962 to January 29, 1963. Krumich told Makinen that there was a man in Vladimir Prison från Sweden who was charged with spying. Krumich said he had been in contact with the Swedish person while working in the hospital block of Vladimir Prison. Krumich did not indicate that he had been in the same cell as the "Swedish person". Prisoners at the labor colony (where Makinen was sent later on), however, who had heard of Krumich were of the opinion that Krumich and the "Swedish person" had been cellmates. The "Swedish person" allegedly told Krumich that he was not sure what he would get when he returned home but felt that he might get some kind of pecuniary aid för his efforts."

Beta. "Father Ciszek. Q. In which prisons, penal camps, etc were you held in the Soviet Union? A. In order, between June 1941 and July 1955 I was held in the following prisons and penal camps: Perm (Molotov) Oblast Prison. Lubyanka Prison No 2, Moscow. Saratov Prison, Saratov. Lubyanka no 2. Tutiska Prison, Moscow. Lubyanka no 2. Vologda (prisoners collection and disseminating point), Vologda Oblast. Dudinka Prison Camp. Noril'sk Prison Camps and Kayerkan (between Dudinka and Noril'sk Prison Camp. Q. Did you meet any Swedish or any person with a Scandinavian name in the Soviet Union? A. No (after considerable thought). Q. Did any other person, for instance a co-prisoner, discuss such a person with you? A. No. Q. Does the name Raoul Wallenberg mean anything to you? A. Nothing at all there was a Raoul in camp no 5 in Noril'sk but he was an Austrian. I do not readily recall his last name but it was nothing like Wallenberg. This man

KUNGL.

SVENSKA AMBASSADEN
samtal med från Sovjet-
unionen frigivne holländske
medborgaren E. Reydon

754 B 5.12.63

hbr Eng-Åström 9.12.63

19/12-63
Haag den 16 december 1963.

P 2 *del I* del 43 1 bil.

Strängt förtroligt och
personligt i tjänsten

Q

Broder,

Dina instruktioner i särskild ordning återopas.

Holmquist har idag haft ett samtal med den från
sovjetiskt fängelse frigivne fartygsmaskinisten Evert
Reydon. En uppteckning över samtalet närslutes.

✓ Med Reydons kamrat, navigationsskoleeleven Louw
de Jager, har vi av skäl som anges i promemorian ännu
inte varit i kontakt. Så snart vi får tillfälle att
tala med honom skall vi emellertid återkomma.

Dei Luyckx

Brynolf Eng

Brynolf Eng

Utrikesrådet Å s t r ö m,
S t o c k h o l m.

was young, about 25 years of age, an M.D. (Three year, short course), and spoke German. As I recall he spoke no ~~E~~English."

Secundo. State meddelat intet hinder kompletterande utfrågning från beskickningen. Leifland sammanträffar Makinen närmaste veckan i Washington. Tacksam meddelande huruvida ytterligare utfrågning även Ciszek önskvärd.

Jarring

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Strängt förtroligt

P.M.

Över samtal med Evert Reydon.

Sedan instruktioner härom meddelats tog jag med vederbörande i härvarande utrikesministerium upp frågan om samtal med de efter fängelsevistelse i Sovjetunionen i dagarna återkomna holländska medborgarna, fartygsmaskinisten Evert Reydon och navigationsskoleeleven Louw de Jager, som i början av oktober 1961 av en domstol i Kiev dömdes för spioneri till fängelse i sex år och vistelse i arbetsläger under sju år. Tjänstemannen ifråga i holländska utrikesministeriet, en kvinnlig biträdande avdelningschef som sysslat med hithörande frågor i många år, visade största förståelse för de svenska önskemålen och förklarade att man från ministeriets sida gärna skulle medverka vid arrangemanget av diskreta sammanträffanden. De båda männen hade emellertid för tillfället "gått under jorden", och de Jager befann sig dessutom i depressionstillstånd. Båda hade emellertid lovat att höra av sig inom kort.

Idag uppringdes jag av min holländske kollega, som bad mig komma till ministeriet. Där meddelades jag att Reydon anmält sitt besök redan samma dag. Eftersom denne eventuellt ämnade ta hyra på någon båt eller företa en resa med sin maka, vore det kanske lämpligast att arrangera samtalet i anslutning till Reydots besök på utrikesministeriet. Ett rum i ministeriet ställdes till mitt förfogande och på överenskommet klockslag anmälde jag hos den holländske tjänstemannen. Reydon hade då i vaga ordalag förberetts på mitt besök och visat sig samarbetsvillig, så snart det stod klart att vårt samtal icke skulle avse tiden före eller den eventuella anledningen till fängslandet i Sovjetunionen, och att samtalet kanske kunde bidra till någon annan fånges frigivande.

Reydon gjorde på det hela taget ett samlat intryck. Han var ungefär 180 cm lång, blond och magerlagd. Reydon berättade att de Jager och han den 19 augusti 1961 fängslades vid den sovjetisk-tjeckoslovakiska gränsen; efter 4 månader i förhørsfängelse i Kiev, där de icke haft någon kontakt med andra fångar, fördes de båda till Wladimirfängelset utanför Moskva.

De båda holländarna hade under hela vistelsen i Wladimir delat samma cell, nummer 35, på bottenvåningen (first floor) och åtnjutit god behandling. Fram till augusti 1962 fick de särskilt bra fängelsemat, lyssna till radioutsändningar genom hörlurar, skriva till sina familjer tre gånger i veckan så långa brev de önskade, mottaga obegränsad mängd post från släktingar (med sex veckors försening) och gåvpaket en gång i månaden samt tidningar, där släktingarna försiktigtvis klippt bort allt som kunde tänkas misshaga de sovjetiska myndigheterna.

Efter augusti 1962 hade utan förklaring de båda fångarnas standard blivit lägre: den avgående posten nedskars till endast ett brev i månaden, avsevärt sämre men ändå tillräcklig mat, inga radiolurar. Deras hår hade maskinsnaggats. De hade emellertid hela tiden fått komma

ut och blivit rastade 1 till 1½ timma om dagen i en mindre cellliknande gård, där de alltid varit ensamma.

Hade nu Reydon och de Jager försökt komma i förbindelse med grannfångarna? Jo, man hade knackat i vägarna, tak och golv - i början med stor iver. Man hade emellertid icke fått erfara något som intresserade. Som svar hade kommit frågor om cigaretter och tobak. Reydon hade den bestämda uppfattningen att ryska fångar befolkade de omgivande cellerna. Dessa byttes ungefär var sjätte vecka och då holländarna endast kunde ett par ryska ord och ingen av dem behärskade något annat språk som förstods av grannarna, förekom endast få kontakter. Frekvensen av dessa var högre var sjätte vecka - sedan således nya fångar anlönt till de omgivande cellerna - men därefter avtog knackningarna under resten av perioden eller upphörde helt.

På fråga om Reydon sett eller hört talas om någon svensk eller annan västerlänning i sovjetisk fångenskap förklarade han att så icke var fallet med undantag för fången i cellen mittemot på andra sidan korridoren. Fastän meningen var att så icke skulle kunna ske hade Reydon vid ett par tillfällen, när dörrluckan öppnades, lyckats se denna fånges ansikte. Fången mittemot, som satt i cell 22 eller 23, föreföll vara en man i 40-50-årsåldern och var även han mera långhårig än de övriga fångarna. Reydon fick intrycket att fången i fråga var finlandssvensk eller finne. Vissa omständigheter tydde på detta. En gång hade en förväxling av gåvopaket ägt rum. Reydon hade blivit nedkallad till fängelsekontoret, vilket alltid skedde i samband med öppnandet av paketen. Vid det aktuella tillfället hade det då visat sig att paketet till övervägande del innehöll böcker med finska eller svenska titlar. Reydon, som hade vänner i Umeå, ansåg sig kunna fastställa detta. Reydon pekade på ett annat indicium - toalettpapperet. Detta utgjordes av tidningspapper, och några gånger hade de holländska fångarna fått papper med vad man trodde vara finsk text. Man hade särskilt fäst sig vid ett blad som föreföll vara en bit av titelsidan på en dagstidning. Bladet dominerades av ordet "Helsinki" samt

ett par bokstäver. Detta var det enda faktiska som syntes peka på att en finne eller finlandssvensk befann sig som fånge i holländarnas grannskap.

När fångarna skulle bada fördes de till en särskild byggnad med individuella bås, som låstes utifrån. Hårklippning skedde utanför båsen. Några gånger hade det förekommit att vakterna försummat låsa någon dörr. De medfångar Reydon då sett hade haft, som han sade, ett "ryskt utseende" och varit maskinklippta. Vid ett tillfälle hade Reydon suttit och väntat på klippning utanför ett bås, när han återfann den fånge som han ett par gånger sett i cellen mittemot, sittande bakom en olåst dörr i båset bakom sig. Fastän det icke var tillåtet hade Reydon genast försökt tala med mannen. Denne, som var ungefär 170 cm lång, ganska välfödd och snarare ljus än mörk i hårfärgen och icke haft ett "ryskt utseende", hade icke svarat på kontaktförsöket. Inget språk som Reydon lyckades mobilisera, hade förmått den andre att reagera. Reydon hade likväl inte fått intrycket att mannen var apatisk - denne hade något fast och observerande i blicken. Han trodde emellertid att medfången var en "äldre" fånge och försiktig och rädd att förlora någon förmån genom att bryta mot fängelse-reglementet. Detta var det enda tillfälle till kontakt som erbjudit sig. Reydon trodde vidare att grannen i cellen mittemot var en intellektuell person. Ofta hördes skrivmaskinsknatter från cellen. Reydon hade även sett bokbinderimaterial föras till cellen i fråga. Reydon trodde sig veta att detta var den mest kvalificerade sysselsättning fängelseledningen försåg fångarna med. Det vanliga arbetet var pås- och papplådetillverkning. Utöver detta hade Reydon icke mer att säga om främlingen mittemot, som han icke sett under de senaste tio månaderna. Skrivmaskinsljudet tydde likväl på att denne var kvar ända fram till den tid då de båda holländska fångarna lämnade Wladimirfängelset.

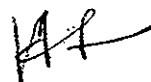
Trots att det föreföll tydligt att de holländska

fångarna hållits helt och hållet isolerade frågade jag för ordningens skull Reydon, om han under sin fängelsetid i Sovjetunionen hört talas om någon svensk eller annan icke-ryss och i så fall med ett namn liknande Wallenbergs. Jag räknade upp några, inklusive Wallenbergs. Reydon upprepade då att detta icke var fallet med undantag för medfången i cellen mittemot, som han ju likväl icke kunnat komma i förbindelse med.

Efter vårt samtal talade jag med den holländske UD-tjänstemannen som nämnts i inledningen. Denne omtalade att de Jager per telefon hade lovat att komma till ministeriet, men han kände sig ännu icke särskilt bra. Försök skulle då göras för att upprepa samtalsproceduren.

Det må tilläggas att Reydon under fängelsetiden sysselsatte sig med maskintekniska studier. de Jager hade även bedrivit liknande studier, men i större utsträckning fördjupat sig i religiösa böcker. Enligt vad de frigivna berättat i brev till släktingarna under fängelsevistelsen och sedermera bekräftat efter återkomsten till Holland, hade de Jager varit "den starke" och hållit modet uppe på Reydon under fängelsevistelsen, då denne ofta varit mycket deprimerad. de Jagers depressiva reaktion kom strax efter återkomsten till hemlandet.

Haag den 16 december 1963.

Bengt Holmquist

Avskrift / g.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsant den ^{telex} 19 kl.

Inkom den 27 / 12 19 63 kl. 14.20

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

44: B / 361

P 2
[Signature]
[Signature]

44: ATGÄRD SE DNIG. A

HP 1 Cr

361.

Vårt chiffer 359.

I meddelandet om mitt besök Chrustjov talas endast om "vänskapligt samtal" medan det samtidigt om bulgariska, polska och Mali-ambassadörernas visiter ordas även om "hjärtligt". Detta väl dock normalt, men knappast att MID:s protokoll idag meddelat att detta icke åtager sig ordna visit Zina hos fru Chrustjov, jämför vårt chiffer 323 primo utan att visiten får överenskommas damerna emellan på Kreml-mottagningen få se hur hon reagerar.

Sohlman

KOPIA KOPIA

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN
ang. svenska medborgare
i Sovjetunionen

Washington den 20 december 1963.

P 2 1 bil.

Strängt förtroligt

27/12-63

Broder,

Ar

Under knappt en och en halv timma hade Leifland idag tillfälle att på State Department utfråga Makinen om hans kontakter med den sovjetiske medborgare av lettisk nationalitet, Cigurds Krumich, som i Vladimir skulle ha haft kontakt med en svensk medborgare. Makinen åtföljdes av en tjänsteman från CIA, Mr. Delcarlo, samt av Mr. William Owen och Mr. Richard Geppert från State's nordeuropeiska byrå.

Om kompletterande upplysningar önskas, har State Department lovat att ordna en ny kontakt med Makinen. Denne bor i Massachusetts, och man har låtit oss förstå att man inte gärna ser att Makinen ensam sammanträffar med representanter för utländska beskickningar (förutom oss har i varje fall engelsmännen visat intresse att få träffa Makinen). Därest ett nytt personligt sammanträffande med Makinen skulle visa sig önskvärt, torde vi alltså få avvakta hans nästa besök i Washington.

Får jag i detta sammanhang också nämna, att Mr. Owen

Utrikesrådet Åström,
S t o c k h o l m

Ua

vid ett par tillfällen understrukt att han utgår från att vi, därest vi önskar begagna Makinens utsaga gentemot Moskva, först kontaktar State Department.

En av Leifland upprättad promemoria över samtalet med Makinen närslutes.

./.

Sei Leifland

Gunnar Jarring

Gunnar Jarring

PM angående samtal med Marvin William Makinen den

20 december 1963.

Jag hade idag tillfälle att i State Department under knappt 90 minuter ställa frågor till Marvin William Makinen angående hans kontakter med den sovjetiske medborgare av lettisk börd, Cigurds Krumich, som i Vladimir-fängelset öster om Moskva skulle ha haft kontakt med en svensk medborgare. I samtalet deltog även en representant för CIA, Mr. Delcarlo, samt - under den första timmen - Mr. William Owen och Mr. Richard Geppert från State Department's nordeuropeiska byrå.

1. Marvin William Makinen är 24 år gammal och från Ashburnham i Massachusetts. Han arresterades i Kiev år 1961 under en turistresa i Sovjetunionen och dömdes för spionage till 8 års fängelse. Makinen frigavs i början av oktober 1963 tillsammans med amerikanske katolske prästen Walter M. Ciszek i utbyte mot två sovjetiska medborgare som i Förenta Staterna avtjänade straff för spioneri, nämligen Ivan D. Egorov, tidigare knuten till Förenta Nationernas personalavdelning, samt dennes hustru Alexandra.

Makinen är av finsk börd. Hans farföräldrar invandrade från Finland och under hans uppväxtår hade finskan varit det gängse umgängesspråket i föräldrahemmet. Finskan hade sålunda varit Makinens första språk, och han talar det fortfarande flytande. Han talar vidare ryska (även några fraser svenska) och beskrives stundom i amerikansk press som "certainly a very brilliant student". Han ämnar efter en viloperiod återuppta sina studier vid universitetet i Philadelphia.

Makinen gjorde under samtalet ett intryck av att vara trött och sliten. Han hänvisade ofta till de stora psykiska och fysiska påfrestningar som han utsatts för under sin tid i Sovjetunionen, där han vid flera tillfällen skulle ha varit utsatt för hjärntvätt. Han hade under sin fängelsetid ofta lidit av magåkommor, beroende på matens dåliga kvalitet. Under samtalets gång gjorde han upprepade antikommunistiska inpass.

2. Efter det att Makinen år 1961 gripits och dömts till 8 års fängelse för spionage, hade han i oktober samma år förts till Vladimir-fängelset. Han hade vistats där till den 9 augusti 1963. De sista månaderna före frigivningen, som ägde rum i oktober 1963, hade han tillbragt i ett arbetsläger i Mordovska republiken sydöst om Moskva.

Om Vladimir-fängelset berättade Makinen att detta fortfarande hyste många politiska fångar. Block I och II innehöll sålunda så gott som enbart politiska brottslingar, de flesta ryssar men även några utlänningar, framför allt från Mellersta Östern. Enligt Makinen skulle Vladimir alltså icke, såsom flera av dem som lämnade fängelset åren 1955-1957 uppgivit. (exempelvis tysken Mülle och schweizaren Brugger), i mitten av 1950-talet ha tömts på politiska fångar. Det torde tvärtom enligt Makinen under hela 1950-talet ha varit ett av de viktigaste fängelserna i Sovjetunionen för politiska brottslingar. Ännu idag vore Vladimir enligt Makinens mening jämte Lefortovskja den viktigaste straffanstalten för sådana brottslingar. I varje fall gällde detta block I och II; om internerna i övriga block sade sig Makinen sakna närmare kännedom.

Makinen hade huvudsakligen vistats i block II. Den beskrivning, som Makinen gav under den relativt korta tid som stod till förfogande för förhöret, överensstämmer med den bild som andra Vladimir-fångar givit. Block II har sålunda fyra våningar. De tre bottenvåningarna innehåller celler längs långväggarna, ungefär 20 i varje våningsplan. Korridoren mellan långväggarna är relativt bred; tidigare torde här ha funnits ett ljusschakt som löpte genom alla fyra våningarna. I de tre lägre våningsplanen finns breda fönster i båda ändarna av korridoren, d.v.s. på husets kortsida. Samtliga celler i dessa tre våningar är försedda med fönster. Den fjärde våningen upptas av sjukhuset. Makinen hade dock aldrig besökt

denna del av byggnaden. - En av Makinen upprättad skiss över andra våningen närslutes.

3. Från början av april 1962 till slutet av januari 1963 hade Makinen delat cell (nr 31, på skissen utmärkt med ett kryss) med Cigurds Krumich, sovjetisk medborgare av lettisk nationalitet. Makinen berättade om Krumich att denne torde ha varit född år 1927 (möjligen något år tidigare eller senare). Makinen visste inte om Krumich hade någon form av utbildning. Han hade dock, bl.a. på grund av Krumich's anmärkningsvärda språkkunskaper, fått ett intryck av att Krumich gått genom i varje fall några klasser av gymnasium. Mot slutet av andra världskriget, vid 17 års ålder, hade Krumich tagit värvning vid ett lettiskt truppförband. Han hade deltagit i stridshandlingarna i Tjeckoslovakien under krigets slutskede, samt råkat i sovjetisk fångenskap. Under åren närmast efter 1945 torde han ha befunnit sig i krigsfängeläger.

Efter återkomsten till Lettland hade Krumich - enligt vad han uppgivit för Makinen - under början av 1950-talet tagit kontakt med lettiska frihetskämpar och anslutit sig till ett partisanförband. Några år in på 1950-talet hade han arresterats av sovjetiska myndigheter och dömts till 15 års straffarbete. Han torde ha kommit till Vladimir år 1955. Den första tiden i Vladimir hade han tillbringat i "solitary confinement" i första våningen av block II. I början av år 1956 hade han förflyttats till en annan cell i block II. Han torde ha delat cell med ett rätt stort antal fångar; Makinen hade en känsla av att Krumich bytt cell rätt ofta, ibland var tredje månad.

Förhållandet mellan Makinen och Krumich hade inte varit det bästa. För det första finge man komma ihåg, underströk Makinen flera gånger under samtalets lopp, att det fordras en nästan övernaturlig ansträngning att inte bli irriterad på en människa som man hade att dela cell med 24 timmar om dygnet, månad efter månad. Vid sidan av denna naturliga friktionsanledning fanns emellertid i Makinens bedömning av Krumich ännu ett element, nämligen av misstanke om att Krumich lät sig utnyttjas av lägerledningen att skaffa upplysningar om medfångarna. Makinen hade på ett mycket tidigt stadium efter det han sammanfördes med Krumich (de delade cell från april 1962 till januari 1963) tyckt sig förstå, att Krumich hade "extraordinary connections with the prison administration". Denna misstanke hade sedan tydligen växt sig allt starkare, ehuru den aldrig

förtätats till fullkomlig visshet. En av de omständigheter, som kom Makinen att vara på sin vakt mot Krumich, var dennes täta cellbyten. En annan faktor var att hans straff, 15 år, inte tycktes stå i någon rimlig proportion till hans brott, väpnad partisanverksamhet mot ryssarna. Även andra fångar i Vladimir och i det arbetsläger som Makinen sedan förts till hyste misstankar om att Krumich "was working on the co-prisoners" på uppdrag av lägerledningen.

Mot bakgrunden av denna negativa karaktäristik av Krumich är det inte ägnat att förvåna att Makinen vid ett par tillfällen underströk, att han ansåg att "Krumich was not very trustworthy". Krumich hade vissa vänner bland fångarna i Vladimir, och gentemot dessa kunde han kanske tala öppet och sanningsenligt, men "jag var inte hans vän, och jag har ingen känsla av att jag alltid kunde lita på vad han sade".

4. Om Krumich' kontakter med en svensk medborgare i Vladimir-fängelset berättade Makinen följande.

Under vissa perioder hade Krumich av lägerledningen fått i uppdrag att utföra renhållningsarbete i block II. Detta arbete hade bestått i att tvätta väggarna och korridorerna i de tre våningsplanen, putsa fönstren, dela ut handdukar till fångarna i samband med baden o.s.v. Arbetet gav Krumich vissa speciella möjligheter att få kontakt med fångarna. Enligt vad Krumich berättat för Makinen då de delade cell från april 1962 till januari 1963, hade han under detta sitt arbete kommit i kontakt med en svensk medborgare i block II. Makinen hade flera gånger försökt att av Krumich få så detaljerade och konkreta upplysningar som möjligt om denne svensk. Hans intresse dikterades, underströk han vid ett par tillfällen, av att han, som ju vore av finsk härstamning, givetvis ville ha så fullständiga upplysningar som möjligt om eventuella fångar från de skandinaviska länderna. Det hade emellertid varit svårt att av Krumich få några detaljupplysningar om svensken. Såvitt Makinen nu kunde erinra sig borde Krumich' sammanträffande med svensken ha ägt rum år 1957 eller 1958, möjligen dock under senare delen av år 1956 eller också senare, 1959 eller förra delen av 1960 - sannolikt dock, som sagt, 1957 eller 1958.

Enligt vad Krumich berättat om svensken, hade han aldrig delat cell med denne, blott på något sätt haft kontakt med honom i samband med sitt arbete i fängelsekorridoren eller i fängelsebadet. Kontakten kunde exempelvis, sade Makinen, ha

skett så att svensken, på väg till toaletten intill cell 37 i andra våningsplanet av block II, haft tillfälle att utbyta några ord med Krumich som då tvättat fönstret på korridorens kortsida intill toaletten. Krumich hade dock aldrig, trots att Makinen vid flera tillfällen försökt få igång ett samtal härom, givit några närmare indikationer om karaktären av eller innehållet i sina kontakter med svensken. Makinen kunde sålunda inte säga någonting om svenskens yrke, familjeförhållanden, hur länge han hade varit i Sovjetunionen, med vilka andra fångar han kommit i kontakt o.s.v. Möjligen - men Makinen underströk att han nu kanske gjorde en efterhandskonstruktion - hade han ett intryck av att Krumich vid något tillfälle sagt, att svensken vore äldre än Makinen själv (född -39) och åtminstone i samma ålder som Krumich själv, d.v.s. född någon gång mellan 1925 och 1928. Vidare utgick Makinen från att svenskens brott bestod i spioneri. Den enda mera konkreta detalj, som Krumich berättat, vore att svensken vid ett tillfälle skulle ha sagt att han, om han någon gång komme tillbaka till sitt hemland, hoppades erhålla någon form av pekuniärt bidrag.

I övrigt svarade Makinen nekande på följande frågor från min sida:

Hade Krumich nämnt något om svenskens fysiska och mentala hälsotillstånd? (Makinen gjorde i detta sammanhang en allmän hänvisning till den dåliga kosten, nervpressen, hjärntvätten.)

Hade Krumich lämnat några informationer om i vilka andra fängelser svensken skulle ha vistats?

Hade Krumich sagt något om svenskens språkkunskaper, intressen, utbildning, tidigare vistelseort, längden av hans straff? Ansträngningar från svenska regeringens sida att få svensken frigiven?

På en annan fråga av mig svarade Makinen att han icke någonsin hört namnet Wallenberg förrän han, efter sin återkomst till Förenta Staterna, kontaktats av amerikanska myndigheter.

Makinen beklagade mycket att han inte kunde lämna några mera fylliga uppgifter om Krumich' kontakter med svensken. "I would like to help you as much as possible, I know what it is like to be in a Russian prison. But this is all I know".

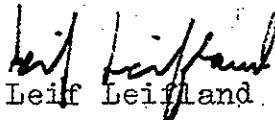
5. På min fråga huruvida någon annan medfånge i Vladimir någonsin talat om att utländska fångar skulle befinna sig där - förutom de ovan nämnda från Mellérsta Östern - svarade Makinen att han trodde sig förstå att även en engelsk medborgare hölls fängslad i Vladimir. Han ville emellertid understryka att han själv hållits "pretty isolated". Hans möjligheter till kontakt med andra fångar än cellkamraterna hade varit utomordentligt små. Lägerledningen sökte genom olika åtgärder minska möjligheterna av kommunikation. Makinen själv hade inte förrän på ett rätt sent stadium lärt sig metoden för knackning genom väggarna.

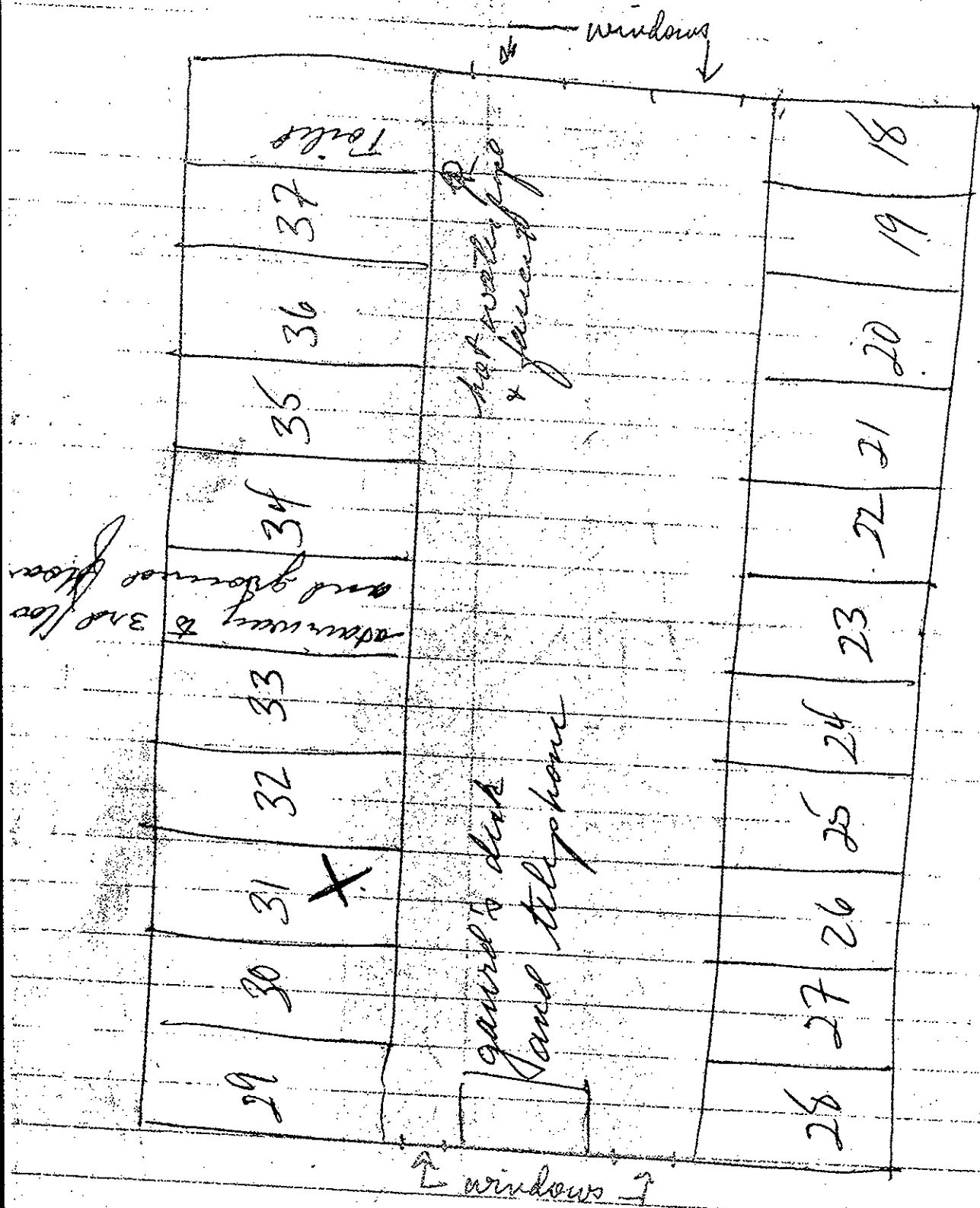
Trots de begränsade möjligheterna till kontakt med fångar hade emellertid Makinen så småningom fått en viss bild av fångklientelet i Vladimir. Hans egen uppfattning vore snarast att om en svensk medborgare hållits fängslad i Vladimir under den tid han själv vistats där - d.v.s. från oktober 1961 till augusti 1963 - skulle han säkerligen ha erfarit detta även genom andra kanaler än Krumich. "So my conclusion is that if Krumich told me the truth about a Swede in Wladimir, this Swede must have left before I came to the prison."

6. Såsom framgår av ovanstående skulle Krumich ha sagt att han själv icke delat cell med svensken i Vladimir. Av två medfångar i det arbetsläger, till vilket Makinen förts sedan han lämnat Vladimir, hade Makinen emellertid erfarit att Krumich faktiskt skulle ha delat cell med svensken. Makinen erinrar sig nu namnet på blott en av dessa medfångar, en sovjetisk medborgare vid namn Vassilij Vorobey. Han ansåg emellertid båda vara trovärdiga personer. De hade tidigare vistats i Vladimir.

7. Såvitt Makinen visste, hade Krumich numera benådats och återvänt till Lettland. Han vore emellertid inte närmare bekant med Krumich' nuvarande vistelseort, yrke o.s.v.

Washington den 20 december 1963.

Leif Leifland

walking courts

6	5	4	3	2	1
---	---	---	---	---	---

avskrift / 1/3.
KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

*HEA 1 E,
0 2 E 2*
CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsant den **telex** 19 kl.

Inkom den **28** / 12 19 **63** kl. **11.45**

Utskrivet i **5** ex. Detta är ex. nr 4

44: B / 365

*P 2 ~~2~~ ~~1~~
I
Eu*

HP 1 Er.
KVA. ÅTGÅND SE ODD. 3

365

Vid sällskeptig samvaro protokollchefen 27 december visade sig att snävt negativa beskedet vårt chiffer 361 in fine felaktigt framförts varför alltså även visiten fru Chrustjova helt normal med nedan berörda undantag. Fru Chrustjova gick för övrigt vid ankomsten mottagningen direkt på oss och sade sig med stort beklagande i tidningen ha läst om vår förflyttning. Obs. Hon kände sålunda helt säkert icke till visitens hela förhistoria. Sedan hon talat mänskligt rörande om vår förflyttning berömde vi Jarrings etc. Incidenten visar att de ledandes hustrur, även fru Chrustjova, hålles utanför vad som här betraktas som statsaffärer.

Sohlman

KOPIA

KOPIA

KUNGL.

SVENSKA AMBASSADEN

samtal med från Sovjet-
unionen frigivne hol-
ländske medborgaren L.
de Jager

754 A 5.12.63

hbr Eng-Åström 9.12.63

20/1
Haag den 16 januari 1964.

P 2 *Eu I/43*

1 bil.

Strängt förtroligt och
personligt i tjänsten

in Vujin : 17

Be

Broder,

W

Med handbrev till Åström den 16 nästlidne decem-
ber översände jag en promemoria över ett samtal som
Holmquist haft med den från sovjetiskt fängelse fri-
givne holländske fartygsmaskinisten Evert Reydon.

Nu har Holmquist även utfrågat Reydots olycks-
kamrat navigationseleven Louw de Jäger. En uppteck-
ning över hans samtal med denne närslutes.

Samtalen har ägt rum enligt instruktioner från
Åström som bland annat bett oss söka utröna om de två
holländarna erfarit något om Raoul Wallenbergs öde.

Rei Hujin

Brynolf Eng

Brynolf Eng

Utrikesrådet B e r g s t r ö m,
S t o c k h o l m.

Strängt förtroligt

P.M.

Över samtal med Louw de Jager

Genom förmedling av vederbörande tjänsteman i holländska utrikesministeriet fick jag idag tillfälle att samtala med navigationseleven Louw de Jager som liksom fartygsmaskinisten Evert Reydon (jfr hbr. Eng-Åström d. 16.12.63) i början av nästlidna december månad frigavs från sovjetiskt fängelse. Tillsammans med Reydon hade han gripits vid den sovjetisk-tjeckoslovakiska gränsen, anklagats för spioneri och av en domstol i Kiev dömts till fängelse i sex år och arbetsläger under sju år.

Samtalet med de Jager ägde rum i närvaro av den förut omtalade holländske UD-tjänstemannen, en synnerligen hjälpsam kvinnlig biträdande avdelningschef, enär man befarade att språksvårigheter kunde uppstå. de Jager föreföll i början något skygg, vilket kanske delvis hade sin grund i hans ännu icke övervunna depression, som drabbade honom kort efter återkomsten till Nederländerna,

men han blev så småningom ganska meddelsam. Han var ungefär 180 cm lång, mellanblond och mycket magerlagd.

Liksom fallet var med Reydon hade de Jager i vaga ordalag förberetts på mitt besök och syftet med detta. Han kompletterade Reydons bild av vad som hände dem efter fängslandet vid sovjetisk-tjeckoslovakiska gränsen samt berättade något om egna upplevelser under fängelse-tiden.

Under de fyra månaderna i förhørsfängelset i Kiev hade de två holländarna hållits isolerade och åtskilda från varandra. De hade återförenats i Wladimir-fängelset i närheten av Moskva.

Först i samband med transporten till Wladimir hade de Jager haft tillfälle att tala eller försöka tala med andra fångar (han talar litet engelska och litet tyska). Transporten hade skett per järnväg i fångvagn. De övriga fångarna hade uppgivit sig vara ryssar och hade begått icke-politiska brott sammanhängande med svarta börsen, främmande valuta och i något fall juveler. En yngre mördare hade även befunnit sig bland medresenärerna. I Wladimir hade fångarna först transporterats till ett fängelse, som hade karaktären av ett jordbruksläger, vilket uppgavs vara avsett för icke-politiska fångar. Där hade de Jager sorterats ut och sända till det politiska fängelset i Wladimir. Han fördes till cell nummer 35, där Reydon redan befann sig sedan ett par veckor. Beträffande behandling och standarden och dennas försämring i augusti 1962 gav de Jager samma skildring som Reydon. Han berättade också om sitt och Reydons, respektive fångarnas i omgivande celler försök att nå kontakt. Det enda holländarna förstod var frågor om cigarretter och tobak. Genom en tysk-talande lett fick han över muren under en rastning höra att U-2-piloten Powers suttit på samma våning som holländarna (troligen i cell 31) från slutet av december 1961 till februari 1962. Två andra västerlänningar, troligen tyskar, befann sig också på denna våning (nummer 29). de Jager hade hört dem tala då och då men aldrig sett eller varit i för-

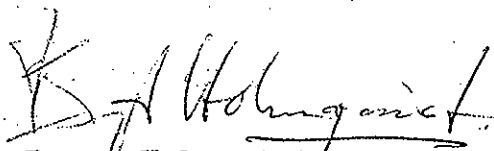
bindelse med dem. Han hade även uppsnappat att Mackinnar suttit i Wladimir under deras tid. (Reydon nämnde ingenting om dessa personer vid vårt samtal den 16 december). de Jager upprepade Reydons berättelse om finnen eller svenskfinnen men hade själv inte sett denne.

När jag frågade de Jager, om han under sin vistelse i Sovjetunionen hade hört talas om någon svensk eller annan icke-ryss med ett namn liknande Wallenbergs - jag räknade upp ett femtontal svenska namn inklusive Wallenbergs - sade de Jager att så icke var fallet. Han hade hört talas om de två amerikanarna och hört tyskarna och letten samt i samband med repatrieringen, då han och Reydon bott i en bevakad barack i Moskva, träffat två tyskar - en från Baltikum och en från Sudet-området - samt en turk och en iranier. Då det framgick att sudettysken tillfångatagits redan 1945 eller 1946, uppehöll vi oss en stund vid denne. Men det föreföll som om de Jager och hans kamrater hade avfärdat sudettysken som besvärande och gaggig. Han hade åldrats i förtid efter hårt gruvarbete i Ural, "där han sett hundratals fångar dö av umbäranden". Den i förtid åldrade tysken, som troligen var omkring 55 år, nämnde aldrig namn utan viskade ständigt om utståndna lidanden.

Det bör kanske nämnas att de Jager under fängelse-tiden i Wladimir fem gånger besökte Moskva, där han alltid inkvarterades på Kommittet-fängelset, i juli 1962 utan någon synbar anledning, i oktober 1962 för att sammanträffa med fosterföräldrarna, i mars 1963 för att samtala med en holländsk ambassadsekreterare, i maj 1963 för att träffa föräldrarna samt i september för att åter tala med en representant för holländska ambassaden i Moskva. Första resan företogs med tåg och de övriga med en större personbil. Från Kommittet-fängelset fördes han till en domstolsliknande byggnad för de olika intervjuerna. Vid tre tillfällen hade Reydon varit med. De hade under resorna åtföljts av två vakter och endast

under tågresan kunnat tala med andra fångar i den särskilda fångvagnen. Dessa hade tillhört samma kategorier som de Jager hade träffat under transporten från Kiev till Wladimir. Det må påpekas att Reydon icke förrådde något om resorna till Moskva vid vårt samtal i december.

Haag den 14 januari 1964.

Bengt Holmquist

exc. noll
Ac

Hans Excellens Ministern för Utrikes ärenden
Stockholm.

J. M.

INK. UTRIKES DEP.		
D. N:o 1		
24 JAN 1964		
IND. <i>g</i>	UR. <i>2</i>	MÅL <i>Eu</i> <i>I</i>

I anledning av vårt samtal lördagen den 18 januari 1964 kl. 12 ber jag få meddela, att vi beslutat dröja med att uppvakta prins Bertil i det av oss vid samtalet omtalade ärendet till efter Olympiaden i februari.

Jag ringde envoyén Arne Lundberg på lördagen för att kontrollera att han mindes den aktion, som vi gjorde 1953 i samma fråga. Han sade sig minnas den mycket väl och lovade att inta samma positiva ställning nu som då.

Högaktningsfullt

Birgitta de Vylder-Bellander

(Birgitta de Vylder-Bellander)

Bromma den 22 januari 1964

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

en svensk i Sovjet-
unionen

Bonn den 21 januari 1964.

HP 39

1 bil.

Förtroligt

STÅL ATGÅRD SE UPPÅ 2

HP 1 Er

63

Ink.	25.1.	164
Avd.	P	2
		Eu

Broder,

Med anledning av Åströms handbrev den 6 december 1963 har ambassaden varit i förbindelse med fru Albertine Hönig, författarinnan av den i handbrevet omnämnda artikeln i tidskriften "Osteuropas" november/december-nummer. Som framgår av i avskrift närslutna skrivelse från henne den 18 januari kan författarinnan inte ge någon annan ytterligare upplysning om vederbörande svensk än att denne vinter 1954/55 bodde 20 kilometer norr om Workutas centrum tillsammans med den i artikeln omförmälda ukrainskan.

Fru Hönig omnämner i sitt brev också en svenska, som hon träffat i Petschoraområdet 1948.

(Ole Jødahl)

Utrikesrådet Michens Bergström,
Stockholm.

A v s k r i f t .

Handwritten: Nr 1 En
all. hardare... *Tödel*
Hilfsmittel 21. 1. 64

Albertine Hönig
725 Leonberg-Eltingen
Robert-Koch-Strasse 18
Tel. 6087

Leonberg, den 18.1.1964

An die
Königl. Schwedische Botschaft
53 Bonn, Koblenzerstr. 91.
z.H. Herrn Rolf Ekéus, Attaché

Sehr geehrter Herr Attaché,

Ihren Brief vom 17.1. beantwortend, muss ich Sie leider enttäuschen, da ich präzise Einzelheiten über den in meinem Artikel in OSTEUROPA erwähnten "Schweden in Workuta" nicht weiss. Ausser folgendem: es war im Winter 1954/55, als ich davon erfuhr. Er und die besagte Ukrainerin wohnten damals in einem Nordrayon Workutas, etwa 20 km vom Zentrum der Stadt, wo ich als Hausangestellte mit polizeilicher Meldepflicht arbeitete. Ich habe ihn nie gesehen, kenne seinen Namen nicht, ebensowenig sein Schicksal.

In den vierzehn Jahren meiner sowjetischen Gefangenschaft bin ich einmal einer Schwedin persönlich begegnet, aber auch nur im Vorübergehen. Dies war im Sommer 1948, als ich als Gefangene auf dem Staatsgut Nowy-Bor im Petschoragebiet arbeitete. Beim Rücktransport nach Workuta wurde aus einer Zweigstelle des Staatsgutes eine Gruppe gefangener Frauen eingeschifft, unter ihnen besagte Schwedin, eine Frau um Dreissig, verhältnismässig gesund und gut aussehend, die ihr Schicksal anscheinend tapfer trug, sie sprach Russisch und Deutsch. Als ihre Gruppe an uns vorbeigeführt wurde, sagte sie lachend zu mir, auf ein Bündelweisend: "Ausser den Läusen, die wir alle mitbringen, habe ich auch für Kartoffeln als Wegproviant gesorgt." Beim Verstauen ins Zwischendeck des Petschora-Schiffes wurde ich von ihr getrennt, im Workutaer Uebergangsgefängnis sah ich sie nicht mehr, sie muss früher herausgeholt worden sein.

Leider kann ich Ihnen ausser diesen Milieuschilderungen keine genaueren Angaben machen.

Mit vorzüglicher Hochachtung
u./ Albertine Hönig

a. a.
P

Pressförfrågan måndagen den 3 februari 1964.

Besked till Pallin, ST, enligt Virgin rörande Raoul Wallenberg:

Den svenska regeringen hemställde i en note till den sovjetiska regeringen den 9 februari 1959 om en undersökning huruvida Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset. Som svar härpå meddelade Sovjetregeringen den 6 mars samma år att den vidtagit sådan undersökning men att uppgifter om Wallenbergs vistelse i nämnda fängelse icke bekräftats.

Från svenska regeringens sida anses Wallenberg-saken icke avslutad och enligt pressuppgifter skulle utrikesminister Torsten Nilsson under sitt besök i Moskva våren 1963 ha haft frågan uppe i samtal med ministerpresident Chrusjtjov.

Pressförfrågan måndagen den 3 februari 1964.

Besked till Pallin, ST, enligt Virgin rörande Raoul Wallenberg:

Den svenska regeringen hemställde i en note till den sovjetiska regeringen den 9 februari 1959 om en undersökning huruvida Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset. Som svar härpå meddelade Sovjetregeringen den 6 mars samma år att den vidtagit sådan undersökning men att uppgifter om Wallenbergs vistelse i nämnda fängelse icke bekräftats.

Från svenska regeringens sida anses Wallenberg-saken icke avslutad och enligt pressuppgifter skulle utrikesminister Torsten Nilsson under sitt besök i Moskva våren 1963 ha haft frågan uppe i samtal med ministerpresident Chrusjtjov.

Besvarad av utrikesminister den 3 april 1964

AA

inberedning om
Wallenberg, Bengt Skille
Kenneballe mm.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes
Ärendena

INK. UTRIKES DEP.		
D. N:o 214 133		
5-31-9 AUG-1964		
AVD.	GR.	MÅL
P	2	Eu 1

Hos riksdagens andra kammare har dess ledamot
herr Ohlin anhängit att till Eders

Excellens få framställa det spörsmål, som innehålles i närlagda skrift; och som
kammaren till denna anhållan lämnat bifall, har jag, jämlikt § 20 i kammarens
ordningsstadga, skolat på detta sätt låta berörda spörsmål komma till Eders
Excellens' kännedom.

Stockholm den 4 mars 1964

Eidolf Thapper
Talman.

Interpellation

Under krigsåren torpederades och sänktes ett stort antal svenska handelsfartyg i Östersjöområdena. I några fall har fartygen försvunnit utan att orsakerna härtill kunnat klarläggas. Även om det får anses mest sannolikt att de flesta av de ombordvarande omkommit råder icke fullständig klarhet härom. Enligt uppgifter som framkommit nyligen och vilka baseras på ryska krigshistoriska redogörelser, skulle ett antal svenska sjömän ha tagits ombord på ryska u-båtar och förts i land i Sovjetunionen. Om deras vidare öden där och om de ännu är i livet, saknas uppgifter från officiell rysk sida.

Jag syftar här bl.a. på det natten mellan den 28 och 29 oktober 1942 försvunna handelsfartyget "Bengt Sture". Enligt uppgift i en sovjetisk marinhistorisk framställning skulle sex eller sju av de ombordvarande ha tagits upp av den sovjetryska u-båt, som enligt den ryska källan, sänkte det svenska fartyget.

Försvinnandet av besättningen på det svenska handelsfartyget "Kinnekulle", vilket inträffade efter kriget, har på nytt aktualiserats genom de nu framkomna uppgifterna om att besättningar förts i land i Sovjetunionen. "Kinnekulles" besättning försvann under ännu inte klarlagda omständigheter. Fartyget återfanns drivande utanför den danska östersjökusten. Det får därför inte hållas för uteslutet att besättningen tagits till fånga av polska eller östtyska myndigheter.

Försvinnandet av de svenska besättningarna berördes föregående vecka av ledamoten i denna kammare herr Johansson i Öckerö, i samband med besvarandet av hans enkla fråga angående "Hansas" förlisning. Han pekade då även på det svårförklarliga senare försvinnandet av fartygen Ivan och Dan. Besättningarnas öde är inte känt. Närmare uppgifter i de olika av herr Johansson berörda frågorna lämnades emellertid då icke från vederbörande statsråds sida, ej heller omnämndes några av regeringen vidtagna åtgärder måhända därför att herr Johanssons ursprungliga fråga endast gällde undersökning av Hansas vrak.

Det mest omskrivna fallet av försvinnande av en svensk medborgare i Sovjetunionen gäller Raoul Wallenberg. I detta fall har från officiellt sovjetisk sida medgivits att först lämnade officiella uppgifter varit ofullständiga. Av vissa officiella ryska uppgifter som den 6 februari 1957 omnämndes av sovjetryska regeringen drog denna slutsatsen att Wallenberg

avlidit i ryskt fängelse år 1947. Enligt uppgifter bl.a. från flera personer som vistats som krigsfångar i Sovjetunionen har emellertid Wallenberg under alla förhållanden vistats i Sovjetunionen betydligt senare än sommaren 1947. Det kan därför inte uteslutas att Wallenberg ännu befinner sig i livet.

Helt klart är att svenska medborgare under årtal kvarhållits i Sovjetunionen utan att ha fått tillfälle ~~till~~ att ta kontakt med hemlandet. Det är uppenbart att de anhöriga med rätta kräver att energiska ansträngningar göres från den svenska regeringens sida att nå klarhet om vad som hänt de här berörda svenska medborgarna. Enligt vad som meddelats i pressen har den svenska regeringen nyligen gjort en förfrågan, närmast om de svenska sjömännen.

Det är ett svenskt intresse att klarhet utan dröjsmål skapas i de fall som här beskrivits. Jag anholder därför om kammarens tillstånd att till ~~statsrådet och~~ ministern för utrikesärendena få framställa följande frågor:

1. Vill Herr utrikesministern för kammaren dels lämna en redogörelse för Raoul Wallenberg-affärens utveckling efter publicering av utrikesdepartementets vitbok 1957 - i den mån ej av särskilda skäl vissa uppgifter måste hemlighållas - dels upplysa om vilka åtgärder regeringen planerar att vidta för att övertyga sovjetregeringen om nödvändigheten av en mera effektiv efterforskning av Raoul Wallenberg^(och hans) vistelseort under olika perioder efter kriget?
2. Vill Herr utrikesministern vidare redogöra för vilka åtgärder regeringen vidtagit eller avser att vidtaga för att skapa klarhet kring de i bl.a. ryska källor förekommande uppgifterna om att svenska sjömän under kriget omhändertagits av sovjetryska myndigheter?
3. Har regeringen i övrigt några uppgifter att lämna beträffande försvinnandet av besättningarna på en del i Östersjöfart~~gående~~ svenska fartyg?

Stockholm den 3 mars 1964

/Bertil Ohlin/

Svar på interpellation i II kammaren av herr Ohlin
angående efterforskningarna efter Raoul Wallenberg m.m.

Avsett att lämnas fredagen den 3 april 1964.

Herr Talman,

Herr Ohlin har i en interpellation den 3 mars 1964 frågat mig om jag ville för kammaren dels lämna en redogörelse för Raoul Wallenberg-affärens utveckling efter publicering av utrikesdepartementets vitbok 1957 - i den mån ej av särskilda skäl vissa uppgifter måste hemlighållas - dels upplysa om vilka åtgärder regeringen planerar att vidta för att övertyga sovjetregeringen om nödvändigheten av en mera effektiv efterforskning av Raoul Wallenberg och hans vistelseort under olika perioder efter kriget.

I samma interpellation har herr Ohlin bett mig redogöra för de åtgärder regeringen vidtagit eller avser att vidtaga för att skapa klarhet kring de i bland annat ryska källor förekommande uppgifterna om att svenska sjömän på det under kriget förlista fartyget "Bengt Sture" omhändertagits av sovjetryska myndigheter.

Slutligen har herr Ohlin i sin interpellation frågat om regeringen i övrigt har några uppgifter att lämna beträffande det efter kriget inträffade försvinnandet av besättningarna på några i östersjöfart gående svenska fartyg.

Vad först beträffar efterforskningarna av Raoul Wallenberg vill jag till en början erinra om att offentliggörandet av utrikesdepartementets vitbok år 1957 skedde, sedan det besked i ärendet ingått, som från sovjetisk sida utlovats vid statsminister Erlanders och inrikesminister Hedlunds besök i Moskva månadsskiftet mars/april 1956. Beskedet, som mottogs den 6 februari 1957, innebar i huvud-

sak, att Sovjetunionens regering med anledning av ett påträffat dokument i Ljubljanskaja-fängelset i Moskva ansåg dels att det fanns grund betrakta detta dokument som hänförande sig till Wallenberg, dels att av dokumentets innehåll den slutsatsen borde dras, att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset i juli 1947.

Med anledning av sovjetregeringens besked den 6 februari 1957 överlämnades den 19 februari 1957 ett svenskt svar, som likaledes offentliggjordes i vitboken. I detta förklarades bland annat att svensk opinion med rätta vore upprörd över vad som förekommit i ärendet. Den svenska regeringen hade svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport som omnämnts i sovjetregeringens besked skulle vara helt utplånad. Regeringen förväntade sig därför, att om ytterligare material skulle framkomma i Sovjetunionen, som kunde klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta skulle delgivas det svenska utrikesdepartementet. Den svenska regeringen förbehöll sig å sin sida att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av svenska regeringen bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

För den svenska regeringen stod det sålunda klart, att även i fortsättningen alla existerande eller nya spår måste prövas. Under de fortsatta efterforskingarna, som bedrevs med samma noggrannhet och efter samma principer som de tidigare undersökningarna om Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna, framkom flera utsagor från personer som återkommit från sovjetisk fångenskap av innebörd att Wallenberg efter år 1947 funnits i ett fängelse i Vladimir, ungefär 20 mil öster om Moskva. Med anledning av dessa uppgifter hemställde regeringen i en note, som överlämnades till sovjetiska utrikesdepartementet den 9 februari 1959, att en undersökning skulle göras för att fastställa om Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset.

Såsom svar härpå meddelade sovjetregeringen den 6 mars 1959, att den vidtagit sådana undersökningar, som be-

gärts i den svenska noten, men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och att den svenska regeringens informationer om Wallenbergs vistelse i Vladimir icke bekräftats.

Även efter denna tidpunkt har regeringen sökt utnyttja varje lämplig möjlighet att för sovjetmyndigheterna understryka vikten av att klarhet måtte vinnas angående Wallenbergs öde. Det ytterligare material som därvid framlagts för sovjetmyndigheterna och detaljerna i de framställningar som gjorts är dock icke av den karaktär att de här kan offentliggöras.

Jag kan emellertid bekräfta, att statsministern i början av år 1961 riktat en personlig skrivelse till ministerpresidenten Chrustjov i saken. Vidare vill jag erinra om att jag vid mitt besök i Moskva i maj förra året upptog ärendet såväl med utrikesminister Gromyko som med ministerpresidenten Chrustjov. Slutligen har statsministern, såsom meddelats i pressen, tagit upp Wallenberg-affären med utrikesminister Gromyko vid dennes besök i Stockholm för två veckor sedan.

Samtliga framställningar har från sovjetisk sida mötts av svaret, att intet finnes att tillägga utöver vad som tidigare - d.v.s. i 1957 och 1959 års besked - meddelats från sovjetisk sida. Vid upprepade tillfällen har därjämte förklarats, att hade Wallenberg funnits skulle han ha återlämnats till Sverige.

Jag vill emellertid till herr Ohlén ånyo bekräfta, att regeringen inte betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde.

Beträffande besättningsmännen på det år 1942 krigsförlista fartyget "Bengt Sture" vill jag erinra om att regeringen den 31 januari i år genom ambassaden i Moskva begärt att de sovjetiska myndigheterna skulle företaga en ny utredning i frågan. Vid utrikesminister Gromykos besök i Sverige nu i mars bekräftade denne att man på sovjetisk sida inlett undersökningarna. Han kunde emellertid inte säga när resultatet härav skulle föreligga.

I interpellationen har nämnts tre svenska fartyg vilkas besättningar efter det andra världskrigets slut försvunnit i Östersjön. Av dessa fartyg återfanns "Kinnekulle" drivande svårt brandskadad i februari 1948 medan de båda andra spårlöst försvunnit, "Ivan" samtidigt med "Kinnekulle" och "Dan" i januari 1953. I samband med försvinnandena har varje gång omfattande och energiska efterforskningar genom officiella och andra kanaler vidtagits, dock utan att leda till något resultat beträffande besättningarnas öden.

Olika teorier har uppställts omkring fartygens och besättningarnas försvinnande. Man har bl.a. gissat på minsprängning, nedisning eller uppbringning. Nya spår har tid efter annan dykt upp, vilka undersökts mycket noga, dock utan resultat.

Även de upplysningar, som under den senaste tiden kommit till utrikesdepartementets kännedom, granskas och bearbetas med stor noggrannhet. Detta arbete är emellertid på grund av sin natur tidsödande genom de kollationeringar m.m., som på olika sätt och på olika håll måste göras. Innan utredningen slutförts är det omöjligt för mig att uttala mig om värdet av de senast erhållna uppgifterna.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Fritzson/BER

**Chiffer-
Telegram**

STOCKHOLM	25/3	19 64
N:o 82 ✓		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	M. E. E

Ang.

Svensk

Moskva

Från pressbyrån.

Expressen idag cit i all hemlighet har
ryskt vittne kontaktat svenska ambassa-
den Moskva och gett slutliga bevisen
Wallenberg lever. Vittnets namn kan ej
offentliggöras slutcit.

Vi svarat pressfrågor cit uppgiften
vittne kontaktat ambassaden Moskva
felaktig. Okänt sådantkontakt tagits
svenska ambassaden Moskva slutcit.

Cabinet

Exp. 25/3 kl. 21.00/BER

a.d.
RP

Pressförfrågan onsdagen den 25 mars 1964.

Besked till Svedberg, TT, Falkenstam, SvD,
Johansson, ST, Aiken, RFE, enligt Excellensen
rörande Wallenberg-fallet:

Uppgifter om att ett ryskt vittne kontaktat
svenska ambassaden i Moskva i Wallenberg-ärendet
är felaktig. Vi känner ej till att sådan kontakt
har förekommit med svenska ambassaden.

GP

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

samtal med Schögyl
om R. Wallenberg

26/3
Wien den 23 mars 1964.

R 18 1 bil.

Strängt förtroligt.

21.4.64.
hbr Belfrage-Stackelberg

Broder,

Den tidigare i denna ambassads rapportering - senast handbrev Allard-Åström i juli 1962 - omförmälde Otto Schögyl lät för några dagar sedan anmäla sig till besök på ambassaden för att framföra nya upplysningar om Raoul Wallenberg. Han kom ej vid den uppgjorda tidpunkten utan först lördag kväll till Åkerrén i bostaden. Denne, som igår avrest på semester, har därför måst utan tillgång till arkivhandlingar sammanfatta vad Schögyl hade att meddela. En promemoria härom närslutes..

Dr. H. H. H.
K. G. Lagerfelt
(K.-G. Lagerfelt)

Ambassadören Hichens Bergström,
S t o c k h o l m.

Strängt förtroligt.

1 bil.

P.M.

Schögyll besökte för några dagar sedan konsulatet i Innsbruck och bad vicekonsuln Pahlen meddela ambassaden, att han hade nya upplysningar om Raoul Wallenberg att lämna och snart skulle komma till Wien. Den 20 dennes ringde han Kalhorn och begärde att få träffa ambassadören eller mig samma dags afton. Detta var omöjligt att ordna, men han fick tid den 21 kl. 10. Han kom ej och lät höra av sig till portvakten först kl. 19.30 och fick då mitt telefonnummer. Han ringde och var fullt villig komma ut till mig om jag betalade hans taxi.

Han verkade rätt lugn och sansad och brusade aldrig upp under samtalet, men visade någon irritation, när man missuppfattade eller kollade anteckningar. Hans lugn kontrasterade mot den sensationella innebörden av vad han trodde sig veta.

Detta var att Raoul Wallenberg skulle ha - i likhet med andra fall som Schögyll ansåg sig känna till - behandlats med droger, så att han mer eller mindre förlorat minnet ochibragts en ny identitet. Detta skulle han ha erfårit från tre olika i skilda länder i väst bosatta källor med goda östkontakter, vilka han emellertid ej ville uppgiva. Han ville också understryka, att han ej kunnat kolla uppgiften, liksom ej heller om - som han efter mycket trugande uppgav - det vore sant att Raoul Wallenberg bodde i Leipzig på Hauptstrasse, under namnet Rudolf Kauffmann. Hauptstrasse skulle tidigare ha hetat Stalinstrasse eller något liknande. W. skulle ha kommit dit i mitten av 1963. Vid Haptstrasse skulle goda bostäder och drägliga levnadsförhållanden ha erbjudits en del för Sovjetunionen tidigare nyttiga personer, bl.a. atomspionen Klaus Fuchs.

Schögyll uppgav vidare, att han nyligen - i februari

1964 - fått kontakt med en rysk ambassadtjänsteman i Bern vid namn Kovov. Det hade visat sig, att denne med rang av "Feldwebel" tjänstgjort i Vladimirfängelset vid den tid, då Schögyll satt där. Kovov hade ej kunnat erinra sig Schögyll från fängelset, men Schögyll hade så småningom minns honom. Han hade varit våningskommendant i sjukhusavdelningens första våning. De hade talat om olika personer som varit intagna där, bl.a. hade det sagts med syftning på W., vars namn dock ej nämnts, att "der Tolle" hade överlevat och så småningom förts till annan plats, antingen Ljubjanka eller ett läger. Kovov hade varit kvar i Vladimir till ungefär 1960.

Han hade i Bern rätt ringa uppgifter, tvättade bilar, gick ärenden o.s.v. Han är 45-50 år, ungefär lika stor som Schögyll (ca. 182 cm), kraftig, runt ansikte, protes för både över- och underkäken). Kovov går nästan varje dag kl. 9-10 fm ut med tre vita spetshundar (skizz närslutes). Schögyll ./. hade sammanträffat med Kovov på en krog i närheten av Hauptbahnhof på den gata, som leder till Internationella Röda Korsets byggnad. Kovov hade druckit tappert, men Schögyll hade förhållit sig helt nykter (han avböjde hos mig allt utom cigaretter och mineralvatten). Det borde enligt Schögyll ej vara omöjligt att på något sätt approchera Kovov och få detta påstående bekräftat. Han skulle ofta gå på nämnda krog. ?

Schögyll påstod vidare, att han i sina tidigare berättelser om samvaron med W. i sjukcellen underlåtit att nämna, att W. särskilt skulle ha bett honom att ej nämna något om vad han sagt för engelsmän. Nu hade engelska underrättelsemän åtskilliga gånger förhört honom om hans kontakt med W; han hade då konsekvent sagt att W. ej sagt något annat än vem han var. "Hade W. aldrig sagt något om oss?" "Nej". Detta uttolkade Schögyll så, att W. haft hemligt uppdrag för engelsmännen. Då W. kunde befara att efter hemkomsten straffas för denna olagliga verksamhet, accepterade han att antaga en ny identitet. 2

Schögyll uppgav att enligt tidningsuppgifter hade en tysk, som han träffat i Vladimir, kommit tillbaka till Västberlin så sent som i förra veckan. Vederbörande, vars namn han ej ville uppgiva, hade varit SS-man, chef för avdelningen för politiska fånger i Moabitfängelset i Berlin. Han hade

även suttit i Ljubjanka och i läger vid Novosibirsk.

Schögyl ansåg sig närmast kränkt över att man från svensk sida aldrig frågat honom, om han hade några upplysningar om i Sovjet fångna svenska sjömän. Det hade engelsmännen gjort. Jag sade mig övertygad att man dock ställt frågor om svenskar över huvud taget och han bekräftade då, att han tidigare sagt att han ej träffat någon annan svensk än W. i Ryssland och ej heller hört talas om andra.

Han hade emellertid hört talas om ett extra hemligt läger vid namn 47 B I/R, beläget i ett träskområde i Potmaområdet ca 400 km söder om Moskva. I området finnes tre andra läger och hans uppgiftslämnare hade suttit i ett av de andra. Antalet där internerade vore över 2000; den omgivande spärrzonen vore 8 km bred. Här kunde sådana personer sitta, som ryssarna ville hålla helt isolerade..

Av Schögyls uttalande skulle framgå, att han alltfört håller kontakt med Manfred och Sanitzer.

Schögyl for ideligen ut i långa tirader om sin agentverksamhet och om de många hotelser han fick från olika länders underrättelseorgan för att svara på frågor. Han uppgav, att han fick mycket hjälp av gamla nazister på grund av en mig icke visad inskription inuti en klocka, som han fått av Sanitzer. Han sade sig ha träffat Otto Skorzeny och ha ett embryo till ett nät i Östtyskland, som han konsekvent kallade DDR..

Om någon tvekan om hans identitet kunnat föreligga, faller det bla. på att han ord för ord upprepade den i någon av Braunerhjelm's rapporter återfunna frasen: "Ich bin ein gutes Werkzeug. Gib mir einen guten Führer und ich kann alles tun".

Jag betalade hans taxi in till staden igen. När han var i dörren, sade han: "Nå, om vad jag nu berättat visar sig riktigt, vad får jag då av Sverige?" Jag sade honom, att

den saken bestämde högre auktoriteter än jag om, men att det icke var svenskars vana att visa otacksamhet..

Schögyl skulle återkomma om ett par månader igen. Han trodde att han då skulle ha mera att säga om Rudolf Kauffmann, men ansåg intet hinder föreligga att man på svensk sida följde detta spår..

För säkerhets skull påpekade jag, att vi naturligtvis gärna hörde vad han hade att meddela, men att han ej skulle tro sig ha något uppdrag från svensk sida.

Wien den 22 mars 1964.

B.A. / *[Signature]*
(Bengt Åkerren)

Bil. till PM Wien den 22.3.64

Kamli
or
residence

Radio

Berm

Jorjet bozhaft

Jeden Tag geht mit
drei kleine
Hühner

Sporieren

von 9-10
Uhr mit

Sua' ita' spate'
farschit pe drumu
fite'

Garage

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

P 2 Ru I

49 2 58

P. M. Va

rörande fråga från Expressen i Wallenberg-affären.

Redaktören Philips, som tidigare gjort omfattande egna forskningar i Wallenberg-affären, har med anledning av den senaste tidens utveckling i fallet tillställt tidningen Expressen ett uttalande ^{vari det bl a heter:} ~~i fallet~~.

"Ännu den 24 juni 1963 förklarade vår dåvarande Moskva-ambassadör Rolf Sohlman att han var övertygad om att de vittnesmål han fått är fullt tillförlitliga och att Raoul Wallenberg erhållit god kroppslig och medicinsk omvårdnad. Vid årsskiftet 1960/61 fick UD genom sin ambassad i Moskva tillförlitliga upplysningar om att Wallenberg fanns i livet." (1)

Expressen-redaktören Berndt Aldeheim, som lämnat dessa upplysningar till UD, meddelar, att Philips skrivelse skall publiceras i Expressen den 28 mars. Redaktör Aldeheim anhåller om eventuell kommentar.

Stockholm den 26 mars 1964

Lars Lönback

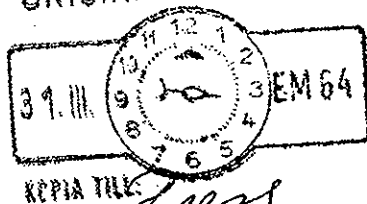
7. senare sagt
att det inte var
så högt att
Expr. skulle trycka

Publicerat i Expressen

30/3 1964. 1

W

ORIGINALTELEGRAM

Handwritten signature

29: a 55		
3 1 MRS 1964		
P	2	Eu I

cabinet sthm

svensk kh

31/3/64

233

t

nr 55 de i expressen trettionde mars publicerade uppgifterna om wallenberg återges i dagens berlingske i kort artikel med rubriken er raoul wallenberg stadig i förvaring? de modstridende russiske oplysninger om den svenske diplomats skaebne har ikke bragt klarhed. ingen annan av de större danska tidningarna tycks ha tagit upp saken.

sohlman+

Handwritten mark

cabinet sthm

svensk kh

kl.12.15

ok?

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTETChiffer-
Telegram

Ang. Raoul Wallenberg

STOCKHOLM 31 mars 19 64		
N:o 84 V	BIL.	
INK. D. N:o		
AVD. 10	GR. 2	MATU 5

Svensk
Moskva

Expressen 30 mars stor artikel Wallenberg.
Relevanta meningar: " Rolf Sohlman den som gett lösningen till gåtan Wallenberg. Hans uppgifter är så tillförlitliga att Wallenbergs mor inte tvekar en sekund.
Sohlman: Enligt upplysningar jag fått befann sig Raoul slutet av 1960 ryskt förvar och det var anledning antaga att han fick god vård, fysisk och medicinsk.
Det var vid årsskiftet 1960-61 ambassadör Sohlman meddelade UD att han från ryskt håll fått informationer enligt vilka Wallenberg befann sig i livet i Sovjetunionen."

Cabinet+

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Från Ministern för Utrikes Ärendena.

aa

Med ändring av tidigare angiven tidpunkt kommer svar i II kammaren på herr Hedins interpellation om laxfisket i Östersjön och herr Hagbergs interpellation om åtgärder i anledning av den sydafrikanska regeringens apartheidpolitik att avlämnas torsdag den 2 april omkring kl. 16.00.

Svar till herr Ohlin om efterforskningarna efter Raoul Wallenberg m.m. lämnas fredag den 3 april omkring kl. 11.00.

Stockholm den 1 april 1964.

STOCKHOLM 3 april 19 64

N:o

BIL.

INK. D. N:o

AVD. P

GR. 2

MÅL¹Eu¹

ang. Raoul Wallenberg

Bifogade pressmeddelanden har expedierats till:17
18

T.T. (3 ex.)

P.T.

Associated Press

United Press

Agence France Presse

Red. de Bouczan, Comtel Reuters

Reuters Ltd.

TASS

Herrn A.H. Brunthaler

Dr. Wiebel, DPA

Red. Schön, ADN

Pressens Reportagebyrå

Högerpressens Nyhetsbyrå

Folkpartiets Presstjänst

Centerpartiets Riksorganisation

Red. L. Hansson, Sveriges Radio

Red. H. Christensson -"- (3 ex.)

Red. S. Coulson -"-

Statens Upplysningsbyrå

Utrikespolitiska Institutet

Sv. Handelstidning Justitia

Svensk-Amerikanska Nyhetsbyrån

Svensk-Internationella Pressbyrån

Svenska FN-förbundet

Prof. Eric Bellquist, USA

Prinsessan Massalsky (3 ex.)

Red. M. Salzer

Dr. Bengt Paul

Fru Marion Laurell

Dr. Erwin Märki

Red. Kurt Neumann

The Scandinavian Times, Sthlm

The Scandinavian Times, K-hamn

Mr. Werner Wiskari

Herr Eric Dancy

Red. Martin Grill

Westerlunds Förlags AB

Svensk Journalfilm

Herr Juan Carlos Munoz

Red. Viktor Knivald

Dr. Walter Bauer-Heyd, K-hamn

Norsk Telegrambyrå

Sveriges Radio, Utlandsavdeln.

Madame H.R. Ureel, Gent

Kungl. Kommerskollegium, Utr.byrr

Red. Åke Lantz, Sv.Utrikes-
handel.

Dir. Nordensson, Exp.fören.

Manufakturisternas Tidskrift

Finanstidningen

Stockholms Handelskammare

Textilgrossisternas Riksförbund.

Kommerserådet C-E. von Oelreich

Fallenius & Lefflers AB, Gtth.

Nordisk Journalistkursus

Docent G. Petré

Herrn Alfred Zänker

Red. H. Petersen, Uppsala

Red. Sven Svensson

Mr. W. Fleisher

Red. Jurij Goloschubow

Jornal do Comercio, Lissabon

Mr. Anatol Antonov, Helsingfors

Red. Preben Jack Peterson

Mr. Alan Moray Williams

Mr. Alan M. Simon

Dr. Thomas Harris

Första Kammarens Klubbrum

Andra Kammarens Klubbrum

Riksdagens Upplysningstjänst

Pressattaché Moe, USA

" Huldén, Finland

" de Monthoux, Frank-
rike.

" Rymko, Sovjetun.

" Gulowsen, Norge

" Blytgen-Petersen,

" Danmark

" Boutsicas, Grekland

" Eland, England

" Rowold, Tyskland

1 sekr.

Pressattaché Koudelka, Tjeckosl.

ifylles av postexpeditionen

EXPEDIERAT

med 3 den

sv. kurir

utl. kurir

luftpost

vanl. post

19

64

2

Sigg.

3 64
4 CC

Svar på interpellation i II kammaren av herr Ohlin
angående efterforskningarna efter Raoul Wallenberg m.m.

Avsett att lämnas fredagen den 3 april 1964.

Herr Talman,

Herr Ohlin har i en interpellation den 3 mars 1964 frågat mig om jag ville för kammaren dels lämna en redogörelse för Raoul Wallenberg-affärens utveckling efter publicering av utrikesdepartementets vitbok 1957 - i den mån ej av särskilda skäl vissa uppgifter måste hemlighållas - dels upplysa om vilka åtgärder regeringen planerar att vidta för att övertyga sovjetregeringen om nödvändigheten av en mera effektiv efterforskning av Raoul Wallenberg och hans vistelseort under olika perioder efter kriget.

I samma interpellation har herr Ohlin bett mig redogöra för de åtgärder regeringen vidtagit eller avser att vidtaga för att skapa klarhet kring de i bland annat ryska källor förekommande uppgifterna om att svenska sjömän på det under kriget förlista fartyget "Bengt Sture" omhändertagits av sovjetryska myndigheter.

Slutligen har herr Ohlin i sin interpellation frågat om regeringen i övrigt har några uppgifter att lämna beträffande det efter kriget inträffade försvinnandet av besättningarna på några i östersjöfart gående svenska fartyg.

Vad först beträffar efterforskningarna av Raoul Wallenberg vill jag till en början erinra om att offentliggörandet av utrikesdepartementets vitbok år 1957 skedde, sedan det besked i ärendet ingått, som från sovjetisk sida utlovats vid statsminister Erlanders och inrikesminister Hedlunds besök i Moskva månadskeftet mars/april 1956. Beskedet, som mottogs den 6 februari 1957, innebar i huvud-

sak, att Sovjetunionens regering med anledning av ett påträffat dokument i Ljubljanskaja-fängelset i Moskva ansåg dels att det fanns grund betrakta detta dokument som hänförande sig till Wallenberg, dels att av dokumentets innehåll den slutsatsen borde dras, att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset i juli 1947.

Med anledning av sovjetregeringens besked den 6 februari 1957 överlämnades den 19 februari 1957 ett svenskt svar, som likaledes offentliggjordes i vitboken. I detta förklarades bland annat att svensk opinion med rätta vore upprörd över vad som förekommit i ärendet. Den svenska regeringen hade svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport som omnämnts i sovjetregeringens besked skulle vara helt utplånad. Regeringen förväntade sig därför, att om ytterligare material skulle framkomma i Sovjetunionen, som kunde klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta skulle delgivas det svenska utrikesdepartementet. Den svenska regeringen förbehöll sig å sin sida att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av svenska regeringen bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

För den svenska regeringen stod det sålunda klart, att även i fortsättningen alla existerande eller nya spår måste prövas. Under de fortsatta efterforskningarna, som bedrevs med samma noggrannhet och efter samma principer som de tidigare undersökningarna om Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna, framkom flera utsagor från personer som återkommit från sovjetisk fångenskap av innebörd att Wallenberg efter år 1947 funnits i ett fängelse i Vladimir, ungefär 20 mil öster om Moskva. Med anledning av dessa uppgifter hemställde regeringen i en note, som överlämnades till sovjetiska utrikesdepartementet den 9 februari 1959, att en undersökning skulle göras för att fastställa om Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset.

Såsom svar härpå meddelade sovjetregeringen den 6 mars 1959, att den vidtagit sådana undersökningar, som be-

gärts i den svenska noten, men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och att den svenska regeringens informationer om Wallenbergs vistelse i Vladimir icke bekräftats.

Även efter denna tidpunkt har regeringen sökt utnyttja varje lämplig möjlighet att för sovjetmyndigheterna understryka vikten av att klarhet måtte vinnas angående Wallenbergs öde. Det ytterligare material som därvid framlagts för sovjetmyndigheterna och detaljerna i de framställningar som gjorts är dock icke av den karaktär att de här kan offentliggöras.

Jag kan emellertid bekräfta, att statsministern i början av år 1961 riktat en personlig skrivelse till ministerpresidenten Chrustjov i saken. Vidare vill jag erinra om att jag vid mitt besök i Moskva i maj förra året upptog ärendet såväl med utrikesminister Gromyko som med ministerpresidenten Chrustjov. Slutligen har statsministern, såsom meddelats i pressen, tagit upp Wallenberg-affären med utrikesminister Gromyko vid dennes besök i Stockholm för två veckor sedan.

Samtliga framställningar har från sovjetisk sida mötts av svaret, att intet funnes att tillägga utöver vad som tidigare - d.v.s. i 1957 och 1959 års besked - meddelats från sovjetisk sida. Vid upprepade tillfällen har därjämte förklarats, att hade Wallenberg funnits skulle han ha återlämnats till Sverige.

Jag vill emellertid till herr Ohlin ånyo bekräfta, att regeringen inte betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde.

Beträffande besättningsmännen på det år 1942 krigsförlista fartyget "Bengt Sture" vill jag erinra om att regeringen den 31 januari i år genom ambassaden i Moskva begärt att de sovjetiska myndigheterna skulle företaga en ny utredning i frågan. Vid utrikesminister Gromykos besök i Sverige nu i mars bekräftade denne att man på sovjetisk sida inlett undersökningarna. Han kunde emellertid inte säga när resultatet härav skulle föreligga.

I interpellationen har nämnts tre svenska fartyg vilkas besättningar efter det andra världskrigets slut försvunnit i Östersjön. Av dessa fartyg återfanns "Kinnekulle" drivande svårt brandskadad i februari 1948 medan de båda andra spårlöst försvunnit, "Ivan" samtidigt med "Kinnekulle" och "Dan" i januari 1953. I samband med försvinnandena har varje gång omfattande och energiska efterforskningar genom officiella och andra kanaler vidtagits, dock utan att leda till något resultat beträffande besättningarnas öden.

Olika teorier har uppställts omkring fartygens och besättningarnas försvinnande. Man har bl.a. gissat på minsprängning, nedisning eller uppbringning. Nya spår har tid efter annan dykt upp, vilka undersökts mycket noga, dock utan resultat.

Även de upplysningar, som under den senaste tiden kommit till utrikesdepartementets kännedom, granskas och bearbetas med stor noggrannhet. Detta arbete är emellertid på grund av sin natur tidsödande genom de kollationeringar m.m., som på olika sätt och på olika håll måste göras. Innan utredningen slutförts är det omöjligt för mig att uttala mig om värdet av de senast erhållna uppgifterna.

Beskickningar:

Abidjan
Addis Abeba
Alger
Ankara
Athén
×Bagdad
×Bangkok
Beirut
Belgrad
Bern
Bogotá
Bonn 5 ex.
Pressatt. Lidén 1 ex.
Bryssel
Budapest
×Buenos Aires
×Bukarest
Canberra
Sydney-kansliet
×Caracas
Dar es Salaam
Djakarta
Dublin
Haag
Helsingfors
×Kairo
×Karachi
Köpenhamn
Lagos
×Leopoldville
×Lima
Lissabon
London 5 ex.
Madrid
Manila
×México
Monrovia
Montevideo

×Moskva
New Delhi
Oslo 2 ex.
Ottawa
Paris
Peking
×Prag (3 ex.eng.o.fr.)
Pretoria
Rabat
Reykjavik
×Rio de Janeiro
Rom
Santiago de Chile
Teheran
×Tel Aviv
Tokio
Tunis
Warszawa
Washington 5 ex.
×Wellington
Wien

Delegationer:

FN-representationen
OECD-delegationen
CEE-delegationen i Bryssel
Delegationen i Genève 5 ex.
Nedrustningsdelegationen

Lönade Generalkonsulat:

Antwerpen
Berlin
Chicago
Genua
Hamburg
Houston
Istanbul
London

Milano
Minneapolis
Montreal
×Nairobi
New York
San Francisco

Lönade konsulat:

Gdansk
×Hongkong
Mariehamn

Olönade konsulat:
med lönad tjänste-
man:

Amsterdam
Barcelona
Bremen
Dakar
Damaskus
Frankfurt a.M.
×Havana
Johannesburg
Liverpool
Los Angeles
Marseille
Melbourne
Narvik
Palma
Rotterdam
Rouen
Salisbury
São Paulo
Zürich

November 1963

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

4/4 1964

Minister Virgin.

PM

Ang. Raoul Wallenberg.

På morgonen lördagen den 4 april ringde till vakt-
havande en dam vid namn fru Dhami, som sade sig vilja
lämna en upplysning ang. Raoul Wallenberg. Jag var tvek-
sam om hur jag skulle handla och bad därför att få ringa
upp senare på dagen. Fru D. lämnade sitt telefonnummer,
68 82 10. (Enligt nummer-byrån är 68 82 10 registrerat
på Dhami, Baghicha Singh.)

Efter att ha talat med herr Virgin ringde jag på
eftermiddagen upp fru D., som meddelade följande.

När hon 1956-57 arbetade som sjuksköterska i Genève
hade hon en kväll följt med en bekant - en engelsk sjuk-
sköterska - på en konsert, där en blind polsk pianist
spelade Chopin. Den engelska väninnan var bekant med
pianisten, varför de båda damerna efter konserten upp-
sökte honom för att hälsa. Pianisten blev glad över att
höra att fru D. kom från Sverige och sade att han, när
han satt i fängelse, hade träffat Raoul Wallenberg i
fängelset.

Fru D. kom inte ihåg pianistens namn och ej heller
om han sagt något om var han träffat W.; språksvårigheter
vid samtalet och den långa tid som förflutit sedan dess
gjorde att hon inte kom ihåg detaljer. Med den engelska

790

sjuksköterskan har hon inte längre någon kontakt,
men en gemensam väninna i Genève - en tredje sjuk-
sköterska - vet säkert vad pianisten hette.

Fru D. lät trött (sade sig vara förkyld) men
uttryckte sig klart och föreföll vara fullt normal.
Hon var angelägen om att vad hon berättade icke skulle
offentliggöras, vilket jag givetvis lovade. Jag sade
att jag skulle vidarebefordra vad hon sagt och att
UD skulle ta kontakt med henne om så ansågs behövt.

Fru D. tjänstgör numera på St. Eriks Sjukhus
i Stockholm men träffas i sin bostad på telefon
68 82 10 efter klockan 16.

Stockholm den 4 april 1964

Martin Wilkens

Martin Wilkens
Vakthavande tjm

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 » *VIRKIN*

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsänt den 6 / 4 19 64 kl. 18.15

Inkom den 6 / 4 19 64 kl. 18.30

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr	<i>46:8</i>	<i>181</i>
Avd.	<i>P2</i>	Mål.
		<i>Eu</i>

Ar ch.tel 7.4.64

Artiklarna med flygkurir
9.4.64

131.

För Sundfeldt. Tacksam få Wallenbergs-artiklarna
Edert chiffer 82 och Edert chiffer 84.

Jarring

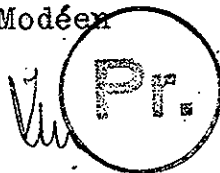
Coll.: *S*

Dep. U-325 A

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffer-
Telegram

Modéen

Ang. artiklar om
Wallenberg

STOCKHOLM 7 april		19 64
N:o 94 ✓	BIL.	
INK. D. N:o 46:B/131		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

Svensk

M o s k v a

Edert chiffer 131. Wallenbergs-artiklarna
sändas torsdagens flygkurir, ävensöm snabb-
protokoll interpellationsdebatten 3 ds.

Cabinet

US

Exp. 7.4.64. 16.30 @

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

interpellationer
om Wallenberg

Köpenhamn den 7 april 1964

Nr 210

P 2

33	210
P 2	
Eu I	

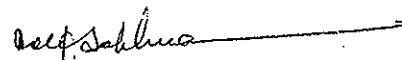
20/4 64

Ambassaden i Köpenhamn fått
det av interpellationerna och
båda kamrarnas snabbprotokoll
med flygpost 6/4 -64

He. Vörjan f. w. Sjögård
S.S.

Till Utrikesdepartementet.

Berlingske Tidende hade lördagen den 4 dennes
en kort redogörelse för utrikesministerns svar i riks-
dagen den 3 april på folkpartiledaren Ohlins interpellation
om Raoul Wallenberg jämte Ohlins kommentarer härtill.
Artikeln ifråga närslutes i urklipp.

Rolf Sohlman

264 I

Berlingske Tidende - 4 APR. 1964

Wallenberg stadig i live i Sovjet?

Spørgsmål om forsvundne borgere fremdraget i
Sveriges rigsdag

STOCKHOLM, FREDAG. TT

En forsvunden diplomat og forsvundne søfolk var emnet for en drøftelse, der i dag fandt sted under den svenske rigsdags spørgetime. Diplomaten er Raoul Wallenberg og søfolkene besætningen fra det svenske skib »Bengt Sture«.

Både diplomaten og søfolkene, der for længst var formodet døde, er påstået set i kommunistiske lande efter krigen; og den svenske regering har rettet henvendelse til Sovjetunionen om sagen.

Udenrigsminister Torsten Nilsson sagde i en redegørelse som svar på spørgsmål fra lederen af folkepartiet, Bertil Ohlin, at regeringen har udnyttet enhver mulighed for i Sovjet at få klarhed over Raoul Wallenbergs skæbne, men at de henvendelser, som er blevet foretaget, ikke har kunnet offentliggøres.

Om besætningen på »Bengt Sture« og dens skæbne (samt andre svenske søfolks skæbne efter antaget russisk torpedering i Østersøen under krigen) kunne regeringen ikke udtale sig på grundlag af de oplysninger, der foreligger indtil nu.

Begge emner blev draget frem af svensk presse, da udenrigsminister Gromyko for nylig var på besøg i Sverige, og den svenske regering har foretaget nye henvendelser til Sovjetunionen for at opklare de forsvundnes skæbne.

Bertil Ohlin sagde til udenrigsministerens redegørelse, at Sovjetunionen åbenbart ikke tager spørgsmålet Wallenberg tilstrækkelig alvorligt. Informationer af forholdsvis frisk dato tyder på, at Wallenberg var i live så sent som 1947, sagde Bertil Ohlin, og han mente, at personer i den russiske sikkerhedstjeneste søger at skjule, at Wallenberg findes i Sovjetunionen.

Bertil Ohlin tilføjede, at han håber, regeringen forsøger at få Sovjet til at forstå, at landets goodwill i Sverige afhænger stærkt af landets behandling af denne affære — meget mere end af Krushchevs besøg til sommer. Om »Bengt Sture«-sagen sagde han, at han håber, regeringen gør det klart, at Sverige venter en hurtig udredning, og at eventuelle besætningsmedlemmer snarest hjemsendes.

9/4

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

anonymt brev om Wallenberg

Helsingfors den 2 april 1964

HP 1

1 bil.

Förtroligt

254

Ink.	9. 4. 1964	
Avd.	Gr.	Maj
P	2	Gu I

Broder,

cc
h
2

För departementets dokumentation får jag härmed insända ett anonymt brev, som ambassaden mottog i går. Brevet är poststämplat i Hyvinge norr om Helsingfors och lyder i översättning sålunda: "År 1952. Svenske luftflygaren Wallenberg var i Sovjetunionen i fånglägret Norilsk."

7 *1* *P2* *9*
I

Brevet torde ha föranletts av en notis i de finska tidningarna helt nyligen om ett uttalande i Wallenbergaffären av fru Vylder-Bellander.

Sten Aminoff
Sten Aminoff

Byråchefen Engfeldt
S t o c k h o l m

P 2 E u 1

R 6 2

Sil. 1

Bil.

handbrev

Amnoff

Engfeldt

d. 2.4.64

Tuonna. 1952. Ruotsalainen Amailu lentäjä
Wallenberg. oli Neuvostoliitossa Norilskin vankileirillä.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

9/4-64
Wien den 8 april 1964.

R 18

✓
samtal med Otto Schögggl
om Raoul Wallenberg.

Strängt förtroligt

21.4.64.
hbr Belfrage-Stackelberg

ms
Broder,

I anslutning till mitt handbrev den 23 mars angående Otto Schögggl - ej Schögyll som felaktigt står i det förra brevet - ber jag få meddela att denne häromdagen återigen besökte beskickningen. En fullständig rapport över vad han då uppgav är under utarbetande.

Med dagens kurir vill jag emellertid meddela att han nu sade sig ha förvissat sig om att uppgiften om en Rudolf Kauffmann boende på Hauptstrasse skulle vara identisk med Raoul Wallenberg vore felaktig. Han uppgav att han kontrollerat denna uppgift med en bekant som var löjtnant i östtyska folkpolisen. Denne hade emellertid å andra sidan låtit förstå att han visste om att Raoul Wallenberg fortfarande levde någonstans i Östtyskland.

Schögggl antydde att han fått uppgiften om Leipzig-adressen av Kovov - nämnd i bilagan till ovan återopade handbrev.

På olika sätt tillfrågades Schögggl om vi verkligen kunde ta för givet att beteckningen "der Verrückte" - det ryska ordet dorak användes även av Schögggl - verkligen åsyftade Raoul Wallenberg och han försäkrade emfatiskt att någon annan fånge i Vladimir-fängelset kunde detta uttryck icke åsyfta.

Ambassadören Bergström,
Utrikesdepartementet.

791

./...

Schöggl tänkte i mitten av månaden åter besöka Kovov i Bern och tänkte den 18 april efter kl. 8 återigen med honom besöka den tidigare omnämnda krogen i närheten av Hauptbahnhof i Bern. En skiss över lokalens belägenhet närslutes. För den händelse man å svensk sida skulle vilja skicka någon som kunde avlyssna samtalet, vilket komme att föras på ryska, önskade Schöggl bli underrättad genom ett brev adresserat till Herr Otto, Poste Restante, Bahnpost, Bern.

Schöggl förklarade även att hans vän i Östberlin förnekat all kännedom om i Ryssland fångna svenska sjömän.

Di kignare
hp haverse
K.-G. Lagerfelt

Chiffer- Telegram

Bergström/GM

Ang.

Sthlm 9 april 1964		19
N:o 114	chiffer	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MAE ⁱ Eu

W

Svensk Wien

Lagerfelt från polchefen. Någon bilaga medföljde icke
Ditt handbrev 8 april om samtalet med Schöggel.

Cabinet

W

Dep. d. 9.4.64 kl. 17.25 af.

13/4-64

Strängt förtrolig.

Rättsavdelningen

P 2 Km I

Rättsavdelningen
 Pol. ex. av g. u. betecknat J. Pol. 15.4
 Thugin
 P.M. 13.4

angående samtal med polske medborgaren Jan Hitnarowicz,
född: den 4 februari 1930, å fängvårdsanstalten i Norrtälje.

I skrivelse den 26 mars 1964 till utrikesdepartementet hade H. uppgivit sig ha uppgifter att lämna av intresse rörande "försvunna svenska medborgare i Östmakterna". Sedan med anledning härav polisen i Norrtälje anmodats att höra H. härom, sade sig denne med hänsyn till sakens konfidentiella natur ej vilja omtala något för annan än tjänsteman i UD.

Beträffande H. må här antecknas ur Utlänningskommissionens dossier om H. att han i augusti 1958 kom till Sverige som politisk flykting efter att i Stockholm ha hoppat av från det polska kryssningsfartyget "Mazowsze", att han vid förhör inför polisen i samband med avhoppet uppgivit sig vara mot den kommunistiska regimen i Polen och aktivt ha motarbetat denna, att han varit fängslad 3 månader i Polen 1955 för politisk verksamhet, att han på grund av i november 1962 i Malmö förövat mord å en kvinna dömdes till livstids straffarbete, samt att det vid den under rättegången företagna stora sinnesundersökningen konstaterats att gärningen begåtts under inflytande av psykisk abnormitet som dock icke vore av så djupgående natur att den kunde jämföras med sinnessjukdom.

Vid mitt besök i dag berättade H. följande.

Anledningen till att han ej velat yttra sig för polisen hade varit att hänföra till hans rädsla för vad de svenska

VH/Mo

myndigheterna kunde komma att företa sig med hans uppgifter. Han hade särskilt tidigare haft det intrycket att man i Sverige var alltför vänlig mot kommunismen. Han förklarade att anledningen till att det just nu aktualiserats för honom att omtala vad han visste om svenskar fängslade i öststaterna framförallt var vad han på senaste tiden läst i tidningarna, främst om "Kinnekulle". I fråga om Raoul Wallenberg sade han att en bidragande orsak varit att han först nu i fängelset fått tillfälle att "sortera" alla sina tankar och intryck sedan tidigare och kunnat sammanställa dem och dra slutsatser.

"Kinnekulle".

Vid ett besök i Paris 1962 i september hade han träffat två polacker som just då varit där på besök från Polen. Det gällde två personer som var högt placerade i den kommunistiska hierarkin. De tillhörde emellertid liksom H. gjort under sin tid i Polen en illegal organisation som önskade ändra regimen i Polen. Denna organisation hade intet att göra med de delvis korrumperade polska kretsar som under och efter sista världskriget haft sitt högkvarter i England. Dessa två personer hade nämnt för H. att "några" svenska sjömän kvarhölls i Polen sedan många år tillbaka. Tidigare hade sjömännen arbetat i en urangruva i södra Polen, som stått under rysk ledning. Han trodde att det rörde sig om sex sjömän. Bland dem fanns en något äldre man, som troligen var ledaren. Denne kunde vara identisk med Bertil Johansson, kaptenen på "Kinnekulle". Han säger sig på grund av nämnda uppgifter med säkerhet veta att "Kinnekulles" besättning fanns på polskt territorium 1962. Han ville icke utlämna namnen på sina sagesmän i Paris av hänsyn till risken för repressalier för dessa.

Raoul Wallenberg.

Medan H. var i Polen träffade han någon gång i slutet av Stalins livstid - han tror tidpunkten var slutet av 1952 eller början av 1953 - en polack som tillhört det gamla polska kommunistpartiet och som fängslats av Stalin. Denne hade

just återvänt vid nämnda tidpunkt efter benådning från en vistelse på 8½ år som fånge i ett ryskt koncentrationsläger nära Tjeljabinsk. Denne person hade sagt sig under sin vistelse i lägret ha träffat flera "höga personer", bl.a. "en svensk diplomat". H. hade ej då fäst sig så mycket vid detta förhållande. Sedan han senare fått tillfälle tänka över saken, hade han emellertid kommit till den uppfattningen att det gällde Wallenberg och att han sålunda fanns i Ryssland. Namnet på sin sagesman ville H. ej uppge av fruktan för repressalier för denne. Han sade emellertid att denne nu innehade en högt uppsatt post i Polen.

Ytterligare detaljer om nämnda två ärenden sade sig H. ej ha att förtälja. Han erbjöd sig emellertid - och detta hade varit anledningen till att han sagt sig ha uppgifter att lämna - att, om han "villkorligt sattes på fri fot", genom sina kontakter med underjordiska polska organisationer inom 3 - 4 månader framskaffa bevis i form av brev och fotografier på "Kinnekulles" besättning och även Wallenberg. Han sade sig ha sådana förbindelser, även i Sovjetunionen, att han kunde utfästa sig att ordna detta. Den mot regimen fientliga organisationen i Polen som han hade kontakt med hade nämligen anhängare även högt upp i leden bland parti- och andra tjänstemän. H. uppgav i detta sammanhang att han vid ansökan om asyl 1958 ej uppgivit allt om sitt politiska förflutna, endast det som han ansåg behövdes för att erhålla asyl. Förutom att bli försatt på fri fot var det för att klara uppgiften nödvändigt att han erhöll en penningssumma att användas till att "underlätta" framskaffandet av nämnda bevis.

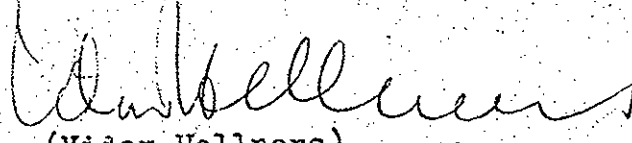
Han sade sig känna en moralisk skyldighet mot Sverige att söka bidra till att bringa klarhet i förevarande ärenden.

H. vädjade om att man från svensk sida måtte tro på honom när han sade att han skulle kunna frambringa dessa bevis. Han var ingen kamouflerad spion. Han hänvisade till att han var en

djupt religiös människa och att han under elva år kämpat mot kommunismen. "Han hade aldrig svikit någon under hela sitt liv". Beträffande sin karaktär hänvisade H. till civilingenjören Paul Gustaf Sandblom, Malmö.

Om sitt hälsotillstånd sade H. att han nu kände sig "pigg som förr". Han oroades dock av tanken på att behöva avtjäna ett så långt straff för den gärning han begick i Malmö 1962. Han kunde inte förstå, hur han, som alltsedan sommaren 1962 och fram till tiden för gärningen varit starkt psykiskt deprimerad på grund av utvecklingen av hans förhållande med den dödade kvinnan kunde ådömas ett så strängt straff. I andra länder hade man härför blott fått några års fängelse eller t.o.m. blivit frikänd. Han kunde icke heller förstå varför ej hans försvarsadvokat överklagat domen.

Stockholm den 13 april 1964.

(Vidar Hellners)

Byrådirektör

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

CHIFFERTELEGRAM

Från Moskva

Avsant den 14 / 4 19 64 kl. 1250

Inkom den 14 / 4 19 64 kl. 1220

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 46:B 141	
Avd. P	Gr. 2
Mål. Eu I	

Pr.

141.

Tacksam även få den Expressen-artikel som ligger
till grund Edert chiffer 84.

81.8.

Raoul Wallenberg

31/3

Coll.:

Dep U 326 A.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

✓
samtal med Otto Schögg
om Raoul Wallenberg.

16/1
Wien den 13 april 1964.

R 18 bil.

Strängt förtroligt

21.4.64.
hbr Belfrage-Stackelberg

Broder,

I anslutning till mitt handbrev den 8 april 1964 får
jag härjämte insända P.M. angående samtal med Otto Schögg
rörande Raoul Wallenberg m.m.

Drä till mig
K. G. Lagerfeld
K.-G. Lagerfeld

Utrikesrådet Bergström,
Utrikesdepartementet.

P.M.

angående samtal med Otto Schöggel.

1. Schöggel infann sig den 3 april på kansliet efter telefonförfrågan om jag kunde taga emot honom.

Han upplyste att han över påsken varit i Berlin och då flera gånger varit över i Östberlin för att taga kontakt med en folkpolislöjtnant av österrikisk härkomst som han sedan någon tid höll förbindelse med. Av denne hade han fått sådana informationer att han nu måste meddela, att uppgiften om att Raoul Wallenberg skulle bo på Hauptstrasse i Leipzig under namnet Rudolf Kauffmann - vilken uppgift tydligen härrörde från Kovov - var helt felaktig. Schöggel ansåg däremot, att hans östtyske sagesman talade sanning, då han påstod att han visste att Wallenberg levde under antaget namn någon annanstans i Östtyskland. Schöggel trodde att nämnde sagesman haft de senaste uppgifterna om att Wallenberg vore i livet så sent som i februari eller mars detta år, men några närmare detaljer härom hade Schöggel icke fått och han var ej säker på att hans östtyske vän själv satt inne med dem.

I mycket oklara ordalag angav Schöggel att han efter många års ansträngningar lyckades få reda på och slutligen få fri en spansk stabsofficer som tillfångatagits av ryssarna under tjänstgöring i blå divisionen på östfronten. Denne man hade slutligen Schöggel funnit i Östtyskland där han levde under antaget namn. Efter längre diskussion hade mannen gått med på att han var spanjor och sedan hade Schöggel hjälpt honom att legalt lämna Östtyskland.

2. Schöggel avsåg nu på nytt taga kontakt med Kovov och han hoppades att då få tillfälle att klargöra för honom att den av Kovov antydda adressen var felaktig och i stället be honom om den rätta.

Jag frågade vid flera tillfällen Schöggel om det inte var relativt vanligt att upplevelserna i de ryska lägren och fängelserna ledde till att fångarna bleve mer eller mindre sinnesrubbade. Schöggel försäkrade varje gång enfatiskt att så icke var fallet, att han över huvud taget icke träffat någon sinnessjuk under sin ryska fångenskap och att uttrycket "der Verrückte" i samtal mellan

honom och Kovov omöjligen kunde åsyfta någon annan än Wallenberg. Det framgick så småningom att även då Schögggl efter sammanträffandet med Wallenberg i Vladimir förhörts därom, hade förhörsledarna och Schögggl själv vid samtal om den svenske fången använt ordet "durak".

3. Detta gav anledning till att med Schögggl på nytt genomgå omständigheterna kring hans samvaro med Wallenberg i Vladimir-fängelset. Han hade opererats (för andra gången) en dag i februari eller mars 1955 i block 3 av Vladimir-fängelset. Efter operationen hade han förts in i en cell i våningen en trappa upp. Rörande fängelset och cellen gjorde Schögggl två härjämte bifogade skisser, varav framgår att cellfönstret vette mot rastgårdarna. Såvitt han kunde komma ihåg var cellen mitt för rastgården 4, men han hade även haft utsikt över gårdarna 3 och 5 och i begränsad utsträckning 2 och 6. Schögggl visste icke vilket nummer ifrågavarande cell hade. Numreringen började ovanför ingången till huset. Nr 17 var vid trapphuset och han trodde därför att numret på denna cell kunde varit något mellan 24 och 29. Alla rum - såväl celler som andra utrymmen hade numrering i löpande följd på varje våning. Antalet celler i detta block uppskattade han till 80 à 90.

På skissen över cellen har jag antecknat vad Schögggl uppgav om inredningen.

4. När Schögggl började kvickna till efter operationen lade han märke till att det fanns ytterligare en person i cellen. Denne var svag men började så småningom prata och frågade då först på ryska om Schögggl var ryss. Schögggl hade på ryska svarat att han var österrikare. Medfången hade då övergått till att tala tyska och då först velat fastställa om Schögggl verkligen var österrikare, vilket han gjort genom att fråga om en del olika platser i Wien. Han hade även frågat om Schögggl kunde engelska, vilket denne förnekade. Medfången hade då verkat trött och bett Schögggl komma och sätta sig på hans säng för att få veta någonting. Han upplyste då om sitt namn och medborgarskap samt att han mycket lång tid vistats i ensamcell, och att han önskade att Schögggl, om han blev fri, skulle underrätta närmaste svenska beskickning om att han funnes vid liv men var sjuk. Han hade vidare uppmanat Schögggl att icke säga någonting till någon engelsk instans. På fråga av Schögggl varför svensken satt i ryskt fängelse sade denne att ryssarna misstänkte honom att vara engelsk spion och att han förmodade att någon skvallrat på honom. Raoul Wallenberg hade

frågat Schögggl varför han vore fången och hade erhållit till svar att han hjälpt amerikanare. - Raoul Wallenberg hade varit rakad på huvudet. Rakning skedde på huvudet, under armarna och i skrevet en gång per månad och verkställdes av en sköterska. Rakning i ansiktet ombesörjdes av sjukvårdare beträffande dem som ej kunde gå uppe. - Schögggl nämnde att Wallenberg varit så svag att han ej kunnat nyttja toalettanordningen i cellen utan måste ha bäcken. Schögggl påstod att Wallenbergs tyska accent varit svår för honom att förstå. Jag frågade honom vad den närmast påminde om och Schögggl sade att han tyckte att svensken talat tyska "som en jude". Nästa morgon hade svensken påmint honom om vad han tidigare sagt och understrukit att ingenting fick nämnas för engelsmän.

Strax därefter hade Schögggl:s vistelse i cellen upptäckts. Politofficeren hade låtit skicka efter bårbärare och stannade själv i cellen till dess att Schögggl var ute. Schögggl fördes till en ensam sjukcell i våningen ovanför, där han förvarades i en månad till dess han tillfrisknat. Efter tillfrisknandet satt han i några dagar i ensamcell i block nr 2, där han ytterligare förhördes om och förband sig att icke yppa något om sin samvaro med "der Verrückte". Därefter fördes han till en cell som han delade med Sanitzer, Manfred, en tysk SS-Standartenführer Schmidt och en kontrapionageman vid namn Gruber. Där hade han suttit till dess han lämnade Vladimir utom sista natten, som han tillbringade med ett antal personer i en enpersoncell i block nr 1. Därifrån fördes han till Potma.

5. Efter återkomsten till Österrike och snart efter förhören 1957 hade Schögggl haft kontakt med ryssar som frågat honom vad han gjort på svenska ambassaden. Han hade svarat att han av vänner hört att svensk rödakorshjälp kunde erhållas och han hade nu bett om och också fått dylik.

6. Schögggl kom under samtalet upprepade gånger in på att man å svensk sida säkerligen misstrodde honom. Han påstod sig ha blivit utsatt för ett antal kontroller, bl.a. genom Rudolf Philips försorg.

Schögggl uppgav sig vara helt medellös och fick därför

./...

låna en mindre summa av mig för att kunna äta och resa tillbaka till sin hemort, som han nu uppgav till byn St. Lorentzen i Steiermark, där han försörjde sig som chaufför mellan sina resor och där hans fru bodde. Hon är sjuksköterska.

Wien den 8 april 1964.

2

Bengt Åkerrén

BUNDESKAMMER DER GEWERBLICHEN WIRTSCHAFT

STUBENRING 12, WIEN I. / TELEFON 521511

PRESSEDIENST — (PBK)

Für den Inhalt verantwortlich: Dr. Franz Rökl, Stubenring 12, Wien I.

147/64

Wien, am 2. April 1964

PBK

Sonderzug brachte 1.000 türkische Fremdarbeiter

Rund 1.000 türkische Fremdarbeiter trafen heute am Wiener Südbahnhof ein; es ist dies das größte Kontingent ausländischer Arbeitskräfte, das bisher nach Österreich gelangte.

Die Arbeiter, die durch die "Arbeitsgemeinschaft für die Anwerbung ausländischer Arbeitskräfte" der Bundeswirtschaftskammer im Einvernehmen mit der türkischen Arbeitsmarktbehörde für österreichische Unternehmungen angeworben wurden, finden fast zur Gänze bei Baufirmen Arbeit. Zahlreiche Firmenvertreter erwarteten bereits am Südbahnhof ihre neuen Mitarbeiter, um sie - zum Teil mit Autobussen - an ihre Arbeitsstätten zu bringen. Die Arbeiter werden bei insgesamt 45 Firmen in nahezu allen Bundesländern beschäftigt sein; viele werden beim Autobahnbau Verwendung finden.

148/64

Wien, am 2. April 1964

PBK

7. April: Eröffnung der Außenhandelstagung "Afrika" in der Bundeswirtschaftskammer

Dienstag, den 7. April, beginnt die bis 15. Mai anberaumte Außenhandelstagung der Bundeskammer über "Afrika", zu der 15 Leiter von Außenstellen aus diesem Kontinent nach Österreich kommen werden. In internen Gesprächen, Besprechungen mit Behörden und vor allem auch bei Sprechtagen, die für die interessierten Firmen abgehalten werden, wird sich diese Tagung mit den Möglichkeiten einer weiteren Intensivierung des österreichischen Außenhandels mit Afrika befassen.

BUNDESKAMMER DER GEWERBLICHEN WIRTSCHAFT

STUBENRING 12, WIEN I. / TELEFON 52 15 11

FACHZEITSCHRIFTENDIENST — (PBK)

Folge 14

Wien, am 1. April 1964

F 48

WICHTIGE ENTSCHEIDUNG DES OBERSTEN GERICHTSHOFES DER USA ÜBER PATENTE

Der Oberste Gerichtshof der Vereinigten Staaten fällte kürzlich in letzter Instanz ein Urteil, daß auch für österreichische Exporteure nach den USA von größter Wichtigkeit ist. Der Gerichtshof stellte fest, daß in den USA nicht patentierte Artikel jederzeit von der Konkurrenz nachgeahmt werden können.

Im vorliegenden Falle handelte es sich um sogenannte "pole lamps", d.h. die jetzt modernen langen Stangen, die zwischen Zimmerdecke und Fußboden federnd befestigt werden und die an geeigneten Stellen scheinwerferartige Lampen tragen. Die Firma, die diese Lampe entworfen hatte, beklagte sich darüber, daß Sears Roebuck ihr die patentierten Lampen nachgeahmt habe. Die Gerichte und in letzter Instanz der Oberste Gerichtshof erklärten, daß das Patent auf die Lampen unrechtmässig erteilt worden sei, da eine "ein Patent verdienende Neuheit" nicht vorliege. Der Oberste Gerichtshof bestätigte diese Entziehung des Patentes und erklärte darüber hinausgehend, daß, weil ein Patent nicht mehr vorliege, die Lampen keinerlei Schutz verdienten und jeder Konkurrent sie ungestraft nachahmen könne.

Diese grundsätzliche Entscheidung des Obersten Gerichtshofes der USA bedeutet auch für österreichische Exporteure, daß Neuheiten aller Art, die nicht in den USA patentiert sind, ungestraft von jedem amerikanischen Konkurrenten nachgeahmt werden können. Neuheiten sollten nur dann nach den USA angeboten werden, wenn vorher zumindest eine amerikanische Patentanmeldung erfolgte.

turner
cells

Block
2

probing

anast
2.5 m high
mush

Wing
turning
plate

1 2 3 4 5 6

2 to
operation
set

W17

trapping

3 Block

OS + RW
trapping

80-90
cells Total
all min
all min
had min

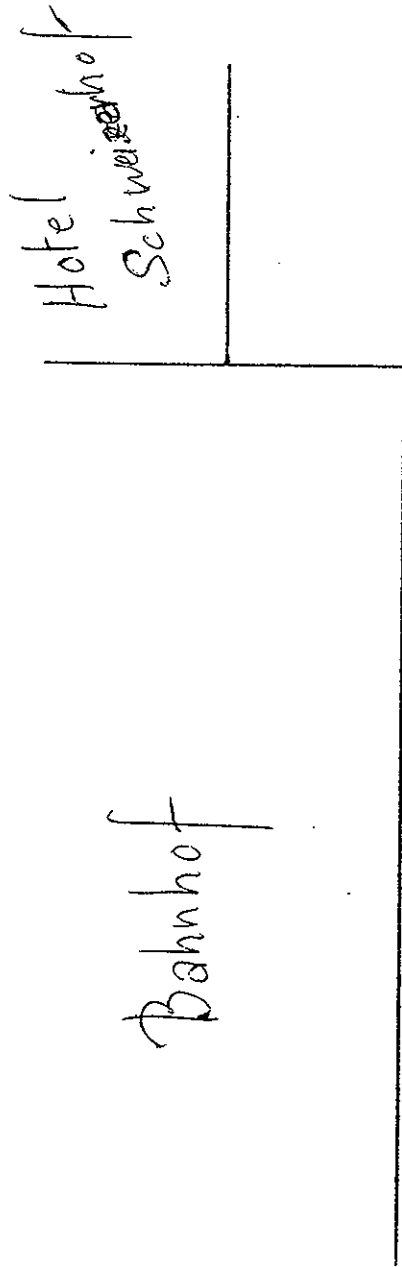
All the
min -
cells

W17
anast
W17

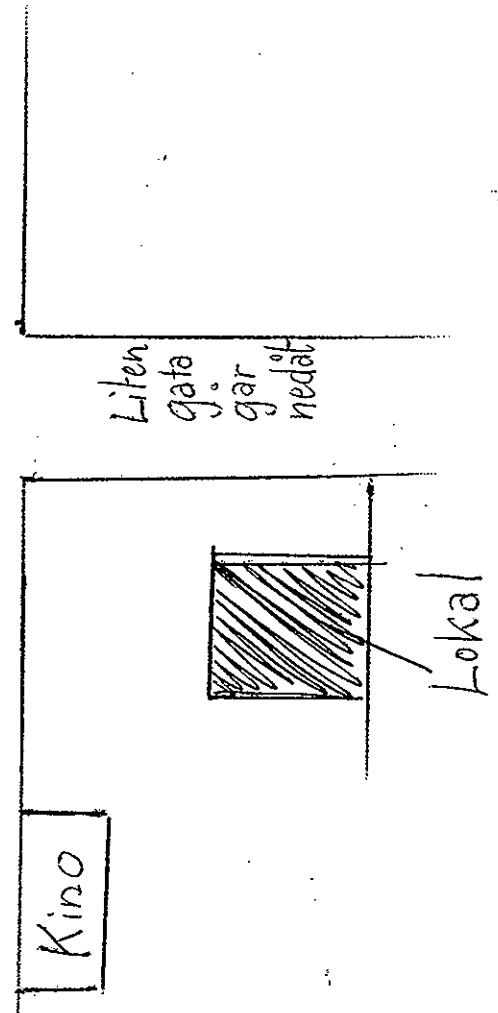
anast
W17

10-15 cells

9 6 Saw in F.R. Schöner, Klett, G. S. T. A.

Platz

STOCKHOLM den 21 april 1964.

N:o Strängt förtroligt. BIL.

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MÅL.

ang.

Broder,

Som bekant försöker vi att icke lämna någon sten ovänd i våra strävanden att bringa klarhet i alla våra efterforskningsärenden (Wallenberg, DC-3:an, krigsförlisningarna etc.). Då nya uppgifter kommer oss till del, brukar vi inledningsvis söka kontrollera uppgiftslämnarens tillförlitlighet genom att bl.a. undersöka om vissa detaljer i vederbörandes uppgifter är korrekta. Lösryckta ur sitt sammanhang kan frågor med anledning av denna kontroll stundom te sig perifera för dem som har att ställa respektive besvara dem. Anledningen till att frågorna blir lösryckta är att vi rimligen inte kan besvara en utlandsmyndighet med att penetrera mer än som är nödvändigt av hela sammanställningsarbetet.

Mot denna bakgrund får jag bedja Dig hos schweiziska vederbörande låta utröna, huruvida följande tvenne spørsmål har något verklighetsunderlag:

a) En uppgiftslämnare (vid tidpunkten verksam som sjuksköterska i Genève) har meddelat, att hon 1956-57 en kväll tillsammans med en kollega åhört en konsert, där en blind polsk pianist spelade Chopin. Då den andra sjuksköterskan var bekant med pianisten, hade de gemensamt uppsökt denne efter konserten. Pianisten hade då uppgivit, att "när han satt i fängelse, hade han träffat Raoul Wallenberg i fängel-

Ambassadören Greve Stackelberg,

B e r n.

Sp. an. kunn 29.4.64

Dep U 326

Ifylles av postexpeditionen

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	/ 19.....
utl. kurir	
luftpost	
vanlig post	sign.

set". Ytterligare uppgifter har icke kunnat erhållas. Frågan är därför: Konserterade en blind polsk pianist med Chopin-program i Genève vid den angivna tidpunkten och i så fall namnet på denne etc.

b) Den andra frågan får jag formulera i all korthet. Finns det eller har det (omkring 1963-64) vid sovjetiska ambassaden i Bern funnits en anställd (antagligen i relativt obetydlig ställning) vid namn Kovov (förbehåll för stavningen)?

Leif Belfrage

ang.

STOCKHOLM den 21 april 1964.		
N:o	<u>Strängt förtroligt.</u>	BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

Broder,

Som bekant försöker vi att icke lämna någon sten ovänd i våra strävanden att bringa klarhet i alla våra efterforskningsärenden (Wallenberg, DC-3:an, krigsförlisningarna etc.). Då nya uppgifter kommer oss till del, brukar vi inledningsvis söka kontrollera uppgiftslämnarens tillförlitlighet genom att bl.a. undersöka om vissa detaljer i vederbörandes uppgifter är korrekta. Lösryckta ur sitt sammanhang kan frågor med anledning av denna kontroll stundom te sig perifera för dem som har att ställa respektive besvara dem. Anledningen till att frågorna blir lösryckta är att vi rimligen inte kan besvara en utlandsmyndighet med att penetrera mer än som är nödvändigt av hela sammanställningsarbetet.

Mot denna bakgrund får jag bedja Dig hos schweiziska vederbörande låta utröna, huruvida följande tvenne spørsmål har något verklighetsunderlag:

a) En uppgiftslämnare (vid tidpunkten verksam som sjuksköterska i Genève) har meddelat, att hon 1956-57 en kväll tillsammans med en kollega åhört en konsert, där en blind polsk pianist spelade Chopin. Då den andra sjuksköterskan var bekant med pianisten, hade de gemensamt uppsökt denne efter konserten. Pianisten hade då uppgivit, att "när han satt i fängelse, hade han träffat Raoul Wallenberg i fängel-

Ambassadören Greve Stackelberg,
B e r n.

Ifylles av postexpeditionen

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	/ 19.....
utl. kurir	
luftpost	
vanlig post	sign.

26/4-64

WESTERN RESERVE UNIVERSITY

CLEVELAND 6, OHIO

DEPARTMENT OF HISTORY

April 20, 1964

Mr. Gunnar Lorentzon
The Foreign Ministry
Stockholm, Sweden

Dear Mr. Lorentzon:

Perhaps you have wondered whether the manuscript you so kindly read for me ever did get published, and here you see it! I decided to let it sit in my files until I had had a second trip to Russia, and this I did in 1961, even going to Kazakhstan and Uzbekistan. Then I began to plan for another trip in the Balkans and Hungary for 1963, and again decided to see whether there was anything I could learn in Budapest that would add interest to my account of Wallenberg's mission. Whether it was worthwhile for me to wait so long I must leave you to judge.

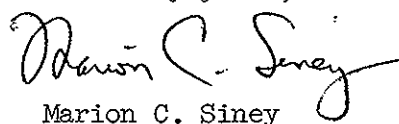
I am now considering writing a sequel to cover "the case" from 1945 to 1957. Can you tell me whether there have been any significant developments (or publication of information) since the White Book was published?

In any case I am most grateful to you for the information you gave me and the time you spent both in conversations and in reading the original manuscript. If there had been any way to acknowledge such indebtedness in a footnote I would have done so, but perhaps you would have preferred not to be named anyway.

I don't know where you are now serving, but I hope that it is a good and interesting post.

Thank you again for your help.

Sincerely yours,

Marion C. Siney

MCS:mb

M. C. Siney
DEPARTMENT OF HISTORY
WESTERN RESERVE UNIVERSITY
CLEVELAND 6, OHIO

Mr. Gunnar Lorentzon
The Foreign Ministry
Stockholm, Sweden

CLEVELAND

RAOUL WALLENBERG: SWEDISH DIPLOMAT
IN HUNGARY

MARION C. SINEY

Reprinted from MICHIGAN QUARTERLY REVIEW
Vol. III, No. 1, January, 1964

RAOUL WALLENBERG: SWEDISH DIPLOMAT IN HUNGARY

BY MARION C. SINEY

FOR MOST Americans the mention of Hungary at any time since October 1956 has evoked pictures of revolution, Russian intervention and escaping refugees. But it would be a pity to forget that Communist horrors were preceded towards the end of World War II by German Nazi intervention and Hungarian Arrow Cross repression against many Hungarians, both Gentiles and Jews. The plight of the latter was recently called to public attention by evidence presented at the Eichmann trial in 1961. Graduates of The University of Michigan should be particularly interested in the heroic role one of their number played in an attempt to save the Jewish residents of Budapest from deportation and extermination in such Nazi camps as Auschwitz and Birkenau. This man, Raoul Gustav Wallenberg, a Swede and a graduate of the College of Architecture in 1935, became another example of a fine tradition among his countrymen for humanitarian work. Since his disappearance into Russian hands in January 1945 his case has become the *cause célèbre* of postwar Sweden.

I feel a slight personal interest in the story because when I held the Alfred Lloyd Fellowship in 1938-1939, I met Wallenberg in Stockholm, and in the summer of 1963 when I was in Budapest I visited the scene where some of his work was carried on. In July 1939 he took me to a most impressive

lunch at the Grand Hotel, a place where even a Lloyd Fellow would scarcely have ventured on her own. Neither of us could have suspected then that six years later he would have espionage charges, whose precise nature was never revealed, brought against him by the Soviet authorities, that he would be taken from Hungary to prisons in Moscow, held incommunicado, and finally be reported in 1957 to have died there in July 1947, a victim of the convolutions and convulsions of Russian policy during Beria's regime as head of the secret police. Not everyone, even now, accepts this Russian explanation, and there may still be some hope that Wallenberg is still alive.

When I was in Stockholm in 1957 I tracked down some of the literature on the case—reports in the Swedish and foreign press, reports on interpellations in the Riksdag, and the White Book published by the Swedish Foreign Ministry earlier that year. I also saw several of the men in the Foreign Ministry who had dealt with the problem. I soon found that here was a subject worthy of major research, and although I made only a beginning, there is much now to be said both about Wallenberg's work in Hungary and "the case" following his disappearance. This article will be confined to the former.

Why was a rescue operation for Jews necessary?

From November 1940 when the Hungarian government under the Regency of Admiral Nicholas Horthy adhered to the Tripartite Pact which originally tied together Nazi Germany, Fascist Italy, and Japan, the Hungarian state could scarcely be said to have been the master of its own fate. For

AS QUARTERLY readers know, MARION C. SINEY has been a frequent contributor, writing on a wide range of topics. Dr. Siney has three degrees from Michigan, A.B. '33, A.M. '34, Ph.D. '38, and while here was awarded the Lloyd Fellowship during 1938-39. She is now on the staff at Western Reserve University in Cleveland, where she is Associate Professor of History.

some years the Hungarian government had been moving with and around the Axis, partly in the hope of securing restitution of territory lost in 1919-1920 to the Western-oriented Czech, Rumanian, and Yugoslav states, and partly as a continuation of their ultra-conservatism which had often in the past taken anti-Semitic forms. In May 1938 anti-Jewish laws were passed which among other things were designed to reduce the number of Jews in the public service and learned professions, an aim which was whole-heartedly approved by the native Hungarian Fascists in the Arrow Cross Movement, led by Major Ferenc Szalasi.

On the eve of the war Jews made up about 6% of the population, but when Poland was overrun by the Nazis and Russians, thousands of Jews fled to the comparative safety of Hungary. Other Jews were added when Rumania was forced by the Axis to cede part of Transylvania to Hungary in August 1940, and another group was acquired in April 1941 when, again with German aid, Yugoslavia was made to give up former Hungarian territories. The number of Jews thus increased from about 500,000 to 800,000. At once many of these Jews were sent to forced labor camps, but soon the Germans were demanding more repressive measures. In June 1941 after Germany invaded Russia, Hungary was almost forced to follow, with the result that Hungary was eventually at war with both Great Britain and the United States. The first deportations of Jews from Hungary to Galicia, according to evidence presented at the Eichmann trial, took place in July 1941. On the other hand, perhaps as many as 25,000 Jews were still being smuggled into Hungary with the aid of a Rescue Committee sponsored by the Zionist organization in Budapest.

In all fairness to the Hungarians it must be pointed out that the government managed for a time to stave off the more extreme and primitive of the German demands. The Horthy regime, contrary to the German practice, had generally recognized the validity of the baptism of Jews into the Christian faith, basing its tests of Jewishness on religion rather than on blood or "race."

It has been estimated that there were about 70,000 such baptized Jews in Hungary.

The difficult time for the Jews came with the German seizure of control in Hungary on Sunday, March 19, 1944. As the military situation had grown progressively worse, the Nazis became more fearful of Fifth Column activity within their own camp, and the Gestapo redoubled its efforts everywhere in occupied and satellite territory. As a preliminary to the German military move into Yugoslavia and Greece, and in keeping with Hitler's pre-war practice which had been used so successfully in the case of Schuschnigg of Austria and Hacha of Czechoslovakia, Horthy and his advisors were summoned to Hitler's headquarters at Obersalzberg on March 18. Here Horthy was ordered to facilitate German occupation of his country, and to oust the cabinet which was accused of being hostile to Germany. While Horthy was thus safely away, the German army—100,000 strong—and the Gestapo moved in. They seized railway centers, the under-manned government office buildings, and the postal, telegraph and broadcasting centers in Budapest. Thanks to the friendly help given by General Doeme Sztojaj, the Hungarian Ambassador in Berlin, there was no resistance from the Hungarian Army, a large part of which was deployed along the frontier of Rumania, a country which Russian troops were expected to invade at any moment. Sztojaj's reward was quick in coming: he became the new Prime Minister.

Within a few days of the *coup* liberal political leaders were arrested; all Jews lost their jobs in the government, theater and press; Jews over six years of age were ordered to wear the Star of David; all Jewish property was made subject to confiscation; and as a preliminary to their "removal" all Jews were ordered to live in a ghetto. Since the Germans had told the Hungarian Foreign Office that it could not "tolerate the safety of German troops being risked by the presence in Hungary of 1,000,000 Jews, 15,000 Poles, and numbers of anti-German Hungarians behind the Western Front," these measures are not surprising. But their execution was possible only with the full co-operation be-

tween the new puppet government and the Nazis. News from Hungary in the next few weeks was grim. Thousands of Jews were being shipped out of the country. It was reported, for instance, in the British House of Commons that between May 15 and 27 sixty-two railway cars were sent filled with children between two and eight years of age, and that daily six cars filled with adults passed through a railway station near Cracow. According to evidence presented at the fifty-second session of the Eichmann trial, some 600,000 Jews were deported from Hungary between May 15 and July 7, 1944; at one period four trains containing 12,000 people went daily to Auschwitz. Perhaps the reader should be cautioned that it is virtually impossible to check these statistics, and any attempt to "tote up" the numbers of those Jews usually in residence, and those who came into Hungary, against those deported leads to arithmetical confusion.

Horthy insisted these were not deportations but that these Jews, like many other Hungarians, were merely going to work abroad. There could be no doubt, however, that the property confiscation order was being executed. Soon trucks of clothing thus acquired were being sent off with signs attached: "Donations from the Hungarian Nation to the Bombed-out Germans." Although the Jews in the capital were dealt with more gently, probably for fear of making too bad an impression on neutral diplomats, the Nazis and their friends by the early summer thought that the Hungarian Jewish question was all but solved.

What possibilities were there for saving any of the Jews that remained from almost certain death?

Many Jews had already turned to the neutral legations in Budapest for help. Those few who could prove descent from Spanish and Portuguese Jewish families were issued protective documents by these governments, and the Papal Nuncio could offer aid to those who had been baptized. Both the Swiss and the Swedes also tried to help, although it was necessary to prove family ties, by blood or marriage, with Swedish subjects, or business or cultural relations with Sweden to secure Swedish aid. Obviously only

a small number could qualify under any of these categories.

The Allied governments also hoped to bring pressure to secure a moderation of Hungarian policy. On March 24, 1944 President Roosevelt in a radio speech issued an appeal to all Christian families to aid the Jews. His message stated that the warning made by the United Nations against acts of savagery "applies not only to the leaders but also to their functionaries or subordinates in Germany and in the satellite countries. All who knowingly take part in the deportation of Jews to their death in Poland or Norwegians and French to their death in Germany are equally guilty with the executive. All who share the guilt shall share the punishment."

Similar appeals were sent by the Archbishop of Canterbury, by Cardinal Spellman, and by Cordell Hull. Hull urged the people of Hungary to rise against the Nazis. His statement contained an implicit promise that this would earn the respect and friendship of the United Nations which thus in victory would look more favorably on the status of Hungary despite its voluntary alliance with Hitler up to the moment of occupation.

In addition the B.B.C. broadcast a threat to bomb Budapest, a threat which was carried out by American planes from Italian bases on April 3, and by British planes on April 4. But the only immediate effects of these raids were for more Jews to be dispossessed of their homes, in order to accommodate bombed-out Christians, and for more to be deported.

The Swedish Red Cross now became very active in Budapest. It was Count Folke Bernadotte, its vice-president, who persuaded Dr. Valdemar Langlet, for long the Lecturer in Swedish at the University of Budapest, to take over direction of this work. It proved difficult, for the Hungarian Red Cross, very much at the mercy of its own government, tried to control the Swedish activity. Moreover, the money at the disposal of the Swedish Red Cross was limited.

The proposal that the Swedish government should undertake a special intervention seems to have come from two sources.

One was through the World Jewish Congress which in March sent an appeal to the Swedes, offering to provide money from American Jewry to finance rescue programs in both Hungary and Rumania. The other, which more directly brought about the Wallenberg Mission, came through Ivar Olsen, the representative of the American War Refugee Board in Stockholm, and the American Minister, Herschel Johnson.

Why should Raoul Wallenberg have been chosen for such a venture?

Anyone who has studied Swedish history during the two World Wars finds the members of this family at every turn. Although one of the first Wallenbergs to be mentioned in the Swedish biographical dictionary, *Svenska Män och Kvinnor*, was an early 19th century bishop of the Lutheran Church at Linköping, the name is usually associated with banking, shipping, and industry. It was André Oscar, son of the Bishop, who founded the Stockholm Enskilda Bank, still one of the largest in Sweden, in 1856; his interest in banking had been aroused during a visit in America where he had observed the banking crisis of 1837. The now-familiar interest of the family in politics showed up in André, for he was a member of the upper house of the Riksdag for the last twenty-one years of his life. One of his sons by his first marriage, Knut, was the Foreign Minister, 1914-1917. Another son, Gustav Oscar, who served in the bank and in shipping companies, was Sweden's first envoy to Tokyo and later was Ambassador in Peking and Constantinople; and still another, Marcus, carried on special economic negotiations with the Allies in the First World War. This was to be the role followed by his sons, Jacob and Marcus, Jr., in 1939 to 1945, when Jacob specialized in dealings with the Germans and Marcus with the Allies.

Raoul was the grandson of Gustav Oscar. Just a few months before Raoul's birth on August 5, 1912, his father died, and he was brought up at first by his mother in her father's home. Later, after her re-marriage, she had the help of her second husband, Fredrik von Dardel who became the Director of one of the largest hospitals in Stock-

holm. From the beginning, naturally enough, Grandfather Wallenberg took a deep interest in Raoul's education. There was no doubt that he hoped for great things from Raoul, and he wished to make sure that he received a broad education. As a boy Raoul was sent during the summers to Germany, England, and France. At the age of fourteen he went by himself via the Orient Express to visit his grandfather in Istanbul, and in 1929 he went to South Africa.

Grandfather Wallenberg had a great part in the decision that Raoul should be educated at an American university. He regarded the British upper classes and, by association, Oxford and Cambridge, as too snobbish, and the universities in the eastern part of the United States he believed to be little better in that respect. It was thought desirable that Raoul should go to a mid-western university where he could "imbibe the spirit of the pioneers." (Most people who were students at Ann Arbor in the early 1930's will be surprised to know that they were looked upon by *anyone* as "pioneers!") There was also some idea that Raoul would later join the staff of a new Swedish-American bank which his grandfather was hoping to establish.

During his student days at The University of Michigan, 1931-1935, Raoul travelled widely, going to the Chicago World's Fair, to California and Mexico. After completing his work in architecture in 1935, he returned to Europe and the next year went to work as a business man in South Africa. Later he moved to Haifa where he became acutely conscious of the plight of the German Jews. Back in Sweden early in the war he became associated with a Hungarian Jewish businessman, Dr. Kálmán Lauer, in the Mellaneuropeiska Handels AB. (Central European Trading Company), which was financed mainly by Sven Solén, a well-known Swedish shipowner. From 1941 onward Wallenberg travelled on business in Germany, Switzerland, France, and Rumania, as well as in Hungary which he visited twice, in 1942 and 1943.

It was probably because of his known humanitarian sympathies, his experiences in Central Europe, and the fact that he was a bachelor without family responsibilities that

Wallenberg was regarded as a likely prospect for the job in Budapest. His company dealt in foodstuffs and he had already been active in securing supplies for the Red Cross in several Central European countries.

By mid-June both Johnson and Olsen were casting about in Stockholm for someone to send. Olsen knew Salén and it was by this route that Wallenberg was introduced to Johnson at a lunch at one of the nicest restaurants in Stockholm—the Bellmansro—now, alas, burned down. Matters moved quickly, and the Swedish government, already worried about the plight of Jews in occupied Denmark, agreed to name Wallenberg as Legation Secretary in Budapest to deal with humanitarian affairs. There was no question that this was an extraordinary appointment. Wallenberg had never been in the foreign service, but once appointed he was entitled under international law to all of the rights and privileges accorded within the phrase "diplomatic immunity." It was thought that he would be gone from two to three months. When Johnson sent a report to the State Department on June 21, 1944 concerning Wallenberg's appointment, he added that Olsen and he were of the opinion that the War Refugee Board "should be considering ways and means of implementing this action . . . particularly with respect to financial support. . . ."

In the meantime the Jewish Agency Relief Committee had sent an appeal to Professor Marcus Ehrenpreis, Chief Rabbi in Stockholm, asking him to find a means whereby King Gustav V might intervene on behalf of the Hungarian Jews. As a result of this and of American inquiries to the Foreign Ministry, Gustav sent a telegram to Horthy on June 30. The text had been agreed upon in a Cabinet meeting two days before, even though there was some risk that the Germans would regard the move as an unfriendly act. Perhaps the fact that it was a personal message from the King rather than a *démarche* from the Swedish government would make it seem less "political." The note was presented to Horthy on July 1 by the Swedish Minister, Carl Ivan Danielsson, who was accompanied by Per Anger, one of the members of his staff. In it

Gustav asked "in the name of humanity" that Horthy use his influence to save from further persecution those Hungarian Jews who remained.

By early July almost all of the Jews left in Hungary were concentrated in Budapest—probably a total of between 150,000 and 200,000. Because of renewed warnings from President Roosevelt and new air raids, Horthy, after a "duel" with Eichmann who had come to Budapest in April to supervise the execution of anti-Jewish legislation, ordered on July 3 that deportations were to stop on July 9. It has been suggested that this was done in the expectation that by then that operation would have been completed.

On July 6 Wallenberg left on his mission, going by way of Berlin, and carrying only a minimum of luggage. In his knapsack he had a list of anti-Nazis in Hungary, partly prepared by the former Hungarian Minister in Stockholm, Vilmos Bohn, and partly by a Hungarian journalist. Another list contained the names of relatives and friends of Swedes about whom information was being sought. Wallenberg also went with the comforting knowledge that a special account of 110,000 kroner had been opened by Olsen at the Stockholm Enskilda Bank to cover the expenses of his special work. This amount soon proved to be inadequate and was supplemented from time to time, for instance by 200,000 kroner on September 26.

Once arrived in Budapest Wallenberg was quickly put *au courant* of what his colleagues had been doing. He now headed a special section of the Swedish Legation (Avdelning C), and since he was the only neutral diplomat assigned to this rescue work on a full-time basis, it is no wonder that he soon caught the popular imagination. The Swedish Legation had already handed out some six hundred provisional documents attesting that the holder had either family or business ties with Sweden and was, presumably, awaiting the opportunity to travel to Sweden. Wallenberg at once saw the possibility of extending the scheme. He drew up a much more formal document—complete with a number, a picture of the holder, the Three Crowns of Sweden, and the Minister's signature, all of which made it *look* more

like a passport. For this document there were no exact precedents in international law or practice. The Nansen passports issued by the League of Nations had been for stateless persons who were refugees from their place of birth. Most of the people covered by the Swedish protective passports were citizens of the country where they were in residence, a fact which the Hungarians were, in effect, being asked to ignore.

Needless to say the Legation was soon swamped with applicants. It became clear that there was no hope of securing transportation for these people to Sweden. Indeed, since it was likely that if the trains carrying his charges ever went through Germany they would be diverted to forced labor or concentration camps, one of Wallenberg's aims was to keep his people in the relative safety of Budapest.

Even before Wallenberg came to Budapest there was an indication that the Germans might be willing to make a "deal." According to the evidence of Joel Brand, who acted on behalf of various Jewish organizations in Budapest, Eichmann proposed as early as April 24 that he would "sell" to the Allies one million Jews in return for 10,000 trucks and some supplies of tea, coffee, soap, and perhaps, medicines. He was prepared to give an undertaking that none of these materials would be used on the Western or Southern fronts, i.e., they would be used only against the Russians. Brand went to Turkey with the hope that he could make the necessary arrangements with British diplomats, and from there he intended to go to Palestine. On the Turkish-Syrian frontier he was arrested and although he conferred with Moshe Sharett at Aleppo, he was not permitted to complete the negotiations. The British press weeks later, on July 20, revealed something of the German proposals. By that time the British had consulted with both the United States and Soviet governments and it was soon plain that in spite of the desire of the British and Americans to save the Hungarian Jews, the proposal would not be accepted on the ground that it was merely a crude attempt to incite the Allies against each other. One may speculate, however, as to the effect this inci-

dent had in building up Russian suspicions of any attempt to rescue Jews, and hence its importance in determining their later attitude toward Wallenberg.

For a time in the summer of 1944 it seemed that the appeals to Horthy were effective. In his reply to King Gustav, which was made public on August 10, Horthy said that he would do everything "which in the present circumstances is in my power to make humanitarian and legal principles respected." He did agree to the emigration of Hungarian Jews to Palestine, Switzerland, Sweden, and other countries; the anti-Semitic laws were suspended in the case of Jews married to Christians and of those Jews who had received certain war decorations. He also promised that the transportation of Jews to work outside the country would be carried out under "humanitarian laws," and subject to control by the Hungarian Red Cross, and that Jews baptized before August 1, 1941 would not be sent.

More important for this story was Horthy's agreement to recognize the Swedish protective passports, the number 5,000 being set at one time as the limit. Why should the Hungarian government, and, by implication, the Germans, have done so? The Germans had doubtless concluded that the task of completely eliminating the Jews was beyond their immediate capacities, and they could, therefore, afford to wait a bit. There is a suspicion that the co-operation of the Hungarian government with the Wallenberg scheme was out of self-interest. Might they not thereby save their own necks and/or their property, if the war was completely lost by the Axis? In any case if they permitted this relatively minor rescue operation (minor in terms of the total number of Jews still in Hungary), perhaps the large-scale deportations could continue without too much outcry from neutral and Allied circles or from the Christians of Budapest.

It was always possible that this recognition of the protective passports might be retracted at any time, particularly since their falsification was almost inevitable. The wonder is that forgery was not on a larger scale. One of the stumbling blocks was the necessity of having Danielsson's signature (or a reason-

able facsimile) on the document. In some cases Danielsson was not above accepting a forgery as valid since he knew what the fate of the holder would otherwise be. Certainly the passports worked wonders.

But just as things seemed to be going along smoothly, events began to conspire against the Hungarians. The attempt on Hitler's life on July 20, 1944, made by dissident officers and civilians, had an unsettling effect everywhere in the Axis camp. Then on August 25 the Rumanians signed a separate Armistice with Russia. Surely Hungary would be one of the areas to come next under strong Russian pressure. Again the Germans began to see only danger from the Jews. Veessenmayer, the Gestapo chief in Budapest, made new demands for action on the Hungarian government, and as a result the Budapest Police Chief, Ferencz, issued an order that all Jews were to be deported from the capital between August 27 and September 18. To get this order executed the Germans forced the resignation of Premier Sztojay on August 29, the day the Russians occupied Bucharest. Two days later Sztojay's death was reported.

Wallenberg's most hectic and heroic period now began. When the Red Army first crossed the Hungarian frontier along a fifty-mile front under the direction of General Rodion Malinovsky on October 6, the Hungarian government showed visible signs of wavering. On October 15 Hungary issued an appeal for an armistice, and that proved to be Horthy's undoing. Once more, in the middle of the night, a new *coup d'état* took place. Szalasi, the head of the Arrow Cross, was made the Prime Minister, and his first official announcement was: "This is a war of independence against Jewry. Whoever impedes the nation's war effort and disrupts its unity is a traitor." The Nazis and the Arrow Cross let loose a storm. For ten days the streets of Budapest were places of terror; corpses were everywhere. No one was really safe, least of all the Jews. At first a five-day curfew had been imposed on Jews, but the sixth day they were permitted a two-hour daily respite for shopping, late in the afternoon when, according to Mrs. Hansi Brand's testimony at the Eichmann trial, most food

shops were already closed or sold out. All through these days Jews were forced out of their apartments and driven into the rainy streets so that, as Mrs. Brand said, there were long columns marching, and "the major streets of Budapest looked as though they were full of ants." Many were taken to a brick factory in Buda which was used as an assembly point for deportees.

It was then that as some measure of protection an international Ghetto was set up by the joint efforts of the neutral legations. Plans for such an area had been discussed in August, but it became a reality only in late October. Original plans called for accommodations for 15,598 persons, of whom about one-third were to be under Swedish protection. Eventually the Swedes took over thirty-two houses or apartment buildings, many of them in Phoenix Street, which was later renamed for Wallenberg. Some of the houses were given to the Swedes by their owners to protect them from destruction. Wallenberg's job now was not only to issue passports and provide shelter, but also to secure food, medical supplies, and clothing for those who lost their possessions by confiscation or from the now-constant Russian air raids. Offers of automobiles, trucks, and money from Hungarians were gratefully accepted by the Swedes to help the rescue operation.

Wallenberg seemed to be everywhere—directing a staff of volunteers, both Gentile and Jewish, who by November numbered 600; organizing commando raids to rescue Jews from prison; going to St. Stephen's Square, (not far from the International Ghetto), another of the chief points where Jews were assembled for deportation, to take back those with the Swedish protective passports; arriving frequently at railway stations to find trains already loaded and then insisting on the release of those with his documents, or sometimes with *any* document which he could convince the German S.S. guards, who did not usually know Magyar, *were* his. When word reached the Swedish Legation that a train of Jews was about to be sent, anyone not otherwise engaged went to the rescue. Most often it was Wallenberg, but sometimes it was Lars Berg, one

of the attachés, or Per Anger, who once rescued 150 of whom only two actually held Swedish protective passports.

In this period, after November 23, the Swedes and the Swiss, and their respective Hungarian employees, worked in close cooperation, as shown, for instance, in the evidence given at the Eichmann trial by Dr. Arié Breslauer, a lawyer. While he was in a hospital in the Jewish community, he was visited by someone from the Wallenberg group, and although he eventually worked with Lutz, the Swiss Consul, he held one of the Swedish protective passports.

Worst of all for the Jews were the death marches. By early December the big Russian drive from the East under Malinovsky, and from the South under Tolbuchin, had closed in on three sides of Budapest. Even in November it was impossible to send Jews out to Poland, and only Austria remained as a possible destination. Railways were overtaxed with military burdens, so the only alternative the Germans and Hungarians had, if deportations were to continue, was to send the poor wretches on foot for the 220-kilometer journey. They went by the thousands, poorly clothed, in rain and snow, with no shelter at night. Again Wallenberg mobilized his forces. He and his co-workers went along the line of march to snatch back those who had the precious protective passports, and to give food and clothes to those he could not claim. Breslauer reported (in his evidence on June 1, 1961) that on November 23, 1944, after a conference with Wallenberg, he went to Hegyesalom, a place near the Austrian frontier. There in a big courtyard were a barn and tobacco drying-sheds packed with thousands of Jews. "Between the cracks in these wooden sheds, I could see the faces of these people—people who had . . . marched for 220 kilometers. The fear of death was on their faces. . . . I only heard shouts, 'Help, help!' They heard that someone was coming from the Embassy, and the people thought I could save all of them. They began screaming . . . they were hungry. They were thirsty. I cannot describe this condition as I saw these people then." He was there four days, issuing protective

passports. He went on to a hunting lodge where other Jews were held, but here he was fired on by Hungarian guards and so he left. As he returned to Budapest he met another group of several hundred who, he later learned, were taken to the Danube, shot, and then thrown into the river. Others were shot by their Hungarian escorts. Thousands thus perished or were handed over to the Germans, but sometimes Wallenberg brought back ten, sometimes a hundred. Other diplomats soon joined him, as well as Catholic nuns. His last official report sent on December 1 described one such march vividly. The gathering places for these marches were places of horror, with disease at epidemic proportions. Wallenberg said that his ambulances had brought about two hundred sick persons from such camps to the International Ghetto.

Wallenberg was not exactly *persona grata* to the Szalasi regime. Indeed he was informed on a number of occasions that he was marked for assassination by the Arrow Cross. At the Eichmann trial evidence was presented that the Swedish Minister in Berlin had complained to the German government that a man named Eichmann had threatened, in a conversation with a Swedish Red Cross employee in Budapest, to execute by shooting the so-called "Jewish dog Wallenberg." Veessenmayer's reply to an inquiry from Berlin was that Eichmann had reason enough to criticize the way the Swedish Legation treated Jews and especially Wallenberg "who acted in a very uncustomary and unacceptable way." Veessenmayer went on to say that it was possible this expression was actually used, but "not as a serious threat, only as a warning for the future." About the only precaution Wallenberg seems to have taken was to sleep in a different place each night. On the other hand, by a curious quirk, at one time one of his most effective collaborators was the Jewish wife of the new Foreign Minister, Baron Gabor Kemeny. She was able to persuade Szalasi not to carry out the threat to cancel all protective passports. But on November 29 Mme. Kemeny was sent out of the city and Wallenberg had thus lost his "friend at court."

By early December Wallenberg had moved to Pest, the part of the city on the eastern side of the Danube, in order to be near his people who now numbered about 13,000. He was the only neutral diplomat there, since all neutral legations were located in Buda. Szalasi's government, alarmed at the nearness of the Russians, fled to Sopron on December 9, and thereafter the unruly fascist elements in the capital became much bolder. They staged raids against the International Ghetto, and many Jews were removed from the Swiss houses there. In these frantic days every agency tried its best to protect the Jews; co-operative Catholic priests baptized Jews after very short periods of instruction and antedated the certificates; convents took in countless children. For these Wallenberg sought food supplies, too.

The Russian war communiqués can be used to plot the course of the fall of Budapest. Daily more "localities" fell into Russian hands, and by December 25 battles raged in the suburbs, right around the whole city, with the Germans transforming every house-block into a minor fortress. On December 24 twenty salvoes from 224 guns were fired in Moscow to honor Marshall Tolbukhin's advance from the southwest. One communiqué spoke of "a bitter, unending struggle through houses and gardens and across roofs only comparable with the fight for Stalingrad."

It was on the day before Christmas that the Arrow Cross commander tried to "persuade" the Swedish Minister to evacuate his whole staff from the city, by occupying the Legation building in Buda by force. It was later reported that Danielsson escaped the fury of the marauders only by climbing out a window. It was certainly not a peaceful time for diplomats!

The Russians moved on. At the end of the year Tolbukhin's forces had two-thirds of Buda, and a large part of Pest was in the hands of Malinovsky's army. There was no electricity or running water; the food supply was low; great fires burned everywhere, partly the work of the famous mine-throwing Katushas—mounted on railway cars. On January 15 four-fifths of the city was in Russian possession.

Wallenberg had decided on January 9,

when the Russian lines were very near his office, that he should act on the general instructions given by Danielsson that whoever among the Swedish Legation staff was in the part of the city which fell into Russian hands first should undertake negotiations with the Russian commander to secure a continuation of the Swedish activities. This now meant that Wallenberg should get in touch with General Malinovsky's headquarters at Debrecen where Voroshilov was High Commissioner. Before any definite contact was made, however, a Russian sergeant appeared at Wallenberg's office on January 13, and it was he who took Wallenberg to an officer connected with General Tschernikov, the Russian commander in Budapest. Wallenberg here showed his credentials and asked to be put in touch with Russian headquarters. Since the Swedes had been the protector of Russian interests in Hungary since June 1941, one would assume that any Russian commander would have had instructions to cover such a case, or at least be instructed to deal with Swedish diplomats in a friendly manner. Certainly the Swedish Minister in Moscow had provided the Russian government with a complete list of the staff at the Legation in Budapest.

The next day, January 14, Wallenberg and his Hungarian chauffeur Vilmos Langfelder, were taken to Malinovsky's headquarters. Just what happened there no one knows. But on January 17 Wallenberg and Langfelder came back to the office in Pest, in a Russian car, accompanied by a Russian officer. Wallenberg's baggage was in the car. He was not permitted to go inside the building, and as he stood at the door giving instructions to some of his staff, he said that he was going away again, whether as a guest or a prisoner he did not know. This whole conversation took at most ten minutes.

Later that day the car in which Wallenberg and Langfelder were riding was in a collision with a truck of Russian soldiers, and they, therefore, had to transfer to another car. That was the last direct report of Raoul Wallenberg from any reliable Western source until ex-prisoners began to trickle back from Russia after the war.

Yet the day before, on January 16, 1945,

Dekanosov, the Russian Vice-Minister for Foreign Affairs, informed the Swedish Minister in Moscow, Staffan Soderblom, that Wallenberg and his property had been put under Russian protection. It is at this point that the "case" begins, and with it much mystery, contradictory evidence, and tragedy—whatever the ultimate result may still be.

In August 1963 I went to see some of the places in Budapest that were so closely involved in this story. I wandered through the area that had been the official ghetto, where the large synagogue and the headquarters of the Chief Rabbi of Hungary are located. There are some reminders here of the tragedies of 1944-1945. High on the wall of a building at the corner of Kertesz and Wes-selenyi streets is a memorial plaque to "the victims of Fascism in the Ghetto," now hung round with some very weatherbeaten wreaths. There was relatively little evidence of war damage here, partly because the Allied bombers tried to avoid hitting this section.

In the courtyard of the synagogue are many graves of those who died in the ghetto during the siege when it was impossible to take corpses out to the usual cemeteries. I was taken through the museum that is connected with the synagogue, and in it is a special section devoted to the war period. There were photostatic copies of the anti-Semitic laws; the orders to wear the Star of David and a sample of the yellow arm-band with "Jude" stencilled on it; the special ration cards—Jews got less food than other citizens. There were pictures of Jewish women working as street-cleaners, of deportations in freight cars, of the death camps, of the death marches to the Austrian border, and of the ghetto after the liberation by the Russians ("the only one in all Europe that was liberated"), showing the streets full of corpses. Perhaps one can, therefore, accept without protest the pictures of the execution of Szalasi and of Endre "who was closely associated with Eichmann." Here, too, on a hall-tree hung a sample of the grey and white striped suit worn by those in the death camps, with a pair of very battered shoes beneath. I was shown a copy of a special

book produced in July 1945 by the Hungarian Jewish community as a token of appreciation for Wallenberg's work. At the time it was intended that part of a new Jewish hospital was to be named for him.

Although this plan was never carried out, there is still a public reminder of Wallenberg's activities. Rather to my astonishment the street named for him at the end of the war still bears his name. It is only four blocks long, just north of Szent Istvan Korut (St. Stephen's Boulevard) in the midst of what was the International Ghetto. At one corner is a plaque which reads: "Raoul Wallenberg, Secretary of the Swedish Legation, with courage and determination helped the escape of thousands during the reign of the Arrow Cross. He disappeared during the siege of Budapest." Today these apartment buildings look the same as most in the central part of the city. At the ground level I noticed in the area a grocery, a dry cleaner's, a pharmacy, and small metal-working shops. There was for a time a statue erected to Wallenberg but it has been taken away. For a time it was later placed in the courtyard of a building, but, according to one informant, it has since been destroyed. Perhaps it is too much to expect it to have survived the cold war atmosphere, when so much anti-Russian sentiment was aroused in Western countries over Wallenberg's treatment.

Quite aside from his disappearance, Raoul Wallenberg would be deserving of a place among the great benefactors of the distressed. Some measure of this was his nomination for the Nobel Prize by Dr. Albert Einstein, and the award, on the occasion of Gustav VI's seventieth birthday in November 1952, of the Swedish decoration Illis Quorum (Illis Quorum Meruere Labores), which can not be conferred posthumously. Perhaps the best recognition came from those he rescued; they numbered near the ten thousand mark. To many of them he was known as the Rescuing Angel; others have called him the Swedish Pimpernel.

I think one of the most moving reports I have read came from one of the Hungarian Jews he saved, a report which appeared in the Copenhagen newspaper *Information* on February 16, 1957, after Wallenberg's al-

leged death was announced by the Russians. This man told how he and a large number of Jews were taken to a railway station in Budapest on November 29, 1944, where they were informed they would be sent to a "better place." This they discovered was one of the most notorious of the Nazi concentration camps—Mauthausen. "We were all clear," he said, "as to what lay before us. But even so we all had a little hope and belief in a miracle. We all tried by all conceivable means to make the time pass . . . and a miracle happened. Shortly before seven o'clock a car drove in the station yard, and out sprang Raoul Wallenberg. We had all heard of him before—he was the man who everyone said had the power of life or death for a Jew. . . . Wallenberg at once got into conversation with the German S.S. officer. . . . We could not understand what Wallenberg said to the German but we could understand that he was not handling him with gloves. It was at first a friendly, smiling discussion, but later his tone became hard and menacing. The German would

not give way. He insisted that the people who were already in the train must remain, but those on the platform who had protective passports could go to the Swedish building." Wallenberg then offered to secure a full list of all those who had received protective passports, thereby hoping to gain time. In the end on this mission he freed some three hundred, but was unable to do anything for those already on the train. The German gave a promise that any deportees who were proved to have protective passports would be returned. As this Hungarian said, "They never came back."

The man went on to describe how on January 10 Wallenberg again appeared in his life, this time with a truck of food for the residents of the Swedish houses. "Even though the situation was more chaotic than ever, Wallenberg had not forgotten the people he had risked his own life to free." He ended his interview with these words: "Wallenberg will never be forgotten by the Jews. How can one forget a man who by his conduct was more good than mankind?"

STATSDEPARTEMENTEN

11 / 5 19 64

Till

H.E. Herr Utrikesministern

Torsten Nilsson

Från

Statsministern

1962

Dep
3520

Önskas åter
ej åter

Till
H.E. Statsministern
Tage Erlander

Betr. Raoul Wallenberg

Ur DER SPIEGEL -DAS DEUTSCHE NACHRICHTEN-MAGAZIN
NR.18 . 29.April 1964 sid.87 - 98
SPIEGEL-Gespräch mit WALTER LIPPMANN

sid.88:

"Spiegel: Auch Chruschtschow scheint ihn (Kennedy) zu vermissen.

Lippmann: Ich bin davon überzeugt, dass Chruschtschow wirklich traurig war über Kennedys Tod. Die beiden Männer führten einen sehr langen Briefwechsel, der niemals veröffentlicht wurde.

Spiegel: Wissen Sie etwas darüber?

Lippmann: Nicht viel. Aber ich weiss, dass er sehr offen war. Chruschtschow ist kein Mann, der Schmeichler bewundert. Er bewundert den, der ziemlich hart mit ihm spricht.

Spiegel: Wie Sie es zweimal gemacht haben.

Lippmann: Der erste, der mir diesen Rat gab, war Dag Hammarskjöld, mit dem ich befreundet war. Bevor ich das erste Mal nach Russland fuhr, fragte ich ihn, wie ich mich verhalten sollte. Hammarskjöld antwortete: Zeigen Sie ihm niemals, dass Sie mit ihm übereinstimmen, denn das langweilt ihn. Und er will nicht gelangweilt werden. Sie müssen ihm widersprechen und ihn herausfordern."

Spiegel: Verhielt auch Kennedy sich so?

Lippmann: Natürlich. Und ich glaube, dass Chruschtschow das Verhalten Kennedys während der Kuba-Krise respektierte, weil er spürte, dass er sich genau so verhalten haben würde.

Spiegel: Nach dem ersten Zusammentreffen zwischen Chr. und Kennedy in Wien hatte man allerdings das Gefühl, dass Chr. von Kennedy nicht sehr beeindruckt war.

Lippmann: Das Treffen in Wien war ein Fehlschlag, weil Präsident

Polchefen
Sehr wichtig
Delger Baron Hamilton
Mr. Vignier
aa
14/5

Kennedy es so eilig hatte. Er wollte zwei oder drei Stunden reden und dann wieder abfahren.

So kann man mit Chruschtschow nicht zurechtkommen.

Man muss bereit sein, DEN GANZEN TAG DRANZUGEBEN.

Das letzte Mal war ich ACHT STUNDEN LANG MIT IHM (Chr.)

ZUSAMMEN. Er versteht einfach nicht die amerikanische Eile.

.....

Med hälsning

Rudolph Hilger

YD
CABINET STHM

SVENSK - BONN 15/5 64

CABINET STHM

283 EDERT 253 AMBASSADEN INSAENT 3 FRAAGAVARANDE BREV PORRANDE
FORSVUNNA SVENSKAR MED SKRIVELSE NR 228 20/3 1964

JOE DAHL

SVENSK - BONN KL 1620

CABINET STHM

Kat. nr. 1264.

Från Ministern för Utrikes Ärendena.

Svar på interpellation i II kammaren av herr Rimmerfors
angående möjligheterna för gammalsvenskbybor att åter-
förenas med anhöriga i Sverige.

Interpellation den 19 maj 1964.

Herr Talman!

Herr Rimmerfors har i en interpellation till mig ställt frågan huruvida jag är villig att för andra kammaren redogöra för min syn på möjligheterna att i samband med regeringschefen Krustjevs besök i Sverige medverka till ett positivt svar på enskilda svenskbybors hittills avvisade ansökningar att få återförenas med sina anhöriga i Sverige.

I anledning härav vill jag taga tillfället i akt att ge en översikt över de sovjetiska utreseärenden, som handlägges af utrikesdepartementet.

Dessa ärenden kan uppdelas i tre grupper. Den första omfattar sådana ärenden där den utresesökande är eller varit svensk medborgare; i denna grupp ingår såvitt bekant nästan uteslutande de s.k. Pärnasvenskarna eller malmfältsborna, vilka under depressionstiden omkring år 1930 utvandrade till Sovjetunionen för att där söka sin utkomst. Av dessa återstår endast något eller några fall olösta, vilka jag omtalade i mitt interpellationssvar den 15 november i fjol.

Den andra gruppen omfattar svenskbyborna. Dessa är bosatta i Ukraina och kom efter att ha erhållit vederbörliga svenska och sovjetiska tillstånd till Sverige år 1929. De återvände emellertid till Sovjetunionen i början av 1930-talet. De uppgår till omkring 170 personer och har -- möjligen med något undantag -- alltid varit sovjetiska medborgare.

Den tredje gruppen, slutligen, omfattar alla övriga

humanitära skäl är angeläget att man tillmötesgår önskan från splittrade svenskbybofamiljer att få återförenas.

Detta sista är en ståndpunkt som svenska regeringen alltjämt intar i alla familjeåterföreningsfall och som vi har anledning tro redan är känd för Sovjets regering. Huruvida - som interpellanten önskar - individuella utresesärenden kommer att tagas upp vid ministerpresident Krustjevs besök kan jag för dagen ej uttala mig om. En förståelsefull inställning till dessa splittrade familjers belägenhet måste emellertid enligt min mening bidra till att stärka förbindelserna mellan folken och regeringarna. Jag vill därför här på nytt erinra om vår allmänna inställning till dessa ärenden.

fall d.v.s. sådana där anhörig i Sverige till UD anmält att en släkting i Sovjetunionen önskar utresa därifrån och för honom utverkat svensk inresevisering för bosättning här. Vederbörande i Sverige är då i allmänhet svensk medborgare men släktingen i Sovjetunionen är sovjetmedborgare och har aldrig varit svensk. Dessa omfattar ett tusental fall.

Vid statsminister Erlanders besök år 1956 i Sovjetunionen utverkades välvillig prövning av utreseansökningar från svenska och f.d. svenska medborgare d.v.s. närmast för den första gruppen, Kirunasvenskarna. Detta intogs i kommunikén efter besöket. Ett ovillkorligt åtagande av Sovjetunionen att meddela utresetillstånd erhöles sålunda ej. Under mitt Moskvabesök våren 1963 hänvisades i den i samband därmed utfärdade kommunikén i allmänna ordalag till kommunikén efter statsministerns besök 1956. Be- träffande svenska och f.d. svenska medborgare utgör dessa kommunikéer den formella grundvalen för våra åtgärder.

För de övriga båda grupperna har vi ej någon sådan grund att stå på. Som framgått av tidigare interpellations- svar har svenska regeringen därför ej ansett sig kunna upptaga dessa fall till diskussion med Sovjetunionen. Vi har i stället måst inskränka oss till att söka underlätta för vederbörande släktingar att erhålla sovjetiska utresetillstånd bl.a. genom att låta ambassaden i Moskva tillställa dem intyg om att svensk inresevisering föreligger. Eftersom art. 13 i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna ofta åberopas i detta sammanhang som stöd för att Sovjetunionen åtagit sig låta dessa människor lämna landet vill jag påpeka dels att deklarationen ej är ett rättsligt bindande dokument dels ock att Sovjetunionen på sin tid ej röstade för denna artikel.

Jag vill samtidigt ej underlåta att nämna att sedan år 1956 Sovjetunionen enligt vad är oss bekant beviljat ungefär 300 utresetillstånd för bosättning i Sverige och ungefär hälften så många tillstånd för besök hos anförvanter här. Intet av dessa tillstånd har emellertid gällt svenskbybor, oaktat vår ambassad vid några tillfällen för sovjetiska vederbörande framhållit att det av

Pack Record
49 Nijō

ST/ DEPARTEMENTEN

22/5 1964

Till

H. Vignier

Från

Engfeldt

22/5 Järn- och stål- och järn-
15 sk handlingarna betyg på
W-Don

Önskas ~~det~~ ej åter

3. 61. 1000x50. ENSKILT TRYCKEN AB 1942

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Kabinettssekreteraren

2245
Stockholm den 5 maj 1964.

Strängt förtroligt.

aa/2 ✓
Broder,

Med intresse har vi tagit del av i original bifogade handbrev jämte bilaga Skäns-Jarring den 23 april 1964 som Du överlämnade till mig i Stockholm för någon tid sedan.

För Din information får jag meddela, att den i bilagan omnämnde Gottlieb är för oss känd sedan tiden för de i bilagan angivna tidpunkterna. Även Nitsche är oss bekant. Gottlieb har hörts av Danielsson 1 september 1955 och Nitsche av Lorentzon i Salzburg den 13 september 1955.

Nitsche ingick på sin tid - som Du måhända erinrar Dig - som en kugge i handläggningen av ärendet Gamillschegg Huber (se beträffande sistnämnde Huber vitboken om Raoul Wallenberg sidan 92.)

Im hlfione
Leif Belfrage

Leif Belfrage

Ambassadören Jarring
M o s k v a.

793

Stockholm den 23 april 1964

Ambassadör Gunnar Jarring
MOSKVA

Broder!

I augusti 1955 kom jag under en vistelse i Österrike på något som liknade ett spår i Wallenberg-saken. Efter hemkomsten lämnade jag doktor Järte en sammanfattning av mina efterforskningar. Jag minns inte nu, huruvida Järte kontaktade UD i denna angelägenhet. I varje fall blev ingenting publicerat i SvD. Självt ansåg jag de uppgifter jag kommit över något för vaga för att motivera en publicering.

Ikke desto mindre sänder jag Dig härmed min egen kopia av min rapport den gången - kanske den innehåller någon pusselbit av intresse. Tyvärr hinner jag inte renskriva den, ifall den skall med fredagens kurir.

Medhjärtlig hälsning till Er båda

Tufes
Gunnar

✓
Gunnar Skans
S:t Eriksgatan 11
Stockholm K

794

RAOUL WALLENBERGER

1. Min sagesman i Altmünster var generalkonsul Gottlieb, Österrikare men gift med en svenska, som tillsammans med barnen bor i Borås. När han i maj eller juni 1955 återkom ur 10-årig fångenskap, publicerade de svenska tidningarna (även SvD) intervjuer med honom. Med anledning av dessa intervjuer hade en man vid svenska legationen i Wien - jag vill minnas han hette Braunerhielm - satt sig i förbindelse med Gottlieb och anmodat honom att inte yttra sig vidare i pressen. Gottlieb, som just hade blivit ombedd av AP att skriva ett par artiklar om sina upplevelser i Sovjet, uttryckte sin förvåning över denna anmodan från svensk sida, varvid Braunerhielm modifierade den till att endast gälla uppgifter om Raoul Wallenberg. Gottlieb var indignerad över UD:s märkläggningspolitik i fallet Wallenberg, som han ansåg bero på fullständig felbedömning av ryssarnas sätt att reagera. Kraftig opinionsbildning inom Sverige vore enligt Gottlieb enda sättet att få något gjort på rysk sida för Wallenbergs befrielse.
2. I detta sammanhang nämnde Gottlieb, att han sammanträffat med en likaledes frigiven överstelöjtnant Leo Nitsche i Salzburg. Nitsche hade omtänkt en tyskbaltisk medfånge, som hette Wallenberger. Gottlieb hajade till och frågade om förnamnet. Nitsche, som inte dittills hade hört talas om fallet Wallenberg, svarade utan tvekan Raoul.
3. Efter hänvändelse till polisens Adressenamt i Salzburg, fann jag Nitsche i en nöd-barack utanför staden. Han omtalade genast, att Gottlieb redan hade skrivit till honom om vårt samtal (~~trots att jag inte hade bett Gottlieb om Nitsches adress~~). Nitsche var vid detta sammanträffande mycket meddelsam och gav mig beredvilligt följande ledtrådar, som gärna finge användas, även i tidningen, bara Nitsches anonymitet bevarades:

Raoul Wallenberger, Lager 5110/24,

Revta, Mittelnal, 80 Kilometer Sötl. Sverdlovsk.

"Ende Januar oder Anfang Februar 1955 wurde Wallenberger von diesem Lager wegtransportiert mit der Zusage nach Deutschland repatriert zu werden. Seit 1951 war er in Revta. Baltendeutscher, sprach ein hartes Deutsch, fließend Deutsch und Russisch in Wort und Schrift. Beschäftigt als deutscher Finanz- und Rechnungssachenbearbeiter (~~förelade~~ ryssarna avräkningar över fångarnas förtjänster).

Wallenberger hat dunkelbraunes Haar, ist immer glatt rasiert. Markantes Gesicht.

Alter 38 - 46 Jahre, sicher noch nicht 50. Keine skandinavischen Mitgefangenen,

forts:

795

mit denen er hätte skandinavisch sprechen können. Auch nicht festgestellt, ob er französisch spricht. Höchstens 170 Centimeter hoch. Nitsche und Wallenberger hatten wenig mit einander zu tun und trafen einander nur selten".

Wallenbergs ålder är 43 år (Falkenstam), vilket stämmer bra, vidare är hans hårfärg brun (Falkenstam) och han lär behärska tyska och ryska. Varken i Estland eller Lettland fanns någon känd tysk-baltisk familj med namnet Wallenberger (Litauen, som hade mycket få tyskbaltar, har jag ännu inte undersökt).

Enligt dessa punkter vore identitet mycket väl möjlig.

Mot identitet talar Falkenstams uppgift, att Raoul Wallenberg 1944 mätte 177 cm i strumplåsten.

Mot identitet talar även den omständigheten, att fru Nitsche efter porträttets ankomst den 13/8 på em. (Nitsche var inte hemma) förnekade varje porträttlikhet, men hon gjorde det med det besynnerliga tillägget: "Och förresten ser man ju honom bara i profil". Svaret föranledde mig, att följande dag under förevändning att hämta porträttet än en gång söka Nitsche. Även denna gång tog fru Nitsche emot. Hon gav mig kortet och meddelade kort och gott, att maken inte var hemma. Då jag gick ut genom dörren, mötte jag emellertid i farstun Nitsche, som troligen hade varit på toaletten. Han förnekade nu själv varje likhet, och gjorde det i en så tvär och avsmäkt ton, att jag inte helt kan lita på hans utsägo. Han kan möjligen ha blivit utsatt för påtryckning t.ex. från fru Nitsche eller från polisen. Att han skulle hålla inne med sitt eventuella vetande, för att göra pengar av det (jfr en sensationell artikel för något halvår sedan i VI, författad av Rudolph Philipp, en f.d. Österrikisk officer, som ägnar sig åt att bedriva forskning i Wallenbergsaffären), har jag svårt att tro - det skulle stämma mycket illa med det intryck mannen gav vid vårt första sammanträffande.

Min egen slutsats är, att det här är fråga om två personer med förbluffande namnlikhet och lika förbluffande likhet i fråga om ålder, hårfärg och språkfärdigheter. Avgörande för min åsikt är framför allt den avsevärda skillnaden i längd; Nitsches utlåtande om fotografiet tillmåtar jag t.v. inte riktigt samma bevisvärde. Att balttyskar med stor personkännedom förneka namnet Wallenbergers förekomst i Baltikum är besynnerligt; de balttyska familjerna äro relativt få och bruka hålla väl reda på varandra. Men Wallenberger har kanske bott där relativt kort tid.

Stockholm den 19 augusti 1955

Översatt. Leo Nitsche
Fuggerstr. 5
Salzburg-Parach

X) Jag hade under mellartiden rekviderat ett foto av R.W. från SvD. - Skens 23/4 64 och låtit sända det direkt till Nitsche.

X 7 cm differens i längd förefaller mig
vid förnyad genomläsning 1964 inte vara
av alltför stor betydelse. Troligen satt
R.W. vid ett skrivbord, då han uthetalade
lönerna åt medfångarna.

23.4.64

Gunnar Skans

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN
I
LONDON

London den 12 maj 1964.

P 1.

Raoul Wallenberg.

besv.hbr.tit. 25.5.64/

Ink. 14.5 1964		
Avd. P	Gr. 2	Mål Eu

Broder,

Brittisk television planerar ett program om Raoul Wallenberg och har bett oss införskaffa upplysningar på följande punkter:

- 1) Är Raoul Wallenbergs moder född von Dardel? Är hon alltså i livet, och vad är i så fall hennes adress?
- 2) Det påstås att Raoul Wallenberg postumt tilldelades en hög svensk orden. Ordensförläningen, som säges ha verkställt av Konungen, skall ha inspelats på band. Förhåller det sig så, och är det i jakande fall möjligt att ta del av denna inspelning?
- 3) Är det möjligt för briterne att ta del av adresserna till de olika tyska medborgare, som under årens lopp framträtt och utgivit sig som f.d. medfångar eller cellkamrater till Wallenberg?

(Christian Bausch)

Bitr. Pressattachén Allard,
Utrikesdepartementet.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Ej inf.

Bern den 20 maj 1964.

R 18

Strängt förtroligt.

169 *Efter inkommit av*

Ink.	22.5 1964	
Avd.	Gr.	Mål
<i>R</i>	<i>18</i>	<i>K/</i>

P 2 Rec I

Broder,

AR

Åberopande Ditt handbrev den 21 nästlidna april ber jag få meddela, att här verkställd undersökning visat att någon person vid namn Kovov icke under 60-talet varit anmäld vid någon befattning vid härvarande sovjetiska ambassad. Däremot har två personer med namnet Kozlov varit anmälda, nämligen dels Boris Kozlov, född år 1922, som varit anmäld som attaché vid handelsrepresentationen under åren 1957-62 och dels Alexsij Kozlov, även född år 1922, som varit anmäld som "fonctionnaire" i underordnad ställning under tiden 1961-63.

Utredningen i den andra frågan rörande en blind polsk pianist har tyvärr blivit fördröjd på grund av konsul Falkmans bortovaro på semester. Jag hoppas emellertid snart kunna återkomma även i den frågan.

Örn Bengtson
F. Stackelberg
F. Stackelberg

Kabinettssekreteraren L. Belfrage,
S t o c k h o l m .

ang. Raoul Wallenberg

Pr.

Stockholm den 25 maj 1964₁₉

STOCKHOLM

P 2

4 bil. (2 bil.

N:o

210

n.s.o.
Korsbarn

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MAL.

Eu I

L.A.

Broder,

P2 Eu I

Tack för Ditt brev av den 12 maj om BBC:s planer på att göra ett program om Raoul Wallenberg. Som svar på Dina frågor vill jag meddela:

1. Raoul Wallenbergs mor är ej född von Dardel utan Wising. Hon är i andra äktenskapet gift med f.d. överdirektören Fredrik von Dardel, adress: Auravägen 25, Djurs-holm, telefon: Stockholm 55 45 26.

2. På Din fråga om Raoul Wallenberg postumt tilldelats en hög svensk orden kan jag svara att svenska regeringen ännu ej accepterat honom som död. (Se interpellations-svar den 22.5.51 och pressmeddelande den 11.11.52). Det stämmer emellertid att han av Kungl. Maj:t den 6.11.52 tilldelades Illis Quorum. Någon bandinspelning av ordens-föreläningen känner man emellertid ej till här på UD.

3. Vad beträffar adresserna till de olika tyska medbergare, som under ärens lopp framträtt och utgivit sig vara f.d. medfångar till Wallenberg, så finns de upptagna i den vitbok, som 1957 publicerades av departementet. Emellertid måste den reservationen göras att det här många gånger rör sig om tillfälliga adresser och att flera av vittnena därför nu kan komma att bli svåra att uppspåra.

För ytterligare dokumentation se bifogat interpellations-svar den 3.4.1964 till Professor B. Ohlin i andra kammaren.

Ifylles av postexpeditionen

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	18
rel. kurir	
luftpost	
vanlig post	sign.

Sven-Otto Allard

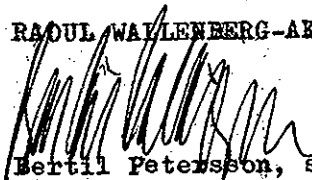
Ambassadsekreteraren Bausch
London

27/5-64

Utrikesminister Torsten Nilsson
Stockholm

För kännedom översändes härmed en kopia av
det telegram, som Raoul Wallenberg-aktionen
idag avsänt till Nikita Chrusjtjov.

Med utmärkt högaktning
RAOUL WALLENBERG-AKTIONEN

Bertil Petersson, sekreterare
enligt uppdrag

Stockholm 27.5.1964.

OBS Publiceringsförbud
till onsdagen den 27.5 1964 kl. 18.30

RAOUL WALLENBERG-AKTIONEN har idag 27.5 sänt följande telegram till Nikita Chrusjtjov:

"Förste legationssekreteraren vid Sveriges beskickning i Budapest, Raoul Wallenberg, utförde vid slutet av andra världskriget ett heroiskt räddningsarbete i Ungern bland av nazisterna förföljda människor. Han lyckades rädda över 100.000 olyckliga undan gaskamrar och förintelsläger. 1945 tillfångatogs han i Budapest av sovjetryska militärmyndigheter och har därefter bevisligen kvarhållits i Sovjetunionen långt efter Stalin-periodens slut.

Svenska demokratiska och opolitiska organisationer, som sammanslutit sig till Raoul-Wallenberg-aktionen, begär i vårt folks namn att Raoul Wallenberg ofördröjligen återsändes till sitt hemland. Detta är en förutsättning för den vänskap, som både Eder och vår regering eftersträvar mellan Sovjetunionens och Sveriges folk. "

Följande organisationer, föreningar och institutioner har undertecknat skrivelsen:

Fredrika-Bremer-Förbundet
Förbundet Kristet Samhällsliv
Föreningen Kämpande Demokrati
Föreningen Göteborgs Idun
Göteborgs Ekumeniska Kvinnoråd
Göteborgs Kvinnliga Diskussionsklubb
KFUK: Riksförbund
KFUM:s Riksförbund
Kooperativa Förbundets Kvinnliga Personalklubb
Kooperativa Kvinnogillesförbundet
Mora Folkhögskola
Mosaiska Församlingen i Göteborg
Mosaiska Församlingen i Malmö
Mosaiska Församlingen i Stockholm
Svensk Sjuksköterskeförening
Svenska Frälsningsarmén
Svenska Kvinnors Medborgarförbund
Sveriges Arbetares Centralorganisation
Sveriges Husmodersföreningars Riksförbund
Ungdomens Fredsförbund

Stockholm den 27.5.1964.
RAOUL WALLENBERG-AKTIONEN

Bertil Petersson, sekreterare
enligt uppdrag

28/5

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

nytt vittne rörande
Raoul Wallenberg

Wien den 26 maj 1964.

R 18 1 bil.

Strängt förtroligt.

ms
G
Broder,

Härmed ber jag få insända en av Åkerrén upprättad pro-
memoria rörande samtal med för ambassaden tidigare icke bekant
person vid namn Franz Laufer, som uppger sig ha sammanträffat
med Raoul Wallenberg i fängelset Verchne Uralsk i oktober-
november 1953.

Fråga
Lagerfeldt
K.-G. Lagerfeldt

Ambassadören Hichens Bergström,
S t o c k h o l m.

Wien 26.5.64 KGL/RHB

796

1 bil. (läses separat)

P.M.

En Franz Laufer, enligt egen uppgift född österrikare den 26 juli 1911 i Wien och bosatt härstädes under adressen Hofherrgasse 5-13/1/13 har idag besökt ambassaden och meddelat, att han åren 1947-1955 varit fången i Sovjetunionen och därvid bl.a. i fängelset Verchne Uralsk, nära Tjeljabinsk, någon gång i oktober-november 1953 sammanträffat med Raoul Wallenberg. Han blev därvid av en major Fjodor Konstaninovitj Sokolov beordrad som cellspion till en person, som sedermera identifierade sig som Raoul Wallenberg. Uppgiften gällde att fråga Wallenberg om vad han haft för uppdrag i Ungern. Efter ett par dagar hade Laufer upplyst honom om, att han var cellspion och bad att få veta, vad han skulle berätta för sin uppdragsgivare. Wallenberg hade tackat för upplysningen, bad Laufer att säga, att han haft hemliga uppdrag men att han icke berättat några detaljer. Om samtalet i övrigt kunde Laufer endast upplysa, att det förts på tyska, att Wallenberg talat bra tyska. Av vad Wallenberg berättat kunde han nu endast erinra sig, att denne uppgivit, att han var svensk, att han blivit tagen av ryssarna i Budapest och sedan förts till Baden bei Wien, där han skulle ha suttit större delen av 1946. Därefter hade han förts till Sopron och sedan vidare till Moskva. Vid tidpunkten för sammanträffandet skulle Wallenberg ha varit i Verchne Uralsk två år. Han verkade vara 45 å 48 år gammal. Om utseendet mindes Laufer ingenting längre, annat än att han var längre än Laufer (d.v.s. mer än 168 cm. lång). Hälsotillståndet var gott men han var givetvis deprimerad. Jag frågade om hårfärgen, som han icke kunde minnas. Laufer kände ej till att Raoul Wallenberg varit diplomat och hade ingen aning om hans familj.

1949-52 hade Laufer förvarats i Norilsk, där i lägren 2-4 sex eller sju svenskar skulle ha funnits. Av dessa visste han med säkerhet att åtminstone en varit sjöman. Han hade tidigare vetat hans namn, men nu glömt det. Laufer uppgav sig ha ett gott personminne och trodde att, om han finge se fotografier av i Sovjetunionen försvunna svenskar, han skulle kunna utpeka dem han träffat.

Av vad Laufer berättat om sin bakgrund torde i korthet följande

böra antecknas. Han kom till österrikiska hemliga polisen 1934, övergick till Gestapo och tyska Abwehr efter Anschluss, fungerade i hemliga polis- och kontraspionagetjänsten under kriget samt blev hemlig agent för österrikiska inrikesministeriet och för amerikanerna efter befrielsen 1945. I denna egenskap utförde han vissa undersökningar rörande ryssarnas speciella organisation i Österrike, vilka av allt att döma så småningom läckt ut till ryssarna, varför han infångades och via Baden och Moskva kom till Norilsk, Krasnojarsk, Verchnje Uralsk och Alexandrovskij Zentral. Efter återkomsten hade han tvistat med österrikiska myndigheterna om ersättning för utståndet lidande. Han har fått en liten våning och får i övrigt därutöver 50 schilling i månaden i pension. Av allt att döma försörjer han sig som upplysningslämnare till tidningar, huvudsakligen Boulevardblad, och uppger sig också ha viss kontakt med agenter, bl.a. hörande till ryska militärattachés krets av förbindelser.

Tillfrågad varför han just nu kommit med upplysningar om Raoul Wallenberg, kunde han icke lämna något ordentligt besked men antydde att detta hade med hans kontakter med general Juschtschenkos krets att göra. Han påstod för övrigt, att han såväl till österrikiska myndigheter som till amerikanska CIS i München lämnat listor över alla de personer, han under fångenskapen träffat. På dessa listor skulle även Raoul Wallenbergs namn ha varit upptaget. Gårdagens "Kurier" innehöll en härjämte i utklipp bifogad artikel om Raoul Wallenberg. Han ville ej uppgiva, om han haft något med dess publicerande att göra, vilket jag personligen dock icke tror vara fallet. Han frågade mig, om min inställning till att han toge kontakt med tidningen för att berätta, att han i fångelset sammanträffat med Raoul Wallenberg. Jag förklarade, att denna sak borde ankomma på honom själv att bedöma. Ur de synpunkter jag har att anlägga, kunde jag emellertid icke finna att något värdefullt intresse skulle tjänas genom att han nu kontaktade tidningen.

Om icke väsetnligt stöd erhålles av uppgifter från andra håll, anser jag Laufers vittnesmål om Raoul Wallenberg icke trovärdigt. Däremot kan han möjligen ha uppgifter att lämna om andra svenskar.

Wien den 26 maj 1964.

Wien 26.5.64 KGL/RHB/bil/2

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Raoul Wallenberg

28/5
Wien den 26 maj 1964.

R 18 3 bil.

Strängt förtroligt.

Broder,

✓
Fru Elizabeth A.G. de Geisey, numera anställd på IAEA:s kansli, uppsökte mig under ett sammanträde häromdagen för att överlämna härjämte bifogade fotografi av ett monument över Raoul Wallenberg, som enligt hennes skildring färdigställdes i Budapest någon gång strax efter kriget men som aldrig avtäcktes utan förstördes innan invigningen kom att äga rum. Den ungerska texten på monumentet i original och översättning på engelska meddelade hon även och den bifogas i kopia. Hennes önskemål var att på ett diskret sätt få denna information vidarebefordrad till Raoul Wallenbergs familj.

*Hjärtliga hälsningar
Din Åkerrén
Bengt Åkerrén*

(Bengt Åkerrén)

Förste Sekreteraren Lorentzon,
S t o c k h o l m.

R A O U L W A L L E N B E R G
A SVÉD NEMZET KÜLDÖTTE

1944 JUNIUS ELEJÉTŐL 1945
JANUÁRJÁIG VEZETTE A BUDA-
PESTI SVÉD KIRÁLYI KÖVET-
SÉG BÁTOR ÉS NEMES EM-
BERBARÁTI TEVÉKENYSÉGÉT
A ROMBOLÁSNAK AMA SÖ-
TÉT KORSZAKÁBAN LEGEN-
DÁS HÖSÜNKKÉ LETT

HIRDESSE EZ AZ EMLÉK-
MŰ MULHATATLAN HÁLÁN-
KAT ANNAK A VÁROSNAK
KÖZÉPPONTJÁBAN AMELY-
NEK ÜLDÖZÖTTET AZ Ő
RENDÜLETLENÜL VIRRASZ-
TÓ EMBERSÉGE OLTAL-
MAZTA EGY EMBERTELEN
KOR ÉJSZAKÁJÁBAN

Avskrift.

R A O U L W A L L E N B E R G
AMBASSADOR OF THE SWEDISH PEOPLE

FROM THE BEGINNING OF JUNE 1944
UNTIL JANUARY 1945 HE LEAD THE
BRAVE AND NOBLE PHILANTHROPIC
ACTIVITY OF THE ROYAL SWEDISH
EMBASSY IN BUDAPEST
IN THAT DARK AGE OF DESTRUCTION
HE BECAME OUR LEGENDARY HERO

THIS MONUMENT IS TO VOICE OUR
UNCEASING GRATITUDE IN THE HEART
OF THE CITY WHOSE PERSECUTED
WERE PROTECTED BY HIS PERPETUALLY
VIGILANT HUMANITY IN THE NIGHT
OF AN INHUMAN ERA

81/19/96 07:49:14

46 8 7231176->

46 8 7231176 From: UD Stockholm 1 Page 13

FROM : Computer Zone Inc.

PHONE NO. : 212 645 6434

Jan. 18 1996 04:57PM P13

May 26. 1964 - trans/AH

Verchne-Uralsk (u)

1 encl. [sending separately]

[at bottom of page]

Vienna May 26, 1964 KGL/RHB/encl/I

W.C. MP
96-06-25

MR "u" (u)

Memo

A person, U, according to his own statement born Austrian on July 26, 1911, in Vienna and living there at the address [blank], has today visited the embassy and informed us that he during 1947-1955 was imprisoned in the Soviet Union, and that he there, among other things, had met Raoul Wallenberg in the Verchne Uralsk prison, near Tjeljabinsk, some time in October-November 1953. He was by a Major Fjodor Konstantinovitj ordered as cell spy to a person, who later identified himself as Raoul Wallenberg. The task was to ask Wallenberg about what kind of assignment he had had in Hungary. After a few days, U had told him that he was a cell spy and asked to know what he should tell the officer who had given him the assignment. Wallenberg had thanked him for the information, and asked U to say, that he had had secret assignments but that he had not told any details. About the conversation U could only say that it had been conducted in German, and that Wallenberg spoken good German. Of what Wallenberg had said, he could now only remember said that he was Swedish, that he had been captured by the Russians in Budapest and then been taken to Baden bei Wien, where he was held during the major part of 1946. He then had been taken to Sopron and then to Moscow. At the time for the meeting, Wallenberg would have been in Verchne Uralsk for two years. He seemed to be 45 to 48 years old. About his appearance U could no longer remember anything other than that he was taller [than U] (i.e. taller than 166 centimeters). He was in good health but he was of course depressed. I asked about the color of his hair, which U could not remember. U did not know that Raoul Wallenberg had been a diplomat and had no idea about his family.

In 1949-52 U had been held in Norilsk, where in the camps 2-4 six or seven Swedes would have been. Of these he knew for sure that at least one been a seaman. He had earlier known his name, but had now forgotten it. U said that he had a good memory for persons and thought that if he could see photographs of Swedes who had disappeared in the Soviet Union, he would be able to point out the ones he had met.

Of what U has told about his background, the following should be shortly noted.

[6-7 lines blank]

whereupon he was captured and via Baden and Moscow came to Norilsk, Krasnojarsk, Verchne Uralsk and Alexandrovskij Zentral. After the return he had disputed with the Austrian authorities about compensation for his suffering. He had been given a small apartment and also receives 50 schilling

MP

61/15/96 87:49:48

46 8 7231176->

46 8 7231176 From: UD Stockholm 1 Page 14

FROM : Computer Zone Inc.

PHONE NO. : 212 645 6434

Jan. 18 1996 04:57PM P14

May 26, 1964 - transl/AH

2

per month in pension. Apparently he makes a living as an informer to newspapers, mainly the yellow press, and also claims to have certain contacts with agents, among others the Russian military attaché's network.

Asked why he had come forward with information on Raoul Wallenberg at this time, he could not give a satisfactory answer but hinted that it had to do with his contacts with General Juschtschenkes circle. He also claimed that he had furnished lists of all the persons he had met during the imprisonment to both the Austrian authorities and the American CIS in Munich. Raoul Wallenberg's name was also on these lists. Yesterdays issue of "Kurier" had an article about Raoul Wallenberg, which is enclosed. He did not want to say if he had anything to do with the publishing of this story, which personally I think was not the case. He asked me about my opinion regarding him contacting the paper to tell them that he had met Raoul Wallenberg in the prison. I explained that it was up to him to decide. But following what I am now reporting, I could not see that anything could be gained from him contacting the paper.

If no important information from other sources supports U's statement, I do not consider it reliable. But he may have information to give about other Swedes.

Vienna, May 26, 1964

[signature not on copy]

von Schwab

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Raoul Wallenberg,
Franz Laufer m.m.

Wien den 2 juni 1964.

R 18 2 bil.

Strängt förtroligt.

4/6 64

Wien

ms *2*

Broder,

I anslutning till mitt brev den 26 maj 1964 angående samtal med Franz Laufer ber jag få meddela, att han nu återfunnits i vårt arkiv. Han är en av de "Nachrichten-Schwindler", för vilka inrikesministeriet varnat - se handbrev 15 juni 1959 från Edelstam till Åström.

./.

Laufer har givit Åkerrén två härjämte i avskrift närslutna listor, där personer, som honom veterligt suttit i fängelse i Verche Uralsk, äro betecknade med ett x. Några av de på listan angivna namnen äro ju redan oss bekanta.

Jag frågar mig om anledning kan finnas att ytterligare följa detta spår utom möjligen för att visa Laufer ett antal bilder av försvunna sjömän.

Däremot kanske det finns anledning att höra efter i inrikesministeriet om på de senaste åren från Ryssland några österrikare återvänt efter att ha tillbringat någon tid i läger som särskilt intressera oss. Jag emotser i sinom tid meddelande från Dig, om ni skulle anse en dylik framstöt påkallad.

Dr. K. G. Lagerfelt
h. G. Lagerfelt
K.-G. Lagerfelt

Ambassadören Hichens Bergström,
S t o c k h o l m.

Wien 2.6.64 KGL/RHB

798

Avskrift.

Heimkehrertransport vom
25.6.1955

<u>N a m e</u>	<u>Geburtsjahr</u>	<u>Wohnung</u>
Ackermann Adam	1918	Schneegattern, O.Ö.
Auer Maria	1921	Wien XVI.,
Benesch Karl	1899	Baden bei Wien
x Butler Ellenberg Hans	1916	
Baumgartner Josef	1899	Niederösterr.
Blaha Valerie	1913	Amstetten
Bauer, Dr. Bruno	1883	Wien
x Bernert Hans	1912	Wien
x Cretnik Alfred	1908	Wien
x Dangel Johann	1921	Klosterneuburg (Petersdorf)
Dengg Friedrich	1912	Tirol
x Diakow Jaromir	1882	Wien
Dorner Rudolf	1899	Burgenland
Ebermann Johann	1895	N.Ö. - Wien
Eckwolf Erwin	1909	N.Ö.
Foucek Fritz	1922	Wien
Fugger Leopold	1893	Wien
Fogg, Dr. Werner	1913	
Fitz Ferdinand	1923	Wien
Gabriel Josef	1907	Wr. Neustadt
Gamillschegg Richard	1889	Wien
Garherr Johann	1913	Triestingtal
x Goebel Leopold	1898	Wien III.,
Gegenhuber Antonie	1925	N.Ö.
Goepfner Leopold	1929	Wien
x Graessl Johann	1898	Wien
Gstaltner Franz	1902	
Guldan Rudolf	1906	Wien
x Gregoritsch Hans	1923	Baden bei Wien
Gebhard Mathias	1904	Wien
Gottlieb Roland	1909	Deutschland
x Hertol Josef	1895	Wien
Hetschko Berta	1919	Wien

Rauhecker Alfred	1921	Spitz a/D.,
Ruprechtshofer Josef	1901	Wien
x Rabl Reinhold	1925	Wien-Stadlau
x Schrollenberger Franz	1919	Wien
x Schüh Walter	1916	Wien
Schweinberger Karl	1904	Baden bei Wien
x Sturm Josef	1927	Wien
x Stöger Fritz	1911	Wien
x Stehling Max	1924	Linz
x Tanner Kurt	1924	Wien
x Terp Herbert	1926	N.Ö.
Trattner Julius	1916	N.Ö.
Wolf Karl	1924	Wien-Stadlau
x Wertel Erwin	1926	Wien
x Wimmer Anton	1924	Linz
x Zens Johann	1898	

Oberegger Martha	1928	Tirol
Ottlinger Dr. Margarete	1919	Wien
Pan Viktor	1894	Wien
Poetsch Franz	1925	Salzburg
Priesching Stefanie	1922	St. Pölten
x Poisinger Franz	1912	
Polak Anna	1901	Wien
x Puntigam Max	1906	Baden bei Wien
Pflieger Josefine	1901	Wien
x Pichl Dr. Walter	1912	Wien
x Reiter Robert	1901	N.Ö.
Rauhecker Gertrude	1926	Spitz ad.D.
x Reinsperger Hans	1902	Wien
x Rengstl Richard	1894	Wien
Rentmeister Armin	1923	Wien
Reschl Margarete	1922	Wien
x Riedel Kurt	1914	Wien
x Rosenauer Rudolf	1909	Wien
x Ruprecht Daniel	1893	N.Ö.
Richter Vinzenz	1917	Wien/Graz
Rohrbacher Karl	1900	Wien
Redtenbacher Irmgard	1905	Wien
Swoboda Hans	1909	Wr. Neustadt
x Slavik Paul	1900	Wien
x Suppinger Kurt	1932	Wien
Sion Franz	1897	
Sulzbacher Justina	1907	
x Skorzeny Alfred	1900	Wien
x Skala Dalberg	1927	Wien
x Spann Dr. Rafael	1909	Wien
Spörk Auguste	1919	Baden bei Wien
Scharitzer Karl	1901	Wien
Scharner Berta	1928	Waidhofen a/Ybbs
Schartner Melitta	1926	Baden bei Wien
x Schöggel Otto	1921	Wien
Schiesser Friederich	1932	Wien
Schmeer Renate	1911	Wien
x Schneider Werner	1912	Amtstetten
Schreiber Eleonore	1924	Baden bei Wien
Schubert Rudolf	1899	Wien
x Schuster Otto	1921	N.Ö.

	Schönaigner Stefanie	1917
x	Schober Winnifried	1925
x	Stulek Karl	1911
x	Tarbuk Felix	1893
	Trinko Karl	1902
	Turyn Eleonore	1909
	Tscharnota Johanna	1910
	Vibl Adam	1917
	Vogl Seraphine	1926
x	Vogt Gustav	1914
	Vukovits Adele	1918
	Warhanek Hermine	1924
x	Wertel Rudolf	1896
	Wolfan Rudolf	1919
x	Willi Rudolf	1905
	Weber Henriette	1906
	Winkler Elfriede	1922
x	Witschel Dr. Alois	1916

Linz

Graz

Wien

Burgenland

Wien

Wien

Deutschland

Wien

Wien

Wien

Wien

Wien

Linz

Wien

Wien

Wien

Wien

Avskrift.

Heimkehrertransport vom 18. Juni 1955.

<u>N a m e</u>	<u>Geburtsjahr</u>	<u>Wohnung</u>
x Adametz Karl	1925	Wr. Neustadt
Albrecht Felix	1910	Wien
x Arthaber Mathias	1926	
x Bewer Alfred	1919	
Bernhardt Eduard	1908	Wien
x Blazejowsky Walter	1920	Wien
x Broger Josef	1920	Lustenau (Vlbg.)
Burian Willy	1922	Gänserndorf
Dirnbacher Josef	1910	Bad Vöslau
Eckhart Johann	1925	Stockerau
Eingang Josef	1919	Linz
Freisinger Hubert	1921	Baden bei Wien
Führmann Erich	1908	Baden bei Wien
x Gerner Alexander	1901	Wien
x Götzl Alfred	1926	Baden bei Wien
Girzig Walter	1926	Wien
x Gröndal Günther	1926	Berlin
x Grünbeck Leopold	1911	b. Stockerau
x Günther Kurt	1924	St. Pölten
x Huber Karl	1906	Steyr
Hoffmann Karl	1916	N.Ö.
x Kührtreiber Maximilian	1909	Stockerau/Wien
Kiridos Franz	1916	Wien
x Kroll Heinz	1922	Deutschland
Kubitschek Willy	1923	Wien
x Kurzbeck Hans	1921	Gmunden
x Kastner Albert	1919	Wien
x Lorenz Rudolf	1917	Linz
x Lein Otto	1907	Wien
x Mader Karl	1915	
x Mozes Otto	1924	Wulkaßrodersdorf
Müller Wilborn Friedrich	1911	Wien
x Niessner Kurt	1919	Wien
Pany Friedrich	1914	Wien
Posch Franz	1906	Klosterneuburg
x Reisner Josef	1914	Wien

x	Hawlik Franz	1919	Wien
x	Hahn Viktor	1919	Wien Langenlois
x	Harth Josef	1896	Wien/Mödling
x	Hauner Walter	1919	Wr. Neustadt
	Hausner-Brathal Ernestine	1927	Wien
	Huber Anton	1913	Wien/Klagenfurt
	Heschl Franz	1927	Burgenland
	Hiessberger Gottfried	1927	N.Ö.
	Holzinger Josef	1903	Wien
	Hirsch Gertrude	1924	Bruck a/Leitha
x	Haumer Franz	1921	Wien
x	Hesch Otto	1889	Wien
x	Immervoll Johann	1887	Wien
	Kastner Anna	1893	Wien
x	Kiehtreiber Franz	1926	Tulln
	Klor Eberhard	1898	Wr. Neustadt
	Knabl Rosa	1922	
	Komínek Erich	1933	Wien
	Kornfeld Karl	1898	N.Ö.
	Kraindl Dr. Richard	1909	Freistadt, O.Ö.
	Kropik Martha	1925	Wien
	Krumm Josef	1895	
x	Kranister Paul	1920	Wien
	Leopold Maria	1904	Langenlois
	Loidl Elisabeth	1914	Krems/Bayreuth
x	Laufer Franz	1911	Wien
	Lomar Viktoria	1920	Wien
	Mair Josef	1920	Graz
x	Manfred Dr. Maximilian	1910	Wien
x	Marek Anton	1889	Wien
	Matzinger Ottilie	1892	Wien
	Mautner Otto	1913	Baden bei Wien
	Machek Elisabeth	1896	Wien
x	Macher Johann	1913	Wien
x	Miess Josef	1901	
	Martischnik Irene	1909	Graz (jetzt Deutschland)
x	Macho Willibald	1915	
	Norhammer Josef	1900	Wien
x	Neugebauer Gregor	1894	Wien
	Nawratil Dr. Karl	1917	Wien/Berndorf

34 ts a

Wallenberg i livet 1953?

wien 2/6 (tt-afp) den svenske diplomaten raoul wallenberg, som arresterades av ryssarna i budapest 1945, var i livet 1953, uppger en österrikare - "franz l." - i en intervju på tisdagen i wien-tidningen express.

österrikaren som arresterades av sovjetmyndigheterna efter kriget på grund av sitt samröre med nazisterna förklarar att han delade cell med wallenberg i vertjni uralsk-fängelset i tjeliabinsk.

- jag överfördes till wallenbergs cell och hade i uppdrag att vinna hans förtroende och få fram vad han haft för arbetsuppgift i budapest 1945. i gengäld skulle jag bli fri om jag lyckades i mitt uppsåt. jag anförtror mig dock till wallenberg och han berättade för mig om sina upplevelser, säger franz l.

wallenberg omtalade att han var i budapest i röda korsets tjänst men arresterats av ryska hemliga polisen. först hade han överförts till ett fängelse i baden söder om wien och därefter till sopron i ungeren för vidare befordran till moskva. vid ankomsten till den ryska huvudstaden fick han veta han dömts till 25 års fängelse år 1947. slutligen hade wallenberg överförts till vertjni uralsk-fängelset år 1950, fortsätter franz l.

- jag tillbringade fyra dagar i cellen hos wallenberg och jag vet inte vad som sedan hänt honom, slutar franz l. i tidningsintervjun.

= bn = h/rl/

2/6-69

G

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffer-
Telegram

Pol.

Ang.

S

W

STOCKHOLM 3 juni 1964		
N:o 18 ✓	BIL.	
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MAL I

Svensk
Wien

Önskvärt erfara vad inrikesministeriet
eventuellt har sig bekant om Laufers verk-
samhet sedan 1959.

Primo. Hbr Lagerfelt-Bergström 26 maj i Wallenberg-ärendet åbero-
pas. Utredning här indicerar Franz Laufer identisk med i hbr
Edelstam-Åström 15 juni 1959 angiven person som av österrikiska
inrikesministeriet angives som ytterst otillförlitlig.!

Secundo. Den i Edert hbr omnämnda artikeln i Kurier medföljde ej.

Tertio. TT-telegram igår med liknande uppgifter från intervju med
"Franz I" i tidningen Express återgivet framträdande plats dagens
morgontidningar.

Cabinet

dep. 3/6 64 dm kl 12 00

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Raoul Wallenberg

11/6
Wien den 3 juni 1964.

R 18 2 bil.

Strängt förtroligt.

g
2
Broder,

I anslutning till mitt handbrev den 26 maj 1964 angående samtal med Franz Laufer ber jag härmed få översända en fotostatkopie av den däri omnämnda artikeln rörande Wallenberg som publicerades i en del av "Kuriers" upplaga för den 25 maj. Det har tagit oss tid, då ett flertal inköp av tidningen visat sig avse sådana delar av upplagan som icke innehöll densamma.

Jag närsluter vidare en fotostatkopie av den artikel i kvällsupplagan av "Express" igår afton som föranledde en viss pressaktivitet. Expressens och Svenska Dagbladets härvarande korrespondenter samt en holländsk journalist ha frågat ambassaden angående artikeln och därvid upplysts om att den berättelse som "Express" innehållit var känd för ambassaden. Namn och adress till ambassadens interlokutör lämnades icke ut, men Expressen har tydligen redan i eftermiddag skaffat reda på den.

En första förfrågan hos inrikesministeriet har utvisat, att vederbörande avdelningschef icke visste vem signaturen "Franz L." var. Upplyst härom har han emellertid lovat undersöka vad vederbörande haft för sig sedan 1959 och därefter snarast återkomma.

Örn Lagerfeld
K.-G. Lagerfeld
K.-G. Lagerfeld

Ambassadören Hichens Bergström,
S t o c k h o l m.

Wien 3.6.64 KGL/RHB

Wiener Tageszeitung "Kurier" vom 25. März 1964

Hoffnung für Diplomat Wallenberg

In sowjetischer Haft oder tot? / Vor Bitte an Chruschtschew

Stockholm. - Der bevorstehende Besuch des sowjetischen Ministerpräsidenten Chruschtschew in Schweden hat die Hoffnung erweckt, daß es möglich sein werde, Licht auf das mysteriöse Verschwinden des schwedischen Diplomaten Raoul Wallenberg zu werfen, der 1945 von einer Rotkreuzmission in Budapest nicht zurückkehrte. Wiederholt schon haben schwedische Diplomaten sowjetische Regierungsfunktionäre ersucht, die Frage zu überprüfen. In Schweden ist nämlich die Meinung

sehr verbreitet, daß Wallenberg nach wie vor in einem sowjetischen Gefängnis inhaftiert sei.

Berichte von Häftlingen die aus der Sowjetunion zurückkamen, deuten darauf hin, daß Wallenberg in verschiedenen Internierungslagern gesehen worden sei. Als die Rote Armee Budapest besetzte, wurde mitgeteilt, Wallenberg sei in Schützhaus genommen worden. Seit damals ist er verschwunden. Der Diplomat soll von sowjetischen Soldaten auf Grund einer geäußerten Spionagebeschuldigung festgenommen worden sein.

1947 gab der damalige Außenminister Wjatschinsky der schwedischen Regierung die offizielle Versicherung, Wallenberg befände sich nicht auf sowjetischem Boden. Zehn Jahre lang blieb man bei dieser Behauptung. Aber im

Jahre 1955 übermittelten die Sowjetbehörden der schwedischen Regierung die Erklärung, Wallenberg sei am 17. Juli 1947 im Ljubianka-Gefängnis in Moskau gestorben. Die Leiche habe man verbrannt.

Auf Grund verschiedener Augenzeugenberichte konnte aber eruiert werden, daß sich der Diplomat nach dem 17. Juli 1947, dem angeblichen Datum seines Todes, noch am Leben befunden hat. Die schwedischen Behörden verließen im November 1952 Wallenberg die Medaille „Jus quorum“, und es wurde ausdrücklich festgestellt, daß es sich nicht um eine posthume Auszeichnung handle. Nun will man Ministerpräsident Chruschtschew persönlich ersuchen, den Fall Wallenberg neuerlich überprüfen zu lassen.

Wiener Tagzeitung: Express vom 2. Juni 1964

Wiener mußte „töten“ Diplomaten bespitzeln

Mit Spannung erwartet die schwedische Öffentlichkeit den Staatsbesuch des sowjetischen Ministerpräsidenten N. Chruschtschow. Nicht die Diplomaten, wohl aber die schwedischen Zeitungen werden an den hohen Gast die Frage richten: „Was geschah mit Raul Wallenberg?“ Wallenberg war als schwedischer Diplomat 1945 nach Budapest entsandt worden. Unter dem Vorwurf der Spionage wurde er von den Sowjets verhaftet und verschleppt. Nach vielen Jahren erklärten die Moskauer Behörden, der Diplomat sei 1947 in der Haft verstorben.

Doch es hielt sich das Gerücht, daß er einige Jahre später noch gesehen worden sei. EXPRESS ist jetzt in der Lage, diese Nachricht zu bestätigen. Ein Wiener Sowjethäftling war noch im Herbst 1953 — also 6 Jahre nach dem angeblichen Tod — mit Raul Wallenberg zusammen.

Der Wiener Franz L. war als Mitarbeiter der österreichischen Staatspolizei von der sowjetischen Besatzungsmacht verhaftet und in die Sowjetunion gebracht worden. Acht furchtbare Jahre verlebte er in den gefürchteten Kerkern und Lagern der Stalin-Ära. Im Oktober 1953 sollte L. eine der wenigen Abwechslungen des eintönigen Gefängnislebens erfahren. Er wurde von der Geheimpolizei im Spezialgefängnis Werchni Uralsk bei Tscheljabinsk aus seiner Zelle geholt und in eine andere Zelle gebracht. Vorher aber präparierte man ihn: L., der seit 1947 seine Familie nicht mehr gesehen hatte, könne nun seine Heimkehr „verdienen“.

Er werde zu einem anderen Häftling gebracht werden. Er müßte sich

dessen Vertrauen erringen und ihn dann darüber ausfragen, was er in Budapest zu tun hatte, welche Kontakte er dort unterhalten hat und wer seine Auftraggeber seien. Dieser Mann aber war der schwedische Diplomat Wallenberg.

„Ich wollte natürlich nach Hause — es war mein sehnlichster Wunsch. Konnte ich aber tun, was die Russen

Von ERICH BEYER

von mir verlangten?“ erinnert sich Franz L. heute noch an den Gewissenskonflikt, in den er damals gestürzt wurde. „Ich habe mich zu einer List entschlossen“, berichtet er dem EXPRESS.

L. versprach, Wallenberg auszuhorchen. Bald stand er ihm in dessen Zelle gegenüber. Der Diplomat befand sich offensichtlich in guter körperlicher Verfassung, doch schien er seelisch gebrochen zu sein. Nach 24 Stunden hatten sich die beiden Leidensgenossen so weit kennengelernt, daß der Wiener glaubte,

getroffen war. Bald aber wurde er dort vom NKWD (Sowjetischer Geheimdienst) festgenommen und in die verschiedenen Kellergewölbe eingesperrt.

Tagelange Verhöre und schwere Mißhandlungen sollten ihn zum Reden bringen. Aber der Diplomat hatte nichts zu reden. 1946 übersiedelte man ihn nach Baden bei Wien, dem berühmtesten Sitz der Geheimpolizei der sowjetischen Besatzungsmacht. Ende des gleichen Jahres kam er nach Ödenburg und schließlich über Lemberg nach Moskau.

In der sowjetischen Hauptstadt lernte er nach und nach alle Gefängnisse von innen kennen. Im Sommer 1947 erhielt er im Lubjanka-Gefängnis die Mitteilung, er sei vom Sondergericht zu 25 Jahren verurteilt worden. Ohne seine Anwesenheit, ohne die Möglichkeit, sich zu verteidigen. Zu dieser Zeit — so hieß es von russischer Seite — sei Wallenberg gestorben.

Wie er Franz L. noch mitteilte, habe man ihn bald darauf in ein Schweißlager gebracht. 1950 kam er in das Spezialgefängnis Werchni Uralsk. Es ist ein festungsartiger Bau auf einer Anhöhe, den viele internierten Österreicher in bitterer Erinnerung haben.

Schreibverbot

Wallenberg hatte dort strengstes Schreibverbot und konnte auch mit keiner offiziellen Stelle Kontakt aufnehmen. Er war für die Welt gestorben. Ist er es inzwischen wirklich?

Vier Tage lang blieb Franz L. in der Zelle. Dann holte man ihn heraus. Doch was er von Wallenberg erfahren hatte, befriedigte die Geheimpolizisten nicht. Der Häftling wurde zum Einschüchterer und Gefügigen. In der Gemeinschaftszelle verließ er sich auf fünf russischen Mitgefangenen, die zusammenleben mußten.

Bald Wallenberg 1947 in der Zelle. Dann holte man ihn heraus. Doch was er von Wallenberg erfahren hatte, befriedigte die Geheimpolizisten nicht. Der Häftling wurde zum Einschüchterer und Gefügigen. In der Gemeinschaftszelle verließ er sich auf fünf russischen Mitgefangenen, die zusammenleben mußten.

nach Mamaia

September verkehren auf der Donau die „Oltenita“ und „Carpati“ zwischen werden Budapest, Belgrad und Bukarest. In Verbindung mit dieser bequemen Aufenthalt in Mamaia am Schwarzen mit dem Schiff oder mit einem Flug-Flug-Schiffs-Reisen (ein Weg Schiff, Flug) kosten ab S 2950.—, Auskünfte p.r.

Wallenberg ins Vertrauen ziehen zu können.

Auf die Gefahr hin, selbst verraten zu werden, gestand er dem Schweden seinen Auftrag. Jetzt mußten beide Männer beraten, was L. der sowjetischen Geheimpolizei sagen sollte, wenn er wieder herausgeholt werden würde.

Wallenberg erzählte L., was er seit 1945 mitgemacht hatte. Seine Bemerkungen hat Franz L. den Behörden nach seiner Heimkehr zukommen lassen. Jetzt gab er sie EXPRESS wieder.

Wallenberg betonte, sich keiner Spionage schuldig gemacht zu haben. Er sei lediglich mit Angaben des Roten Kreuzes betraut gewesen. Als er nach Kriegsende in Ödenburg festgehalten

AMB. ST. HOLM

J. nr 02389

4/6-64

(1965)

P.M.

Ved flere anledninger etter den annen verdenskrig har man fra norsk side henvendt seg til de sovjetiske myndigheter med anmodning om bistand til å få anstillet undersøkelser vedrørende nordmenn som er savnet etter opphold i Sovjet-Samveldet. Spørsmålet om etterlysning og repatriering av savnede nordmenn ble bl.a. drøftet under statsminister Gerhardsens besøk i Moskva i slutten av 1955, men en mangler fremdeles i en rekke tilfelle nærmere opplysninger om de savnedes skjebne.

I forbindelse med statsminister N.S. Khrusjtsjovs forestående besøk i Norge har de norske myndigheter mottatt en rekke henvendelser fra pårørende til savnede nordmenn med anmodning om at man søker å skaffe klarhet om deres skjebne. Etter Utenriksdepartementets oppfatning ville det være ønskelig - både ut fra humanitære hensyn og av hensyn til norsk opinion - om det kunne foretas en fornyet undersøkelse vedrørende nordmenn hvis skjebne det fremdeles råder uvisshet om.

Det ville være av betydning både for de norske myndigheter og for de pårørende å få dødsattester for de personer som det kan påvises er avgått ved døden.

På bakgrunn herav tillater Utenriksdepartementet seg å vedlegge en liste over 12 sivile personer som er savnet og som de sovjetiske myndigheter tidligere ikke har kunnet skaffe noen opplysninger om. En vil være takknemlig om det kan bli anstillet fornyet undersøkelse på sovjetisk side for disses vedkommende. En gjør oppmerksom på at Jens Waldemar Jensen (nr. 3) ikke har vært tatt med på tidligere lister over savnede nordmenn.

Til de sovjetiske myndigheters orientering er det på vedlagte liste også oppført enkelte andre sivilpersoner (nr. 13 - 19), som tidligere har vært etterlyst uten resultat.

Når det gjelder savnede nordmenn som var i tysk krigs-

Rv

tjeneste, har en fra norsk side tidligere ved flere anledninger rettet henvendelser til de sovjetiske myndigheter, jfr. noter av 11. og 15. november 1955, 9. desember 1955 samt 26. november 1956 fra Norges ambassade i Moskva til det sovjetiske utenriksministerium. Som kjent lyktes det ikke de sovjetiske myndigheter på det daværende tidspunkt å skaffe opplysninger om et flertall av disse savnede, og en vil sette pris på å bli meddelt om det senere skulle være fremkommet opplysninger om noen av de savnede. Det gjelder spesielt de på vedlagte liste II oppførte 12 personer som Utenriksdepartementet har mottatt henvendelser om fra de pårørende i den senere tid.

Utenriksdepartementet har satt pris på at ambassadør Lunkov 30. mai d.å. har kunnet gi opplysninger om den savnede Henry Dahle Meyer, og denne sak vil bli nærmere undersøkt på norsk side.

Det Kgl. Utenriksdepartement, Oslo, juni 1964.

Liste I.

Savnede sivile norske borgere.

1. FLOOD-ENGEBRETSSEN, Aksel Bottolf, født 18. august 1896.

Etter de foreliggende opplysninger ble Flood-Engebretsen befrikket av sovjetiske tropper i en tysk konsentrasjonsleir nær Danzig våren 1945. Ca. 10. mai 1945 ble han sendt fra en samleleir i Bramberg til Lodz. Han var da syk, og ble etterlatt i en sykebrakke, som sorterte under det polske Røde Kors. Den sovjetiske militære avdeling 129 under ledelse av major Mielnoko og med adjutant löytnant Maramigin tok seg i mai 1945 av alle utlendinger i Lodz. Siden denne tid er man uten underretning om Flood-Engebretsen. Det vises til note av 15. november 1955 fra Norges ambassade i Moskva og til SSSR's Utenriksministeriums svarnote av 23. januar 1956.

2. FOLDEN, Arthur Iversen, født 10. april 1912, bopel

Hammerfest. Folden gikk på ski fra Finnmark over grensen til SSSR, i nærheten av grensemerke 183, 8. april 1956. Siden denne tid er man uten underretning om ham. Han skal imidlertid være påtruffet av medlemmer av en nordnorsk delegasjon som besøkte Leningrad i juni 1963 (i Sambandet Norge - Sovjetunionens regi). Folden arbeidet angivelig da i Leningrad som reisefører.

Det henvises til tidligere norske henvendelser i sakens anledning, senest note fra Norges ambassade i Moskva av 15. februar 1963.

3. JENSEN, Jens Waldemar, født 26. november 1900, i Skien.

Jensen var fyrbøter på det svenske skip D/S "Bengt Sture" som ble senket i Östersjön av den sovjetiske undervannsbåt SC 406 den 29. oktober 1942.

Senkingen nevnes i boken "Navetno v Stroju", utgitt på det sovjetiske Forsvarsministeriets forlag "Vojenizdat" i 1962. Ifølge boken ga undervannsbåtens fører, kaptein av tredje grad, E. Ja. Osipov, ordre til at de overlevende skulle tas ombord i undervannsbåten. Det ble angivelig reddet 6 medlemmer av mannskapet, deriblant en fyrbøter.

Som kjent er mannskapet på D/S "Bengt Sture" også etterlyst av svenske myndigheter. Jensen har ikke vært etterlyst tidligere fra norsk side.

MANNSKAPET PÅ ISBRYTEREN "PASVIK".

Isbryteren "Pasvik" ble 6. januar 1941 rekvirert av den tyske okkupasjonsmakt i Norge. Den ble meldt tapt 14. april 1943 mens den var på vei fra Kirkenes til Nord-Finland. Ifølge opplysninger fra Osvald Kestilä, far til en av de savnede på isbryteren, matros Harry Kestilä, skal mannskapet på en sovjetisk undervannsbåt som besøkte Kirkenes etter frigjøringen (1945) ha uttalt at vedkommende undervannsbåt hadde senket isbryteren "Pasvik" utenfor Petsamo, og at besetningen var reddet og brakt inn til Murmansk.

Følgende besetning var ombord på isbryteren "Pasvik".

4. GUNDERSEN, Petter Godtfred, f. 14. november 1875, kaptein.
5. HÖYER, Harald, f. 3. februar 1893, styrmann.
6. WITSÖE, August, f. 28. januar 1893, maskinist
7. HUSTERLID, Einar, f. 28. februar 1892, båtsmann
8. STORSTAD, Per, f. 4. juli 1915, fyrbøter
9. HELDONEN, Hans, f. 5. mai 1911, matros,
10. KESTILÄ, Harry, f. 24. mars 1922, matros
11. SYLTEN, BRYNJAR, f. 21. februar 1925, matros
12. TVERLAND, Ottar, f. 28. september 1916, matros

Det henvises til note fra Norges ambassade i Moskva av 23. august 1948 og til SSSR's Utenriksministeriums svar av 27. november 1948.

-
13. **ANTONSEN, Alfred**, fiskeskipper, født 11. oktober 1901 i Langhamn i Dyrøy. Jfr. etterlysning etterat fiskebåten forliste utenfor Vardø 25. januar 1950, og SSSR's Utenriksministeriums svar av 6. februar 1950.
 14. **BORGE, Arne Emanuel**, født 28. oktober 1893 i Sandefjord. Jfr. tidligere etterlysning gjennom Norges Røde Kors av 10. juni 1952 og det sovjetiske Røde Kors og Røde Halvmånes svar av 13. desember 1952.
 15. **DEETJEN, Fritz**, kaptein. Jfr. tidligere etterlysninger, senest note fra Norges ambassade i Moskva av 22. mars 1956 og SSSR's Utenriksministeriums svar av 19. mai 1956.
 16. **BERGER, Iver**, født 4. juni 1888, tidligere hjemme-hørende på Sipnavalok, Fiskerhalvøya. Jfr. tidligere etterlysninger, senest note fra Norges ambassade i Moskva av 8. april 1948 og SSSR's Utenriksministeriums svar av 23. oktober 1948.
 17. **JÖRSTAD, Ida**, født 19. mai 1886, og hennes pleiesønn
 18. **JÖRSTAD, Bjarne Øystein**, begge tidligere hjemme-hørende på Sipnavalok, Fiskerhalvøya. Jfr. tidligere etterlysninger, senest brev fra Norges Røde Kors av 2. februar 1963 og det sovjetiske Røde Kors og Røde Halvmånes svar av 2. juli 1963.
 19. **LORENTZEN, Fritz Eivind**, født 20. november 1917,

Jfr. tidligere etterlysninger, senest note fra Norges ambassade i Moskva av 4. juli 1961 og SSSR's Utenriksministeriums svar av 3. april 1962.

Liste II.

Nordmenn i tysk krigstjeneste hvis pårørende har
anmodet om fornyet etterlysning:

1. **BRATLIE, Odd Nicolai**, født 21. januar 1923 i Darmstadt, Tyskland, bopel Oslo. Ble tatt til fange under kampene ved Kiestinki, Kandalaksjafrenten, ultimo juni 1944. Bratlie oppholdt seg i november/desember 1944 i en av leirene ved Tambov. Ble visstnok våren 1945 overført til en leir ved Moskva. Tilhørte "Den Norske Skijegerbataljon". Identitetsmerke: -962-SS-Geb.Jg.A.u.E. Btl. 6. Det henvises til tidligere norske henvendelser, senest note av 26. november 1956 fra Norges ambassade i Moskva, og til svarnote fra SSSR's Utenriksministerium av 7. januar 1957.
2. **HAARKLOU, Andreas**, født 27. desember 1921, Kristiansand S. Deltok i de siste måneder av krigen i Jugoslavia. Sist kjente oppholdssted Tirana, Albania. Det henvises til tidligere henvendelser fra Norges ambassade i Moskva, senest note av 9. desember 1955, og til svar fra SSSR's Utenriksministerium av 20. februar 1956.
3. **KARLSEN, Kjeil Oddvar**, født 2. juli 1926, Halden. Deltok i kampene ved Martynovo/Narva januar 1944, og ble meldt savnet 27. januar 1944. Var SS Ob.Grenadier i Panzergren.reg. "Norge". Identitetsmerke: -1255-2./E.SS Westland. Det henvises til tidligere henvendelser fra Norges ambassade i Moskva, senest note av 26. november 1956, og til svarnote fra SSSR's Utenriksministerium av 7. januar 1957.

4. LYNUM, Håvard, født 31. desember 1919, Uelands gt. 63, Oslo. Meldt falt eller savnet etter slaget ved Hendevara 19. februar 1944. En hjemvendt nordmann har opplyst at en norsk krigsfange ved navn Lynum døde i leir nr. 158 i Vologdadistriktet ved Tsjerepovets i 1944/45. Det kan muligens dreie seg om Håvard Lynum. Det henvises til ettersøkning i 1946/47. s. 1932.
5. MOGHUS, Ewald, født 29. september 1923, Fyresdal. Savnet etter kampene ved Kiestinki, Kandalaksjafronten, ultimo juni 1944. Tilhørte "Den Norske Skijegerbataljon". Identitetsmerke: 728-SS-Geb.Jg.A.u.E. Btl. 6. Det henvises til tidligere henvendelser fra Norges ambassade i Moskva, senest note av 26. november 1956, og til svarnote fra SSSR's Utenriksministerium^{av} 7. januar 1957.
6. NATVIK (Nielsen), Jentoft, født 22. september 1920. Skrev hjem i 1944 da han lå såret på et sykehus, antagelig Reservelazarett Gablinz, Niesse Volksschule, Sudetenland, Tsjekkoslovakia. Savnet siden slutten av 1944. Var i "Den Norske Legion". Det henvises til tidligere henvendelser fra Norges ambassade i Moskva, senest note av 9. desember 1955, og til svarnote fra SSSR's Utenriksministerium av 20. februar 1956.
7. NIELSEN, Reidar, født 24. juli 1926, Oslo. Meldt savnet etter slaget ved Kiestinki, Kandalaksjafronten, ultimo juni 1944. Skal ifølge hjemvendte nordmenns uttalelser være påtruffet i en leir ved Murmansk. Tilhørte "Den Norske Skijegerbataljon". Identitetsmerke: -617-SS-Geb.Jg.A.u.E.Btl. 6. Det henvises til tidligere henvendelser fra Norges ambassade i Moskva, senest note av 26. november 1956, og til svarnote fra SSSR's Utenriksministerium av 7. januar 1957.

8. ✓ **PACKER, Heinz Öivind**, født 21. november 1922, Hommelvik. Ble sist hørt fra i brev av 15. januar 1945 fra Zuellicheu, som sovjetiske tropper inntok ultimo januar 1945. Tilhørte Genesungskomp. Panz.Gren.Ersatz.Batl.29. Det henvises til tidligere henvendelser fra Norges ambassade i Moskva, senest note av 9. desember 1955, og til svarnote fra SSSR's Utenriksministerium av 20. februar 1956.
9. ✓ **SANDBECK, Lars**, født 30. september 1922, Brandbu, Lot sist høre fra seg i brev fra Östfronten, muligens Ungarn, 20. november 1944. Var Untersturmführer i "Den Norske Legion". Det henvises til tidligere henvendelser fra Norges ambassade i Moskva, senest note av 9. desember 1955, og til svarnote fra SSSR's Utenriksministerium av 20. februar 1956.
10. ✓ **SUNDBY, Arthur**, født 17. juni 1922, Nes, Romerike. Meldt savnet 15. januar 1944 etter kampene ved Tsjerkassy, hvor han antagelig tjenestgjorde i "Divisjon Viking". Det henvises til tidligere henvendelser fra Norges ambassade i Moskva, senest note av 26. november 1956, og til svarnote fra SSSR's Utenriksministerium av 7. januar 1957.
11. ✓ **TVEITAN, Haakon Magne**, født 13. april 1925, Tinne-grend, Høddal. Deltok i kampene på Östfronten ved Narva i februar 1944. Siste underretning om ham er fra 19. februar 1944. Ifølge forlydender skal han være tatt til fange av sovjetiske tropper. Påførende har referert forlydender om at Tveitan etter krigen skal være blitt intervjuet i sovjetisk radio. Tjenestgjorde i Panzergrenadierregiment "Norge". Det henvises til tidligere henvendelser fra Norges ambassade i Moskva, senest note av 26.

november 1956, og til svarnote fra SSSR's Uten-
riksministerium av 7. januar 1957.

12. WIJK, Asbjörn Jaeger (fødselsdatum mangler). Skrev
hjem 3. mai 1945 etter at han var blitt forflyttet
fra Kurland til Stettin i februar/mars 1945.
Senere er intet kjent om hans skjebne.
Det henvises til tidligere henvendelser fra
Norges ambassade i Moskva, senest note av 15.
november 1955, og til svarnote fra SSSR's Uten-
riksministerium av 23. januar 1956.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

efterforskning av
Raoul Wallenberg.

ej inför

Bern den 29 maj 1964.

R 18

1 bil ✓

Strängt förtroligt.

179

5/6		2064
Avskrift	Utskrift	Läsa
P	2	En I

m
g

Broder,

Åberopande Ditt handbrev den 21 nästlidna april rörande en som polsk angiven blind pianist ber jag att i anslutning till mitt handbrev den 20 innevarande maj få i avskrift översända en skrivelse från konsul Falkman i Genève rörande resultatet av de gjorda efterforskningarna. Som framgår av skrivelsen är nämnde pianist icke polack utan en f.d. ungersk flykting, som vistats i ett av de svenskhus Wallenberg ordnade i Budapest, varvid han flera gånger personligen träffat Wallenberg. Han bortfördes emellertid från Budapest till ett tyskt gasläger medan Wallenberg ännu var kvar i Budapest och har därefter icke hört eller erfarit något om denne.

Din trosson
F. Stackelberg
F. Stackelberg

Kabinettssekreteraren L. Belfrage,
S t o c k h o l m .

PZ Bu +

CONSULAT ROYAL DE SUÈDE

Betr. Raoul Wallenberg

FÖRTROLIGT

Geneve, den 27 maj 1964.
Réf. C/2-må

Åberopande gårdagens telefonsamtal kan jag meddela att den blinde pianisten är f.d. ungersk flykting vid namn Jenő LENYI, bosatt c/Fröken Fossery, 2 rue du Nant i GENEVE. Han kom till Schweiz den 27.9.1946. Är numera nationaliserad schweizare.

Vid idag avlagt besök hos honom förklarade han sig vara den person som efter en konsert i Geneve tagit emot en svensk sjuksköterska som då tjänstgjorde vid Clinique Générale i Geneve. Han hade nämnt Raoul Wallenbergs namn. Han hade i Budapest åren 1944-45 varit flykting i ett av de svenskhus Wallenberg ordnade och hade personligen träffat Raoul flera gånger senast i januari 1945.

Han hade givit en konsert i detta svenskhus där Raoul och Envoyén Danielsson närvaro. Han sade sig ha hört att Raoul skulle varit ombud för President Roosevelt och att den ekonomiska hjälp han utövade betalades med amerikanska medel.

Vid nazisternas sista raseri utbrott i Budapest blev han fången och bortförd till tyskt gasläger men lyckades i tid bli befriad. Därefter har han inte hört eller erfarit något om Raoul. Han är en stor beundrare av Raouls humanitära gärning.

P. Falkman

Herr Ambassadören m.m.
Greve F. Stackelberg
Kungl. Maj:ts Beskickning
B e r n e

ng.

Pol.

U. n.

artikel om Raoul Wallenberg

STOCKHOLM

19

N:o 103

BIL.

Stockholm den 5 juni 1964.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MÅL

Σu

Käre Per,

En tillfällighet sammanförde mig för tre år sedan på "stadshotellet" i Samarkand med en amerikansk kvinnlig historiker vid namn Marion Siney från Western Reserve University i Cleveland, som visade sig vara påtagligt intresserad och välinformerad i fråga om svensk utrikespolitik. Hon har sedan vårt slumpvisa sammanträffande då och då skickat mig särtryck ur Michigan Quarterly Review. Senast häromdagen fick jag ett "paper" hon författat om "Raoul Wallenberg: Swedish Diplomat in Hungary". Jag antar att Du var en av de UD-tjänstemän hon tog kontakt med vid sitt besök i Stockholm 1957. I alla händelser är Dina egna insatser i sammanhanget omnämnda på flera ställen. Jag har som Du ser i mitt bifogade svarsbrev för Din skull bett henne skicka Dig ett särtryck, för den händelse hon inte redan gjort det.

(Torsten Örn)

Generalkonsuln Anger,
San Francisco.

Ifylles av postexpeditionen

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	/ 19
utl. kurir	
luftpost	
vanl. post	Sign.

ng. artikel om Raoul Wallenberg

STOCKHOLM		19
Stockholm,	June 5, 1964.	BIL.
INK. D. N:o 327		
AVD. P	GR. 2	MAL. Su

Dear Miss Siney,

Returning from my vacation the other day I found your paper on Raoul Wallenberg's mission to Budapest. To my mind it provides an excellent reading and is certainly a very accurate account of this highly debated cause célèbre in Sweden. Only the other day an Austrian ex-POW claimed that he possessed relevant information regarding Wallenberg's fate. It seems now however that his account is not altogether credible. Alas this has happened before Whether the Wallenberg case will be brought before Mr. Chrustjev during his forthcoming visit here is still an open question.

Do you know that Per Anger, whom you certainly met when you visited Stockholm in 1957 is now Swedish Consul-General in San Francisco. I am certain he would be delighted to receive a copy of your paper, if you have got another to spare.

Again, many thanks for having remembered me.

Yours sincerely,

(Torsten Örn)

Professor M.C. Siney,
Department of History Western
Reserve University
Cleveland 6,
Ohio.

24p 5/667 of

Ifylles av postexpeditionen

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	/ 19.....
utl. kurir	
luftpost	Sign.
vanl. post	

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Raoul Wallenberg

11/6
Wien den 9 juni 1964.

R 18 2 bil.

Strängt förtroligt.

vis 15/6
h 2 W
Broder,

./. I anslutning till mitt handbrev den 3 juni 1964 ber jag få insända en promemoria angående kontakter med och om Franz Laufer i förra veckan. Som därav framgår är Laufer troligen en ännu mera otillfredsställande person än vad vi haft klart för oss genom österrikiska inrikesministeriets varning, vilken av allt att döma tillkom innan de bedrägeribrott upptäcktes för vilka han dömdes år 1960.

./. Igår innehöll "Abend Express" en historia om Wallenberg som synes gå tillbaka på meddelanden från Rudolph Philip. Klipp bifogas.

Det vore intressant att taga del av de intervjuer som svenska tidningarna gjort med Laufer, och jag skulle uppskatta om vi finge dem i två exemplar.

Vi ha med intresse tagit del av den i "Stockholms-Tidningen", B-upplagan, den 4 juni 1964 i en artikel av Dag Lindberg återgivna skildringen av ett samtal mellan Rolf Sohlman och fru von Dardel.

Drä kringne
h hasef
K.-G. Lagerfelt

Ambassadören Hichens Bergström,
S t o c k h o l m.

Wien 9.6.64 KGL/RHB

801

Strängt förtroligt.

P.M.

Franz Laufer har idag två gånger besök ambassaden. Vid det första sammanträffandet meddelade han, att han i anledning av den i tisdags publicerade Wallenberg-artikeln, onsdagmorgon kl. 6 uppsökte av ryska agenter som anmodade honom att besöka biträdande ryske militärattachén Badin. Laufer hade vägrat besöka ryska ambassaden, men hade ej velat motsätta sig ett sammanträffande på ett kafé. Där hade Badin inträffat med en annan följeslagare och efter en stunds gemyntligt samtal hade Badin erinrat Laufer om de löften han, innan han frigavs, avgivit till ryssarna och om det material som ryssarna hade i sina händer för att kunna skada honom. Om Laufer icke upphörde med att tala om sina upplevelser i Sovjetunionen och att lämna underfrättelser härom kunde dessa medel komma att användas.

Han hade även dragit sig till minnes en del ytterligare saker, som han önskade berätta för ambassadören och fick därför löfte att få återkomma i eftermiddag.

I inrikesministeriet har jag fått taga del av vissa handlingar i dess akt om Laufer. Därav framgick att Laufer aldrig varit anställd i österrikisk polistjänst och någon som helst bekräftelse på att han varit anställd i Gestapo eller Abwehr lämnade dossieren heller ej. Däremot var han flera gånger straffad. I mars 1960 hade han dömts till fem års straffarbete för bedrägeri och torde ha villkorligt frigivits någon gång under 1963. Tidpunkten härför har jag utbett mig. Några av bedrägeribrotten voro riktade mot firmor men ett av dem mot ett äldre par i Voralberg, av vilka Laufer tillnarrat sig 30.000 schilling under påståendet att han kunde medverka till att deras son (som i själva verket stupat redan 1943) skulle frigivas ur rysk fångenskap.

Efter den villkorliga frigivningen hade Laufer icke haft något otalt med rättvisan. Emellertid var man på österrikisk sida mycket tacksam för att vi fäst deras uppmärksamhet på att Laufer stod bakom den i tisdags publicerade artikeln, då man anser att artiklar om ryska tystnadsläger, från vilka folk avses aldrig återvända och aldrig få

lämna ett livstecken från sig, äro ägnade att bedraga människor som

icke vilja uppgiva hoppet om att sedan kriget saknade anhöriga skulle kunna komma tillbaka. Man ville därför gärna se hans artiklar i svenska pressen och skulle sedan undersöka om några åtgärder skulle vidtagas.

När Laufer på eftermiddagen återkom meddelade han följande.

1) Orsaken till att han skaffades in till Wallenberg som cellspion var, att han varit i Abwehrtjänst i Budapest under en stor del av 1944 och ända fram till det att striderna om denna stad började. Sedan denna tid kände han således Wallenberg till namnet och visste att denne i Budapest ägnat sig åt verksamhet till förmån för judar som "tyska riksregeringen ogillade". Han hade med Wallenberg uppfriskat gamla minnen från Budapest. Wallenberg hade sagt honom, att han misstänkte anledningen till att han ej frigåves vara att han bevittnat att ryssarna avlivat medlemmar av judetransporter till koncentrationsläger, som, i ordningställda av tyskarna, fallit i ryska händer.

Laufer nämnde även att han någon tid efter sammanträffandet med Wallenberg kunnat sluta sig till att denne fortfarande var kvar i den östliga enkelcellpaviljongen i Verchne Uralsk av det förhållandet, att han vid besök i sjukstugan sett dennes läkareregisterkort ligga framme.

2) Laufer ville orientera oss om att han ett flertal gånger iakttagit den procedur som ryssarna tillämpade när fångar avlidit i fängelse eller läger. Liket fotograferades, dess fingeravtryck togs och å detsamma fästes en metallbricka med identifieringsnummer. Detta fogades till vederbörandes personakt. Liket kremerades ej utan begrovs på identifierbar plats. Om Wallenberg avlidit under Rysslands-vistelsen borde ryssarna sålunda kunna förete här ifrågavarande dokumentation.

3) Laufer uppgav vidare att han år 1962¹⁾ i Frankfurt am Main skulle ha sammanträffat med en jugoslavisk medborgare, som från ryskt håll erhållit uppdraget att taga kontakt med Laufer. Jugoslaven, som varit kvar i Verchne Uralsk till 1959, hade hört att ännu sagda år en svensk diplomat förvarats därstädes. Mannen hette Igor Beme, född omkring 1920 i Jugoslavien. Hans far skulle ha varit rysk officer, som flytt efter revolutionen. Beme studerade under kriget vid Hochschule für Bodenkultur i Wien. Efter ockupationen var han måhända fransk agent. 1948 blev Beme med sin österrikisk-födda fru, som 1934-39 levat som flykting i Sovjetunionen, tagen av ryssarna. Beme blev fri 1959, medan hustrun dog i Ryssland. Efter 1962 hade Laufer icke haft någon kontakt med Beme.

Wien den 5 juni 1964.

1) m.a.o vid en tidpunkt då Laufer sannolikt fortfarande satt i fängelse, jfr. inledningen.

ABEND-EXPRESS
8 Juni 1964

Wallenbergs Judenaktion stürzte ihn ins Unglück

Großes Aufsehen des EXPRESS-Berichtes über den schwedischen Diplomaten

Die Nachricht, daß ein Wiener Sowjetgefangener in einem Spezialgefängnis der Russen Jahre nach der Todeserklärung des schwedischen Diplomaten Raul Wallenberg mit diesem in einer Zelle beisammen war, hat vor allem in der schwedischen Öffentlichkeit großes Aufsehen erregt. Der Bericht des EXPRESS wurde noch am gleichen Tag von der schwedischen Telegrafenen-

dessen angeblichem Todestag im Jahre 1947 gesehen und gesprochen haben.

Philip konnte sogar nachweisen, daß Wallenberg selbst vor vier Jahren, also dreizehn Jahre nach der amtlichen Todesnachricht, noch in Werchni Uralsk gelebt hat.

Raul Wallenberg war erster Legationssekretär der schwedischen Botschaft in Budapest, als die Russen die Stadt eingekreist hatten. Am 17. Jänner wurde er von NKWD-Männern der Armee Malinowskis verhaftet, die bereits den Stadtteil Pest erobert hatte. Der Grund der Verhaftung laut Philip: „Er hatte zu energisch gegen verschiedene Übergriffe der Roten Armee protestiert.“

Allerdings scheint eine andere Version wahrscheinlicher: Wallenberg hat durch seine Verhandlungen mit dem Reichssicherheitshauptamt in Berlin einigen Hundert ungarischen Juden das Leben retten können. Seine daraus stammenden Verbindungen mit SS-Führern und Gestapo-Behörden dürften ihn in den Verdacht der Spionage für Großdeutschland gebracht haben.

Von ERICH BEYER

tur TT übernommen, und alle großen Stockholmer Zeitungen, „Stockholms Tidningen“, „Dagens Nyheter“ und „Expressen“ erkundigten sich in der Redaktion des EXPRESS nach weiteren Einzelheiten.

Nun hat sich auch der Bevollmächtigte der Familie Wallenberg, Rudolph Philip, ein ehemaliger Badner, telefonisch aus Stockholm gemeldet. Philip erklärte, daß er selbst vor Jahren in Wien Nachforschungen betrieben hätte, bei denen mehrere Zeugen aussagten, daß sie den Diplomaten in sowjetischen Lagern nach

ÖVERSTYRELSEN
FÖR
SVENSKA RÖDA KORSET

Postadress Postfach Stockholm 14
Telegramadress Swedcross
Telefon 67 06 85
Kontoradress Artillerigatan 6
Postgirokonton Nr 3032

Stockholm den 9 juni 1964

Byråchef Stig Engfeldt
Kungl. Utrikesdepartementet
STOCKHOLM

265 12338

Sp 39 J
2 800 I

Utrikesdepartementet har den 12 maj 1964 under återopande av telefonsamtal Lorentzon/Stroh översänt en avskrift av ett brev till Utrikesdepartementet från Martha Hilde Dahlgren, född Schardong i Kiel och numera bosatt i Sverige, i vilket hon bringar till Utrikesdepartementets kännedom sina iakttagelser under sin vistelse i lägret Torun i Polen.

Svenska röda korset kan i sina handlingar ej finna någon förklaring till fru Dahlgrens iakttagelser. Det är oss ej heller bekant att svensk marktrupp vid något tillfälle haft nationalitetsbeteckningen Sverige på huvudbonaden.

ÖVERSTYRELSEN FÖR
SVENSKA RÖDA KORSET

Olof Stroh
Generalsekreterare

IF/LN

Lorentzon/BW

STOCKHOLM		19
Stockholm den 15 juni 1964.		
<u>Porträttligt.</u>	\$	bil. BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

ang.

Raoul Wallenberg

Broder,

Åberopande Ditt handbrev den 9 innevarande månad
angående Frans Laufer ber jag härmed få översända ett
antal klipp i två exemplar om Wallenbergfrågan som publi-
cerats den senaste tiden.

(R. Hichens Bergström)

Ambassadören friherre Lagerfelt,
W i e n .

Ifylles av postexpeditionen

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	15/6 1964
utl. kurir	2
luftpost	sign.
vanlig post	

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Raoul Wallenberg

Wien den 22 juni 1964.

R 18 1 bil.

Strängt förtroligt.

2576-69

Broder,

./.

Härjämte får jag i original insända ett anonymt brev i
Wallenberg-frågan som idag anlängt till ambassaden.

Di harné
Lf harné
(K.-G. Lagerfelt)

Ambassadören Hichens Bergström,
S t o c k h o l m.

Wien, 19.VI.64.

An die Schwedische Gesandtschaft in Wien

Betrifft: Artikel des Kuriers vom 19. d. Mts.
über Raoul Wallenberg.

Sehr geehrte Herren!

Seien Sie bitte nicht ungehalten, wenn ich Ihnen meinen Namen und Adresse verschweige aber Sie können versichert sein, dass ich nicht zu jenen Spassvögeln gehöre die bei jeder Gelegenheit andere an der Nase herumführen, sondern Ihnen die reine Wahrheit schreibe, umgekehrt kenne ich die Sowjetischen Verbrechermethoden zu gut um nicht zu wissen, dass mir die Bekanntgabe meines Namens nur grosse Schwierigkeiten bereiten würde.

Der Kurier bringt heute einen sehr interessanten Artikel über Raoul Wallenberg und ich versichere Ihnen, dass dieser Mann sollte er nicht an einer Krankheit gestorben sein, noch lebt.

Ich selbst war Insasse des Werch Uralsker Gefängnisses in der Zeit von 1952-54. Dort hatte ich das Glück in der Zelle mit Kovacs Bella zusammenzutreffen. Kovacs Bella war Sekretär der Kleinlandwirtspartei Ungarns, den man nach der Flucht Nagy Imres aus Budapest, verhaftet. Er sass lange in der Djablanka in Moskau. Ich war eng mit Kovacs Bella befreundet wir sassen den ganzen Tag zusammen und wälzten politische Probleme. Er selbst erzählte mir, dass mit ihm auch der ehem. schwedische Gesandte in Budapest nach Werchni Uralsk gekommen sei. Er war von Moskau gekommen.

Von Laufer hatten wir Österreicher Angst da er ja als Spitzel galt, daher kann es ohne weiters sein, dass man Laufer an Wallenberg angesetzt hat.

Dass aber Wallenberg noch 1960 sich in Werch Uralsk be-

1. 1. 1946

fand, dass bezweifle ich, denn das Gefängnis wurde 1954 von politischen Gefangenen geräumt um für ganz schwere kriminelle Häftlinge vorbereitet zu werden. Was aber wieder nicht ausschliesst, dass diese Festung eben für geheime politische Häftlinge freigemacht wurde, sodass Wallenberg noch dort sein könnte. Bestätige auch, dass Tote nie verbrannt wurden. Nicht einmal die Genickschüssler. Es wird einmal die Zeit kommen wo man die durch Genickschuss getöteten im Soproner Wald ausgraben wird. Ich selbst sass im Soproner Gefängnis als Todeskandidat und nur ein gütiger Gott liess mich am Leben.

Unternehmen Sie alle Anstrengungen um Ihren Wallenberg doch noch nach Hause zu bringen. Erwarten Sie aber bitte nicht von mir, dass ich dies bei der Staatspolizei oder anderstwo zu Protokoll bringe, es tut mir herzlichst leid dass ich Ihnen nicht besser dienen kann.

Verstehen Sie bitte, dass ich die Methoden der NKWD zur Geringe kenne. (Deutsche Gestapo Methoden waren Kinderspiele dagegen), auch weiss wie jeder Geheimdienst durch Ostspione verseucht ist, ebenso unsere Staatspolizei, sodass ich es leider vorziehen muss zu schweigen und nur im stillen den Tag herbei sehnen kann, wo diesem kommunistischen Spuk ein Ende bereitet wird.

Hochachtungsvoll

ein aufrichtiger

Freund

Ersuche Sie meinen Brief nicht zu veröffentlichen sondern zu vernichten. Und die Sowjets muss man mit den gleichen Waffen schlagen wie sie selbst anwenden. daher so wie sie, ganz einfach einen Diplomaten kassieren und nur gegen Wallenberg wieder hergeben. Gewiss ungebührlich für eine westliche Demokratie aber nur so kommt man diesen Gangstern bei. Daher tut etwas!

Wien, 19. II. 64.

An die Schwedische
Gesandtschaft in Wien.

Betrifft: Artikel des Kuriers vom 19. d. Mts.
über Raoul Wallenberg.

Sehr geehrte Herren!

Seien Sie bitte nicht ungehalten, wenn ich
Ihnen meinen Namen und Adresse verschweige
aber Sie können versichert sein, daß ich nicht
zu jenen Spaßvögeln gehöre die bei jeder Gelegen-
heit andere an der Nase herumführen, sondern
Ihnen die reine Wahrheit schreibe, ungekürzt
kenne ich die sowjetischen Verbrechenmethoden
zu gut um nicht zu wissen, daß nur die
Bekanntgabe meines Namens nur große
Schwierigkeiten bereiten würde.

Der Kurier bringt heute einen sehr
interessanten Artikel über Raoul Wallenberg
und ich versichere Ihnen, daß dieser Mann
sollte er nicht an einer Krankheit gestorben
sein, noch lebt.

Ich selbst war Murawer des Wersch Uralster
Gefängnisses in der Zeit von 1952-54. Dort hatte

ich das Glück in der Zelle mit Kovacs Bella zusammenzutreffen. Kovacs Bella war Sekretär der Kleinlandwirtschaftspartei Ungarns, den man nach der Flucht Nagy Imres aus Budapest verhaftete. Er saß lange in der Ajajblanka in Moskau. Ich war eng mit Kovacs Bella befreundet, wir saßen den ganzen Tag zusammen und wälzten politische Probleme. Er selbst erzählte mir, daß mit ihm auch der ehem. schwedische Gesandte in Budapest nach Werchni Uralok gekommen sei. Er war von Moskau gekommen.

Von Käufer hatten wir österreichischen Angst da er ja als Spitzel galt, daher kann es ohne weiteres sein, daß man Käufer an Wallenberg angesetzt hat.

Daß aber Wallenberg noch 1960 noch in Werchni Uralok befindet, das bezweifle ich, denn das Gefängnis wurde 1954 von politischen Gefangenen geräumt um für ganz schwere kriminelle Häftlinge vorbereitet zu werden. Was aber wieder nicht ausschließt, daß diese Festung eben für geheime politische Häftlinge freigegeben wurde, sodas Wallenberg noch dort sein könnte. Bestätige auch, daß 4 Tote nie verbraut wurden. Nicht einmal die Genickschüsse. Es wird einmal die Zeit kommen wo man die durch Genickschuß getöteten im Soproner Wald ausgegeben wird. Ich selbst saß im Soproner Gefängnis als Todeskandidat und nur

Ein gütiger Gott ließ mich am Leben
Unternehmen Sie alle Anstrengungen um
Ihren Wallenberg doch noch nach Hause zu
bringen. Erwarten Sie aber bitte nicht von mir,
daß ich dies bei der Staatspolizei oder anderswo
zu Protokoll bringe, es tut mir herzlichst leid
daß ich Ihnen nicht besser dienen kann.
Verstehen Sie bitte, daß ich die Methoden
der NKWD zur Genüge kenne. (Deutsche Gestapo
Methoden waren Kinderspiele dagegen) auch weiß
wie jeder Geheimdienst durch Ostspione versetzt
ist, ebenso unsere Staatspolizei, sodaß ich es
leider vorziehen muß zu schweigen und nur
im stillen den Top herbei sehen kann,
wo diesem kommunistischen Spuk ein Ende
berest wird.

Hochachtungsvoll

ein aufrichtiger

Freund

Erwarte Sie nicht meinen Brief nicht
zu veröffentlichen sondern zu vernichten.
Und die Antwort muß man mit den
gleichen Waffen schlagen wie sie selbst anwenden

daher so wie sie, ganz einfach einen
Diplomaten karrieren und nur gegen
Wallenberg wieder hergeben. Ganz ungebildet
für eine westliche Demokratie aber nur
so kommt man diesen Gangster bei.
Daher Tut etwas!

P&E II

Förtrolig.

Ex. t. Chefen för Pol I ✓
1:e sekr. Lorentzon ✓

all
H.M.

(R)

P.M. ✓

✓
Fru Anna Rothsten, Grevturegatan 25^{IV}, Stockholm,
har vid besök i departementet idag sagt sig sitta inne
med kunskaper om behandlingen av fångar i fängelset
"Lefortovo" i Moskva. Fru Rothsten, som lämnade Sovjet-
unionen år 1926, uppger sig ha arbetat inom den sovjetiska
försvarsmakten. Hon hävdar, att vad hon då kom att få
kännedom om, har viss aktualitet även idag.

Fru Rothstens telefonnummer är 60 29 17.

Stockholm den 25 juni 1964.

Nils R. Larsson

W

Ln/ab

KUNGL. SVENSKA
GENERALKONSULATET

ang. Wallenberg

Berlin den 23 juni 1964.

Nr 163

1 bil.

R 18

Strängt förtroligt

Pol.

INK. UTRIKES DEP.		
D. N:o 1301/63		
26 JUN 1964		
AVD.	GR.	MÅL
P	2	Eu I

H. Virg

Till Utrikesdepartementet.

./.

Härmed får jag överlämna en promemoria om ett samtal, som jag i dag haft med tyske medborgaren Hans-Georg Müller om fallet Wallenberg.

Jag får anhålla om meddelande huruvida det finns anledning att efter förhörsdirektiv från departementet återupptaga samtalet. Müller är lätt tillgänglig i Berlin. Han har för närvarande ett arbete hos senatoren för inrikes ärenden. Det torde icke erbjuda någon svårighet att från någon tredje person få uppgifter om Müllers trovärdighet. Det faktum att de uppgifter han i dag lämnade synes strida mot de uppgifter, som lämnades i februari 1957 (hbr Ewerlöf-Lorentzon 28.2.57), kan bero på att Müller tydligen varit illa medtagen efter återkomsten från Sovjetunionen och därför haft svårt att särskilja sina minnesbilder.

S. Backlund
Sven Backlund

Strängt förtroligt.

Sk. nr. 163 den 23.6.64

skr. nr. 163 den 23.6.64

P.M.

ang. samtal med Hans-Georg Müller angående Wallenberg

Köpmann Hans-Georg Müller, född den 20 juni 1908 och bosatt Guntzelstrasse 19-20 i Berlin, besökte mig i dag med anledning av närslutna tidningsurklipp ur Berliner Morgenpost för den 21 juni 1964 rubricerat "Was geschah mit Raoul Wallenberg?"

Müller hade - enligt egna uppgifter - vid krigsslutet som affärsman bott i Sachsen och där varit aktivt verksam som socialdemokrat till år 1949, då han tvingats fly med familj till Berlin. I januari 1951 hade han med våld förts över till Östtyskland. Häktningsordern gällde från den 23 januari 1951. Han hade utsatts för hård misshandel - han är fortfarande förlamad i benen. I början av år 1952 skulle han transporteras till Sibirien. På grund av sitt utomordentligt dåliga tillstånd efter all misshandel hade han avförts från transporten i Moskva och inlagts i Lubljanka sjukhusfängelse, där han varit från februari 1952 till juli-augusti samma år. På sjukhuset skulle han haft tillfälle att utbyta några ord med en icke särskilt svårt sjuk fånge, som sagt sig vara svensk medborgare och heta Wallenberg. Med reservation för att alla tidsbestämningar på grund av hans svåra lidanden var vaga trodde Müller sammanträffandet ägt rum i juni 1952. Wallenberg hade endast varit på sjukhussalen en mycket kort tid.

Själv hade Müller från Lubljankasjukhuset transporterats till ett läger vid mongoliska gränsen, som skulle ha rymt ett antal gamla trotskister. Müller hade frisläppts den 16 januari 1956. Han var då fortfarande mycket sjuk.

Müller vände sig till generalkonsulatet denna gång för att om möjligt erhålla uppgift om namnet på den österrikare som enligt tidningsuppgifter skulle ha sagt sig ha träffat Wallenberg år 1953 i ett specialfängelse. Müller hade särskilt goda kontakter med de forna österrikiska fångar som släppts år 1954 och trodde sig kunna vara oss behjälpliga med att fastställa österrikarens trovärdighet.

Müller kunde ej ge några uppgifter om utseendet på den

man, som hade sagt sig vara Wallenberg. Det enda han kunde säga var, att "äldern" borde stämma. Müller gjorde ett mycket behagligt intryck.

Müller nämnde, att han tidigare rapporterat till generalkonsulatet - han trodde per telefon - om sin kontakt med Wallenberg. Efter samtalet fann jag den av Ewerlöf den 26 februari 1957 uppgjorda P.M. härom, som insänts till departementet med handbrev Ewerlöf-Lorentzon 28.2.57. Som synes uppgav Müller vid det tidigare tillfället, att han endast hört talas om Wallenberg av en rysk medfånge.

Berlin den 23 juni 1964.

St. Ardelius

Was geschah mit Raoul Wallenberg?

Ein ungeklärtes Verbrechen — Moskau hütet das Geheimnis

Von unserem Korrespondenten
Karl Rau

Triest, 21. Juni

In Osteuropa glaubt man, einen der Gründe zu kennen, warum der sonst so reddefreudige Kremlchef alle Pressekonferenzen während seiner Skandinavienreise abgesagt hat. Chruschtschow wolle der peinlichen Frage aus dem Wege gehen: Was geschah mit dem schwedischen Diplomaten Raoul Wallenberg?

Über das Schicksal Wallenbergs ist seit 1945 ein Schleier gebreitet. Als 32-jähriger Legationsrat war Wallenberg im Juli 1944 nach Budapest gekommen. Er wollte den ungarischen Juden helfen. Tatsächlich gelang es dem Diplomaten, einerseits

durch kühne Geheimaktionen, andererseits durch müßige Verhandlungen mit der SS, einige tausend Juden vor der Vernichtung zu bewahren.

Von Sowjets verhaftet

Nach dem Einzug der Roten Armee in Budapest wurde Raoul Wallenberg von der sowjetischen Geheimpolizei verhaftet und verschwand. Man vermutet, Wallenberg habe gesehen, wie die Rotarmisten ungarische Juden hinrichteten, und habe auch gegen die sonstigen brutalen Übergriffe protestiert.

Zwar wurden von Schweden sofort Nachforschungen eingeleitet; aber die Sowjets schwiegen. 1950 behaup-

tete Moskau plötzllich, der Diplomat sei 1947 gestorben.

Diese Behauptung widerspricht jedoch anderen Erklärungen. Ein Österreicher, der aus sowjetischer Haft entlassen wurde, sagte in Wien aus, er habe den völlig zusammengebrochenen Wallenberg noch 1953 in einem Spezialgefängnis gesprochen. In Schweden glaubt man Beweise dafür zu haben, daß der Diplomat auch im Jahre 1960 noch am Leben war.

Möglicherweise lebt Wallenberg heute noch und befindet sich im Zustand geistiger Umnachtung, so daß die Sowjets es nicht wagen wollen, ihn freizulassen. Auch der Kremlchef wird jetzt kaum den Schleier lüften.

✓

Uttalande av statsminister Erlander den 26 juni 1964.

Den svenska regeringen har vid samtalen under ministerpresident Chrustjovs besök tagit upp fallet Wallenberg. Vi har för ministerpresidenten starkt understrukt vilken betydelse vi fäster vid denna fråga. Från sovjetisk sida har man förklarat, att man på grundval av de upprepade svenska hänvändelserna gjort en förnyad undersökning. Man vidhåller sitt tidigare besked, att Raoul Wallenberg icke finns i Sovjetunionen.

Vi känner djup besvikelse över att man på sovjetisk sida icke ansett sig kunna göra mera i denna fråga. Trots att de många framställningar, som regeringen gjort efter det besked som från sovjetisk sida lämnades år 1957, blivit resultatlösa, kommer vi icke att ge upp våra strävanden i denna sak.

Vi har vidare tagit upp frågan om utresetillstånd för i Sovjetunionen bosatta personer som har anhöriga i Sverige. Det gäller svenskbyborna, men även andra sovjetiska medborgare med släktingar i Sverige. Vi har fått ett stort antal hänvändelser i denna sak från enskilda människor. Det är inte ett svenskt rättsanspråk men en viktig humanitär fråga. Glädjande nog fick jag på den punkten ett positivt gensvar från ministerpresidentens sida som vi betraktar som mycket tillfredsställande. Innebörden i ministerpresidentens besked är följande.

Från sovjetisk sida har man förklarat sig beredd att i välvillig anda från fall till fall pröva ansökningar om utresetillstånd till Sverige för personer som är bosatta i Sovjetunionen och som önskar att förena sig med sina anhöriga i Sverige eller att besöka dem.

Statsminister Erlanders presskonferens den 26.6 1964.

Erlander: Jag kommer att tala på svenska för att underlätta förståelsen av vad jag har att säga. Statsrådet Palme kommer att tolka mig. Vi har just nu släppt ut en kommuniké, som jag föreställer mig, att de närvarande har haft möjligheter att ta del av. Det viktigaste ur svensk synpunkt i den kommunikén är ju otvivelaktigt vad som där står om den svenska neutralitetspolitiken. Den svenska neutralitetspolitiken formar vi själva, men vi anser det vara utomordentligt värdefullt, att den blir accepterad och respekterad i olika delar av världen, och det här besöket har ju lett fram till ett sådant uttalande och respekt för Sveriges neutralitetspolitik av ungefärligen den typ, som vi har fått från andra håll. Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på de ord, som står om Sovjetunionens intresse utav en vidgad handel, befriad från konstlade barriärer. Jag tror det är det väsentliga. I övrigt hänvisar jag till kommunikén, som jag hoppas blivit tillgänglig i engelsk översättning. Den är redan ute, så jag hänvisar alltså till kommunikén.

Det finns emellertid några saker, som inte står i kommunikén, och som jag också gärna vill fästa uppmärksamheten på. Den svenska regeringen tog helt naturligt under samtalen upp fallet Wallenberg. Vi har för Ministerpresidenten starkt understrukt vilken betydelse vi fäster vid denna fråga. Från sovjetisk sida har man förklarat, att man på grundval av de upprepade svenska hänvändelserna gjort en förnyad undersökning. Man vidhåller sitt tidigare besked, att Raoul Wallenberg icke finns i Sovjetunionen. Vi är mycket besvikna över att man på sovjetisk sida icke har ansett sig kunna göra mera i denna fråga. Trots att de många framställningar, som regeringen gjort efter det besked från sovjetisk sida, som lämnades 1957, blivit resultatlösa, kommer vi icke att ge upp våra strävanden i denna sak.

Beträffande en annan fråga, om utresetillstånd för i Sovjetunionen bosatta personer, som har anhöriga i Sverige, har vi haft diskussioner om de tingen. Det gäller svenskbyborna men även andra sovjetiska medborgare med släktingar i Sverige. Det är ju inte ett svenskt rättsanspråk, men det är en viktig humanitär fråga. Glädjande nog fick jag på den punkten ett positivt gensvar från Minister-

presidentens sida, som vi betraktar som mycket tillfredsställande. Man kan sammanfatta innebörden i Ministerpresidentens besked på följande sätt. Från sovjetisk sida har man förklarat sig beredd att i välvillig anda från fall till fall pröva ansökningar om utrese-tillstånd till Sverige för personer, som är bosatta i Sovjetunionen, och som önskar förena sig med sina anhöriga i Sverige eller besöka dem.

Beträffande Bengt Sture och de sex sjömännen hänvisar jag till en ganska utförlig redogörelse, som Sovjetunionens regering lämnar, där vi konstaterar de mycket besvärliga förhållanden, som rådde i Östersjön just vid den tidpunkt, då Bengt Sture sänktes. Några möjligheter att spåra upp de sex sjömännen föreligger inte. Sovjetunionens regering påpekar, att vid den tidpunkten dödaades många hundratusen människor i Leningradsområdet. De påpekar bl.a., att det finns ingen möjlighet att ens ange på hundratusendet, hur många offer, som krigskyrkogården i Leningrad rymmer. Det var ju en av de våldsammaste krigsskådeplatserna. Lika litet, som de kan klara flera hundratusen sovjetmedborgares öden, kan de klara upp den här historien.

Slutligen är det ett specialmeddelande, som jag bara hänvisar till. Det är de överläggningar, som har förts mellan svenske jordbruksministern och herr Sidak. Där framgår det, att man kommer att vidga samarbetet på jordbrukets område, både beträffande forskningen och den lokala jordbruksadministrationen.

Fråga: Det är en mycket intressant sak, att det här står, att Raoul Wallenberg icke finns i Sovjetunionen. Tidigare har man ju meddelat, att han troligen avlidit i Sovjetunionen. Vad är bakgrunden till detta?

Erlander: Jag vågar inte svara på det. Det är vår egen formulering av deras yttrande. Det är inte Sovjetunionens formulering.

Fråga på danska:

Erlander: Det fanns absolut ett direkt svenskt intresse att inte få med fallet Wallenberg i kommunikén. Beträffande Bengt Sture är det ju en rysk deklaration. Det fanns naturligtvis ingenting, som från rysk sida hindrade att ta den med. Det fanns inget svenskt intresse att få det med i kommunikén. Det har inte mött några svårigheter.

Fråga på danska:

Erlander: Ja, det pågår väl så vitt jag vet undersökningar, eller vad säger Utrikesministern?

Nilsson: Ja, beträffande fallet "Kinnekulle", så finns det ju inget skäl för oss att ta upp det med ryssarna, eftersom "Kinnekulle" lämnade polsk hamn och sedan försvann. Sedan har det lämnats en redogörelse till änkan för fallet, och det finns ett vittnesmål av en dansk, som skulle ha uppehållit sig i Riga, men det har visat sig, att det är en man, som det inte finns någon anledning, och det försäkrar framför allt danskarna, att sätta någon som helst tro till.

Redaktör Michanek: Lämnades det inte under samtalen i Wallenberg-affären från sovjetisk sida något annat besked, något annat svar än detta korta, att Raoul Wallenberg icke finns i Sovjetunionen?

Erlander: Jag tror fortfarande, att det inte är något svenskt intresse att pressa den här situationen. Detta besked har lämnats, och vi har meddelat det.

Redaktör Pallin: Jag vill bara fråga, om regeringen har avskrivit fallet Bengt Sture?

Erlander: Ja, det ligger väl uppriktigt sagt väldigt mycket rim och reson i att säga, att det kan vara förklarligt, om man inte kan hitta de sex svenska sjömännen, då man inte ens vid begravningen av tusenden i detta område kunnat konstatera, hur många sovjetiska medborgare, som har försvunnit. Det var ju en av våra allra besvärligaste krigsskådeplatser.

Svensson: Om regeringen icke ville ha Wallenberg-affären upptagen i kommunikén, betyder det i så fall, att ryssarna har godkänt detta yttrande eller i varje fall är medvetna om att det görs?

Erlander: Vi får ju se på reaktionen.

Fråga: Herr Statsministern, det nämndes härom dagen, att Tysklandsfrågan hade berörts i korthet. Vad har vidare sagts om denna utöver det, som står i kommunikén, att båda parter vill främja avspänningen i Europa?

Erlander: Jag redogjorde för vad som hade hänt på tisdagen vid den förra presskonferensen, och då sade jag, att Mr. Chrustjov ansåg, att det fanns ett nära samband mellan möjligheterna att nå positiva resultat på avrustningens område och möjligheterna att avlägsna de konflikthanordningar, som finns, eller de konfliktrisker, som finns. Otvivelaktigt är Tysklandsfrågan en sådan. Det sade jag i

tisdags, och sedan dess har icke frågan behandlats.

Falk: I vilken utsträckning har Nordkalotten berörts under förhandlingarna, och hur ser den svenska regeringen på den sovjetiska inbjudan till en Nordkalottkonferens i Sovjet?

Erlander: Frågan om Nordkalottkonferens har icke blivit berörd.

Däremot är det riktigt, att jordbruksministrarna har diskuterat gemensamma skogsodlingsfrågor under sina senare överläggningar.

Fråga: Har Statsministern liksom sin danske kollega blivit inbjuden till semester på Krim?

Erlander: Nej, inte ännu.

Fråga: Har Chrustjov under sina samtal med Statsministern tagit upp frågan om erkännandet om Östtyskland?

Erlander: Nej, det har han inte gjort.

Fråga: Jag skulle nog vilja ha ett litet utförligare svar av Statsministern angående den kritik, som har riktats mot polisen för dess generella arbetsmetoder och de arbetsmöjligheter, som pressen har haft, om man jämför med Danmark, och speciellt de svårigheter, som har rått mellan polis och press. Jag vet inte, om man kan avfärda den frågan så lätt, speciellt som en av Sveriges största tidningar har ägnat mycket stort intresse åt den.

Erlander: Det är givet, att om det här finns klagomål att framställa, så vill vi gärna göra en undersökning. Jag tycker för min del, att polisen, inställd på de uppgifter som det här gällde, har försökt att uppträda på ett så försiktigt sätt som möjligt under svåra förhållanden. Vi är ju inte precis tränade på att motta statsvisiter av den här typen, men om det finns seriösa klagomål, så skall jag gärna titta på dem för att rätta till dem i framtiden, men jag kan faktiskt inte på grundval av några allmänna uttalanden ha någon mening om, hur polisen här har uppträtt. Men som sagt var, kom med klagomålen, så skall vi titta på dem.

Fråga: Har Chrustjov inte lämnat något datum om när Wallenberg dog, eller har man inte frågat efter det?

Erlander: Vi har alltså det datum, som angavs i den sovjetiska regeringens svar av 1957, där det meddelas, att en fånge med det namnet avled 1947. Det är det svar, som vi tidigare har fått i kommunikén av 1957.

Fråga: Chrustjov har i sina tal tre gånger refererat till möjligheten av att Sverige skulle förklara krig mot Sovjetunionen. Hur ställer sig Herr Statsministern till det?

Erlander: Jag tror, att jag har givit fullt betryggande försäkringar.

The Wallenberg Affair

The Wallenberg affair began in mid January 1945, when the Swedish diplomat Raoul Wallenberg was arrested by Russian soldiers at Budapest. Wallenberg was then Secretary of the Swedish Embassy at Budapest with the task of dealing with questions concerning the action to help the Jews. Wallenberg was in charge of the department in question and immediately responsible to the Head of the Embassy, Mr. Danielsson, the Swedish Envoy.

For the Jews the Swedish Embassy wanted to protect, so called protection passports had been issued with the consent of the Hungarian Government. The Jews were allowed to live in special buildings rented by the Swedish Embassy on the Pest-side of the Hungarian capital.

On January 15 the Pest-side fell into the hands of the Russians and Wallenberg was then the only member of the Embassy on the Pest-side of Danube.

On January 16 the Russian Deputy Foreign Minister, Mr. Dekanosov, informed the Swedish Envoy at Moscow, Mr. Söderblom, that Mr. Wallenberg had made his way to the part of Budapest occupied by the Russians and that measures had been taken to protect Mr. Wallenberg and his property.

After the Foreign Office had received information on the whereabouts of the other personnel without hearing anything more of Mr. Wallenberg, the long succession of appeals to the Soviet authorities in order to find out what had become of Mr. Wallenberg and to have him returned to Sweden began. The Russians replied that energetic investigations were made by the General Staff, Military Police, Security Police and other authorities.

A long series of Swedish démarches ensued up to August 18, 1947, when the Russian Foreign Office presented a note from the Deputy Foreign Minister, Mr. Vysjinsky, to the Swedish Ambassador, Mr. Sohlman. According to the note careful investigations had yielded the result that there was no Mr. Wallenberg in the Soviet Union and that he was unknown to the Soviet authorities.

Between 1947 and 1951 no essential facts about the Wallenberg affair were received by the Foreign Office. Not until a greater number of foreign prisoners began to be sent home from the Soviet Union, new information about Mr. Wallenberg was obtained. By the turn of the year 1951/52 the Foreign Office was informed about certain statements made by Italian citizens who had returned from Soviet captivity. The contents of one of these statements made it seem absolutely trustworthy. The main point in it was that Mr. Wallenberg was kept imprisoned at Moscow.

The Italian information resulted in a new démarche on February 11, 1952, in which the Soviet Government was requested to take the measures required for returning Mr. Wallenberg to Sweden as soon as possible. The reply to the note was - after a Swedish reminder - that the Soviet authorities had no further information on the fate of Mr. Raoul Wallenberg apart from what had been mentioned in Mr. Vysjinsky's reply in August 1947. This exchange of notes introduced a long series of Swedish démarches to the Foreign Office of the Soviet Union.

Simultaneously with the new series of démarches, which began in 1952, the collection of evidence continued in a number of countries. By and by many coinciding statements were received from persons uninfluenced by one another. In the autumn 1955 the Foreign Office further got into touch with a man who had shared the same cell with Mr. Wallenberg at the Ljubljanska Prison at Moscow early in 1945.

During the last months of 1955 and the first months of 1956 the material was worked through and the persons who had supplied the information signed their statements. The Supreme Court Judges, Mr. Eklund and Mr. Lind, were then requested to examine the statements and certain other material. The findings of the Supreme Court Judges resulted in a written statement, which the Foreign Minister presented to the Soviet Ambassador, Mr. Rodionov, on March 10, 1956. The statement i.a. contained a passage to the effect that there, according to the Supreme Court Judges, "could be no doubt about it that Mr. Raoul Wallenberg, after he had been taken into effective custody by the Russians in mid January 1945, had been prisoner in the Soviet Union and that the material quoted, according to Swedish Law, contained binding evidence as to this."

The visit of the Prime Minister, Mr. Erlander, and the Minister of the Interior, Mr. Hedlund, to Moscow in April 1956 marked a turning-point in this affair. The members of the Swedish Government were offered the opportunity to give a detailed account of the Swedish points of view i.a. to Mr. Bulganin, Mr. Khrushchov and Mr. Molotov. Certain evidence was also presented. The talks ended by a promise on the part of the representatives for the Soviet Government that a comprehensive investigation concerning the fate of Mr. Wallenberg would be made and that the result of this investigation would be communicated to the Swedish Government.

On February 6, 1957 Mr. Gromyko, at that time Deputy Foreign Minister, presented the Soviet reply in the Wallenberg affair to the Swedish Ambassador, Mr. Sohlman. The reply stated that comprehensive investigations had been made on the basis of the material supplied by the Swedish authorities.

As a result of these investigations a document signed by the head of the medical service of the Ljubljanska Prison, Mr. Smolsov, had been found, according to which Mr. Wallenberg died on July 17, 1947.

As regards the handling of the affair after 1957, it is enough to refer to the Foreign Minister's, Mr. Nilsson's, reply to an interpellation by Mr. Ohlin on April 3, 1964. The reply ran as follows:

As regards the investigations concerning Mr. Raoul Wallenberg, I would first like to recall that the White Book of the Foreign Office was published in 1957 after the information had been received from the Soviet Union which had been promised during the visit of Mr. Erlander and Mr. Hedlund to Moscow by the turn of the month March/April 1956. The information, which was received on February 6, 1957, mainly implied that the Soviet Government had found a document at the Ljubljanska Prison at Moscow which presumably referred to Mr. Wallenberg and that the contents of the document lead to the conclusion that Mr. Wallenberg died at the Ljubljanska Prison in July 1947.

The Swedish reply to the Russian statement of February 6, 1957 was presented on February 19, 1957 and is also included in the White Book. The reply says that the Swedish opinion was rightly shocked in view of all that had happened in the affair. The Swedish Government found it difficult to believe that all other documentation concerning Mr. Wallenberg's stay in various Soviet prisons, except the one mentioned in the reply of the Soviet Government, would have been entirely lost. The Swedish Government therefore expected that such other material as might be found in the Soviet Union and that might throw light upon what had happened to Mr. Wallenberg would be communicated to the Swedish Foreign Office. The Swedish Government reserved its right to supply such additional material concerning Mr. Wallenberg as the Swedish Government deemed to be of importance for further investigations in the Soviet Union.

The Swedish Government had thus never abandoned the thought that all existing or new traces would have to be followed up even in future. During the continued investigations, which were pursued with the same care as the previous investigations concerning Mr. Wallenberg's stay at the Ljubljanskaja and Lefortovskaja Prisons, several statements by persons who had returned from Soviet captivity, to the effect that Mr. Wallenberg had been in a prison at Vladimir, about 200 kilometres east of Moscow, after 1947, were received. In connection with this information the Swedish Government in a note of February 9, 1959 requested the Soviet Government to make investigations in order to find out if Mr. Wallenberg had been in the prison at Vladimir.

The Soviet Government on March 6, 1959 replied that the investigations required in the Swedish note had been made but that they had revealed no new facts and that the information received by the Swedish Government concerning Mr. Wallenberg's stay at Vladimir had not been confirmed.

Even after this time the Swedish Government has tried to avail itself of every opportunity to inform the Soviet Government of the importance of obtaining knowledge about the fate of Mr. Wallenberg. The additional material presented to the Soviet authorities and the details included in the appeals made are, however, of such a character that they cannot be made public.

I am, however, able to confirm that the Swedish Prime Minister at the beginning of 1961 sent a personal letter to the Prime Minister, Mr. Khrushchov, on this matter. I further want to recall that I during my visit to Moscow in May last year took up the matter with as well the Foreign Minister, Mr. Gromyko, as Mr. Khrushchov himself. Finally the Prime Minister, as has been mentioned in the press, took up the Wallenberg affair with the Foreign Minister, Mr. Gromyko, during his visit to Stockholm two weeks ago.

All appeals have met with the reply that the Soviet authorities had nothing to say in addition to the information earlier supplied, i.e. in the replies presented in 1957 and 1959. The Soviet Government has further on several occasions declared that Mr. Wallenberg would have been returned to Sweden if he had been in the Soviet Union.

I would, however, like to tell Mr. Ohlin that the Government does not regard the case of Mr. Raoul Wallenberg as concluded but will continue its efforts to find out what has happened to him.

He. V. V. V.
88
D
CABINET STHM

SVENSK - BONN 27/6 64

CABINET STOCKHOLM

341 VAART 340.

KOMMUNIKEN FRAAN CHRUSJTJEVBESOEKET REFERERAS I DAG ENDAST I DIE WELT, MEDAN NAAGRA ANDRA TIDNINGAR LAEMNAR I STORT SETT SAMMA UPPGIFTER, GRUNDADE PAA "FOERMODANDEN". I REFERATEN NOTERAS FRAEMST ATT TYSKLANDSFRAAGAN INTE AER OMNAEMND I KOMMUNIKEN, DAERNAEST ATT HANDESSAMTALEN GETT DE MEST KONKRETA RESULTATEN. STATSMINISTERN VID PRESSKONFERENSEN UTTALADE TILLFREDSSTAELELSE OEVER ATT SOVJET UTTRYCKLIGT ERKAENTDVERIGES NEUTRALITET LIKSOM MISSNOEJET OEVER ATT WALLENBERGAERENDET EJ UPPKLARATS BEROERES OCKSAA I DIE WELT. FRAAN CHRUSJTJEVS BESOEK HOS LO NOTERAS SAMSTAEMMIGT I FRANKFURTER ALLGEMEINE OCH ETT PAR ANDRA TIDNINGAR ATT BESOEKET BLEV KORTARE AEN PLANERAT OCH ATT CHRUSJTJEV LAEMNADE MOETET MED BISTERT ANSIKTSUTTRYCK.

I BONNER RUNDSCHAU OCH STUTTGARTER ZEITUNG SKILDRAR BAUER-HEYD DEN UPPSLUPPNA STAEMNINGEN PAA HARPSUND. EFTER BESEKET PAA HARPSUND VAR DET SOLKLART ATT DEN POLITISKA BAROMETERN AATER VISADE PAA MYCKET VACKERT, HETER DET I ARTIKELN. INGA KOMMENTARER HAR OBSERVERATS.

I GENERAL-ANZEIGER, BONN, PUBLICERAS I DAG EN ARTIKEL AV TIDNINGENS WIENKORRESPONDENT HERBERT LUCHT, SOM SKILDRAR HUR EN FRANZ LAUFERS DEN 3 JUNI SKULLE HA UPPSOEKTS AV FOERETRAEDARE FOER SOVJETAMBASSADEN I WIEN, VILKA VILLE BRINGA HONOM TILL TYSTNAD ROERANDE RAOUL WALLENBERG. LAUFER SKULLE 1953 HA SAMMANTRAEFFAT MED DENNE. ENLIGT ARTIKELN SKULLE LAUFER OCKSAA FRAAN SVENSK SIDA HA UNDERPAETTATS OM VAD SOM HAENT WALLENBERG. VARFOER HAN UNDER DESSA OMSTAENDIGHETER SKULLE BRINGAS TILL TYSTNAD I BOERJAN AV JUNI FRAMGAAR INTE AV ARTIKELN, SOM INSAENDES TILLSAMMANS MED DAGENS KLIPP ROERANDE CHRUSJTJEVS BESOEK=

JOEDAHL+

SVENSK - BONN KL 1250

CABINET STHM

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

✓ Raoul Wallenberg i holländsk press inför
✓ Chrusjtjovs besök i Sverige

Pol.

*Prima delgivning 1/7/64
Måskan m. fl.*

Haag den 25 juni 1964.

Nr 454

2 bil. ✓

P 2

INK. UTRIKES DEP.		
D. N:o 24 1454		
29 JUN 1964		
AVD.	GR.	MÅL
P	2	En I
(up 1 En/spec)		

Till Utrikesdepartementet.

I ett flertal holländska tidningar har inför premiärminister Chrusjtjovs besök i Sverige antecknats att Wallenberg-frågan är ett av de ämnen som torde komma att tas upp av svenska vederbörande under besöket i vårt land. I de flesta fall har frågan nämnts som något bekant utan vidare förklaring. Någon gång har man gjort en kortare resumé över Wallenbergs märkliga räddningsaktion i Budapest samt hans försvinnande i Sovjetunionen. Den oberoende liberala tidningen "De Telegraaf" hade den 20 innevarande månad en längre artikel om Wallenberg och hans verk i Budapest. Den bifogas jämte en på ambassaden verkställd översättning till engelska.

I artikeln omtalas att Wallenberg erhöll sitt uppdrag efter amerikansk önskan. Man redogör tämligen detaljerat för räddningsarbetet i Budapest och säger att Wallenberg räddade livet på minst 15.000 människor, huvudsakligen judar, men även socialister och kommunister som kunde befara att bli transporterade till tyska kon-

centrationsläger. Man anger siffran 85.000 på de judar som undgick att deporteras. Det berättas hur Wallenberg försvann i samband med att han under rysk eskort skulle avlägga ett besök hos överbefälhavaren för sovjettrupperna i Ungern, nuvarande försvarsministern Malinovsky. Svenska regeringens åtgärder för att få Wallenberg frigiven redovisas och avslutningsvis säger man att det svenska folket med stor spänning väntar på besked i frågan. "I Sverige nämnes nämligen Raoul Wallenberg i samma andetag som två andra kämpar i mänsklighetens tjänst, Folke Bernadotte och Dag Hammarskjöld".

Bengt Holmquist

Translation from:
DE TELEGRAAF,
20.6.64

P2 En I

Once again Sweden will ask Chrusjjev explanation about outrage.

WHY WAS WALLENBERG MURDERED ?

THE SWEDISH DIPLOMAT WHO RESCUED THOUSANDS OF JEWS,
CARRIED OFF BY RUSSIANS

Stockholm, June - When Nikita Chrusjjev arrives in Stockholm next Monday, he can be sure that prime minister Tage Erlander will once again forcefully ask for an explanation in the Wallenberg affair. Much, if not all, will depend on the answers of the Russian head of government, to make either a success or a fiasco of his five days visit.

Who actually is Raoul Wallenberg, of whom the Swedish government said in a White Paper published in 1957: "Never in our history has a Swede, under constant danger for his life, rescued so many thousands of human beings."

Order from Roosevelt

Immediately after the invasion of Budapest by the Germans on the 19th of March 1944, the White House heard about the catastrophical situation of the Hungarian jews. President Roosevelt contacted the American Ambassador in Stockholm, Herschel Johnson, who received orders to find a man, who would be able to do rescue work as representative of neutral Sweden.

Johnson's eyes fell on a 32 years old architect; a member of the internationally well-known bankers family Wallenberg, whom he knew to be courageous, energetic and very anti-German. Raoul Wallenberg was immediately willing to accept the dangerous task. During his interview with Ambassador Johnson he at once said: "When can I start ?"

Grandiose rescue

On the 15th of May 1944 Adolf Eichman begins his massive deportation of Hungarian jews. Two weeks later Wallenberg

arrives in Budapest. With the support of King Gustav V, the Swedish government had appointed him as first secretary to the legation. His diplomatic status should naturally serve him by the execution of his instructions, which said in few words: Do everything to rescue as many people as possible when they are in danger because of their race or their political conviction.

With Swedish money and nearly unlimited sums put at his disposal by American jews via the War Refugee Board, Wallenberg at once starts a rescue action, which must be called unique in view of the circumstances. On behalf of the legation he hires a number of houses in the Phoenixstreet in Budapest, where within a few weeks he lodges 5000 jews.

In connection with the accusations of passivity of the late pope Pius XII in Hochhuth's play "Der Stellvertreter", it is interesting to know that Wallenberg received important help from the representatives of the Holy See in Budapest.

In consultation with Rome, the neutrality of the houses was not only protected by the Swedish arms of three crowns, but also by the key, symbol of papal power.

T h o u s a n d s r e s c u e d

Wallenberg develops his action more and more. Very soon he has, as head of the so called department C of the Swedish legation, a staff of more than 400 persons at his disposal, spread over a number of offices.

Even after a protest from the Hungarian government he continues with the issue of provisional passports, which must guarantee the protection of the Swedish government to its owners. At the end of 1944 the "Swedish houses" lodge more than 20.000 people: mostly jews but also socialists and communists, who are in danger to become victims of the Gestapo or the Hungarian Arrow Cross nazi's. It is estimated that Wallenberg rescued in this way at least 15.000 people. But indirectly he also helped with the obstruction of deportation of about 85.000 jews, who were imprisoned in the ghetto of Budapest, Either snubbing SD-men and their

accomplices or speaking with quiet persuasion, he never stopped to oppose Eichman's beastly measures with cold-blooded courage.

It is known that this man sometimes succeeded to get "his" people out of the vans with destination Auschwitz, under fierce protests from shouting SS men.

D e p o r t e d b y R u s s i a n s

When the Russian general, Tjenysjev entered Pest on the 13th of January 1945, Wallenberg had already installed on that side of the Danube, in the Benczurstreet 16, "the Swedish legation of the Hungary, liberated by the Red Army", which was under the protection of the International Red Cross.

Four days later he left this building with his chauffeur and escorted by Russian military, in order, as he said: "to pay a visit to the commander of the Sovjet troupes in Hungary, marshal Malinovski". Malinovski, who is at present minister of Defence in Chruschtsjev's government, had his head-quarters in Debrecen, 200 km east of Budapest. Wallenberg never returned from this journey. It is supposed that the NKVD, the Russian secret police, arrested him under the suspicion of espionage.

Most probably the agents, who had an unrestricted power at that moment, have not trusted the information about Wallenberg's activities, which were partly paid by America and which moreover included the issue of false passports.

P r i s o n e r d i e d

Shortly afterwards the Swedish government was informed by Moskow that Raoul Wallenberg was "under Russian protection". After Visjinski, who was at that time minister of Foreign Affairs, on the 18th of August 1947 had said that Wallenberg "was not in the Sovjet Union", further steps were taken. From February 1952 up till March 1956 oral and written actions were taken. In March 1956 Tage Erlander discussed the question during a visit to Moskow personally with Chruschtsjev.

The result was that on the 7th of February 1957 an extremely curious note was handed over to the Swedish Ambassador in Moskow, in which was said that Wallenberg had died on the 17th of July 1947 in the notorious Ljubljanskaja prison in Moskow, probably of inflammation of the lungs. This should have appeared from a report by Beria's right hand, Abakumov, who had given permission to the prison doctor to cremate the

body without post mortem examination.

According to this note, the keeping in prison had been one of the many serious offences against the Sovjet Union, of which Abakumov had been guilty and for which, like Beria, he had been sentenced to death by the highest Sovjet court and had been executed. The event was deeply regretted.

Fellow-prisoners questioned

Within two weeks the Swedish government answered in an extremely sharp note, that it could not be satisfied with these incomplete informations. It doubted if the Kremlin had made sufficient efforts to trace all documents. The government demanded more material.

Thereafter many official steps were taken- without success. When Gromyko came to Stockholm to prepare Chruschev's visit, the seriousness of the case was again pointed out to him.

In the beginning of this month an Austrian, Franz Laufer, said that he had been in the same prison cell with Wallenberg in 1954. But before that more than hundred German prisoners of war had been questioned, who had said that they had been in the same prison with Wallenberg in 1957, even in 1960.

From the attitude of the Swedish government it becomes apparent that it attaches a certain belief to a number of these declarations. Chruschev will be confronted with these informations. The Swedish people are waiting in suspense. The name Wallenberg is mentioned in the same breath as the names of two other fighters for humanity: the late Folke Bernadotte and Dag Hammarskjöld.

Haag 25.6.64 454/bil 2/4

29/6
Bonn den 27 juni 1964.

Wallenberg-vittnet
Franz Laufer

1 bil.

Broder,

I dagens Bonner Generalanzeiger återfinns en artikel av dess korrespondent i Wien om en där bosatt person vid namn Franz Laufer som uppger sig ha suttit i samma cell som Raoul Wallenberg i Verchnyi Uralsk 1953. Enligt Laufer hade Wallenberg berättat att ryssarna själva verkställt talrika exekutioner av judar i Ungern och velat belasta tyskar-na därmed. Wallenberg som fått kännedom härom hade i juli 1947 dömts till 25 års straffarbete. - Sedan början av inne-varande juni vore Laufer oanträffbar.

För det intresse saken må erbjuda närsluter jag härmed artikeln i urklipp.

Din tjänare
Gunnar Gerrring
(Gunnar Gerrring)

Byråchefen E n g f e l d t ,
S t o c k h o l m

Moskaus Geheimdienst klingelte an Wiener Wohnungstür

Während in der schwedischen Hauptstadt noch die Vorbereitungen für den Chruschtschow-Besuch liefen, ereignete sich in Wien etwas Merkwürdiges. Der Vorfall — er erinnerte an die dunkelsten Tage des „Dritten Mannes“ — stand, wie es schien, in keinerlei Zusammenhang mit dem inzwischen über

die Bühne gehenden Staatshesuch des sowjetischen Ministerpräsidenten in Schweden. Trotzdem: er war ein Teil jener Vorbereitungen, wenn auch von sowjetischer Seite. Und wie selten in den letzten Jahren trägt er die Merkmale jener obskuren Dschungelpolitik, wie sie der Kreml heute noch bevorzugt.

sei am 17. Juni 1957 im Ljubljanka-Gefängnis in Moskau verstorben.

Was wirklich geschehen war — daher auch die sowjetische Vorsicht in Wien — hatte Laufer von dem Schweden selbst erfahren: Wallenberg hatte, nachdem er in Budapest verhaftet worden war, ebenfalls den Weg nach Baden bei Wien antreten müssen. Anschließend war er nach Odenburg gebracht worden, dann schließlich über Lemberg ins Ljubljanka-Gefängnis in Moskau. Im Juli 1947 erst hatte man ihn abgeurteilt: 25 Jahre Zuchthaus hatte er erhalten, „wegen Spionage für die Deutsche Wehrmacht und für Schweden.“ Warum man ihn wirklich entführt und für tot erklärt hatte, berichtete er Laufer in der Zelle: Die Sowjets hatten, als sie in Ungarn einbrachen, auch ihrerseits zahlreiche Exekutionen an Juden vorgenommen. Sie

„Raoul Wallenberg hat tot zu sein“

Der Schwedenbesuch Chruschtschows veranlaßte Moskau zur Vorsicht

Von unserem Korrespondenten Herbert Lucht

Wien. (Fig. Ber.) Am Morgen des 3. Juni — es war eben 6 Uhr früh — läutete es an einer Wiener Wohnungstür Sturm. Franz Laufer, der Wohnungsinhaber, ging öffnen. Zwei Russen standen vor ihm. Er möge sie begleiten, forderten sie ihn auf, zur Sowjetischen Botschaft. Laufer, nur mühsam beherrscht, lehnte ab. Er wollte sich nicht auf exterritoriales Gebiet begeben. Die Sowjets jedoch ließen nicht locker. Sie würden im Café „Pöckaker“ auf ihn warten, erklärten sie. Er möge um acht Uhr dort sein.

Laufer war um acht Uhr dort. Die Unterhaltung plätscherte in Belanglosigkeiten dahin. Man kannte sich schließlich. Man gab sich gewissermaßen auch „freundschaftlich“. Bis plötzlich einer der beiden Russen fast unvermittelt die Bemerkung machte: „Raoul Wallenberg hat tot zu sein! Die Unterschrift!“, erinnerte er den Österreicher. Laufer hatte sie 1955, kurz vor der Entlassung aus den sowjetischen Gefängnissen, geben müssen.

KRIEGSVERBRECHER GEJAGT

Was war geschehen? Franz Laufer, bis Kriegsende Mitglied der deutschen Abwehr, war 1945 von den Sowjets festgenommen worden. Bald hatten sie ihn wieder freigelassen. Er war der österreichischen Staatspolizei zugeteilt worden, die damals noch unter kommunistischer Leitung stand. Laufer bewährte sich. Er erhielt den Auftrag, Kriegsverbrecher zu jagen. Tatsächlich auch stellte er gleich einen Eichmann-Komplicen, der immerhin 50 000 Vergasungen auf dem Gewissen hatte. Dann aber kam man dahinter, daß er auch gegen die Sowjets recherchierte. Er deckte Kontakte auf, die zwischen der Staatspolizei Wiens und den roten Besatzungsbehörden existierten. Er kam auch jenen Österreichern auf die Spur, welche die Sowjets in Wiener Gebäuden versteckt und gefangen hielten.

Was kommen mußte, kam: Es war am 29. August 1947, als Laufer in Stadlau bei Wien niedergeschlagen wurde. Als er erwachte, befand er sich in einem Gefangenenhaus in der Schiffamtsgasse zu Wien. Dann ging es schnell. Die nächste Station war schon Baden

bei Wien, das sowjetische Hauptquartier, die übernächste Sibirien. Dort saß er acht Jahre ab. Der Staatsvertrag mit den Siegermächten schließlich befreite ihn im Jahre 1955. Er wurde amnestiert und kehrte nach Österreich zurück.

DER TOTE LEBTE

1953 im November war er in Rußland auf Raoul Wallenberg gestoßen. Es war im Spezialgefängnis von Werchni Uralsk gewesen. Er hatte von Wallenberg oft gehört, schon zu der Zeit, als er noch bei der deutschen Abwehr tätig war. Jetzt stand er ihm gegenüber, zu einem Zeitpunkt immerhin, da Wallenberg von den Sowjets schon totgemeldet war. Die Sowjets hatten Laufer in die Zelle Wallenbergs gesetzt und ihn beauftragt, sich den Schweden gründlich anzusehen und ihn auszufragen. Er würde, wenn es ihm gelinge, vor der Zeit entlassen werden. Doch Laufer hatte sich Wallenberg nach 24 Stunden schon anvertraut. Er hatte dann auch von Wallenberg als erster erfahren, was sich zugetragen hatte.

Danach hatte sich im Januar 1945 folgendes zugetragen: Wallenberg hatte als Beamter der Schwedischen Botschaft in Budapest rund 5000 Juden Schutzpässe ausgestellt, wodurch sie zu schwedischen Staatsbürgern und damit vor der Vergasung gerettet wurden. Verhandlungen mit der Gestapo und mit dem „Reichssicherheitshauptamt“ in Berlin waren lästige, schwierige, aber auch notwendige Obliegenheiten gewesen. Im Januar 1945 aber — inzwischen war die Rote Armee in Ungarn einmarschiert — verloren Wallenbergs Spuren sich plötzlich. Ein schwedischer Botschaftsrat, Diplomat eines neutralen Landes, der nur auf Verdienste — auch gegen die Nazis — verweisen konnte, war plötzlich verschwunden.

SCHWEDEN PROTESTIERTE

Die schwedische Regierung protestierte bei den Sowjets zwar sofort, energisch, doch wurde ihr nur mitgeteilt, Wallenberg hätte in „Schutzhaft“ genommen werden müssen. Unablässige Interventionen erst entlockten der Sowjetregierung rund zehn Jahre später ein Memorandum. Wallenberg, hieß es darin,

Wo blieb Wallenberg?

Stockholm. (up) Der Besuch des sowjetischen Ministerpräsidenten Chruschtschow hat in Schweden wieder die Frage nach dem Schicksal des schwedischen Diplomaten Raoul Wallenberg laut werden lassen, der 1945 in Budapest verschwand und vermutlich in die Sowjetunion verschleppt worden ist. Auf wiederholte schwedische Anfragen hatte Moskau verlauten lassen, Wallenberg — der bei seinem Verschwinden 32 Jahre alt war — sei einige Jahre nach dem Kriege in einem sowjetischen Konzentrationslager gestorben. Die näheren Umstände aber wurden nie aufgeklärt, und in Schweden tauchte immer wieder das Gerücht auf, Wallenberg sei noch Jahre später in sowjetischen Lagern gesehen worden. Raoul Wallenberg, Sohn einer der angesehensten Bankiersfamilien in Schweden, war Sprachwissenschaftler, Architekt und Diplomat. 1944 schickte ihn das schwedische Auswärtige Amt als Legationssekretär nach Budapest. Bis zu seinem Verschwinden beim Einmarsch der Roten Armee versah er viele Flüchtlinge vor dem Terror der Nazis mit schwedischen Papieren und rettete so ihr Leben. Schwedische Behörden hegen indessen heute keinen Zweifel daran, daß Wallenberg irgendwo und irgendwann während der Stalinschen Ära in einem der vielen Geheimlager den Tod fand.

hatten die Deutschen damit belasten wollen. Wallenberg jedoch hatte von diesen kommunistischen Greueln Kenntnis erhalten. Doch Zeugen konnten die Sowjets damals nicht brauchen.

Da die schwedischen Zeitungen gerade erst im Mai wieder fragten: was geschah mit Raoul Wallenberg?, und weil Franz Laufer der einzige ist, der die Frage beantworten könnte, und weil ferner für die Sowjets auch heute noch Mitwisser die größte Gefahr darstellen, deshalb läutete es am 6. Juni an der Wiener Wohnungstür. Seither allerdings hat es Laufer vorgezogen, fürs erste nicht auffindbar zu sein.

ORIGINALTELEGRAM

Kopia till:

Bergström

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 661A/1102		
3 0 0 0 0 0		
AVD.	GR.	AL
P	2	Eu I

Ungari

Handwritten notes:
Lorenson
für Kopia
für Ungarn

cabinet sthm
svensk wien

cabinet stockholm 30.6.64

102 foer hichens bergstroem. foeljande telegram har idag anlaent till Ambassaden cit Linzdonau f 3390 56/55 29 1716 betrifft artikel ueber vermissten schwedischen diplomaten wallenberg im kurier habe ihn 1951 und 1953 gesehen und gesprochen im rossischen gefaengnis werchne uralsk starb wahrscheinlich ende 1953 oder anfang 1954 da selbst bitte um ihren anruf morgens 08 30 telefon Linz 319285= rudolf hedrich-winter von schwab journalist slutcit utgaar fraan jag boer taga kontakt med avsaendaren.

lagerfelt

svensk wien kl10.00

ok??? ok tack byby+ heja

30/6 Meddelat Lagerfelt per telefon att
von Schwab tidigare förkommit i
Wien 796, 28.11.55 / 810, 6.12.55 och
209.5, 456.

5

cabinet sthm
svensk wien

KOPIA

cabinet stockholm 30.6.64

102 foer hichens bergstroem. foeljande telegram har idag anlaent
till ambassaden cit Linzdonau f 3390 56/55 29 1716 betrifft
artikel ueber vermissten schwedischen diplomaten wallenberg im
kurier habe ihn 1951 und 1953 gesehen und gesprochen im rossischen
gefaengnis werchne uralsk starb wahrscheinlich ende 1953 oder
anfang 1954 da selbst bitte um ihren anruf morgens 08 30 telefon
linz 319285= rudolf hedrich-winter von schwab journalist slutcit
utgaar fraan jag boer taga kontakt med avsaendaren.

Lagerfelt

svensk wien kl10.00

ok???

100 67
cmlt 174 ~ LB

P2261 30/11-63
Dygd.

P.M.

ang. Raoul Wallenberg av hans styvfar Fredrik von Dardel.

Sovjets v. utrikeskommissarie Dekanosov meddelade den 16 januari 1945 den svenska Moskvaministern Söderblom att W. anträffats i den av sovjettrupper erövrade delen av Budapest och att åtgärder till skydd av W. och hans egendom vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna.

Någon månad senare meddelade Sovjets stockholmsambassadör Mme Kollontay till W:s mor och utrikesminister Günthers fru att W. befann sig i Ryssland och behandlades väl.

I mars 1945 kungjordes emellertid i den ungerska radion att W. försvunnit den 17 januari 1945 och att han antagligen mördats av Gestapoagenter.

På anmodan av UD gjorde Söderblom åtskilliga framställningar hos Sovjets utrikesministerium om undersökning ang. W:s öde. Sedan Söderblom år 1946 lämnat Moskva, gjordes under första halvåret 1947 ytterligare framställningar av hans efterträdare Hägglöf och Söhlman, som därvid endast fick veta att man inte funnit något spår efter W., oaktat de mest energiska efterforskningar bedrivits av generalstab, militärpolis, säkerhetspolis och andra myndigheter.

(Enligt vad ett stort antal hemvända fångar sedermera intygat befann sig W. under denna tid från slutet av januari 1945 i olika Moskvafängelser, först Ljubljanskaja och sen Lefortovskaja).

I en not den 18 augusti 1947 meddelade Sovjets utrikesminister Vysjinski, att "det som resultat av noggrann undersökning fastställts att W. inte fanns i Sovjetunionen och att han var okänd för oss." Utrikesministeriet hade den 14 januari 1945 fått ett meddelande från en sovjetofficer i Budapest att W. anträffats där, men noggranna efterforskningar efter honom hade inte lett till resultat och

den officer, som lämnat meddelandet, hade inte återfunnits. Det återstod endast att förmoda att W. under striderna i Budapest omkommit eller tillfångatagits av Szalasis anhängare.

I början av 1950-talet inkom till UD ett stort antal vittnesmål av från Ryssland hemvända fångar ang. W:s fångenskap i fängelserna Ljubljanskaja och Lefortovskaja. Med åberopande av sådana vittnesmål gjorde UD den 11 februari 1952 en démarche till Moskva med anhängan om W:s återförande till Sverige.

Vid ett besök, som utrikesminister Undén år 1954 gjorde i Moskva utlovades från rysk sida att om W. anträffades skulle han återsändas till Sverige. Detta löfte åberopades av UD i en not den 10 mars 1956, vari meddelades att ytterligare vittnesmål om Raouls fångenskap i Ryssland inkommit och att det insamlade materialet enligt två f.d. justitieråd innefattade bindande bevisning härom.

Ryska UD svarade den 19 mars 1956 att det fastställts att W. inte befann sig på Sovjetunionens område. Vad angående hänvisningarna till några vittnesmål av i förtid frigivna krigsförbrytare var det omöjligt att godtaga dessa vittnesmål, som stred mot fakta framkomna som resultat av en av sovjetiska organ gjord noggrann undersökning.

Vid statsminister Erlanders besök i Moskva påsken 1956 överlämnades vittnesmaterial ang. W. till sovjetiska vederbörande för granskning. På ryskt håll förklarade man sig beredd härtill och det bekräftades att W. givetvis skulle få hemresa om han befann sig i Sovjetunionen.

I ett memorandum den 6 februari 1957 meddelade därefter utrikesminister Gromyko att man företagit en noggrann undersökning av arkiven för fångregistrering för att få upplysningar om W. och att man hållit förhör med många personer som skulle kunna ha haft förbindelse med saken, men man hade inte påträffat några som helst uppgifter om W:s uppe-

håll i Sovjetunionen. Ingen av de förhörda kände till någon person med namnet W. I samband därmed hade man vidtagit en provning sida för sida av arkivdokument i vissa fängelser. Därvid hade man i arkivdokument från sjukvårdstjänsten i Ljubljanskajafängelset påträffat ett dokument som det funnes grund att hänföra till W. nämligen en handskriften den 17/7 1947 daterad rapport från chefen för sjukvårdstjänsten vid fängelset Smoltsov till ministern för säkerhetstjänsten Abakumov, enligt vilken den för Abakumov bekante fången Walenberg under natten avlidit i cellen troligen av myocardinfarkt. På grund härav borde den slutsatsen dragas att W. avlidit i juli 1947.

I Gromykos memorandum tillägges att W. tydligen arresterats inom området för sovjetiska truppers krigshandlingar samt att W:s senare kvarhållande i fängsligt förvar och de oriktiga uppgifter om honom, som vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen lämnat till utrikesministeriet, varit ett resultat av Abakumovs brottsliga verksamhet. Abakumov hade sedermera arkebuserats och även Smoltsov hade avlidit.

(Den åberopade rapporten från Smoltsov innehåller inte några andra uppgifter för fången Walenbergs identifiering än att han varit bekant för Abakumov. Då både denne och Smoltsov uppges vara döda, synes det inte vara möjligt att få sådan ytterligare uppgifter om fången i fråga, som kan stödja hypotesen om W:s död, vilken uteslutande tycks vara grundad på denna rapport.)

Sedermera har från Ryssland trängt fram meddelanden, som visar att W. även efter år 1947 befunnit sig i fångenskap där.

Sålunda har en tysk vid namn Mulbe berättat att han i fängelset i Wladimir, ca 20 mil från Moskva, år 1956 träffat en sovjetmedborgare, som suttit där sedan 1945 och varit utmärkt väl orienterad beträffande fängelsets prominenta fångar. Enligt denne fånge hade W. befunnit sig i Wladimirfängelset under en längre tid i början av 1950-talet. Sovjet-

fången hade en tid varit intagen i fängelsets sjukavdelning, där det fanns fångar från isoleringsavdelningen och där fanns också W. Om han var sjuk eller enbart isolerad visste fången inte.

På hösten 1958 kom en schweizare vid namn Brugger hem från rysk fångenskap. Han berättade att han på sommaren 1954 varit intagen på Wladimirfängelsets sjukavdelning. Där hade han i början av augusti 1954 kommit i knackningskontakt med en fånge som angav sig vara W., förste sekreterare vid Sveriges beskickning i Budapest. Han bad Brugger att, om denne blev fri, anmäla till svenska myndigheter att W. inte hade tillstånd att skriva och inte fick några brev.

En österrikare, som kommit hem från rysk fångenskap, har berättat att han i början av år 1955 delat cell med W. i Wladimirfängelsets sjukavdelning.

I en not till Moskva den 9 febr. 1959 meddelade UD att W. enligt utsagor av flera personer efter år 1947 befunnit sig i fängelset i Wladimir samt anhöll om en skyndsam undersökning för att fastställa om han vistats där.

Ryska UD svarade i en not den 6 mars 1959 att i Gronykos memorandum år 1957 framlagts alla informationer om W., som erhållits som resultat av en noggrann och allsidig kontroll och som ledde till slutsatsen att W. avlidit i juli 1947. En förnyad undersökning hade inte bringat i dagen några nya uppgifter. De i den svenska noten omnämnda informationerna om W:s vistelse i Wladimir hade inte bekräftats.

Sedermera påtalade Sovjets UD d. 28 juni 1959 vissa i pressen publicerade uppgifter om W:s vistelse i Sovjetunionen, vilka förklarades gripna ur luften.

I anledning därav meddelade svenska UD i en not den 18 juli 1959 preciserade uppgifter om de vittnesutsagor, som avsåg W:s uppehåll i Wladimirfängelset under 1950-talet.

I slutet av år 1960 fick Sveriges Moskvaambassad upplysningar från ryska källor om att W. fortfarande befann sig inom Sovjetunionen.

I anledning därav avlät Erlander, enligt vad han meddelat, i början av år 1961 ett brev till ministerpresidenten Chrustjev, vari han anhöll att åtgärder måtte vidtagas för W:s snara hemsändande.

Några närmare uppgifter om arten av de senaste upplysningarna har inte meddelats mig, men av samtal med Sohlman synes framgå att W. inte längre skulle befinna sig i fängelse utan i annan anstalt.

Det har inte lämnats något skriftligt svar på Erlanders brev till Chrustjev, men när utrikesminister Nilsson i maj 1963 besökte Moskva och där tog upp frågan om W. med Gromyko, protesterade denne i aggressiva ordalag mot att man skulle tala om denna sak, som för länge sen reglerats på diplomatisk väg. När Nilsson sen vid besök hos Chrustjev - i närvaro av Gromyko och Sohlman - började tala om W. hade Chrustjev sagt att det inte kommit fram något nytt. Sen Nilsson redogjort för de upplysningar, som inkommit om W:s fortsatta vistelse inom Sovjetunionen, hade Chrustjev svarat att det bara var rykten, som utsprits av elaka människor. Nilsson hade genmält att det inte var rykten utan vittnesmål men hade inte lyckats rubba Chrustjevs inställning.

Nilsson har förklarat att han inte anser frågan om W. utagerad.

Djursholm den 30 november 1963.

